

ОЛЕКСАНДР ДЮМА

ТРИ МУШКЕТЕРИ

ДИТВИДАВ ЦИ ЛИСМУ

СШКІЛЬНА БІБЛІОТЕКА

ОЛЕКСАНДР ДЮМА

ТРИ МУШЕТЕРИ

КНИГА ДРУГА

ПЕРЕВЛАД З ФРАНЦУЗЬКОЇ
Л. АЛЕКСАНДРОВОЇ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМИТЕТ
ЛЕСІНСЬКОЇ КОМУНІСТИЧНОЇ СПІЛКИ МОЛОДІ УКРАЇНИ
ВИДАВНИЦТВО ДИТЯЧОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1 9 3 8

D—96

ЧАСТИНА ДРУГА

I

АНГЛІЙЦІ І ФРАНЦУЗИ

Призначеної години всі четверо, взявші своїх слуг, подалися до Люксембурга, позаду якого була загорода, де паслися кози. Давши кілька дрібних монет пастухові, Атос запропонував їйому піти геть. Слуг поставили на варту.

Незабаром мовчазна група людей підійшла до тієї ж загороди і приєдналась до мушкетерів. Згідно з англійськими звичаями, перед дуеллю вороги мусили відрекомендуватись один одному.

Англійці всі до одного були високого походження; дивні ж імена трьох друзів не тільки здивували, а й збентежили їх.

— Але прошу вас,—сказав лорд Вінтер, коли троє друзів назвали себе,—навіть почувши ваші імена, ми не знаємо, хто ви; ми не можемо битися з людьми, що звуться так дивно, наче якісь пастухи.

— Ви не помиляєтесь, мілорд, коли гадаєте, що це не справжні наші імена. Це псевдоніми,—сказав Атос.

— Тим більше ми хочемо знати ваші справжні імена,—відповів англієць.

— Проте, ви ж грали з нами, не знаючи наших імен,—сказав Атос,—і це навіть не завадило вам виграти у нас коней.

— Це правда, але тоді ми ризикували тільки своїми грішми, а тепер — своєю кров'ю і навіть життям. Грати можна з ким завгодно, але битися тільки з рівними собі.

— Слухне зауваження,— сказав Атос і, підійшовши до того англійця, з яким мав битись, назвав йому пошепки своє справжнє прізвище.

Портос з Арамісом зробили те саме.

— Чи задовольнило це вас,— спитав Атос,— і чи вважаєте ви мене за досить вельможного, щоб зробити мені честь схрестити зі мною свою шпагу?

— Так, пане,— відповів, вклонившись, англієць.

— А тепер,— сказав холодно Атос,— хочете, щоб я вам сказав ще одну річ?

— Яку? — спитав англієць.

— Те, що ви зробили б далеко краще, коли б не вимагали від мене назвати мое прізвище.

— Чому це?

— Бо мене вважають померлим і я маю деякі підстави бажати, щоб ніхто не знов, що я живий; отже, я примушений тепер вас убити, щоб не виявилась моя таємниця.

Англієць глянув на Атоса, думаючи, що той жартує, але Атос говорив цілком серйозно.

— Ну, як, панове,— звернувся і до друзів і до ворогів Атос,— почнемо?

— Почнемо! — відповіли французи й англійці разом.

І враз вісім шпаг блиснули в промінні призахідного сонця. Почалася дуель між подвійними ворогами.

Атос так спокійно й методично відбивав удари ворога, ніби він був у фехтувальному залі.

Портос, якому подія в Шантільї збила трохи пиху і самовпевненість, бився тепер спритно й обережно.

Араміс, примушений спинитись на третій пісні своєї поеми, бився як людина, що дуже поспішає.

Атос перший убив свого супротивника. Він зробив лише один випад, і цей єдиний удар був смертельний: шпага пробила серце наскрізь.

Портос другий після Атоса звалив свого ворога на землю, глибоко поранивши його в ногу. Англієць не став більше боронитись і віддав свою шпагу Портосові. Портос після цього взяв англійця на руки і відніс його до карети.

Араміс так шалено почав наступати на свого ворога, що той не встиг схаменутись, як Араміс вибив у нього з рук зброю.

Д'Артаньян спершу довгий час тільки оборонявся. Потім, побачивши, що його ворог уже знесилів, д'Артаньян одним спритним наскоком вибив у нього з рук шпагу. Барон розгубився від несподіванки і відскочив назад, але зробив це так невдало, що послизнувся і з усього розмаху впав навзнак.

Д'Артаньян одним стрибком опинився біля нього і, приставивши свою шпагу йому до горла, сказав:

— Одним маленьким рухом я міг би вас убити, пане барон; ваше життя в моїх руках, але я дарую його вам з любові до вашої сестри.

Д'Артаньян аж не тямився з радості: це було початком здійснення того, про що він мріяв, складаючи свій план, коли, як ми вже про це згадували, у нього блискавкою миготіли на обличчі щасливі усмішки.

Барон Вінтер був у справжньому захваті від такої гречної поведінки французького дворяніна; він сердечно потиснув д'Артаньянові руку й наговорив безліч люб'язних слів та компліментів йому і трьом його друзям — мушкетерам.

А що ворог Портоса вже лежав, зручно влаштова-

ний, у своїй кареті, а вороги Араміса і д'Артаньяна були живі й здорові, то всі гуртом заходилися коло вбитого. Портос з Арамісом навіть роздягли його, не вірячи, що він убитий на смерть, і сподіваючись, що рана не смертельна. Коли почали роздягати вбитого, зза пояса в нього випав важкий гаманець, повний грошей. Д'Артаньян підняв його і подав лордові Вінтеру.

— Що я з ним робитиму? — спитав лорд.

— Передайте рідним убитого, — сказав д'Артаньян.

— Навіщо їм потрібна ця дрібниця? Після нього лишається спадщина — тисяча п'ятсот ліврів щорічної ренти.

В цю хвилину до д'Артаньяна підійшов Атос.

— Віддамо цей гаманець англійським лакеям. Згода? — звернувся Атос до своїх друзів і, взявши гаманець, кинув його кучерові, гукнувши: — Вам і вашим товаришам!

Ця великодушність людини, яка в цей момент не мала жодного су в кишені, викликала шанобливe здивовання в усіх, за винятком Грімо, Базена, Планше та Мушкетона.

— А тепер, — звернувся лорд Вінтер до д'Артаньяна, — мій молодий друже, коли ви дозволите вас так назвати, сьогодні ввечері я буду радий представити вас моїй сестрі, леді Кларік, яка, сподіваюсь, поставиться до вас прихильно. Вона має не абияке значення при дворі і може бути при нагоді вам корисною.

Д'Артаньян почервонів від задоволення і вклонився на знак згоди. Лорд Вінтер дав йому адресу своєї сестри, що жила на Королівському майдані, шість, у наймоднішому за тих часів кварталі. Хоч, проте, лорд Вінтер пообіцяв заїхати ввечері за д'Артаньянном і особисто відвезти його до сестри. Д'Артаньян призначив йому побачення о восьмій годині вечора на квартирі Атоса.

Цей вечірній візит до леді Кларік дуже хвилював, нашого молодого гасконця. Він пригадував, яким дивним способом поява цієї жінки перепліталася з його долею. Він ясно бачив, що вона була агентом кардинала і, не зважаючи на це, не міг перебороти в собі якесь дивне почуття, що непереможно приваблювало.

його до неї. Він тільки боявся одного, щоб міледі не впізнала в ньому юнака з Менга і не пригадала зустрічі в Дуврі. Тоді, знаючи, що він один з друзів де Тревіля, а значить тілом і душою відданий королю, міледі може відштовхнути всі його, д'Артаньяна, зальоти єгоді тоді юнакові сподіватись успіху в міледі. Те ж, що в неї починалась любовна інтрига з графом де Вард, а граф був молодий, красунь, багатий і знатний,— зовсім мало бентежило нашого юнака. Сказано-

юнакові було всього двадцять років, та ще й походив він з Тарба.

Д'Артаньян почав з того, що пішов додому і старанно взявся за свій туалет. Вернувся він до Атоса у близкому вигляді і розповів своєму другові всі свої плани, як це вже звик робити останніми часами. Атос вислухав його, але похитав головою з докірливим виглядом, порадивши бути обережним.

— Слухайте, д'Артаньян,— сказав Атос,— ви тільки що втратили жінку, яку — ви ж самі казали — любили, яку ви називали прекрасною, чарівною, бездоганною, а тепер уже біжите до другої.

Д'Артаньян відчув справедливість докору.

— Я кохаю пані Бонасьє серцем, а міледі захоплює мій розум. Я хочу дізнатись, яку роль вона відіграє при дворі і тому я просив барона Вінтера познайомити мене з міледі.

— Її роль при дворі? Чорт візьми! Та це ж і так легко догадатись, знаючи все те, що ви мені про неї розповіли. Це агент кардинала, жінка, яка зведе вас з розуму, затягне вас у якусь пастку, де ви любісінько собі загинете через неї. От і все!

— О, Атос! Ви схильні, здається, все бачити в чорному світлі.

— Мій любий, чого ви хочете! Я так багато вистраждав, що ніяким жінкам не вірю, боюся їх; особливо ж біляві жінки — стережіться їх! А ви, здається, казали, що міледі білява?

— Міледі білява, і якого ще чудового, незрівнянного кольору її волосся!

— Бідний хлопець! — зітхнув Атос.

— Слухайте, Атос, я тільки довідаюся про те, що мені кортить знати, а коли дізнаюся, то зараз же піду від неї геть.

— Ну, довідуйтесь! — флегматично озвався Атос.

Точно о призначенні годині прибув лорд Вінтер. Атос вийшов до другої кімнати. Посидівши трохи, лорд Вінтер забрав з собою д'Артаньяна і повіз його в своєму екіпажі до сестри.

Міледі Кларік зустріла д'Артаньяна поважно. Її будинок був розкішний, і багато обставлений. Майже всі англійці, вигнані з Франції війною, виїхали вже або збиралися виїздити; міледі ж Кларік якраз зробила нові витрати на ремонт та нове опорядження свого будинку. Це свідчило, що, очевидно, вона не вважала для себе обов'язковим підкорятись загальному правилу.

— Ось, прошу вас,— сказав лорд Вінтер, знайомлячи свою сестру з д'Артаньяном,— перед вами молодий дворянин, який, маючи в своїх руках моє життя, не зважаючи на те, що ми з ним двічі вороги — я його образив і, крім того, я англієць, — він пощадив мене. Подякуйте йому, міледі, якщо у вас є до мене хоч трохи дружнього почуття.

Міледі ледве помітно насупила брови, легесенька хмарка промайнула в неї на обличчі і вона посміхнулася якоюсь такою дивною посмішкою, що д'Артаньяна аж морозом обсипало.

А брат нічого не помічав; він у цей момент побачив улюбленицю міледі — маленьку мавпочку, — і став з нею бавитись.

— Я дуже рада, пане! Будьте дорогим гостем, — сказала міледі голосом, м'якість і ніжність якого дивно суперечили виявам незадоволення, що промайнули в неї на обличчі і які помітив д'Артаньян, — сьогоднішнім вашим вчинком ви здобули право на мою вічну подяку.

Барон Вінтер обернувся до них і розповів міледі

всі подробиці дуелі, нічого не проминувши. Вона слухала якнайуважніше і видно було, яких зусиль докладала вона, щоб приховати почуття, викликані цим оповіданням. А почуття ті були, мабуть, не дуже присміні для міледі. Кров то припливала до її щічок, то відпливала, і вона блідла, маленька ніжка під спідницею нервово постукувала об підлогу.

Лорд Вінтер не помічав нічого. Докінчивши розповідати, він підійшов до маленького столика, де на блюді стояла пляшка іспанського вина та склянки, налив дві склянки вина і жестом запросив д'Артаньяна випити.

Д'Артаньян, знаючи, що, відмовившись випити з англійцем, він його до смерті цим образить, підійшов і собі до столика, але не спускав ока з міледі, яку бачив перед собою в дзеркалі. Вона ж, думаючи, що її ніхто не бачить, дала волю почуттям, що в цей момент нестримно опанували її. На її обличчі д'Артаньян раптом побачив таку звірячу лютъ, що аж злякався; вона гнівно рвала носову хусточку своїми білимими чудовими зубами.

Гарненька покоївка, яку вже бачив д'Артаньян на піdnіжці карети міледі, ввійшла в цю хвилину і по-англійському щось сказала. Лорд Вінтер зараз же підвівся, попросив вибачення, що в невідкладній справі мусить негайно іхати, і, попрощавшись, вийшов.

Д'Артаньян лишився сам з міледі. Її обличчя враз прибрало свого звичайного прихильно ласкавого вигляду і лише кілька червоних плямочок на носовій хусточці, яку вона ще м'яла в руках, свідчили про те, що півхвилини тому міледі до крові кусала губки.

Розмова обернулася на веселе. Міледі здавалася цілком заспокоєною. Далі міледі розказала д'Артаньянові, що лорд Вінтер — це зовсім не брат її, а лише дівер; що вона була одружена з його старшим братом, який

помер, лишивши її вдовою з маленькою дитиною; що ця її дитина буде спадкоємцем усіх багатств, які належать лордові Вінтеру, якщо він не одружиться. Ця розмова раптом породила у д'Артаньяна якесь неясне підозріння: він почував, що тут не все гаразд, але що саме, він не міг збагнути.

Кінець - кінцем, через півгодини розмови д'Артаньян був переконаний, що міледі не англійка, а його землячка, француженка, так вона правильно, елегантно розмовляла, навіть без найменшого натяку на якусь іноземну вимову.

Д'Артаньян розсипався в люб'язностях, сипав дотепами. На всю балаканину молодого гасконця міледі відповідала прихильним сміхом та усмішками. Було

вже пізно, час був іти додому. Д'Артаньян попрощався і вийшов з салону міледі найщасливішим з людей.

На сходах д'Артаньян зустрів гарненьку покоївку, яка наче ненавмисно злегенька штовхнула юнака і почервоніла по самі очі. Вона попросила прощення таким ніжним і любим голосом, що, ясна річ, їй все простили беззаперечно в ту саму мить.

Другого дня д'Артаньян прийшов знову. Міледі зустріла його навіть прихильніше, ніж напередодні. Лорда Вінтера не було і весь вечір д'Артаньян просидів на самоті з міледі. Вона була дуже уважна до нього, розмовляючи, розпитувала його, звідки він, хто його друзі, чи не збирається він часом вступити на якусь службу до пана кардинала.

Д'Артаньян, читач уже знає, був надзвичайно обаченою людиною як на свої двадцять років і, крім того, він пригадав свої підозріння щодо міледі. А вона якраз стала вихвалювати його високопреподобність пана кардинала. Д'Артаньян відповів їй на це, що він напевно обов'язково вступив би на службу до гвардії пана кардинала, коли б раніше знав, приміром, пана де Ка-вуа, замість пана де Тревіля.

Міледі непомітно змінила розмову і найневиннішим у світі тоном спитала, чи бував колинебудь д'Артаньян в Англії.

Д'Артаньян відповів, що не так давно капітан де Тревіль посылав його закупити в Англії коней для його роти і що він, д'Артаньян, навіть привів із собою чотирьох чудесних коней на зразок.

Міледі під час цієї розмови двічі або тричі закусювала собі до крові губу. Вона мала справу з гасконцем, який не давав спіймати себе зненацька.

О тій же годині, що й напередодні, д'Артаньян попрощався з міледі і пішов додому. Вийшовши на сходи,

він знову зустрів гарненьку покоївку. Кетті, так звали її, ніжно подивилася на юнака, але він був такий повний своїм почуттям до господарки, що не звернув ніякої уваги на її гарненьку покоївку.

Наступного вечора д'Артаньян знову прийшов до міледі, другого вечора знову. Отак щовечора відвідував він міледі і щовечора вона прихильно й лагідно його зустрічала.

І щовечора ж то в коридорі, то в передпокої, то на сходах зустрічав д'Артаньян неодмінно гарненьку Кетті. Але, як ми вже сказали, заполонений чарами її хазяйки, д'Артаньян не звертав ніякісінької уваги на настійливе залицяння й кокетування бідної Кетті.

ІІ

ОБІД У ПРОКУРОРА

Хоч як блискуче поводився Портос під час дуелі, проте, він не забував, що був запрошений на обід до прокурорші.

Другого дня о першій годині, причепурившись з допомогою Мушкетона, сяючий Портос попростував до Ведмежої вулиці упевненим кроком людини, якій в усьому щастить.

Його серце тьохкало, але не так, як у закоханого, повного юнацького запалу д'Артаньяна. Ні! Його запалювало інше почуття: він збирався переступити, нарешті, той поріг, зійти тими самими сходами, якими підіймалися вгору старі екю пана Кокнара. Він мав, нарешті, на власні очі побачити ту заповітну скриню з грішми, яку не раз бачив уві сні і про яку неодноразово мріяв. Йому ввіждалася ця довга й глибока скриня, замкнена на кілька замків, пригвинчена до підлоги; та заповітна скриня, яку мали тепер відчинити перед його палаючими очима руки його прокурорші, руки вже, щоправда, худі, але ще досить гратіозні.

Крім того, він — людина переважно мандрівна, людина без великих коштів, без родини, солдат, звиклий тинятись по шинках та тавернах, хоч і ласун, але при-

мушений їсти все, що трапиться,— він тепер мав, нарешті, покушувати добре приготованих домашніх страв, потрапивши в затишне родинне оточення, відчувши на собі вплив лагідної родинної ласки, до якої людину вабить тим більше, чим вона черствіша, як кажуть старі солдати-рубаки.

Приходити щодня на родинний обід, назвавшись двоюрідним братом, своїми веселими дотепами розгладжувати блідий, укритий старечими зморшками лоб прокурора, скубти потроху молодих дурнуватих клерків, навчаючи їх грati в ландскнехт, бассет та інші азартні гри, щоб після годинного навчання вигравати у них їхні місячні заощадження,— все це непереможно вабило Портоса.

Мушкетер не дуже зважав на не геть то добрі чутки, що доходили до нього, про скнарість, постійні пости й навіть справжнє голодування родини прокурора. За винятком деяких випадків надто великої ощадності, які Портос вважав, звичайно, недоречними, він був тієї думки про прокуроршу, що вона взагалі досить щедра (як на прокуроршу, певна річ), і він сподівався, що будинок і господарство прокурорші мають цілком пристойний вигляд.

А втім, прийшовши до дверей, мушкетер відчув, що в нього заворушилися деякі сумніви й вагання. Вхід не обіцяв нічого привабливого: коридор був брудний, темний і вонючий; освітлювався він маленьким загратованим вікном, що виходило в суміжний темний двір, крізь запорошені шибки якого ледве прозирало денне світло. У першому ж поверсі в кінці цього коридору були низькі й широкі залізом ковані двері, оббиті такими здоровецькими гвіздками, наче ворота в якомусь замку.

Портос постукав. Високий худорлявий клерк, бліде

обличчя якого зовсім губилося під цілою копицею ніколи не чесаного волосся, відчинив йому і вклонився з виглядом людини, яка примушена поважати в інших високий зрост — ознаку сили, військовий одяг — ознаку стану і безтурботний вираз обличчя — ознаку забезпеченого й безтурботного життя.

Другий клерк, трохи менший, визирнув зза спини першого, потім ще один, трохи вищий від другого, виткнувся й собі, а позад них витягав шию ще підліток років дванадцяти.

Разом три з половиною клерки, ого! Як на ті часи, це визначало близкучі справи контори.

Хоч мушкетер мав прийти тільки о першій годині, прокурорша вже почала його виглядати з дванадцятої, сподіваючись, що серце, або вірніше шлунок її коханця, примусить його прийти раніше.

Почувши заворушення в передній, пані Кокнар зараз же поспішила туди і ввійшла майже одночасно з Портосом. Поява достойної пані вивела з ніякового становища Портоса; всі клерки витріщилися на нього, а мушкетер, не знаючи, що сказати, мовчав.

— Це ж мій двоюрідний брат! — скрикнула прокурорша. — Заходьте ж, заходьте, пане Портос!

Почувши ім'я Портос, клерки пірснули були зо сміху, але Портос тільки мовчки повернувся до них — і обличчя їх вмить стали серйозними.

Зaproшений господинею Портос, пройшовши передню, де були клерки, потім контору, де вони мусили б бути, ввійшли до кабінету пана прокурора. Контора являла собою досить великий низький напівтемний зал, захаращений усілякими паперами. Від контори праворуч була кухня; пройшли ж ліворуч до вітальні. За вітальню вже був кабінет.

Всі перейдёні кімнати не збудили в мушкетері при-

ємного почуття. Кімнати були якісь напівпорожні і напевно луна гулко розкочувалась по них. До того ж, проходячи повз кухню, мушкетер кинув швидкий спостережливий погляд туди і, на превеликий свій жаль та на сором господині, переконався, що ніякого пожвавлення, природного під час званого обіду, не було помітно в цьому священному місці людей, які люблять поласувати.

Прокурор напевно був попереджений про цей візит родича, бо не виявив ніякого здивовання з прибуття Портоса. Мушкетер невимушене підійшов і якнайлюб'язніше привітався з паном Кокнаром.

— Здається, ми з вами двоюрідні брати, пане Портос? — спитав прокурор, підводячись на самих руках з свого крісла.

Старий, правдивіше загорнений, ніж одягнений у широчезний камзол, в якому потопало його висхле й ветхе тіло, був худий і живий. Маленькі сірі очі його блищають вогнем і тільки в них та в рухливому гримасуватому роті, здавалося, збереглося ще життя. Ноги віднялися у цього кістлявого скелета вже місяців з п'ять або шість тому і відтоді, прикутий до свого крісла, прокурор став рабом своєї дружини.

Він скорився своїй безпорадності і згодився прийняти двоюрідного брата — єдине, що можна сказати. Був би він здоровий і на ногах — не довелося б панові Портосу стати їхнім родичем.

— Так, пане, ми з вами двоюрідні брати! — не вагаючись, відповів Портос, який, власне, і не сподівався на особливу гостинність чоловіка своєї коханки.

— З жіночого боку? — спитав хитрувато прокурор.

Портос, недобачаючи в цьому глузування, усміхнувся собі в борідку, подумавши про наїvnість пана прокурора. Але пані Кокнар, знаючи, що наїvnість

серед прокурорів явище дуже рідке, зніяковіло за- сміялась і почервоніла.

Від самого моменту появи Портоса пан Кокнар став занепокоєно поглядати на велику шафу, що стояла напроти його дубової конторки. Портос зрозумів, що оця шафа і є його заповітна мрія, хоч це зовсім не скриня, яка ввижалася йому уві сні. Але він думкою вітав себе з тим, що реальність була на шість футів вищою від мрії.

Прокурор не став далі розпитувати про родинні зв'язки; а, переводячи неспокійний погляд з шафи на Портоса, обмежився тільки запитанням до пані Кокнар:

— Адже пан наш двоюрідний брат до свого від'їзду на війну зробить нам ласку пообідати раз з нами? Правда, пані Кокнар?

Цього вже разу й Портос зрозумів натяк, а пані Кокнар не тільки відчула удар, а навіть поквапилась додати:

— Мій двоюрідний брат, певна річ, не прийде більше до нас, якщо ми його негостинно привітаємо. Але в противному разі він, не довго маючи пробути в Парижі, мусить згодитись на наше прохання провести з нами кожну свою вільну хвилину до від'їзду.

— О, мої ноги, мої бідні ніженськи, де ви?.. — стиха пробурмотів пан Кокнар, силкуючись посміхнутись.

Ця підтримка, що підоспіла в той момент, коли гастрономічним сподіванкам Портоса готувався удар, викликала у мушкетера гаряче почуття подяки до своєї прокурорші.

Нарешті, настав час обіду. Перейшли до ідаліні, великої брудної кімнати напроти кухні.

Клерки, які, здавалося, почули незвичні в господі запахи, з військовою точністю з'явились до ідаліні, тримаючи кожен свій табурет у руках і ладні сісти

ту ж хвилину, аби лише подали знак. Вони вже не могли більше стримувати себе: їхні щелепи несамохіть ворушилися і вони ковтали заздалегідь слину.

„Тъху, хай вам біс! — подумав Портос, дивлячись на три пари загрозливих щелеп, бо підліток, певна річ, не допускався до панського столу. — Хай вам біс! Бувши двоюрідним братом, я б не тримав у себе таких ненажер. Можна сказати, якісь потерпілі аварію в морі, що не їли протягом шести тижнів“.

Добродія Кокнара везла в кріслі пані Кокнар, якій Портос допоміг підкотити крісло до столу!

Не встиг він умоститись, як став водити в повітря носом, а щелепи його враз запрацювали не гірше від щелепів його клерків.

— Ого-го! — гукнув він. — Otto як смачно пахне суп!

„Якого чорта вони почули в цьому супі?“ — подумав Портос, дивлячись на жовтувату юшку бульйону, ненависту й зовсім пісну, в якій, неначе острівці архіпелагу в океані, плавали кілька сухариків.

Пані Кокнар усміхнулась і на її знак усі поквапилися сісти.

Насамперед подали суп панові Кокнару, далі Портосові, потім пані Кокнар налила собі тарілку і, нарешті... обділила нетерплячих клерків самими сухарями без супу.

В цей момент двері до їdalyni, заскрипівши, самі собою трохи прочинилися і Портос побачив підлітка, що ів хліб при подвійному ароматі з кухні та з їdalyni.

Після супу служниця принесла варену курку. Ця несподівана розкіш примусила всіх витріщити очі до такої міри, що вони, здавалося, ось-ось вилізуть зовсім.

— Видно зразу, що ви любите ваших родичів, пані

Кокнар! — сказав пан прокурор з усмішкою майже трагічною. — Це, безперечно, ви зробили тільки на честь вашого двоюрідного братика!

Бідна курка була худа, синя і вкрита такою товстою та шкарубкою шкірою, що навіть гострі кістки, які випиналися звідусіль, не могли її прорвати. Довго цю курку, мабуть, шукали, раніш ніж знайшли її на найдальшому сідалі, куди вона сковалася, щоб спокійно вмерти від старості.

„Чорт! — подумав Портос. — Я таки шаную старість, але зовсім не тоді, коли вона у вареному або смаженому вигляді!“ І повів поглядом навколо, щоб піймати співчутливі погляди співобідників. Але якраз навпаки, він піймав такі пожадливо палаючі очі, спрямовані на цю злощасну курку, об'єкт його зневаги, що, здавалось, вони її ладні були проковтнути самими очима.

Пані Кокнар узяла з рук служниці блюдо, спритним рухом відокремила дві сині аж чорні курячі ніжки і поклала їх на тарілку свого чоловіка; відрізала шию з головою і відклала їх для себе; потім зняла крило для Портоса і негайно ж повернула служниці майже цілу курку. Покоївка швиденько винесла геть блюдо і курка зникла раніше, ніж мушкетер встиг помітити ефект від цього на обличчях клерків, відповідно до характеру й темпераменту кожного.

Замість курки на столі з'явилося блюдо бобів, блюдо велике й повне, з якого стирчало кілька баранячих кісток, з присутності яких можна було догадатись, що в блюді є і м'ясо. Але ця хитрість не обдурила клерків і їхні обличчя ще більше витяглися й помертвіли.

Пані Кокнар обділила цію стравою молодих клерків, не жаліючи, як годиться добрій господині.

Підійшла черга й до вина. Пан Кокнар з глиняної

невеликої пляшки налив кожному клеркові по третині склянки, налив трішки більше собі і зараз же передав пляшку на той бік столу, де сиділи Портос і пані Кокнар.

Клерки долили свої склянки з вином водою і, відпивши половину, знову долили водою і так щоразу до кінця обіду, поки в склянках це питво з кольору рубіна не перетворилося на колір задимленого топаза.

Портос зніяковіло з'їв своє крильце від курки і випив свої півсклянки гідкого вина, в якому він пізнав погане місцеве вино.

Пан Кокнар зітхнув, побачивши, що двоюрідний братик п'є нерозведене водою вино.

— Чи не з'їли б ви, братику Портос, цих бобів? — спитала пані Кокнар таким тоном, який ясно казав: „послухайтесь мене краще, не їжте!“

— Дідькові в зуби, а не я їх куштуватиму! — стиха пробурмотів Портос, а голосно додав: — Дякую, сестрице, я вже наївся.

Запала тиша. Портос не розумів, що це значить. Прокурор кілька разів повторив:

— О, пані Кокнар. Я вас вітаю. Ваш обід — справжній бенкет. Боже, як я наївся!

Добрий Кокнар з'їв свій бульйон, дві чорні курячі ніжки й боби з баранячою кісткою, єдиною, на якій було ще трохи м'яса.

Портос подумав, що з нього глузують, і вже почав підкручувати вояовничо свої вуса та насуплювати брови, коли піймав ніжний погляд пані Кокнар, що благав його заспокоїтись.

. Мовчанка за столом і зникнення зі столу всіх страв здивували Портоса. Він не знав, що думати, зате для клерків це мало страшний зміст. Після зрозумілого їм погляду пана Кокнара, підтриманого посмішкою пані

Кокнар, клерки повільно підвелися зза столу, ще по-вільніше склали свої серветки, потім вклонились і пішли з їдальні.

— Ідіть, юнаки, йдіть! Після обіду корисно попрактиковати,— поважно вимовив прокурор.

Після того як клерки вийшли, пані Кокнар дісталася з буфета кусень сиру, варення з айви та пиріг, спечений нею власноручно з мигдалю та меду.

Пан прокурор трохи насупився, бачачи такі зайві розкоші, а Портос закусив собі губи, бачачи, що, власне, нема чим дообідати. Розпачливо він глянув на стіл, чи не залишилося ще блюдо з бобами. Але воно вже зникло.

— Бенкет, справжній бенкет! — скрикнув, засовавшись на своєму кріслі, прокурор.— Чистісінький лукуллівський¹ обід!

Портос дивився на пляшку, що стояла біля нього, і в ньому відродилася надія, що з вином, хлібом і сиром він таки більш-менш пообідає як слід. Але пляшка була порожня, а пан і пані Кокнар мали вид, що зовсім того не помічають.

„Ну, що ж,— подумав Портос,— принаймні надалі знатиму!“ Він лизнув ложечку варення і застряг зубами в липкому тісті пирога власноручного виробу пані Кокнар.

„Тепер жертва принесена! — міркував собі Портос.— Ex, коли б тільки я не мав надії зазирнути разом з пані Кокнар до шафи її чоловіка!..“

Добродія Кокнара після такого, як він казав, розкішного лукуллівського обіду схилило на сон. Портос мав надію, що він подрімає тут же на місці, але клятий прокурор наказав везти себе назад до свого ка-

¹ Примітки див. у кінці книжки.

бінету і вередував доти, поки таки його крісло не підкстили до самої шафи, на карніз якої для більшої певності він поставив свої хворі ноги.

Прокурорша провела Портоса до суміжної кімнати, де почала підводити солідну базу для примирення.

— Ви можете приходити до нас на обід тричі на тиждень,— сказала вона.

— Дякую, я не хочу зловживати вашою добрістю до мене. Крім того, мені ж потрібно подбати за мое екіпірування.

— Правда ваша,— зітхнула прокурорша.— Це ще лиxo з вашим екіпіруванням.

— На жаль, так,— ствердив Портос.

— Але з чого складається це ваше екіпірування, пане Портос?

— О, з багатьох речей, пані,— відповів Портос.— Мушкетери, як вам відомо, це добірне, вишукане військо; тож їм потрібно безліч речей, зовсім зайвих для гвардійців та швейцарців.

— Все таки перелічіть їх мені.

— Це становитиме... — почав Портос, який любив більше загальні суми підсумку, аніж складові дрібниці.

Прокурорша чекала й тримтіла.

— Скільки? Сподіваюся, що це не перевищить... — почала вона, але спинилась. Йі забракувало слів.

— О, ні, це буде не більше як дві з половиною тисячі ліврів. Я навіть гадаю, що, заощадивши дещо, можна обйтися й двома тисячами.

— Боже милостивий! — сплеснула в долоні пані Кокнар.— Алеж це ціле багатство!

Портос викривив на своєму обличчі таку гримасу, що пані Кокнар враз її зрозуміла.

— Я просила вас перелічити всі потрібні вам речі

тому, що маю багато родичів та великий досвід у комерції, отже я могла б дістати їх вам удвоє дешевше, ніж ви заплатили б, купуючи самі.

— Ага,— озвався Портос.— Он чого ви хотіли знати.

— Так, любий Портос, для цього. Адже вам, безумовно, потрібний кінь?

— Так, кінь.

— Гаразд, кінь буде, у мене вже є щось підходяче для вас.

— Чудесно!— гукнув зраділий Портос.— Ото добре, що кінь є. Тепер мені потрібний увесь комплект збрui. Але він складається з таких речей, які мушкетер може купувати тільки сам особисто і які не коштуватимуть, на мою думку, більше від трьох сот ліврів.

— Аж триста ліврів?— зітхнула прокурорша.— Ну, гаразд, нехай триста ліврів.

Портос усміхнувся. Читач пригадує, що в нього ж залишилися від подарованого лордом Букінгемом коня сідло й чапрак. Отже, ці триста ліврів він збирався любісінько покласти собі в кишеню.

— Потім,— продовживав він,— потрібний кінь для мого лакея і чемодан. Щождо зброї, то цього не потрібно. Вона у мене є.

— Коня й для вашого лакея?— пробелькотіла прокурорша.— Але ви, любий, хочете бути справжнім вельможею!

— Алеж прошу вас, пані!— озвався згорда Портос.— Не жебрак же я справді!

— Ні. Я хотіла тільки сказати: навіщо ж коня й лакеєві? Для Мушкетона добре було б придбати красивого здорового мула ...

— Красивого мула? Нехай так!— згодився Портос.— Ви маєте рацію! Я бачив найбільших іспанських

вельмож, вся придвірна челядь яких їхала на мулах. Але в такому разі, пані Кокнар, ви ж самі добре розумієте, потрібні для мула бубонці й прикраси з пір'я.

— Будьте певні,— сказала прокурорша,— все буде.

— Лишається чемодан,— продовжував Портос.

— О, це хай вас не турбує,— похопилася пані Кокнар.— У моого чоловіка є п'ять чи аж шість чемоданів, ви виберете найкращий. Особливо є один його улюблений; він завжди брав його з собою, коли їздив кудинебудь. Чудовий чемодан, великий, ввесь світ туди можна сковати.

— Так він же порожній, ваш чемодан? — наївно спитав Портос.

— А звичайно ж порожній! — так само наївно відповіла прокурорша.

— Мені ж якраз потрібний чемодан повний, добре напакований, моя люба.

Пані Кокнар знову тяжко зітхнула.

Отак торгуючись за кожну річ, дійшли, нарешті, згоди. Кінець - кінцем сторгувалися на тому, що прокурорша дасть вісімсот ліврів грішми, крім коня й мула, які матимуть честь везти до слави Портоса й Мушкетона.

Договорившись остаточно, Портос став прощатись. Пані Кокнар хотіла була затримати Портоса ще трохи, марно кидаючи на нього солодкі погляди, але Портос попросив вибачення, посилаючись на невідкладні справи королівської служби. І прокурорша мусила уступитися з дороги мушкетера перед справами короля.

Портос повернувся додому голодний і в поганому настрої.

ІІІ

СУБРЕТКА І ПАНІ

Не зважаючи на протести власного сумління та на розумні поради Атоса, д'Артаньян що день, то все більше закохувався в міледі. Не минало жодного дня без того, щоб він не одвідав її, і молодий гасконець був твердо переконаний, що міледі не могла не відповісти на його зальоти: на його думку, рано чи пізно, а вона мусить покохати його.

Одного вечора, підходячи до будинку міледі з переможним і щасливим виглядом людини, на яку ось-ось має політися золотий дощ, д'Артаньян під ворітьми зустрів субретку. Цього разу Кетті не штовхнула буцім то зненацька гасконця, а ніжно взяла його за руку.

„Чудесно,— подумав д'Артаньян,— вона напевно має до мене якусь справу. Не інакше, як міледі доручила їй переказати мені, що призначає побачення, про яке не зважилась мені сказати особисто“.

І він з виглядом справжнього переможця подивився на субретку.

— Я хотіла б сказати вам кілька слів, пане... — прошепотіла Кетті.

— Кажи, моя дитино, кажи,— озвався д'Артаньян,— я слухаю.

— Тут не можна. Те, що я маю вам сказати, велика таємниця і дуже довго розказувати.

— Добре, а що ж маємо робити?

— Коли б пан мали ласку згодитись іти за меню, — засоромлено почала Кетті.

— Куди завгодно, моя красуне.

— Тоді ходімо.

І Кетті, не випускаючи руки д'Артаньяна з своєї, повела його вузеньким темним покрученим коридором угору. Зійшовши східцями приступок на п'ятнадцять, Кетті відчинила двері.

— Заходьте, пане. Тут ми самі ізможемо поговорити.

— А що це за кімната, дитинко? — спитав д'Артаньян.

— Це моя кімната, пане; вона межує з опочивальню моєї господині, он через оті двері хід туди. Але ви не турбуйтеся, вона нас не може почути: ніколи вона не лягає спати раніш, як опівночі.

Д'Артаньян кинув погляд навколо. Маленька кімнатка була гарно прибрана і сяла чистотою. Але мимохіть очі його все зверталися до тих дверей, на які вказала Кетті.

Кетті догадалася, які думки й почуття опанували д'Артаньяна, і зітхнула.

— Значить ви, пане, так дуже любите мою господиню? — вихопилось у молоденької субретки.

— Більш, ніж можу сказати, люба Кетті. Я божеволію від неї.

Кетті знову зітхнула.

— На жаль, пане! — озвалася вона. — Шкода, марна річ!

— Чого це „на жаль“ і що ти в цьому вбачаєш марного? — спитав д'Артаньян.

— А те, пане, що міледі вас зовсім не любить.

— Ну-да? — не то спитав, не то гукнув д'Артаньян — Це що, вона тобі доручила мені сказати?

— Ой, ні, пане! Це я сама зробила такий висновок і вирішила в ваших же інтересах сказати вам про це.

— Дякую, Кетті, але тільки за те, що дбаєш про мої інтереси, а не за повідомлення, бо ти ж сама розумієш, не дуже то приемно чути це.

— Виходить, пане, ви не вірите моїм словам?

— Завжди неохоче віриш такому, вже хоч би з самого гонору.

— Так ви мені не вірите?

— Признаюсь, що коли ти не доведеш чимнебудь свої слова, я тобі не повірю...

— А що ви скажете про це?

І Кетті витягла зза корсажа маленький лист.

— Це до мене? — скрикнув д'Артаньян, вихоплюючи з рук Кетті записку.

— Ні, до другого.

— До другого?

— Так.

— Його ім'я! Його ім'я! — скрикнув д'Артаньян.

— Гляньте на адресу.

— До графа де Вард.

Блискавкою пробігла у д'Артаньяна згадка про сцену в Сен-Жермені і гарячий гасконець майже несвідомо рвонув конверт; раніш ніж Кетті встигла крикнути та схопити його за руку, він уже розірвав конверт і вихопив лист.

— О, боже мій! — зойкнула субретка. — Що ви зробили?

— Я? Нічого! — бовкнув д'Артаньян і став читати:

„Ви мені не відповіли на моого першого листа. Чи ви хворі й досі, чи може ви вже забули, які погляди кидали ви мені під час балу у мадам де Гіз? Це слушний випадок, граф, скористайтесь з нього“.

Д'Артаньян зблід. Це був удар, що вразив його самолюбство і його кохання.

— Бідний мій, любий пан д'Артаньян, — прошепотіла співчутливо Кетті, знову беручи його за руку.

— Тобі шкода мене, дитинко? — сказав д'Артаньян.

— О, від широго серця. Я ж бо знаю, що таке кохання.

— Ти знаєш, що таке кохання? — спитав д'Артаньян, уперше придивившись до неї уважно.

— На жаль, знаю.

— Дуже добре. Але замість того, щоб за мною шкодувати, допоможи мені краще помститись твоїй пані.

— А як саме ви хочете помститись?

— Я хочу посісти місце мого суперника.

— Ніколи не стану я вам допомагати в цьому, пане, — живо озвалася Кетті.

— Чому так? — спитав д'Артаньян.

— З двох причин.

— Яких?

— Поперше, тому, що ніколи моя господиня вас не кохатиме.

— Звідки ти знаєш?

— Ви її вразили в саме серце.

— Я? Та чим же я міг її вразити чи образити, коли від самого першого дня нашого знайомства я, наче той раб, завжди коло її ніг? Кажи, кажи далі, я тебе благаю.

— Я довірю це тільки тому... хто розгадає мою душу до самих її глибин.

Д'Артаньян вдруге уважно подивився на Кетті. Молоденька дівчина була така гарненька, що чимало герцогинь не пошкодували б своїх корон, аби лиш бути такою..

— Кетті, — сказав він, — я розгадаю, я прочитаю всю

твою душу, моя люба дівчинко! — і він пригорнув і так міцно поцілував Кетті, що вона вся зачервонілася, як ягідка.

— О, ні! — скрикнула Кетті. — Ви не любите мене. Ви ж тільки сказали, що любите мою пані.

— І це тобі заважає сказати мені твою другу причину?

— Моя друга причина, пане, — почала Кетті, підбадьорена спершу поцілунком, а потім ніжним виразом очей молодого гвардійця, — друга причина та, що в коханні кожен дбає про себе.

Тут тільки збегнув д'Артаньян, чому завжди він зустрічав Кетті то в коридорі, то в передній, то під ворітами; зрозумів, чого вона наче ненароком його штовхала або, дивлячись на нього, важко зітхала. Та заполонений доостанку думкою про міледі, він понехтував субреткою.

Але в цей момент наш гасконець вмить збегнув усі переваги, що давало йому кохання Кетті, в якому вона призналася йому так наївно, навіть так зухвало. Йому вже ввижалося, як він перехоплює листи, адресовані графові де Вард, як він стежить за кожним рухом міледі, як він і вдень і вночі має вільний доступ до Кеттіної кімнати, щоежеж з опочивальнею міледі. Зрадник, як ми бачимо, жертвував уже, щоправда в думці, бідною дівчиною заради пишної дами.

— Кетті, хочеш мати доказ моого кохання?

— Якого кохання?

— Яке я починаю відчувати до тебе.

— Який же це доказ?

— Хочеш, сьогодні я не піду, як звичайно, до твоєї пані, а пробуду ввесь вечір з тобою?

— О, безперечно, безперечно, хочу! — заплескала в долоні Кетті.

— В такому разі,— сказав д'Артаньян, зручно вмощуючись у кріслі,— я твій гість. Розваж мене цікавою розмовою, а я тобі мушу сказати, що ти найкраща з усіх на світі субреток.

Д'Артаньян розважав Кетті такими спритними, такими ніжними розмовами, що бідна дівчина, кінець-кінцем, повірила в щирість його кохання.

Вони за своїми розмовами і не помітили, як настала північ. Враз з кімнати міледі пролунав дзвоник, викликаючи субретку.

— Боже милостивий! — скрикнула Кетті. — Пані кличе мене! Тікай, тікай швидше!

Д'Артаньян підвівся, узяв свій капелюх, наче збиравшись зараз же вийти, але, підбігши навшпиньках до гардероба, в одну мить розчинив обидві половинки дверей шафи, вскочив туди і міцно зачинився.

— Що ви робите? — крикнула злякано Кетті.

Але д'Артаньян, сховавшись між платтями та пенюарами міледі, мовчав.

— Це що таке? — гукнула міледі, з'являючись на порозі своєї опочивальні. — Ви спіте, чи що, чому не йдете на дзвінок?

— Я зараз, зараз, міледі, вже біжу! — крикнула Кетті, кидаючись назустріч своїй пані.

Обидві повернулися до опочивальні міледі, лишивши двері незачиненими.

Д'Артаньянові було чути кожне слово.

Спершу міледі лаяла свою покоївку, потім, помовчавши й заспокоївшись, поки Кетті роздягала її сказала:

— Ото! Сьогодні наш гасконець не прийшов мене відвідати.

— А справді,— озвалася Кетті,— де ж це він, невже починає вже зраджувати вас?

— О, ні! Напевно йому щось перешкодило. Може, пан де Тревіль або пан Дезессар затримали його. Ні, Кетті, цього я знаю. Він у моїх руках.

— А що міледі хоче з ним зробити?

— Що я з ним зроблю?.. Будь спокійна, Кетті, між ним і мною є одна річ, про яку він і не знає... Через нього я ледве не втратила довір'я його високопреподобності пана кардинала... О! За це я помщуся йому...

— А я думала, що міледі кохає його.

— Я? Його кохати? Я ненавиджу цю нікчему. Він, тримаючи в своїх руках життя лорда Вінтера, не міг убити його і я позбулася через це спадщини в триста тисяч ліврів ренти на рік.

— Це правда,— підтримала її Кетті.— Адже ваш син — єдиний спадкоємець після свого дядька і, значить, до повноліття вашого сина ви мали б змогу користатися всіма багатствами лорда Вітера.

Д'Артаньян затремтів з голови до п'ят, почувши, яким шиплячим лютим голосом дорікала міледі йому за те, що не вбив так дружньо прихильного до нього лорда Вітера.

— Та я б уже давно,— продовжувала міледі,— знищила цю гадину, коли б, я не знаю чому, пан кардинал не звелів мені щадити його.

— А так! Але зате вже міледі не помилували цієї маленької жінки, яку він так любив.

— О, жінки крамаря з вулиці Копачів? А хіба він її ще не забув зовсім? Слово честі, знаменито помстилася!

Холодний піт проступив на лобі д'Артаньяна. „Та це ж не жінка, а справжнє страховище!“ — і він ще старанніше наставив вуха. Та, на жаль, нічний туалет міледі закінчився.

— Так, добре! Можете йти, але завтра постараї-

теся неодмінно дістати відповідь на того листа, що я вам дала.

— Від графа де Варда? — спитала Кетті.

— Авжеж від графа де Варда.

— Ну, цей, мені здається, цілковита протилежність бідному панові д'Артаньяну.

— Ідіть до своєї кімнати, Кетті, я не люблю, коли занадто багато розмовляють.

Д'Артаньян почув, як спершу зачинили двері, а потім гучно двічі повернули ключ у замку. Це замикала на ніч свою кімнату міледі. Потім він знову почув, як Кетті ледве чутно накидала гачок на двері з своєї кімнати.

Тоді д'Артаньян виліз з гардероба.

— Лихо моє, що з вами? — тихенько зойкнула Кетті. — На вас страшно глянути, такий ви блідий.

— Підла тварюка! — пробурмотів д'Артаньян.

— Тихо! Тихо! — зашепотіла Кетті. — Ідіть, ідіть! Між моєю кімнатою й опочивальнею міледі зовсім тонка стіна, все до одного слова чути.

— Ось саме чому я й хочу ще залишитися тут! — відповів д'Артаньян. — Я не піду звідси раніше, як дізнаюся від тебе, що сталося з пані Бонасьє.

Бідна дівчина клялася, що не знає нічого, бо міледі тільки наполовину і то випадково дещо їй розкривала з своїх таємниць. Вона знала тільки, що жінка крамаря з вулиці Копачів жива. Ого й усе.

Щождо того, як і чому міледі ледве не втратила довір'я пана кардинала, то тут уже д'Артаньян сам догадався, пригадавши, як він, відпливаючи з Англії, на одному з суден, що не мало права вийти з порту, побачив міледі. Тепер він догадався, хто замішаний був у справі з брильянтовими наконечниками королеви.

Але в чому він найбільше переконався, так це в

тому, що найпалкішу ненависть міледі до себе він викликав тим, що не вбив лорда Вінтера — її дівера.

Другого дня ввечері д'Артаньян, як звичайно, прийшов до міледі. Вона була в дуже поганому настрої. Д'Артаньян зрозумів, що причиною була нова мовчанка графа де Варда. Це її, очевидно, страшенно дратувало.

Ввійшла Кетті. Але міледі так гримнула на неї, що молоденька дівчина глянула на гвардійця, ніби бажаючи йому сказати:

— Бачите, скільки я терплю заради вас.

Але, кінець - кінцем, наприкінці вечора прекрасна левиця помалу заспокоїлась. Вона поблажливо слухала солодкі балачки д'Артаньяна і навіть на прощання дозволила йому поцілувати свою руку.

Д'Артаньян вийшов од неї зовсім очманілly. Проте, це був хлопець, якому не легко було остаточно скрутити голову. Через хвилину в нього вже склався маленький план.

Під ворітми, як і напередодні, д'Артаньян зустрів Кетті. Вона знову провела його до своєї кімнати й розповіла, як її лаяла міледі, як вона лютувала, що не дістала відповіді від графа де Варда на свого листа, і як вона наказала Кетті о дев'ятій годині ранку прийти до опочивальні міледі по новий третій лист.

Д'Артаньян узяв з Кетті слово, що вона принесе того листа до нього на квартиру. Бідна дівчина зовсім розгубилася, не знала, що робити.

Об одинадцятій годині ранку Кетті прибігла до нього на квартиру з третім листом міледі до графа де Варда.

Цього разу вже бідна дівчина й не думала опиратись, а сама подала д'Артаньяніві листа. Все одно

для неї порятунку не було і, крім того, вона безтязмо кохала свого красуня гвардійця.

Д'Артаньян розірвав конверт і прочитав:

„Втретє пишу до вас і пишу, щоб сказати вам, що я вас кохаю. Але стережіться, щоб у четвертому листі я вам не написала, що ненавиджу вас.

Якщо ви каєтесь в своєму поводженні зі мною, то молода дівчина, яка має передати вам цього листа, скаже, яким способом галантна людина може здобути собі пробачення“.

Д'Артаньян то червонів, то блід, читаючи цього листа.

— О, ви все ще кохаєте її! — скрикнула Кетті, яка, не відриваючись, стежила за обличчям д'Артаньяна, поки він читав.

— Ні, Кетті, ти помиляєшся. Я не люблю її більше, але я хочу помститися їй за зневагу.

Д'Артаньян сів до столу і написав:

„Мадам, досі в мені жили сумніви, що це справді до мене були адресовані ваші листи, до такої міри я почував себе недостойним цього щастя. Крім того, я так страждав, що не мав змоги навіть вам відповісти.

Але сьогодні я примушений був повірити в вашу безмежну добрість, бо не тільки цей лист, а й ваша покоївка стверджують, що ви мене кохаєте.

До речі, їй нема чого мені говорити, як галантна людина може здобути своє прощення. Я прийду сам його випросити у вас сьогодні ж увечері об одинадцятій годині. Спізнитися тепер ще на один день, на мій погляд, буде новою образою для вас.

Той, кого ви зробили найщасливішою людиною в світі.
граф де Вард“.

План у д'Артаньяна був зовсім простий. Через кімнату Кетті він пройде до опочивальні міледі і, скориставшися з її розгубленості від несподіванки й сорому, насміється з неї. Правда, він припускав, що ввесь його план може й провалитись, але д'Артаньян волів ризикнути. Однаково через вісім днів він мав відбути на війну, отже, часу на великі міркування й довгі готовування у нього не було.

— Ось маєш,— звернувся д'Артаньян до Кетті, подаючи їй листа.— Віддай міледі. Це відповідь графа де Варда.

Бідна дівчина побіліла, як крейда. Вона догадувалася, що було в листі.

— Слухай, дитинко,— сказав д'Артаньян,— ти розумієш, що так чи інакше, а це має якось закінчитись. Міледі ж все одно довідається, що її першого листа ти віддала не лакеєві графа де Варда, а мені, що всі її дальші листи розпечатував я, а не граф де Вард; коли це відкриється, то міледі тебе вижене і, ти ж її знаєш,— вона не з тих, щоб свою помсту обмежити тільки вигнанням.

— Лихо моє!— зітхнула Кетті.— І через кого все це мені доведеться витерпіти?

— Через мене. Я це добре знаю й відчуваю, моя крихітко, і дуже вдячний тобі, моя любо, клянуся.

— Але, кінець - кінцем, що ви написали в своєму листі?

— Міледі тобі скаже.

— О, ви не любите мене. Hi! Hi! — схлипнула Кетті.— Яка я нещасна!

Але д'Артаньян так ніжно став її умовляти, голубити та заспокоювати, що вона бідна повірила в його кохання і хоч досхочу наплакалася раніш, як зважитись нести листа міледі, все ж таки пообіцяла д'Артаньяніві, що передасть і скаже, ніби це від графа де Варда.

IV

ЕКІПІРУВАННЯ ПОРТОСА Й АРАМІСА

Відколи четверо друзів стали полювати за екіпіруванням, вони бачилися рідко. Обідали нарізно, кому де припаде, правдивіше, перепаде. Служба також забирала дорогоцінного часу не мало. Час линув швидко. Отже, товариші договорилися, що вони збиратимуться неодмінно раз на тиждень о першій годині дня всі на квартирі в Атоса, який поклявся не переступати порога своєї кімнати.

Той день, коли Кетті приносила листа до д'Артаньяна, був саме днем зустрічі друзів.

Ледве встигла Кетті вийти від д'Артаньяна, як він подався на вулицю Феру до Атоса.

Він застав Атоса й Араміса, які філософували. Араміс знову марив про постриг у монахи. Атос, згідно із своєю звичкою, ні разраджував і не лідтримував його. Атос обстоював право кожного робити те, що йому заманеться. Він ніколи нічого і нікому не радив. Хібащо його просили про поради, і то треба було просити кілька разів.

— Взагалі, — казав Атос, — питаютъ завжди порад тільки для того, щоб їх не виконувати; або, коли вже виконали, то радіють, що є кого обвинуватити за дану їм пораду.

Портос прийшов через кілька хвилин згодом після д'Артаньяна. Отже, всі четверо друзів зібралися вкупі.

Чотири обличчя мали чотири різні вирази. Обличчя Портоса виявляло спокій; д'Артаньяна — надію; Арамісове — турботу; Атосове — безтурботність.

Через кілька хвилин, саме коли Портос оповідав своїм друзьям про те, що одна висока особа взяла на себе турботи про його екіпірування, ввійшов Мушкетон і з досить жалюгідним виразом звернувся до свого пана, просячи його зараз же йти додому, де присутність його була просто необхідна.

— В чім річ? — спитав Портос. — Мабуть, ідеться про мое екіпірування?

— І так і ні, — відповів Мушкетон.

— Зрештою, не можеш ти сказати чи що?..

— Ходімо, пане, ходімо! — обстоював Мушкетон.

Портос підвівся, вклонився друзям і вийшов з Мушкетоном.

Через хвилину ввійшов Базен.

— Чого вам треба, друже мій? — спитав його Араміс тим ніжним, тихим голосом, яким він починав розмовляти щоразу, коли його думки й почуття зверталися знову до церкви.

— Якийсь чоловік чекає на вас дома, — сказав Базен.

— Чоловік? Який чоловік?

— Жебрак.

— Дайте йому милостиню, Базен, і скажіть йому, щоб молив бога за бідного грішника.

— Цей жебрак хоче неодмінно вас бачити і каже, що ви будете йому раді.

— Чи не переказав він чогонебудь особливого для мене?

— Таки переказав: „Якщо пан Араміс, — сказав він, —

вагатиметься мене прийняти, скажіть йому, що я прибув з Тура".

— З Тура? — скрикнув Араміс.— Панове, прошу ласкаво пропросити, але, напевно, цей чоловік мені привіз новини, яких я так сподіався.— І, зірвавши з місця, він майже бігом подався геть з кімнати.

Д'Артаньян та Атос лишилися вдвох.

— Я гадаю, що ці двоє наших лоботрясів влаштували таки свої справи. Як на вашу думку, д'Артаньян? — спитав Атос.

— Я знаю, що Портосові справи вже були дуже добре налагоджені. Щэждо Араміса, то, сказати по правді, я ніколи дуже не турбувався. Але ви, ви, любий Атос, як будете? Мені дуже шкода тих грошей убитого англійця, які ви віддали марно і на які мали беззаперечне право.

— А я, навпаки, д'Артаньян, я задоволений з того, що вбив того англійця, і дуже задоволений, що нё взяв його грошей, вони б тяжили наді мною, як злочин.

— Ну, ну, годі бо, Атос. У вас чудернацькі думки

— Досить, досить про це, а ось слухайте, що мені розповідав пан де Тревіль, який учора приходив навідати мене. Він казав, що ніби ви вчащаете до цих підозрілих англійців, улюбленаців кардинала.

— Тобто я вчащаю, власне, до англійки, про яку вам уже говорив.

— Ага, так, білява красуня, пригадую. Якраз я вам з цього приводу давав кілька порад, від виконання яких ви, звичайно, утримались.

— Я ж вам пояснив, чому саме.

— Так. Здається, скільки я пригадую, ви сподівалися знайти там своє екіпірування.

— Зовсім ні. Якраз я переконаний, що ця англійка причетна дещо до справи викрадення пані Бонасьє.

— Ага, розумію. Щоб знайти одну, ви залишаетесь до другої: шлях довший, але приємніший.

Д'Артаньян ледве стримав себе, щоб не розповісти всього Атосові. Але його спинила одна думка: Атос був дворянином дуже строгим до питань честі, а в плані нашого закоханого щодо міледі було трохи такого, за що не похвалив би його Атос. Отже, він зважив за краще промовчати. Атос же був, як ми знаємо, нездатний розпитувати. Тож таємниця д'Артаньянова так і лишилася при ньому.

Лишімо ж двох друзів розмовляти, а самі гляньмо, що трапилося з Арамісом.

Ми вже бачили, як поквапливо зірвався з місця Араміс, почувши, що його питає людина, яка прибула з Тура. Він не йшов, а справжнісінько летів додому. Одним духом промчав він з вулиці Феру до вулиці Вожіар.

Ввійшовши до себе, Араміс справді побачив невеличку на зріст людину з розумними очима, одягнену в мізерне лахміття.

— Це ви мене питали? — звернувся до нього мушкетер.

— Тобто я просив пана Араміса, хіба вас так звуть?

— Я самий і є. Ви маєте щось мені переказати?

— Так, якщо ви мені покажете відому вам вишивану хусточку.

— Ось вона, маєте, — сказав Араміс, дістаючи крихітний ключик, який він носив у себе на грудях, і відмикаючи малесеньку скриньку з чорного дерева з інкрустаціями. — Ось вона!

— Дуже добре! — сказав жебрак. — Відішліть вашого слугу.

Араміс зробив знак рукою, і Базен вийшов. Тоді жебрак, озирнувшись швидко навколо, щоб пересвід-

читись, що ніхто іх не бачить і не чує, відгорнув своє лахміття, стягнене ремінним пояском, почав розшивати свій камзол, одягнений під лахміттям. Розпоровши комір, він витяг зза пазухи лист і подав його Арамісові.

Араміс скрикнув, побачивши лист і пізнавши печатки. Він палко поцілував конверт і з глибокою пошаною, навіть з побожністю, розірвав конверт.

Араміс прочитав:

„Друже, доля хоче, щоб ми лишилися з вами ще деякий час відірвані один від одного. Але прекрасні дні юності не загинули неповоротно. Виконуйте свій обов'язок на війні, а я виконуватиму свій в іншому місці. Візьміть те, що передасть вам посланець, і відбудьте війну, як личить доброму й гарному дворянинові. Згадуйте мене, яка гаряче цілує ваші ніжні чорні очі.

Прощайте, правдивіше, до побачення“.

Жебрак усе поров та поров свій камзол. Він вийняв один по одному сто п'ятдесят подвійних іспанських пістолів, які розіклав на столі; потім мовчки підійшов до дверей, відчинив їх і, вклонившись на прощання Арамісові, зник раніше, ніж сторопілій молодий чоловік встиг щось вимовити.

Тоді Араміс узявся знов читати дорогий йому лист і, перечитавши його, помітив унизу post - scriptum :

„P. S.

Ви можете привітати цього посланця; це граф і гранд Іспанії“.

— О, золоті мрії! — скрикнув у палкуму захваті Араміс. — Яке чудове життя! Так, так, моя люба, моя кохана, ми ще молоді, ще вернуться до нас щасливі наші дні. О, все віддам за тебе, все — і життя і кров мою, моя радосте, моя ненаглядна коханко!

І він став палко цілувати лист, навіть не глянувши на золото, що виблискувало на столі.

Базен постукав у двері. Араміс, наче прокинувшись від сну, дозволив йому ввійти. Базен аж оставпів, побачивши стільки золота, і навіть забув, чого взійшов. Увійшов же він повідомити про прихід д'Артаньяна, який не міг стримати свого зацікавлення новинами з Тура і не міг довше всидіти в Атоса.

Отже, д'Артаньян сам мусив повідомити про свій прихід, голосно скрикнувши:

— Дивись но, біс би його брав! Оце такі сливи вам надсилають з Тура? Вітайте від мене того садівника, що вирощує їх там!

— Ви помиляєтесь, друже, — відповів, усе ще криючись, Араміс, — це мій книговидавець надіслав мені вартість тої поеми віршами в один склад, яку я почав он де писати.

— Ага. Ну, та й щедрий же ваш книговидавець. Це єдине, що я вам можу сказати.

— Як, пане! — скрикнув вкрай здивований Базен. — Ото за поеми так дорого платять? Неймовірна річ! Будьте, пане, поетом, я вас дуже прошу!

— Люний Базен, мені здається, що ви втручаєтесь в розмову, — сказав Араміс.

Базен схаменувся і засоромлений, похнюпивши голову, вийшов з кімнати.

— Справді таки, — засміявся д'Артаньян, — свої твори ви продаєте на вагу золота. Ви щасливчик, любий друже. Дивіться тільки, не загубіть отого листа, що зараз випаде з вашої кишені, бо той лист напевно також від вашого книговидавця?

Араміс почервонів, як жар, і, похапцем засунувши глибше в кишеню лист, став застібати камзол.

— Люний д'Артаньян, якщо ви не маєте нічого

проти, то ми підемо зараз по наших друзів. Ви ж бачите, я забагатів і значить відсьогодні ми почнемо знову обідати вкупі, поки хтонебудь з вас не розбагатіє теж.

— О, з великим задоволенням,— гукнув д'Артаньян.— Особливо ж сьогодні, бо я маю трохи ризиковану зустріч цього вечора і не мав би нічого проти того, щоб підбадьорити себе кількома пляшками старого бургундського.

— Ура! Нехай буде старе бургундське. Я теж не маю до нього відрази! — весело гукнув Араміс, у якого при вигляді золота неначе рукою зняло всі його побожній сумні думки про постриг.

Поклавши кілька пістолів у кишеню на перші потреби, Араміс сховав решту в інкрустовану скринечку з чорного дерева, де вже лежала відома нам чародійна хусточка.

Двоє друзів зайшли спершу до Атоса, який, залишаючись вірним своєму слову, не хотів виходити за поріг своєї квартири. Отже, друзьям довелося згодитись на те, щоб обід був принесений додому до Атоса. А що Атос взагалі був найкращий знавець гастрономії та сервірування, то вони, залишивши йому гроші, склали на нього сбов'язки господаря, самі подалися до Портоса. Але дійшовши до рогу вулиці Бак, вони зустріли Мушкетона, який ішов з жалюгідним виглядом і гнав поперед себе коня й мула.

Глянувши на цю дивну процесію, д'Артаньян не міг стримати здивованого й навіть трохи радісного вигуку:

— Дивись но, моя жовта коняка! Араміс, подивіться ж бо на неї!

— Тьху, бридота яка! — відмахнувся Араміс.

— Так знайте ж, любий, що на оцій шкатулці я прибув до Парижа.

— Як, пан знає цього коня? — здивувався Мушкетон.
— Ото так дивна масть, зроду такої не бачив! —
проговорив Араміс.

— Ще б пак! — засміявся д'Артаньян. — Я ж її й продав за три екую тільки тому, що вона оранжова на колір, бо все інше не варте навіть вісімнадцяти ліврів. Але як же опічився цей кінь у вас, Мушкетон?

— А, і не кажіть, пане! — озвався лакей. — Це паскудна каверза чоловіка нашої герцогині.

— Як це так, Мушкетон?

— Так. До нас дуже ласка а одна вельможна пані, наша герцогиня де... ой, пробачте, панове, мій пан мені радив не базікати. Так от вона примусила нас прийняти від ней на спотад її подарунок — розкішного іспанського скакуна та чудового мула. Ви б подивилися, що то була за краса! Але ревнивий чоловік нашої герцогині, довідавшись про це, перейняв на дорозі прекрасних тварин і замі ть них, надіслав нам оцих шкапин, що ви бачите. Ви ж розумієте, що не можемо ж ми прийняти оцих здохляк, заміс ь обіцяних нам.

— Ой, а хотів би я побачити Портоса верхи на такій шкапі. Я б тоді мав яскраве уявлення про себе самого в той момент, коли під'їздив до Парижа. Та не будемо тебе затримувати, Мушкетон. Поганяй свою худобу з богом. А чи твій пан дома?

— Дома, тільки дуже гніваються,— і Мушкетон погнав далі свою каліч.

Обое ж друзі пішли до Портоса. Але Портос побачив їх, коли вони переходили двором і, скільки вони не стукали в двері, він не відчинив їм, удавши, ніби його немає вдома.

Мушкетон пригнав свою худобу на вулицю Ведмедів і, згідно з наказом свого пана, мовчки прив'язав бідних тварин до дерев'яного молотка, почепленого на вхідних дверях будинку пана прокурора замість дзвоника. Прив'язавши їх там, Мушкетон, ні трохи не турбуючись за їхню дальну долю, повернувся додому і доповів своєму панові, що доручення виконав.

Якийсь час обидві тварини стояли, похнюпивши голови, біля дверей пані прокурорші, наче німий докір її, але потім, не годовані з ранку, почали шарпати

припони, а припони — молоток, і підняли такий стукіт та грюкіт, що пан прокурор відрядив підлітка — майбутнього клерка — розпитатись у сусідів, кому належать цей кінь та мул.

Пані Кокнар, пізнавши свій подарунок, спершу нічого не могла зрозуміти; але невдовзі візит пана Портоса з'ясував їй усе. Гнів і погроза, що світилися в очах мушкетера, не віщували їй нічого доброго. Ніжна коханка перелякалася.

Мушкетон, доповідаючи Портосові про виконання доручення, розказав йому, як зустрів Араміса з д'Артаньяном і як д'Артаньян пізнав свою беарнську шкапину, на якій прибув до Парижа і яку продав тут за три екю. Портос шаленів від люті.

Призначивши побачення свої коканці в Сен-Маглуарському монастирі, Портос вийшов від прокурорші. Пан прокурор, бачачи, що Портос так швидко йде від них, запросив був його на обід, але мушкетер з виглядом, повним величності, відмовився.

Пані Кокнар подалася до Сен-Маглуарського монастиря, тримтяча й перелякану, бо відчувала, що їй треба начуватися серйозної прочуханки від Портоса, і водночас вона була зачарована величною поведінкою мушкетера.

Все, що вражена в саме серце людина могла вилити на голову винного в цьому, все висловив Портос. Гнів, образа й докори посипалися градом на похню-плену голову бідної герцогині.

— Боже мій! — стогнала вона. — Та я ж хотіла зробити якнайкраще. Один з наших клієнтів торгує кіньми; він був нам винен гроші і не платив. Я взяла в нього коня й мула за борг. Він обіцяв дати справжніх королівських верхових тварин.

— В такому разі, пані, — сказав Портос, — якщо ваш

баришник був вам винен більше, ніж п'ять екю, він вас обshaхрайв.

— Кожен же хоче, мій любий, дістати все якнайдешевше,—відповіла прокурорша, намагаючись виправдатись.

— Звичайно, пані. Тільки шукайте собі найдешевшого, а я шукатиму собі інших, щедріших друзів.

І Портос, повернувшись по-військовому на підборах, ступив уже один крок щоб піти геть.

— Пане Портос! Пане Портос! — скрикнула прокурорша. — Я помилилася, я визнаю. Мені не треба було торгуватись, коли йшлося про екіпірування такого рицаря, як ви.

Портос, не повертаючись і нічого не відповідаючи, ступив другий крок.

Прокурорші від розпацу стало ввижатись, що навколо Портоса хмарами в'ються герцогині та маркізи, кидаючи йому під ноги цілими жменями золото.

— Стійте, богом благаю! Спиніться, пане Портос! — скрикнула пані Кокнар. — Верніться, поговоримо!

— Розмова з вами приносить мені нещасть! — озвався Портос.

— Та скажіть же, чого ви хочете?

— Нічого! Бо можна подумати, що я у вас чогось просив.

Прокурорша, вчепившись за руку Портоса, повисла на ній і в пориві розпацу скрикнула:

— Пане Портос, я ж не розуміюся на таких речах. Чи я ж знаю, що таке кінь? Чи я знаю, що таке зброя?

— Треба було спитати мене, бо я, я знаюся на цьому, пані. Але ви схотіли заощадити, ну, то й маєте...

— Я винна, пане Портос! Я визнаю! І даю вам на тому слово честі, я все поправлю.

— Як саме? — спитав мушкетер.

— Слухайте: сьогодні ввечері пан Кокнар буде у герцога де Шольна; він його викликає до себе в якійсь справі на консультацію. Консультація триватиме години зо дві, не менше. Приходьте, ми будемо тільки вдвох і ми полагодимо всі наші непорозуміння.

— Ну, це інша справа. Давно б уже так, моя люба.

— Чи пробачите ви мені?

— Подивимось! — велично вимовив Портос.

І вони розійшлися, сказавши один одному: — До вечора.

„Чорт,— думав, ідучи, Портос. — Мені здається, що, нарешті, я починаю наблизатися до скарбів пана Кокнара“.

У

ВНОЧІ ВСІ КІШКИ СПРІ

Настав, нарешті,вечір, якого так нетерпляче ждали Портос і д'Артаньян.

Як звичайно, близько дев'ятої години д'Артаньян прийшов до міледі. Вона була в чудовому настрої і ніколи ще так радісно не зустрічала юнака, як цього разу. Наш гасконець з першого погляду побачив, що лист був переданий, і що це лист той так на неї впливув.

Ввійшла Кетті, несучи шербет. Міледі привітно на неї подивилася і навіть дуже ласково до неї усміхнулась. Але бідна дівчина була така засмучена, що навіть не помітила тої панської ласки.

О десятій годині міледі почала нервувати: вона то дивилася на годинник, то підводилася з крісла, то знову сідала, то поглядала на двері. Нарешті, з неважкою усмішкою на губах кілька разів пильно дивилася на д'Артаньяна, ніби бажаючи тим поглядом сказати: „Ви, звичайно, дуже милі, але ви були б незрівнянно кращі, коли б собі пішли геть!“

Д'Артаньян зрозумів. Він підвівся, взяв свій капелюх і став прощатись. Розчулена міледі дозволила йому поцілувати свою руку і навіть легесенько потиснула

його руку. Але д'Артаньян зрозумів, що це було не звичайне кокетування, а подяка за те, що він іде собі, нарешті.

— Як вона його кохає! — прошепотів собі д'Артаньян під ніс.

Він вийшов.

Цього разу Кетті не дожидалася д'Артаньяна ні в коридорі, ні під ворітами. Її не було ніде. Довелося самому шукати чорний вихід, сходи й двері до маленької кімнатки.

Кетті була у себе. Вона сиділа, затуливши долонями обличчя, і гірко плакала.

Вона почула, як увійшов д'Артаньян, але не підвела голови і не поворухнулась. Коли ж молодий чоловік наблизився до неї і спробував відвести її руки від обличчя, бідна дівчина заридала.

Як і передбачав д'Артаньян, міледі, прочитавши листа, так безтямно зраділа, що все чисто розповіл і своїй субретці і навіть у нагороду за добре виконане доручення подарувала їй гаманець з грішми.

Кетті, ввійшовши до своєї кімнати, жбурнула той гаманець об підлогу і зараз він ще лежав на килимі в кутку кімнати напівзокритий, а з нього викотилися три чи чотири золоті монети.

Бідна дівчина на ласкаві умовляння д'Артаньяна підвела голову і він аж злякався, побачивши її змучене страдницьке обличчя.

Кетті благально склала тільки руки і не могла вимовити й слова.

Нащо вже д'Артаньян був не дуже чулий, а й у нього серце стиснулося від цього мовчазного горя. Проте, він не схотів зректися свого плану і став доводити бідній Кетті, що тільки сама помста штовхає його на цей крок.

До речі, ця помста йому могла вдатися тим легше, що міледі, невідомо з яких міркувань, наказала Кетті погасити світло не тільки в усіх кімнатах, а навіть і в кімнаті самої Кетті. Коли б прийшов граф де Вард, він мав і прийти і піти додому в пітьмі.

Через якийсь час міледі ввійшла в свою кімнату, і ледве встиг д'Артаньян ускочити в шафу, як почувся дзвінок.

Кетті вийшла до кімнати своєї господині і прічи-нила за собою двері, але стіна між цими кімнатами була така тонка, що можна було досить добре чути всю розмову між двома жінками.

Міледі здавалася п'яною від радості. Вона знову примусила Кетті повторити все до найменших дрібниць вигадане побачення між нею і графом де Вардом: як він читав її листа, як сів відповідати, який вираз мало його обличчя, чи здавався він дуже закоханим? На всі ці запитання бідна Кетті, намагаючись з усієї сили триматися як слід, відповідала здушеним тремтячим голосом. Але її господиня, не тямлячись від щастя, не помічала ні її тону, ні болючих ноток у голосі.

Час побачення наблизався. Міледі наказала Кетті погасити всюди світло і йти до себе в кімнату, а як прийде де Вард, негайно ж провести до неї.

Кетті не довелося довго дожидатись. Не встигла субретка погасити скрізь світло, як д'Артаньян, побачивши в щілину, що кімнати поринули в морок, вискочив із своєї схованки в той момент, коли Кетті збиралася позачиняти двері.

Почувши шум, міледі гукнула:

— Що це за шум?

— Це я,— сказав півголосом д'Артаньян,— я, граф де Вард.

— Ой, боже мій! Боже мій! — прошепотіла Кетті.—

Він не в силі дождатися години, яку сам же призначив.

— Ну, так чого ж він не заходить? Граф, граф,— звернулася вона тремтячим голосом у пігьму,— ідіть, ідіть, я чекаю вас...

На ці її слова д'Артаньян тихенько відсторонив від себе Кетті і кинувся в опочивальню до міледі.

Яка лють, які муки повинні рвати серце коханця, коли він, назвавшись ім'ям свого суперника, приймає кохання й пестощі, адресовані не йому, а його щасливому суперникові.

Д'Артаньян опинився в скрутному становищі, якого навіть сам не сподівався і не передбачав. Ревнощі кігтятами впилися в його серце, і він, замість насолоди, відчував муки, не менші, ніж нещасна Кетті, яка в цей самий момент гірко плакала в суміжній 'кімнаті.

— О, граф! — шепотіла палко міледі, стискаючи його тремтячі руки в своїх.— Я така щаслива вашим коханням, якого повні були ваші слова й погляди щоразу, коли ми зустрічалися. Я люблю, люблю вас, граф! А завтра, завтра я хочу від вас мати щонебудь на спогад, чуєте? Неодмінно. Щоб ви не забули про мое бажання, нехай вам нагадає це! — і вона, знявши з своєї руки перстень, наділа його на палець д'Артаньяна.

В перший момент д'Артаньян зробив рух, щоб повернути міледі перстень; це був чудовий сапфір, оточений брильянтами, який не раз д'Артаньян бачив на руці міледі. Але, відчувши цей рух, міледі скрикнула:

— Ні, ні, граф, лишіть собі цей мій подарунок, я вас дуже прошу. Крім того, приймаючи від мене цей перстень,— сказала вона схвилювано,— ви робите мені таку послугу, про яку навіть і не догадуєтесь!

„Ця жінка — суцільна таємниця!“ — подумав д’Артаньян, відчуваючи, що не може більше терпіти, що ось-ось він розкриє міледі все. Його губи, щоправда, не видні в пітьмі, ворухнулися, щоб сказати вже, хто він, коли міледі раптом ніжно звернулася до нього:

— Моє бідне ангелятко, ця гасконська потвора за малим вас не вбила...

Потвора це був він, д’Артаньян...

— Невже й досі, — продовжувала вона, — вас мучать рани, заподіяні ним?

— О, і дуже мучать! — відповів д’Артаньян, не знаючи добре, що сказати.

— Майте спокій, вже ж я йому й віддячу! Я люто помощуся за вас...

„Стоп! — сам собі сказав на думці д’Артаньян. — Ще не настав час викрити себе“.

Д’Артаньянові потрібні були всі його сили, щоб витримати свою роль до кінця, бо його мстиві сподіванки й надії зів’яли. Ця жінка мала на нього якийсь непереможний, незагнаний вплив. Він її ненавидів і воднораз безтямно кохав. Ніколи б д’Артаньян не повірив раніше, щоб ці, такі діаметрально протилежні почуття, могли існувати одночасно в серці людини і переплівши, створити якесь диявольське почуття кохання.

Продзвонила перша година ночі.. Час було д’Артаньяніві йти додому. В момент розлуки він не відчував більш нічого, крім пекучого жалю: не хотілося йти. В палкому прощенні коханці умовились, що зустрінуться знову наступного тижня.

Бідна Кетті сподівалася, що хоч нашвидку кількома словами обміняється з д’Артаньяном, коли він переходитиме її кімнату. Але розпалена коханням міледі сама провела д’Артаньяна аж на сходи.

Ранком другого дня д'Артаньян не міг більше витерпіти і побіг до Атоса. Хлопець потрапив у таку складну й плутану любовну інтригу, що власними силами не міг її розплутати. Він прибіг до Атоса просити поради і розповів йому щиро все чисто. Атос кілька разів насуплювався, слухаючи д'Артаньяна.

— Ваша міледі, на мою думку,—сказав Атос,—просто мерзенна істота. А втім, ви зробили дуже недобре, обдуривші її. Так чи інакше, у вас тепер жахливий ворог.

Весь час, розмовляючи з д'Артаньяном, Атос не спускав погляду з чудового сапфіра, оточеного брильянтами, що горів тепер на пальці д'Артаньяна, замість персня — подарунку королеви, старанно схованого юнаком у шкатулку.

— Ви дивитеся на цей перстень? — спитав гасконець трішки хвалькувато, гордий тим, що може знову показати своїм друзям новий і такий же багатий подарунок.

— Так,—відповів Атос,—він бо нагадує мені одну нашу родову дорогоцінність.

— Яка краса, правда ж, Атос?

— Розкішний сапфір! — відповів Атос.—Мені не віриться, щоб у світі могли існувати два такі подібні, такі чудові камені. Ви виміняли його на ваш брильянт?

— Ні! — відповів д'Артаньян.—Це подарунок моєї чарівної англійки, або, правдивіше, француженки, бо, хоч я і не питав її, проте, переконаний, що вона народилася у Франції.

— Цей перстень ви маєте від міледі? — скрикнув Атос таким збентеженим голосом, що цього не можна було не помітити.

— Від неї самої. Це вона його подарувала мені сьогодні вночі.

— Покажіть но мені цей перстень! — живо сказав Атос.

— Ось, прошу,— зняв з пальця і подав його Атосові д'Артаньян.

Атос, уважно роздивившись перстень, несподівано зблід; потім приміряв його на свій підмізинний палець; перстень прийшовся так, наче на нього був зроблений. Хмарка гніву й помсти затуманила завжди та-кий чистий, спокійно безтурботний лоб Атоса.

— Неможливо, щоб це була вона,— зосереджено прошепотів Атос.— Як міг цей перстень опинитися в руках міледі Кларік? А втім, майже неможлива річ, щоб існувало два такі абсолютно тотожні персні.

— Ви знаєте цей перстень? — спитав д'Артаньян.

— Мені здається, що я пізнав його,— сказав Атос.— Тільки... безперечно, я помиляюсь.— І він повернув перстень д'Артаньянові, все ще продовжуючи дивитись на нього, наче не маючи сили відірвати погляд.

— Слухайте, д'Артаньян,— сказав через хвилину Атос,— я вас прошу, зніміть цей перстень зовсім або поверніть його принаймні каменем усередину; він мені нагадує такі тяжкі хвилини моого життя, що світ мені паморочиться... я не можу навіть розмовляти з вами, а ви ж прийшли по пораду до мене, чи не так? Ви казали, що заплутались?.. Стійте... хвилиночку... дайте но мені ще раз цей перстень. Той, про який я говорив, мав збоку подряпину... яка сталася в наслідок однієї... події.

Д'Артаньян знову зняв з пальця перстень і подав його Атосові.

Атос затремтів:

— Ось, дивіться, дивіться, д'Артаньян! О, як це дивно!..

І він, хвилюючись, показав д'Артаньянові ту подря-

пину, про яку говорив, ледве помітну, але цілком виразну.

— А від кого у вас був цей сапфір, Аtos?

— Від моєї матері. Це наша родова цінність... Матері моїй він дістався від її матері... Старий родовий сапфір... який не мав би ніколи вийти з нашого роду...

— А ви... його продали? — спитав нерішуче д'Артаньян.

— Ні! — стиха відповів Аtos з чудною посмішкою. — Я його подарував одної ночі кохання, так само, як тепер подарували його вам...

Д'Артаньян сидів замислений. Йому здавалося, що він починає ясніше бачити в темній прірві душі міледі, потворній, незбагненній.

Узявши перстень від Аtosa, д'Артаньян не надів його більше на палець, а сховав просто в кишеню.

— Слухайте, — взяв Аtos за руку д'Артаньяна, — якби у мене був син, я не міг би його любити більше, ніж вас. Вірите? Так слухайте, прошу вас, порвіть все з цією жінкою. Я її не знаю, але якесь внутрішнє почуття, якась інтуїція мені каже, що це пропаща жінка, пропаща істота... В ній є щось фатальне, зловісне...

— Ви маєте рацію, — сказав д'Артаньян. — Я покину її. Признаюся вам, що вона лякає мене самого.

— Вистачить у вас на це характеру? — спитав Аtos.

— Вистачить. Я навіть зроблю це зараз, цієї ж хвилини.

— Прекрасно. І зробите добре, моя дитино! — радісно проговорив з майже батьківською ніжністю в голосі Аtos, стискаючи в своїх руках обидві руки д'Артаньяна. — Нехай вас бог боронить від цієї жінки і дай боже, щоб ця коротка любовна інтрига з нею не залишила у вашому житті страшного сліду. —

І Атос уклонився д'Артаньянові з таким виглядом, ніби хотів попросити, щоб його залишили зараз на самоті з його невеселими думками.

Повернувшись додому, д'Артаньян застав Кетті, яка вже давно його дожидала. Хвороба протягом місяця не могла б більше змінити нещасної дівчини, ніж ця одна безсонна й болюча ніч.

Її відрядила до уявного графа де Варда господиня. Міледі була п'яна від щастя, божевільна від радості, вона послала свою субретку спитати свого коханця, коли він подарує їй другу таку ніч.

І нещасна Кетті, бліда й тремтяча, дожидала відповіді від д'Артаньяна.

Атос мав великий вплив на молодого гасконця. Порада друга, поєднавшися з підсвідомим голосом власного серця, примусили д'Артаньяна не відкладати на потім свого наміру порвати все з міледі, а здійснити його зараз же, бо гордість його та помста були задоволені.

Він сів до столу і написав:

„Не сподівайтесь мене більше, мадам. Від часу моого одужання я маю стільки подібних запрошень, що мушу якось їх упорядкувати. Коли надійде ваша черга, я матиму за честь повідомити вас про це.

Цілую ваші ручки

граф де Вард“.

Про сапфір ні слова. Чи хотів його залишити собі наш гасконець як зброю проти міледі? Чи, може, будьмо щирі, вирішив використати його як останній засіб екіпіруватись?

Д'Артаньян передав незапечатаним лист Кетті. Вона його прочитала і спершу не зрозуміла. Потім повільно перечитала вдруге і, нарешті, збагнула, зрозуміла. Її

здалося, що в неї серце вирветься з грудей, що вона збожеволіє. Вона не вірила своїм очам ...

Д'Артаньян мусив ствердити на словах те, що було написано в листі, і тоді тільки Кетті повірила. І хоч яка небезпека загрожувала їй від скаженої характером міледі за таку звістку, проте, побігла бігом назустріч цій небезпеці, несучи міледі лист з лихою новиною.

Серце найкращої жінки не знає жалю до суперниці.

Міледі розпечатала лист з таким самим поспіхом, з яким Кетті бігла, несучи його на Королівський майдан.

Від першого ж рядка листа обличчя міледі помертвіло, аж посіріло; дочитавши ж до кінця, вона пожмакала папір і з лютими вогниками в очах повернулася до Кетті.

— Що це таке, цей лист?

— Алеж, міледі,— пробелькотіла побілілими губами Кетті,— це відповідь... відповідь на ваш лист.

— Неможливо! — скрикнула грізно міледі. — Неможлива, нечувана річ, щоб порядний дворянин міг написати подібного листа до жінки.

Враз, затрусившись, міледі зойкнула:

— Боже мій! Може, він... дізнався...

І вона, захлинувшись, спинилась...

Зуби її зацокотіли; обличчя її з помертвілого стало попелясто чорним. Вона хотіла підійти до вікна, щоб дихнути — повітря їй бракувало, але вона ступила тільки крок, простягла вперед руки і впала, як підбита, на крісло.

Кетті, думаючи, що пані знепритомніла, кинулась до неї, щоб допомогти, але міледі враз випросталась, підвелається на ввесь зріст і твердо сказала:

— Чого вам треба від мене?

— Я думала, що міледі себе погано почуває, зне-

притомніла, і думала, що, може, міледі потребує моєї допомоги... — розгублено відповіла Кетті, перелякана жахливим виразом обличчя своєї пані.

— Я! Знепритомніла! Чи не думаете ви, що я якась собі безпорадна, слабодуха жіночка? Ні! Ні! Коли мене ображають, я не непритомнію, а мщуся. Чуєте? Мщуся! — I міледі рукою показала Кетті на двері, наказуючи їй вийти.

VI

МРІЯ ПРО ПОМСТУ

Увечері, віддавши розпорядження, щоб пана д'Артаньяна провели до неї зразу ж, як тільки він прийде, міледі стала чекати. Але він не прийшов.

Другого дня вранці Кетті прибігла до д'Артаньяна додому і розповіла йому все, що було ввечері. Д'Артаньян усміхнувся. Ця ревнива злість міледі була його помстою.

Увечері міледі знов зробила таке ж розпорядження щодо приходу д'Артаньяна, як і напередодні. Вона виразно нетерпеливилась. Але, як і напередодні, він не прийшов.

Другого ранку Кетті знову прийшла до д'Артаньяна. Тільки вже не така рада та весела. Д'Артаньян спітав був, що з нею, але замість відповіді вона з сумом витягla з кишені листа і поклала перед д'Артаньяном.

Лист був від міледі. Тільки тепер він був адресований уже не графові де Варду, а самому панові д'Артаньяну.

Д'Артаньян зламав печатку і прочитав:

„Любий пане д'Артаньян. Недобре, що ви нехтуєте своїми друзями, особливо в той час, коли Ви збираєтесь нас поки-

нути надовго. Мій дівер і я вчора й позавчора ввечері ждали вас і марно. Чи то буде те саме й сьогодні?

Вдячна вам леді Кларік".

— Дуже просто,— сказав д'Артаньян.— Я й знат, що так буде. Кредит мій в очах міледі піdnісся на стільки ж, на скільки графа де Варда впав.

— Невже ви підете? — спитала Кетті.

— Слухай но, дитинко,— промовив гасконець, який шукав, чим виправдати перед своєю власною совістю недодержання слова, даного Атосові.— Ти ж розумієш, було б неполітично зараз не піти на таке запрошення. Міледі, бачачи, що я не йду, нічого не зрозуміла б, стала б міркувати, а може й догадуватись дещо. Хто може ручитись, до чого б дійшли її здогади? Ну, а помста подібної жінки — це вже не жарт. Розумієш?

— О, боже мій! — схлипнула Кетті.— Завжди ви зумієте все висвітлити так, що правда на вашому боці. Виходить, ви знову залицятиметесь до неї? І якщо цього разу ви їй сподобаєтесь під вашим справжнім ім'ям і власним обличчям, то це буде ще гірше, ніж першого разу.

Інстинктивно бідна дівчина відгадала частину того, що мало статись.

Д'Артаньян доклав усіх сил, щоб розрадити Кетті і для остаточного її заспокоєння дав їй слово, що не піддасться ніяким чарам міледі.

Він просив Кетті переказати міледі, що дуже вдячний за її увагу й ласку, і що буде неодмінно до її послуг сьогодні ввечері.

Писати ж міледі він не насмілювався, бо боявся, що вона пізнає його руку.

Не встигло ще віддзвонити дев'яту годину, як д'Артаньян уже був на Королівському майдані. Ясно

було, що слуги були попереджені. Як тільки д'Артаньян увійшов, ще не встиг навіть гасконець запитати, чи вдома міледі, як один в лакеїв притьмом подався доповісти про прихід д'Артаньяна.

— Просіть! — наказала міледі коротко, але таким різким голосом, що д'Артаньян почув аж у передпокої.

Гасконець увійшов.

— Мене нема дома, чуєте? Хоч би хто прийшов, не приймати! — наказала міледі лакеям.

Д'Артаньян глянув на міледі цікавим оком. Вона була бліда, очі втомлені. Видно було, що вона плакала багато або не спала. Хоч лампи горіли не всі і світло було зменшене, проте, молодій жінці не вдалося сковати ознак муки й безсоння на своєму обличчі.

Д'Артаньян наблизився до неї, ввічливий і галантний, як завжди. Вона зробила над собою страшне зусилля і її збентежене обличчя засяяло найніжнішою усмішкою.

На запитання молодого гасконця, як вона себе почуває, міледі відповіла:

— Погано. Дуже погано.

— О, то я зловживаю вашою люб'язністю! — скрикнув д'Артаньян. — Вам би треба було полежати, спочити, а я тут надокучаю. Я зараз піду собі.

— Ні, ні, залишайтесь! — затримала його міледі, — навпаки, пане д'Артаньян, ваше приемне товариство мене розважить.

„Ого! — подумав юнак. — Ще ніколи вона не була зі мною така ніжна. Стережись но, д'Артаньян!“

Міледі удала з себе найщирішу в світі істоту і повела розмову в дружньому тоні. Пропасниця, що трусила її два дні й на кілька хвилин була залишила, в цей момент відновилася знову. Очі міледі гарячково заблищають, щоки зарожевіли, а губки почервоніли,

як жар. Д'Артаньян відчув, як вона знов обплутала його своїми тенетами, знов причарувала. Його кохання, що здавалося хлопцеві ніби вже згасло в ньому, з новою силою відродилося в його серці. Міледі йому ніжно посміхалась і д'Артаньян відчував, що кожна її посмішка — смертний вирок йому.

Був, щоправда, один момент, коли він відчув себе злочинцем, зрадником свого слова. Його охопило каяття. Але то був лише один момент.

Помалу дружній тон розмови перейшов на інтимний. Міледі спитала, чи є у д'Артаньяна коханка.

— О! — прошепотів д'Артаньян з розчуленим виглядом. — Невже ви можете ще питати мене про це! Мене, який з моменту нашої першої з вами зустрічі тільки вами живе, тільки вами дихає...

Міледі посміхнулась якось дивно.

— Так ви мене любите? — спитала вона.

— Чи треба мені про це говорити... Невже ви самі цього не помітили?

— Так, правда. Але ви знаєте, чим більше гордості в серці, тим важче його здолати.

— О, труднощі мене не лякають! — скрикнув д'Артаньян. — Я боюся тільки неможливого.

— Для справжнього кохання нема нічого неможливого, — багатозначно сказала міледі.

— Нічого? — перепитав д'Артаньян.

— Нічого.

„Чорт! — подумав д'Артаньян. — Вітер змінився. Чи не закохалася вона часом у мене і чи не збирається дати мені якийсь інший сапфір, подібний до того, який вона мені подарувала, мавши мене за графа де Варда?“

Д'Артаньян підсунув свого стільця до крісла міледі.

— Ану, скажіть,— почала міледі,— що зробили б ви, щоб довести мені ваше кохання?

— Все, що ви від мене зажадали б. Накажіть тільки, я готовий на все!

— На все?

— На все! — скрикнув д'Артаньян, який наперед приблизно зінав, про що далі йтиметься.

— В такому разі поговорімо трохи,— схвилювано проговорила міледі, підсугаючи своє крісло до д'Артаньянового стільця.

— Я ввесь увага! — проговорив, схиляючись, д'Артаньян.

Міледі помовчала секунду, ніби вагаючись, а потім враз наважившись:

— У мене є ворог,— сказала вона.

— У вас? — удав д'Артаньян вкрай здивованого.— Чи то ж можлива річ, боже мій! Така красуня, втілена добрість!

— Смертельний ворог.

— Та невже?

— Ворог, який мене так зганьбив, що між мною й ним війна не на життя, а на смерть. Чи можу я покладати мої надії на вас, як на помічника?

Д'Артаньян враз збагнув, куди хилила мєтива жінка.

— Можете, мадам! — сказав палко гасконець.— Моя рука, мое життя належать вам так само, як і мое кохання.

— В такому разі,— сказала міледі,— коли ви такий же благородний, як і закоханий...

Вона спинилась.

— Ну? — спитав д'Артаньян.

— Ну,— докінчила, помовчавши секунду, міледі,— в такому разі від сьогодні для вас не існує нічого неможливого.

— Не даруйте мені стільки надій на щастя! — скрикнув д'Артаньян, падаючи на коліна і вкриваючи поцілунками її руки, яких міледі не віднімала.

„Тільки помстися за мене графові де Вард,— думала в цей момент міледі,— а там я позбудуся в одну мить тебе, подвійний дурню, жива шпаго моєї помсти!“

„Так, падай з власного бажання в мої обійми, лицемірна й небезпечна жінко! — майнула думка і в голові д'Артаньяна.— Смійся з мене. А потім і я з тебе насміюся з тим, кого ти хотіла вбити моєю рукою“.

Д'Артаньян підвів голову.

— Я готовий,— сказав він.

— Так ви мене зрозуміли, любий пане д'Артаньян?

— Я догадуюся навіть з єдиного вашого погляду.

— Отже, за мене діятиме ваша рука, яка вже неодноразово відзначилася?

— Хоч зараз, мадам.

— Але я, чим я відплачу вам за таку послугу? Я знаю цих закоханих, вони такі вимогливі.

— Ваше кохання до мене буде єдиною подякою, гідною вас і мене! — відповів д'Артаньян, легенько пригортаючи до себе міледі.

Вона майже не опиралася.

— О! — скрикнув д'Артаньян, запалюючись знову пристрастю до неї.— Моє щастя здається мені таким неправдоподібним, таким летким, як мрія. Я боюся, що воно розвіється, я хочу його затримати, перетворити на реальність.

— Так заробіть це ждане щастя.

— Я до ваших послуг, наказуйте! — прошепотів д'Артаньян.

— Без найменших вагань? — запитала міледі, переборюючи в собі останні сумніви.

- Назвіть мені мерзотника, який примусив плакати ваші чудові очі.
- Хто вам сказав, що я плакала?
- Мені так здалося...
- Такі жінки, як я, не плачуть,— сказала міледі.
- Тим краще. Скажіть же мені, як його звати?
- Подумайте, адже його ім'я викриває всю мою таємницю.
- Проте, мені ж треба знати його ім'я.
- Так, правда. Ви тепер бачите, яке я маю довір'я до вас.
- Я захлинаюсь від радості. Як його звати?
- Ви його знаєте.
- Невже?
- Так.
- Це часом не один з моїх друзів? — спитав д'Артаньян, удаючи нерішучість, щоб остаточно довести міледі, ніби він нічого не знає.
- А якби це був один з ваших друзів, то ви б завагались? — спитала повільно міледі і вогник погрози заблищав у її очах.
- Ні. Навіть коли б це був мій рідний брат! — скрикнув д'Артаньян, наче в нестяжному захваті.
- Наш гасконець, власне, не ризикував нічим; адже він добре знат, про що йшлося.
- Мені подобається ваша відданість,— змиlostивилася міледі.
- На жаль, вам подобається в мені тільки це! — проговорив д'Артаньян.
- Ні, ви мені подобаєтесь взагалі,— усміхнулась міледі, беручи в свої ручки його руку.
- Д'Артаньян затремтів. Здавалося, що пропасниця міледі через той дотик передалася і йому.
- Ви мене кохаєте, ви? О, я починаю втрачати

розум! — скрикнув він, схоплюючи в свої обійми міледі так шалено, що вона не встигла відвернути свого обличчя. Він палко припав своїми устами до її чарівного ротика. Вона не пручалась, але й не відповідала на поцілунки. Д'Артаньянові здавалось, що він цілує мармурову статую: її губи були холодні, наче мертві.

У д'Артаньяна все переплуталось. Світ йому запаморочився. Він уже не міг розібрати, де він удає, а де дійсність. Хлопець ладен був повірити в щирість і ніжність міледі, він був не від того, щоб повірити в провину графа де Варда і, коли б граф де Вард був тут, у нього під рукою, він його, здається, не роздумуючи, убив би.

Міледі скористалася з цього.

— Його звуть ... — затнулася вона.

— Де Вард, я знаю! — мимохіть вихопилося у д'Артаньяна.

— Звідки ви знаєте? — рвонулась міледі, хапаючи д'Артаньяна за обидві руки і намагаючись прочитати в його очах правду.

Д'Артаньян схаменувся. Дурне слово вихопилось у нього. Він зробив дурницю.

— Кажіть, кажіть же! — хвилювалась міледі. — Звідки ви це знаєте?

— Звідки я знаю?

— Ну, так, так.

— Я знаю, бо вчора ввечері де Вард був у гостях в одному домі і вихвалявся перснем, який, казав він, ви подарували йому.

— Негідник! — скрикнула міледі.

Цей епітет, легко догадатися, дійшов д'Артаньянові аж до живих печінок.

— Отже... — почала знову міледі.

— Отже, я помощуся за вас! — закінчив д'Артаньян з найвойовничішим виглядом.

— Дякую, мій хоробрий друже. І коли ж ви це зробите?

— Завтра. Негайно. Коли ви схочете.

Міледі хотілось крикнути „зараз же, негайно“, але вона подумала, що така поквалівість не личить їй і може не сподобатись д'Артаньянові.

Насамперед їй потрібно було вжити тисячі запобіжних заходів та дати тисячу порад д'Артаньянові, щоб уникнути потім компрометуючого поголосу. Все це одним словом стер д'Артаньян.

— Завтра, — сказав він, — ваш ворог буде скараний або я умру.

— Ні! — гукнула міледі. — Він буде скараний, але ви не вмрете. Він страхополох.

— З жінками, можливо. З чоловіками — навпаки. Я дещо знаю про це.

— Мені здається, що у вашому з ним поєдинку ви не мали підстав скаржитись на свою долю.

— Доля, як коханка: сьогодні ласкова, а завтра тобі поверне спину і вже!

— Тобто ви хочете сказати, що вагаетесь зараз?

— Ні, боронь боже! Я не вагаюсь. Але чи добре з вашого боку дозволити мені йти на видimu смерть, не давши чогось більшого, крім надії?

Міледі глянула на нього, наче бажаючи сказати своїм поглядом: — хіба тобі мало ї цього? — Але вголос міледі ніжно проговорила:

— Ваша правда, друже мій.

— О, ви ангел! — спалахнув гасконець.

— Так договорилися? — спитала міледі.

— Крім останнього, моя ненаглядна! — наполягав д'Артаньян.

— Кажу ж вам, ви можете довіритись моїй ніжності.

— Завтра для мене не існує. Ждати я не можу.

— Тихо. Мовчіть. Прийшов мій дівер. Я не хочу, щоб він зінав про цю нашу розмову і щоб він вас бачив тут.

Вона подзвонила. Ввійшла Кетті.

— Виходьте цими дверима,— штовхнула міледі маленькі двері, приховані килимом.— Приходьте об однадцятій годині. Ми з вами докінчимо нашу розмову. Кетті вас проведе до моєї кімнати.

Нешчасна Кетті ледве встояла на ногах, почувши це.

— Ну! Про що ви там думаєте, панночко? — гримнула міледі на Кетті.— Стоїте, наче статуя, швидше но, ідіть уже! Проведіть зараз цього пана, а об одинадцятій годині вечора проведете його до мене, чуєте? — суворо наказала міледі.

„Здається, це її улюблена година для таких побачень, звичка чи що?“ — майнула у д'Артаньяна думка.

Міледі простягла йому руку, яку д'Артаньян ніжно поцілував.

— Досить з мене,— проговорив сам до себе, ледве відповідаючи Кетті на її докори, д'Артаньян.— Стоп! Не треба втрачати розуму! Безперечно, ця жінка злочинниця. Обережно!

VII

ТАЄМНИЦЯ МІЛЕДІ

Замість зразу зайти до кімнати Кетті і там дожидатись призначененої години, д'Артаньян вийшов з будинку. Це він зробив з двох міркувань: поперше, цим він уникав нових докорів, сліз та прохань бідної Кетті; подруге, йому треба було хоч трохи заспокоїти свою розпалену голову, упорядкувати власні думки та почуття і, наскільки це буде можливо, збагнути думки міледі.

Що йому здавалося найяснішим в усьому цьому, це те, що він безтямно, божевільно кохав цю жінку, а вона його ані тріщечки. На хвилиночку розум його прояснився і д'Артаньян подумав, що найкраще було б зараз піти додому, написати довгого листа до міледі і в ньому розповісти їй усе. Сказати, що він іде Вард до останньої хвилини це одна особа, що недоречна тут ніяка помста, бо вбити графа де Варда в даному разі, значить йому, д'Артаньянові, піти на самогубство.

Але гасконця дошкуляло так само непереможне, люте бажання помсти. Він хотів тепер, щоб вона належала йому, д'Артаньянові, під його власним ім'ям. А що ця помста була люба його серцю, то він не хотів її зректися.

Д'Артаньян разів п'ять чи шість обійшов круг Ке-

ролівського майдану, щодесять кроків обертаючись і дивлячись на вікна опочивальні міледі, чи не згасне там світло, видне навіть крізь спущені завіси. Вікна лишались освітлені. Ясна річ, цього разу молода жінка не так поспішала до своєї кімнати, як того разу, коли дожидалася графа де Варда.

Нарешті, світло згасло.

Разом із світлом згасли в серці д'Артаньяна останні вагання. Він ввійшов назад у будинок і подався біgom до кімнати Кетті.

Молоденька субретка, бліда, як полотно, тремтячи всім тілом, зустріла його. Вона хотіла затримати, не пустити свого коханця. Але міледі своїм гострим слухом почула шум і відчинила двері:

— Зайдіть,— сказала вона.

Все це було такою безсоромністю, такою потворною ганьбою, що д'Артаньян не міг сам собі повірити, своїм очам, своїм вухам. Йому здавалося, що він заплутався в якійсь фантастичній інтризі, що його, як вихорем, закрутила казкова непереможна сила.

Отже, піддаючись цій силі, наче залізо впливу магніта, д'Артаньян, вже нічого не думаючи, кинувся до міледі.

Двері зачинилися за ними.

Кетті рвонулась і собі до дверей. Ревнощі, лють, ображена гордість, все, все, що могло закипіти в цей момент у серці закоханої й зрадженої жінки, запаморочило голову нещасній Кетті. Вона хотіла закричати, викрити все... Але серце Кетті спинилось: адже, викривши все, вона, крім себе, згубить назавжди і д'Артаньяна. Вона ж кохає його! Ні, ні! Вона переможе себе, стерпить і це, аби лиш зберегти коханого, не втратити його для себе. Нехай буде ще й ця, остання жертва.

А д'Артаньян тим часом був повен щастя. Все, чого він хотів, здійснилося: любили, принаймні робили вигляд, що люблять його, д'Артаньяна, під його власним ім'ям і обличчям. Правда, десь у найдальших закутках його мозку ворушилася думка, що він тільки знаряддя в руках міледі, що його пестять, голублять тільки для того, щоб це знаряддя, ця зброя діяла вірніше, несучи смерть. Але його гордість, самолюбство, пиха, нестяма заглушили цей голос. Крім того, наш гасконець, як уже знає читач, був ще по-юнацькому самовпевнений і, порівнюючи себе з графом де Вардом, питав, чим він гірший від графа де Варда і чому його не можуть кохати так само палко?

Отже, д'Артаньян цілком віддав себе на поталу тим хвилинним почуттям, що в цей момент зовсім затуманили йому голову, відібрали розум, волю. Міледі в цю хвилину не була більш для нього загадковою, незбагненою жінкою, що лякала й вабила його до себе.

Але міледі не довго тішилася пестощами удаваного кохання. Вона вернулася думкою до графа де Варда і спитала д'Артаньяна, чи він уже надумав, як і чим спровокувати завтра графа де Варда на дуель? Як і де вони битимуться?

Але д'Артаньян в ці палкі хвилини зовсім забув про саме існування графа де Варда і, неначе якийсь дурень, бовкнув міледі, що зараз не час про це думати.

Це трохи розгнівало міледі і вона напосілася дужче. Тоді д'Артаньян, який, власне, ніколи не думав серйозно про цей неможливий і непотрібний поєдинок, звернув розмову на інше.

Тоді молода жінка відсунулась від д'Артаньяна і, дивлячись на нього грізним поглядом, спитала гнівним і тремтячим голосом:

— Чи не боїтесь ви часом, любий д'Артаньян?

— Сподіваюся, ви самі не вірите своїм словам, кохана моя? Кінець - кінцем, може цей бідолаха граф де Вард не такий уже й винний проти вас, як вигадаєте?

— Він обдурив мене. І з тої хвилини, як він мене обдурив, він мусить умерти.

— В такому разі він умре, раз ви йому винесли смертний вирок,— так твердо й непохитно сказав д'Артаньян, що міледі враз заспокоїлася і присунулася знову до д'Артаньяна.

Почало світати. Спершу в кімнаті засіріло, потім зразу якось непомітно розвиднілось.

Міледі, бачачи, що д'Артаньян збирається вже йти знову нагадала йому про помсту.

— Я готовий! — сказав д'Артаньян.— Тільки хотів би ще раз пересвідчитись, переконатись, що ви любите мене.

— Здається, ви маєте цілком досить доказів.

— Безумовно. Але коли ви мене справді кохаєте, як кажете, невже у вас немає й тіні жалю чи страху за мене?

— Чого ж мені боятись?

— Що я буду серйозно поранений або навіть убитий.

— Це неможливо,— заперечила міледі.— Ви занадто вправні й чудово володієте шпагою.

— Так ви не хотіли б обрати ніякого іншого способу помсти, щоб уникнути дуелі?

Міледі мовчки дивилася на свого коханця. Це молочно - біле світло раннього ранку, відбиваючись у її синіх очах, робило їх моторошно страшними.

— Справді бо я починаю знову думати, що ви боїтесь.

— Та ні ж бо, ні! Тільки мені стало щиро жаль цього нещасного графа де Варда з того часу, як ви його розлюбили. На мою думку, втратити ваше кохання найбільше нещастя для людини, найбільша кара, так що навіть немає потреби карати його якось інакше.

— Хто вам сказав, що я його любила?

— Принаймні зараз без особливої помилки я можу сказати, що ви кохаєте іншого,— сказав молодий гасконець ніжно.—І мені шкода графа де Варда.

— Вам?

— Так, мені.

— Чому?

— Бо тільки я один знаю...

— Що саме?

— Що він далекий від того, щоб бути винним проти вас.

— Тобто, що ви хочете цим сказати? Я нічого не розумію...—І вона упнулася поглядом у д'Артаньяна, поглядом, що розпалювався все дужче.

— Так. Я порядна людина,— сказав д'Артаньян, вирішивши за цим разом покласти цьому край.—І з того часу, як я певен, що ви мене любите, адже ви любите мене, правда?

— Цілком; далі, кажіть далі...

— О, ваше кохання мене перероджує, але одне признання тяжіє наді мною.

— Признання?

— Коли б я мав сумніви щодо вашого кохання, то я ніколи б не сказав вам ні слова. Але що ви мене любите, моя люба, ненаглядна... адже ви мене любите?

— Так, так, безперечно.

— В такому разі, коли б через надмірну любов до

vas, скажімо, я зробив би щось, був би винний перед вами, ви простили б мені?

— Можливо.

Д'Артаньян хотів обійняти ще раз, пригорнути до себе міледі, але вона відвернулася.

— Це признання? — прошепотіла вона, бліднучи. — Що це за признання?

— Минулого четверга, в цій самій кімнаті ви призначили побачення графові де Варду, так?

— Я? Ні, ніколи! — відповіла міледі, не замислюючись і таким твердим беззаперечним голосом, що коли б д'Артаньян не мав такої твердої певності, він міг би повірити їй.

— Не кажіть неправди, моя сто раз люба! — сказав, сміючись, д'Артаньян. — Це вам не допоможе.

— Як це так? В чому річ? Я нічого не розумію.

— О, заспокойтесь, я вас не обвинувачую і навіть не серджуся. Я простив вас.

— Далі, далі...

— Де Вард не може нічим похвалитися.

— Чому? Ви ж самі казали, що цей перстень...

— Цей перстень, мое сонечко, у мене. Це я його мав. Граф де Вард минулого четверга і сьогоднішній д'Артаньян одна і та сама особа. Це я!

Необережний чекав, що може його коханка засоромиться, вибухне слізами, влаштує йому сцену або що. Але він помилився. І його помилка тривала недовго.

Бліда, страшна міледі судорожно випросталась, страшим ударом в груди відкинула д'Артаньяна геть і зірвалась на ноги.

Був уже зовсім день.

Д'Артаньян, з силою відкинутий, схопився зненацька за край її шовкового легкого пеньюара. Потім, бажаючи її притягти знову до себе, щоб випросити прощення,

він потяг за пеньюар сильніше. Але міледі, охоплена божевільним гнівом, рвонулася дужче. Легка прозора тканина тріснула, розвіялася серпанком і оголила руки й плечі міледі.

Д'Артаньян широко розплющеними зляканими очима, не кліпаючи, дивився на одне плече міледі, де виразна квітка лілії була витаврована ганебною рукою ката.

— Боже милостивий! — ойкнув д'Артаньян, випускаючи з своїх рук пеньюар.

Він стояв оставпілий, оглушений, розчавлений...

З цього жаху д'Артаньяна міледі догадалася, що саме він побачив. Юнак розгадав її таємницю, таємницю страшну, пекельну, якої ніхто в усьому світі не знав, крім нього.

Вона шарпнулася до нього не як розлючена жінка, а як поранена пантера.

— А, мерзотнику, ти мене підло зрадив та ще й таємницю мою побачив!.. Смерть тобі!

І вона стрибнула до свого туалетного столика, на якому стояв футляр. Гарячково відчинивши його тремтячою рукою, вона вихопила невеличкий довгий і дуже гострий кинжал з золотою колодочкою. Як кішка, одним скоком кинулась вона з піднесеним кинжалом на д'Артаньяна.

Хоч який хоробрый, як уже знає читач, був д'Артаньян, але він злякався, побачивши перед собою перекривлене оскаженіле обличчя з розширеними зіницями, смертельно блідими щоками й закривленими, прикушеними губами.

Юнак позадкував перед цією фурією, як це зробив бикожен, побачивши люту гадюку, що наближається до нього. Помалу відступаючи, д'Артаньян наткнувся на свою шпагу, покладену на стільці. Вихопивши її з ножен, він став боронитись. Але міледі в сліпій люті

не звернула на це ніякої уваги аж доти, поки не відчула дотику холодної сталі у себе на горлі. Тоді вона спробувала схопити руками шпагу, але д'Артаньян, уміло маневруючи, ввесь час посугаючись задом, став наблизатись до дверей кімнати Кетті. Наставляючи шпагу то в очі, то в груди міледі, юнак забезпечив собі змогу відступати. Міледі крутилася навколо нього з своїм кинджалом, рикаючи як звір.

Це було подібне до справжньої дуелі. Тільки д'Артаньян цього разу робив те, чого ніколи не робив під час звичайної дуелі: він невпинно тихо відступав. Нарешті, він не витримав:

— Чудово, прекрасна пані, чудово! Тільки, божом благаю, заспокойтесь, інакше я своєю шпагою витаврю вам ще одну лілію на вашій сніжнобілій щоці.

— Негіднику! Негіднику! — хріпіла міледі.

Але д'Артаньян уже був за два-три кроки від дверей кімнати Кетті. На шум і грюкіт, який зчинився в опочивальні міледі (бо вона зосліпу, кидаючись на д'Артаньяна, потрапляла то на стільці, то на столики, а д'Артаньян, щоб легше було боронитись, навмисно барикадувався столами та стільцями, отже, такого шуму не могла не почути Кетті), вона відчинила свої двері саме в той момент, коли д'Артаньян уже був за два кроки від них. Одним стрибком він ускочив в кімнату до Кетті, загрюкнув за собою двері і навалився на них усім своїм тілом. Кетті двічі повернула ключ у замку. Міледі опинилася замкненою.

Тоді вона в нестямі з нелюдською силою почала ломитись у двері, а коли це не допомогло, стала штрикати кинджалом двері і кілька разів проштрикнула їх наскрізь.

За кожним її ударом чути було зза дверей страшні неймовірні прокльони.

— Швидше, швидше, Кетті, — прошепотів д'Артаньян, — випусти мене з будинку, поки ще вона не схаменулася, а то вона накаже своїм лакеям мене вбити.

— Та ви ж пошарпані, напіводягнені, ви не можете в такому вигляді вийти звідси.

— Це правда, — згодився д'Артаньян. — Дай мені одягтися хоч у щонебудь, але швидше. Не можна гаяти й секунди. Ти розумієш, ідеться тут зараз про життя одного з нас.

Кетті розуміла. В один момент вона вихопила з шафи якийсь квітчастий пеньюар; похапцем надягла його на д'Артаньяна, поверх накинула довгу мантилью, а на голову великий чепець.

Не встигла вона закінчити на д'Артаньянові цей дивоглядний туалет, як у будинку почулось заворушення. Міледі трохи отямилась і, очевидно, почала дзвонити лакеям. В той саме момент, коли чудернацька пара підійшла до воріт будинку і воротар відсунув вже засуви, міледі з вікна загукала до нього:

— Не відчиняйте! Не відчиняйте!

VIII

ЯК АТОС БЕЗ НІЯКИХ ТУРБОТ ПРИДБАВ СОБІ ЕКІПУВАННЯ

Це був лише один момент. Але його було досить. Д'Артаньян проскочив у напіввідчинені ворота і пустився тікати. Бачачи, як її жертва вислизнула у неї з рук, міледі погрозливим, але безпорадним жестом ще насварилася на д'Артаньяна з вікна, а потім звалилася непритомна на підлогу своєї кімнати.

Д'Артаньян був до такої міри збурений, розгублений і наляканий, що навіть не подумав про те, що станеться тепер з Кетті. Єїн, не спиняючись, бігом пробіг мало не половину Парижа, аж поки добіг до дверей квартири Атоса. Ні крики патрулів, з яких дехто навіть кидався навздогін за ним, ні вигуки та тюкання перехожих, яких, не зважаючи на такий ранній ранок, вже було чимало на вулицях Парижа, не тільки не спинили а навпаки пришпорили втікача.

Прибігши до будинку, де жив Атос, д'Артаньян бігом перебіг двір, прожогом кинувся на сходи, за одним духом злетів на другий поверх і несамовито застукотів у двері.

Грімо, ще заспаний, ледве продерши очі, вийшов одчинити. Д'Артаньян бомбою влетів у кімнату, за малим не збивши з ніг сонного Грімо.

Який уже звично мовчазний був Грімо, але тут не витримав і на ввесь голос загорлав:

— Гей, ла, ла! Куди вас несе! Чого вам треба, гуляща ви дівко?

Д'Артаньян скинув величезний чепець, визволив спід мантильї свої руки, в яких ще судорожно стискав шпагу, і тільки тоді бідний Грімо, побачивши вусате обличчя, збагнув, що має справу з чоловіком. Спросоння чи що, але він не пізнав д'Артаньяна і, побачивши вусате обличчя, перелякався ще дужче. Думуючи, що це грабіжник або вбивця, Грімо закричав:

— Рятуйте! Рятуйте!

— Замовчи, дурню, чи ти не бачиш, що це я, д'Артаньян. Де твій пан?

— Ви, пан д'Артаньян? — скрикнув Грімо. — Та не може бути!

— Грімо, — сказав Атос, виходячи з дверей своєї опочивальні в халаті. — Мені здається, що ви собі дозволяєте розмовляти.

— О, пане. Коли б ви зна ...

— Тихо.

Замість докінчити фразу, Грімо тільки ткнув мовчки пальцем на д'Артаньяна.

Атос пізнав свого друга і, не зважаючи на всю свою мовчазність, флегму й бездоганну стриманість, вибухнув таким голосним реготом, якого д'Артаньян ще ніколи від нього не чув. Таки справді видовище було напрочуд смішне.

— Не смійтесь, друже! — скрикнув д'Артаньян. — Небом благаю, не смійтесь. Клянуся душою, тут нема ні крапельки смішного в усьому цьому.

Д'Артаньян промовив ці слова таким наляканім, навіть урочистим тоном, що Атос схопив його за обидві руки, скрикнувши:

— Чи ви не поранені, друже мій? Ви такі бліді?

— Ні, але зі мною трапилася страшна річ. У вас нікого немає?

— Чорт візьми. А хто ж може бути у мене о такій порі?

— Дуже добре.

І д'Артаньян швидко ввійшов до спальні Атоса.

— Ну, кажіть! — стривожено почав Атос, зачиняючи за собою двері й навіть замикаючи їх на ключ. — Може, король помер? Чи не вбили ви часом пана кардинала? Вигляд у вас вкрай збуреної, враженої людини. Що трапилось такого, кажіть бо швидше, бо я вмираю від нетерпіння.

— Атос, — сказав д'Артаньян, визволяючись із жіночого вбрання, — приготуйтесь вислухати нечувану, неймовірну річ.

— Одягніться спершу в мій халат, — сказав Атос, подаючи його своєму другові.

Д'Артаньян був ще до такої міри схильований, що ніяк не міг потрапити в рукава. Нарешті, він таки переміг цю трудність і одягся.

— Ну? — спитав Атос.

— Ну, так у міледі, — нагнувся аж до самого Атосового вуха д'Артаньян, знижуючи голос до шепоту, — у міледі на плечі є тавро, витаврувана квітка лілії.

— Мій боже! — зойкнув мушкетер, ніби кулею вражений у серце.

— Слухайте, — сказав д'Артаньян, — ви певні, що та друга справді померла?

— Друга? — проговорив Атос таким глухим голосом, що д'Артаньян його ледве розчув.

— Так, та друга, про яку ви мені колись розповідали в Ам'єні.

Атос застогнав і впав головою на руки.

— Ця, — продовжував д'Артаньян, — жінка років двадцяти шести — двадцяти восьми.

— Білява? Так? — спитав Атос.

— Так.

— Сині, ясні очі, трохи дивного забарвлення, а вій брови чорні?

— Так.

— Висока, струнка? У неї немає лівого очного зуба?

— Так.

— Квітка лілія — тавро її — невеличка, рудувата, так наче стерта або її намагалися вивести?

— Так.

— Алеж ви казали, що вона англійка?

— Всі її звуть міледі, але я переконаний, що вона народилась у Франції. Крім того, лорд Вінтер усього тільки дівер її.

— Я хочу бачити її, д'Артаньян! — схопив його за руку Атос.

— Боронь вас боже, Атос! Стережіться! Ви ж хотіли її вбити, а вона жінка така, що цього вам не підарує і, будьте певні, вона не схібить, коли схоче вас убити.

— Вона не насмілиться нічого зробити, ба навіть сказати. Це буде для неї все одно, що викрити себе.

— Вона здатна на все, Атос. Ви її бачили колинебудь оскаженілу?

— Ні, — відповів Атос.

— Це тигриця, пантера. О, мій любий Атос, мені страшно стає на саму думку про те, що її скажена лють, її помста може окошитися на нас двох.

Д'Артаньян розповів з усіма подробицями всю сцену, всі її страшні погрози й прокльони.

— Ваша правда, — сказав, вислухавши, Атос. — Наше

життя, клянуся, зараз висить на волосинці. На щастя, через два дні ми виступаємо з Парижа і за всіма пропущеннями ми, мабуть, підемо на Ла-Рошель. Ну, а раз вже ми виїдемо з Парижа...

— То вона піде слідом за вами на край світу, Атос, коли тільки вона вас пізнає. Ні, ні. Дайте їй вилити свою ненависть і помсту на мене одного.

— А, друже! Невже ви справді думаете, що я дорожу своїм життям? Байдуже, нехай хоч і вб'є мене.

— Є в усьому цьому якась страшна таємниця, Атос. Я певен, що вона шпигун кардинала.

— В такому разі вам, д'Артаньян, ще більше треба її стерегтися. Бо, якщо кардинал вам не віддячив за вашу близкучу лондонську справу, то це ще не значить, що він вас не ненавидить. Кінець - кінцем, одверто він вам нічого не може закинути, а втім, всім відомо, що таке ненависть кардинала. Отож будьте завжди обережним. Коли виходите, не йдіть самі. Коли сідаєте їсти, вживайте застережних заходів. Не довіряйте нічому і ні кому. Бійтесь власної тіні.

— На щастя,— сказав д'Артаньян,— ідеться тільки про ці два дні, що ми залишаємося у Парижі. Ну, а коли виступимо в похід, то там уже, сподіваюсь, можна нічого не боятись, крім...

— ... людей,— докінчив Атос.— Слухайте, поки що я зрикаюся на ці дні свого добровільного ув'язнення і всюди ходитиму разом з вами. Вам треба, наприклад, зараз вернутись додому, на вулицю Копачів. Я йду з вами.

— Але, хоч як це близько, проте, я не можу в такому вигляді йти вулицями.

— І то правда,— сказав Атос, подзвонивши її відмикаючи двері.

Ввійшов Грімо.

Атос зробив йому знак піти до д'Артаньяна додому і принести йому одяг.

Грімо знаком же відповів, що все чудово зрозумів і зараз піде.

— Ех, чорт! — зітхнув Атос. — Мало того, що нам з вами, друже, не щастить з нашим екіпіруванням, а ви до того ще й одяг свій залишили у міледі, яка, сподіваюсь, не дуже турбуватиметься, щоб повернути його вам. Добре ще хоч ви маєте ваш сапфір.

— Сапфір ваш, Атос. Хіба ж не ви казали, що цей перстень ваша родова дорогоцінність?

— Правда, моя мати подарувала його мені перед смертю. А я, безглуздий, божевільний, замість того, щоб берегти його, як святу реліквію, подарував цій мерзотниці.

— Отже, любий друже, візьміть назад цей перстень, який, я ж розумію, має бути вам дуже дорогий.

— Я? Щоб я взяв цей перстень після того, як він побував у неї в руках? Ніколи! Він споганений її гнебними руками, д'Артаньян.

— В такому разі продайте його.

— Продати перстень, подарунок від матері — це профанація.

— Ну, так заставте його. Вам дадуть під нього не менш як тисячу екю. З цими грішми ви справите собі все, що потрібно. А потім, коли у вас будуть гроші, ви викупите перстень з застави; він бо, пройшовши через руки лихварів, буде обмитий від усіх своїх старих плям.

Атос усміхнувся.

— У вас таки справді прекрасна вдача, любий мій д'Артаньян. Завжди ви розрадите, розважите людину, нехай хоч яка вона буде засмучена. Гаразд. Нехай буде по- вашому. Заставмо наш перстень, тільки з однією умовою.

— Якою?

— Що ми з вами поділимо нарівно те, що нам дадуть за перстень. Згода?

— Та що ви, Атос. Навіщо мені стільки грошей? Адже, мені, як гвардійцеві, менше потрібно, а продавши розкішне сідло з чапраком, я здобуду всю суму, мені потрібну. Та ѹ що, власне, мені потрібно? Коня для Планше, ото ѹ усе. Потім ви ж не забудьте, що у мене є ще один перстень.

— Яким ви дорожите далеко більше, ніж я своїм, коли я не помиляюся.

— Так, ваша правда. Адже я вважаю, що цей брильянт, що належав раніше її величності королеві, не тільки коштовний камінь, але до певної міри може стати нам за талісман, який, можливо, колинебудь визволить нас з великої біди або небезпеки.

— Я не дуже зрозумів вас, любий д'Артаньян, але я вірю вам на слово. Та вернімося знову до моого персня, власне, вашого. Так ви берете половину того, що нам дадуть за нього, інакше я викину його в Сену.

— Ну, що з вами зробиш, я згоден.

В цей момент ввійшов Грімо в супроводі Планше. Планше, занепокоєний відсутністю свого хазяїна, прибіг не стільки власноручно принести йому потрібний одяг, скільки, користуючися з цієї нагоди, довідатися швидше, що сталося з його паном.

Д'Артаньян з Атосом одяглися. Коли вони вже були готові, Атос зробив Грімо знак рукою, наче націляється з рушниці; Грімо мовчки зняв свій мушкет із стіни, одягся і приготувався йти слідом за ними.

Всі вони благополучно прибули на вулицю Копачів.

Бонасьє стояв на порозі свого будинку і, глянувши глузливо на д'Артаньяна, гукнув йому:

— Гей, шановний квартиранте, швидше йдіть. До вас прийшла гарненька дівчина, а жінки, як ви знаєте, не люблять, коли їх примушують дожидати.

— Це Кетті! — догадався д'Артаньян.

Він кинувся на сходи.

Справді, притулившись спиною до дверей його кімнати, стояла переляканя, тремтяча Кетті.

— Ви ж мені обіцяли, що підтримаєте мене, казали, що врятуєте від її гніву! — прошепотіла бідна дівчина, простягаючи безпорадно руки до д'Артаньяна, як тільки побачила його. — Згадайте ж, що це ви мене згубили!

— Та ти не турбуйся, Кетті. Заспокойся, якось воно буде! А що там у вас було після моєї втечі?

— Ой, чи я знаю! Вона страшенно кричала. На її крик поприбігали лакеї. Вона була в нестямі, казилася з люті. Всі, які існують на світі, прокльони та лайки вона сипала на вашу голову. У мене майнула тоді думка, що ви ж утекли через мою кімнату і, значить, вона може догадатися, що я вам допомагала. Отож я забрала трохи грошей та все, що було цінного при мені, і втекла до вас.

— Нещасна дитино. Але що ж я робитиму з тобою? Післязавтра ми виступаємо.

— Все, що схочете, пане. Допоможіть мені вийхати з Парижа, навіть зовсім геть з Франції.

— Не можу ж я тебе взяти з собою на облогу Ла-Рошелі, — сказав д'Артаньян.

— Ні, звичайно. Але ви можете влаштувати мене десь на провінції у якоїсь вашої знайомої пані; наприклад, на вашій батьківщині.

— О, люба дівчина, на моїй батьківщині, в моїй провінції наші панії не тримають субреток. Але, стіймо! Так, справді у мене є для тебе щось підхоже.

Гей, Планше, біжи по Араміса. Скажи йому, щоб зараз же йшов сюди, бо у нас тут є до нього дуже на гальна справа.

— Я розумію ваш намір, д'Артаньян, але чому не Портос? Здається, його маркіза ...

— Портосовій маркізі допомагають одягатись, напевно, клерки її чоловіка, — усміхнувся д'Артаньян. — До того ж Кетті не схоче, мабуть, жити на вулиці Ведмедів, адже правда, Кетті?

— Я житиму, де ви схочете, аби лиши подалі від міледі, щоб вона не знала, де я.

— А тепер, Кетті, коли нам доведеться розлучитись і коли вже у тебе немає підстав мене ревнувати ...

— Пане рицарю, чи близько чи в далекій розлуці я все одно вас палко кохатиму завжди.

— Я теж, люба моя, — сказав д'Артаньян, — любитиму тебе, будь спокійна. А тепер слухай но уважно і знай, що цьому запитанню до тебе я надаю великого значення: чи не чула ти колинебудь чогось про викрадення одної молодої жінки якось уночі?

— Стійте но, так ... О, боже! Але невже ви й досі кохаєте цю жінку?

— Ні, це один з моїх друзів кохає її. Так, так, це ось Атос, онде, бачиш, він її кохає.

— Я? — скрикнув Атос таким тоном і з таким виглядом, ніби він наступив на змію.

— Авжеж ти. Звичайно! — зробив д'Артаньян тільки Атосові помітний знак очима. — Не турбуйся, Кетті не скаже нікому, адже правда, Кетті? Ти розумієш, дитинко, це жінка отієї потвори, яку ти бачила, проходячи повз нього, на порозі будинку.

— Боже милостивий! — скрикнула Кетті. — Не нападуйте мені знову мого жаху. Ой, хоч би він мене не пізнав!

— Як не пізнав? Хіба ти з ним зустрічалася вже?
— Він двічі приходив до міледі.
— Так? Коли саме?
— Не більше як п'ятнадцять - вісімнадцять днів тому.

— Так. Добре.

— І вчора ввечері знов приходив.

— Вчора ввечері?

— Так, за кілька хвилин перед тим, як прийшли ви.

— Любий Атос, нас як тенетами обплутали шпигунами. Так ти думаєш, Кетті, що він тебе пізнав?

— Проходячи повз нього, я спустила хустку собі на очі, але, може він уже пізнав мене раніше.

— Спустіться, Атос, будь ласка, вниз і подивіться, чи стойть він і досі на порозі.

Атос зійшов і через півхвилини повернувся.

— Його немає. Він кудись пішов, а його квартира замкнена.

— Він побіг повідомити про новину, що всі голубки злетілися докупи в один голубник.

— Ну, а ми давайте розлітатись: залишмо тут тільки самого Планше, щоб потім нам розповів про те, що тут трапиться.

— Хвилиночку. А Араміс як? Адже по нього послали.

— Вірно,— згодився Атос.— Так почекаймо Араміса.

Але саме в цей момент прийшов Араміс. Його зразу ж ввели в курс подій, пояснивши, що він один, маючи такі високі вельможні знайомства серед придворних дам, може влаштувати Кетті у котроїсь з них на посаді.

Араміс подумав хвилиночку і тоді, червоніючи, сказав:

— Чи справді це вам зробить послугу, д'Артаньян?

— Я все мое життя буду вам вдячний за це, Араміс.

— Ну, добре, мадам де Буа-Трасі просила мене для однієї з своїх приятельок, що живе на провінції, надіслати вірну й чесну жінку, щоб була їй за покоївку. Отже, любий д'Артаньян, якщо ви можете поручитись за цю панночку ...

— О, пане,— скрикнула Кетті,— будьте спокійні, я буду втіленням відданості, я життя свого не пожалію для людини, що зараз дасть мені змогу виїхати з Парижа і прихистити мене.

— В такому разі це підійде як не можна краще,— сказав Араміс, сідаючи до столу й беручи папір. Він написав коротенького листа, запечатав його, притиснувши перснем, наче печаткою, і подав його Кетті.

— А тепер, люба дитинко,— сказав д'Артаньян,— ти сама бачиш, що лишатися тут тобі, як і нам, небезпечно. Отже, час нам розлучитись. Побачимось, коли настануть кращі часи.

— Коли б і де б ми не зустрілися, знайте, що я завжди кохатиму вас так, як і сьогодні!

Хвилину згодом, випровадивши Кетті, всі молоді люди розійшлися, призначивши побачення о четвертій годині на квартирі Атоса і лишивши Планше для спостережень.

Араміс пішов додому, а д'Артаньян з Атосом подалися до ювеліра.

Як і передбачав наш гасконець, ювелір охоче згadився дати під заставу персня з сапфіром триста пістолів. Більш того, він навіть запропонував купити його і щедро заплатити, бо цей сапфір якнайкраще пасував до пари чудових сапфірових сережок. Ювелір пропонував за нього п'ятсот пістолів. Але друзі вирішили тільки заставити свій сапфір.

Через три години Атос з д'Артаньяном, як добре солдати й порядні знавці, купили все, що було потрібно для мушкетерського екіпірування. Атос при цьому тримав себе, як вельможа до самих кінчиків нігтів. Щоразу, коли йому подобалася якась річ, він щедро платив стільки, скільки правили за неї крамарі, навіть і не думаючи торгуватись. Щоразу в таких випадках д'Артаньян намагався стримати Атоса, роблячи йому відповідне зауваження, але Атос, усміхаючись, тільки клав йому руку на плече і д'Артаньян зразу розумів, що це йому, дрібному гасконському дворянчикові, може й можна торгуватись, але такому пишному вельможі, як Атос, що мав вигляд справжнього принца, торгуватись не личило.

Мушкетер купив прекрасного андалузького коня, вороного, як чорна ніч, з яскравочервоними ніздрями, стрункими тонкими ніжками й вогненними очима. Кінь мав шість років.

Атос обдивився чисто всього коня. Він йому сподобався. Заправив за нього баришник тисячу ліврів.

Звичайно, можна було б дещо виторгувати, але поки д'Артаньян торгувався з баришником за ціну, Атос уже висипав на стіл сто пістолів.

Для Грімо купили пікардійського дужого коня за триста ліврів. Але після того, як купили сідло та зброю для Грімо, не лишилось у Атоса від ста п'ятдесяти пістолів жодного су.

Д'Артаньян запропонував був своєму другові взяти в нього частину, мовляв, коли будуть гроші в Атоса, то тоді й віддасть. Але Атос, замість усякої відповіді, тільки знизав плечима.

— А скільки давав ювелір за сапфір, коли хотів купити його зовсім?

— П'ятсот пістолів.

— Тобто, крім узятих, ще двісті пістолів: одну сотню для вас і одну для мене. Це ж ціле багатство, друже! — скрикнув задоволено Атос. — Підіть знову до того ювеліра і вертайтесь з двома стами пістолів.

— Подумайте, Атос.

— Цей перстень нагадує мені стільки сумного в моєму житті... Крім того, хіба ж у нас буде коли триста пістолів, щоб викупити перстень: отже, однаково перстень йому залишиться, тільки ми втратимо в такому разі двісті пістолів.

— Як хочете...

— Дорогі гроші тоді, коли вони потрібні, а до того ж слід уміти приносити жертву. Ідіть, д'Артаньян, ідіть, Грімо супроводитиме вас із своїм мушкетом.

Через півгодини д'Артаньян благополучно повернувся з двома стами пістолів у кишені.

Отак Атос знайшов кошти на своє екіпування, кошти, яких він ніколи не сподівався.

IX

ПРИЄМНА ЗУСТРІЧ

О четвертій годині четверо друзів зібралися до Атоса. Всі турботи ѹ біганина за екіпіруванням щасливо закінчились і в кожного на обличчі був спокійний вираз; щоправда, у кожного лишалася ще потайна особиста заклопотаність. Адже за щасливим їхнім сучасним мало настати невідоме ѹ непевне майбутнє.

Всі сиділи мовчазні ѹ зосереджені. Несподівано до кімнати ввійшов Планше, тримаючи в руках два листи для д'Артаньяна.

Один довгий тоненький, елегантно згорнений, запечатаний зеленою восковою печаткою, на якій відбитий був голуб з галузкою в дзьобику.

Другий лист був великий, чотирикутний, виблискував усіма страшними гербами його високопреподобності герцога - кардинала.

Серце д'Артаньяна затріпотіло, коли він побачив маленький лист, бо, хоч він усього один раз мав від неї листа, проте, відразу пізнав її руку, так наче спогад про її почерк назавжди відбився в його пам'яті.

Він схопив маленький лист і нетерпляче зламав печатку.

„Наступної середи між шостою ѹ сьомою годиною вечора будьте на Шайотській дорозі. Придивляйтесь уважно до

всіх карет, що проїздитимуть повз вас. Але якщо вам дорогое ваше життя або життя тих, хто вас любить, не кажіть жодного слова, не робіть ніякого такого руху, який міг би викрити, що ви пізнали ту, яка ризикує всім чисто, аби лише побачити вас хоч на одну мить“.

Підпису не було.

— Це пастка, д'Артаньян,— сказав Атос,— не йдіть краще.

— А втім,— озвався д'Артаньян,— я добре пізнав руку.

— Ну, почерк можна й підробити,— наполягав Атос.— О шостій чи о сьомій годині вечора на Шайотській дорозі о цій порі року зовсім безлюдно. Це все одно, що йти ввечері на прогулянку до Бондійського лісу.

— А що коли б ми пішли всі? — запропонував д'Артаньян.— Невже нас здолали б проковтнути всіх з чотирма лакеями, чотирма кіньми й усією зброєю.

— А це було б здорово — проїхатися всім нам у повному параді, покрасуватись кіньми, зброєю, одягом ... — озвався Портос.

— Але якщо це справді жінка пише вам, д'Артаньян, призначаючи побачення, і не хоче, щоб її хтось бачив, то ви її можете скомпрометувати. Отже, це буде негідно для дворяніна, — зауважив Араміс.

— Ми можемо лишитись позаду, а д'Артаньян сам один виїде їй назустріч,— обстоював своє Портос.

— Е, хіба довго стрельнути з пістолета, коли коні мчатимуть карету галопом? Один момент.

— Ат, не влучать, — безжурно сказав д'Артаньян.— Зате ми тоді, наздогнавши карету, знищимо всіх, кого в ній знайдемо. Менше лишиться в нас ворогів.

— Він має рацію! — гукнув Портос.— Буде бій. Треба ж, зрештою, випробувати заздалегідь нашу зброю.

— Що ж, і то правда, розважимося трохи! — озвався замріяно Араміс.

— Як хочете! — згодився й Атос.

— Панове, — сказав д'Артаньян, — вже пів на п'яту. У нас ледве вистачить часу, щоб о шостій бути на Шайотській дорозі.

— Не кажучи вже про те, — додав Портос, — що коли ми виїдемо пізно, так нас же ніхто не побачить. Отож швидше, панове!

— Стійте, — спинив їх Атос, — а другий же лист? На мою думку, печатки та герби примушують хоч трохи поцікавитися ним. Щодо мене, любий д'Артаньян, то, признаюся, цей лист цікавить мене далеко більше, ніж той клаптик паперу, який ви непомітно сковали біля вашого серця під камзолом.

Д'Артаньян почервонів.

— Гаразд, подивимось, панове, чого від мене хоч його високопреподобність, — сказав молодий чоловік, розпечатуючи лист.

„Пана д'Артаньяна, королівського гвардійця роти пана Дезессара, дождають у кардинальському палаці сьогодні о восьмій годині вечора.

Капітан гвардії *Лагудіньєр*“.

— Чорт! — лайнувся Атос. — Оце побачення далеко небезпечноше, ніж перше.

— Я піду на друге побачення після первого, — сказав д'Артаньян. — Перше о сьомій годині, друге о восьмій, встигну на обидва.

— Гм, — озвався Араміс. — Я б не пішов. Ввічливий кавалер не може не піти на побачення, призначене дамою, але обережний дворянин, перепросивши, може не прийти на запрошення його високопреподобності,

надто ж тоді, коли у нього є підстави сподіватись зовсім іншого, замість компліментів.

— Я тієї ж думки, що й Араміс, — підтримав Портос.

— Панове, — відповів д'Артаньян. — Я вже раз мав таке запрошення від кардинала, переказане паном де Кавуа; я не пішов на нього і на другий же день мені трапилося велике нещастя: зникла Констанція. Нехай там хоч що буде, а тепер вже я піду.

— Коли так твердо вирішили, — сказав Атос, — ідіть.

— А що як потім Бастілія? — спитав Араміс.

— Пхе! Визволите звідти, — безтурботно відповів д'Артаньян.

— Безумовно, визволим, — так самовпевнено озвалися разом Портос з Арамісом, ніби йшлося про найпростішу в світі річ. — Звичайно, визволим, але тому що нам через день виступати, то все таки ви зробили б краще, якби не ризикували зовсім цією Бастілією.

— Зробімо краще, — запропонував Атос, — не залишаймо д'Артаньяна ні на хвилину сьогодні ввечері. Станьмо біля всіх виходів з кардинальського палацу, з трьома мушкетерами кожен, і чатуватимем. Коли б тільки виїхала звідти якась підозріла карета, ми зараз же кинемось несподівано на неї і відіб'ємо д'Артаньяна, якби його схотіли вивезти. Вже давно ми не мали ніякої сутички з гвардійцями пана кардинала. Капітан де Тревіль, може, подумає, що ми мертві.

— Слово честі, Атос, ви створені, щоб бути командувачем армії. Що скажете ви, панове, про такий план, га? — спитав задоволено Араміс.

— Розчудесний! — гукнули всі молоді люди хором.

— Ну, так я побіжу попередити декого з товаришів мушкетерів, щоб були готові на восьму годину вечора. Я скажу їм зібратись на майдані Кардинальського па-

лацу. А ви тим часом накажіть нашим слугам сідлати коней,— заспішив Портос.

— Алеж у мене немає коня,— похопився д'Артаньян.— Правда, я можу попросити у пана де Тревіля.

— Не треба,— заспокоїв його Араміс.— Ви візьмете одного з моїх.

— Скільки ж їх у вас?— спитав здивовано д'Артаньян.

— Три,— усміхнувся Араміс.

— Мій любий,— озвався Атос,— дуже схоже на те, що ви найвидатніший поет в усій Франції, бо вам таки найкраще від них усіх платять.

— Слухайте, любий друже,— звернувся до нього д'Артаньян,— що ви будете робити з трьома кіньми? І навіщо ви купили аж троє коней, не розумію.

— Та я купив тільки двох, а третього сьогодні вранці мені привів чийсь слуга без ліvreї, який нізащо не хотів сказати, від кого він. Слуга той повідомив тільки, що має наказ від свого пана ...

— Правдивіше, від пані,— поправив д'Артаньян.

— Справа від цього не міняється,— огризнувся Араміс, червоніючи.— Так той слуга повідомив, що має наказ від своєї пані поставити цього коня в моїй конюшні, не кажучи мені, хто його послав.

— Такі речі трапляються тільки з поетами,— серйозно й поважно сказав Атос.

— Чудово. Зробімо в такому разі ось що,— сказав д'Артаньян, звертаючись до Араміса:— якого коня ви залишаєте для себе — того, що купили, чи того, що вам подаровано?

— Безперечно, подарованого. Ви ж розумієте, інакше я можу образити...

— Невідомого, хто вам подарував, — додав д'Артаньян.

— Або невідому, що подарувала, — вкинув і своє слово Атос.

— Значить, куплений кінь вам зайвий? — спитав д'Артаньян.

— Майже так.

— А ви, купуючи його, добирали самі?

— І якнайстаранніше, бо ви ж знаєте, що безпека вершника майже завжди залежить від коня.

— Так відступіть мені цього коня за ту суму, яку самі заплатили.

— Я сам збирався вам запропонувати це, любий д'Артаньян, з тим, щоб цю дрібницю ви повернули тоді, коли грошей у вас буде досить.

— А скільки вам коштує цей кінь?

— Вісімсот ліврів.

— Ось вам сорок подвійних пістолів, любий друже, — сказав д'Артаньян, виймаючи з кишені гроші. — Це якраз такі монети, якими вам люблять платити за ваші поеми.

— Хіба ви такі багаті зараз? — здивувався Араміс.

— Багатий, багатючий, друже! — І д'Артаньян забряжчав у кишені рештою грошей.

— Нехай Планше віднесе ваше сідло до мушкетерських конюшень і приведе вам уже засідланого коня.

— Прекрасно. Тільки вже ось незабаром п'ята година, треба поспішати.

Чверть години згодом у кінці вулиці Феру зза рогу показався Портос на чудовому жеребці. Слідом за ним їхав Мушкетон на невеликому овернському коникові, дужому й красивому. Портос аж не тямився з гордості й щастя.

Через хвилину з другого кінця вулиці виїхав Араміс на розкішному англійському скакуні. Базен

їхав ззаду на сильній руанській коняці, тримаючи на поводі стрункого мекленбурзького коня для д'Артаньяна.

Обидва мушкетери зустрілися біля дверей. З вікна на них дивилися д'Артаньян з Атосом.

— Чорт візьми! — гукнув Араміс. — У вас чудовий кінь, мій любий Портос.

— Так, — пишаючись, проговорив Портос. — Це той самий, якого мені мали привести спершу і якого з дурощів ревнивого чоловіка підмінили. Але тепер коня повернули цього самого: ревнивий чоловік покараний, і я цілком задоволений.

Через хвилину прибув і Грімо з конем свого пана. Атос і д'Артаньян спустились униз, сіли теж на коней і вся група рушила в путь. Атос на коні, за якого мав дякувати своїй дружині; Араміс на коні, за якого мав дякувати своїй коханці; Портос на коні, за якого мав дякувати своїй прокурорші, а д'Артаньян на коні, за якого мав дякувати своїй щасливій долі — найкращій коханці в світі.

Лакеї їхали ззаду.

Як і передбачав Портос, кавалькада мала пишний вигляд. Коли б пані Кокнар зустріла в цей момент Портоса з його бундючним виглядом на своєму іспанському жеребці, вона б не пошкодувала, що трохи пустила кров грошовій скрині свого чоловіка.

Недалеко біля Лувра четверо друзів зустріли капітана де Тревіля, що повертається з Сен-Жермена. Капітан спинив їх на хвилинку і, оглянувшись, похвалив спорядження. Ця хвилинна зупинка вмить зібрала навколо них цілу юрбу цікавих.

Д'Артаньян, скориставшися з нагоди, сказав панові де Тревілю про одержаний лист з великими червоними печатками й грізними кардинальськими гербами.

Про маленький елегантний лист д'Артаньяна не прохопився й словом.

Пан де Тревіль підтримав і схвалив намір юнака йти на побачення до кардинала і дав йому слово, що коли б завтра д'Артаньяна не стало видно, то він, де Тревіль, розшукає його, хоч би де він був.

В цей момент на башті Самарітен ударило шосту вечора. Четверо друзів, перепросивши пана де Тревіля, мотивуючи побаченням, призначеним на сьому годину, попрощалися з ним і поїхали.

За кілька хвилин, пустивши коней галопом, наші вершники були вже на Шайстській дорозі. Сонце сіло. Починало смеркати. Карети котилися швидко дорогою.

Д'Артаньян їхав попереду. Відставши на кілька кроків від нього, їхали ззаду його друзі. Аж у саму середину кожної карети впивались допитливим поглядом очі юнака. Та жодного знайомого обличчя не зустріли його очі.

Минуло ще чверть години марного дожидання. Смерклло вже майже зовсім. Раптом, звернувши на Шайтську дорогу з Севрського шляху, вилетіла повним галопом карета. Неясне передчуття стиснуло серце д'Артаньяна, дивною певністю, що в цій кареті їде та, що призначила йому побачення. Молодий гвардієць навіть сам трохи здивувався, відчувши, як закалатало його серце.

Не встигла карета порівнятися з вершником, як з карети висунулася жіноча голівка; вона приклада наче ненароком два пальчики до губ, не то на ознаку мовчанки, не то посилаючи непомітно легенький поцілунок. Від несподіванки д'Артаньян не стримався і легкий радісний вигук вихопився в нього. Ця жінка правдивіше, це радісне видіння, була пані Бонасьє. Але

карету галопом мчали коні і вона зникла наче справжня примара, наче тінь.

Рвонувшись мимохіть, всупереч забороні, д'Артаньян пришпорив коня і кинувся навздогін за каретою. Але, наздогнавши її, д'Артаньян не побачив нікого й нічого. Карета з усіх боків була зачинена і ніяка жіноча голівка не визирала більше звідти.

Тоді д'Артаньянові пригадалася пересторога: „Якщо вам дороге життя ваше власне або тих, хто вас любить, не робіть жодного руху, не кажіть жодного слова, яке могло б викрити, що ви пізнали...“

Юнак спинився як укопаний, тремтячи не за себе, а за ту бідну жінку, що важила великою небезпекою, призначаючи їйому це побачення.

А карета все таким же галопом мчала й далі; в'їхавши в Париж, вона зникла в поплутаних вулицях передмістя.

Д'Артаньян непорушно стояв на тому самому місці, не знаючи, що думати. Якщо це була пані Бонасьє і якщо вона поверталась до Парижа, навіщо їй було призначати крадькома таке примарне побачення, властиво не побачення, а похапливий обмін поглядами і то майже під страхом смерті? Якщо ж це була не вона а це також можлива річ, бо вже добре споночіло і не можна було гаразд бачити на віддалі кількох кроків, якщо це була не вона, то чи не початок це чиєсь помсти під виглядом тої жінки, яку він, як знали, кохав?

Троє друзів д'Артаньяна під'їхали до нього. Всі троє ясно бачили, як з карети висувалася жіноча голівка, але ніхто з них, крім Атоса, не знав пані Бонасьє. Атос теж був переконаний, що то була вона, але, не бувши захоплений, як д'Артаньян, він побачив також поруч неї в кареті ще й чоловічу голову.

— Коли так,— скрикнув д'Артаньян,— то, виходить, вони перевозять її з однієї в'язниці до другої. Але чого вони хочуть від цього нещасного створіння і нарешті, де й коли я знайду її?

— Друже,— сказав замислено Атос,— пригадайте, що тільки мертвих не можна зустріти на землі. Ви, здається, знаєте дещо про це не гірше від мене, адже так? Отож, коли ваша коханка не вмерла, якщо це вона була щойно в кареті, то не сьогодні, так завтра ви її знайдете. І можливо навіть,— додав він із своїм як завжди пессимістичним виглядом,— ви її знайдете швидше ніж хотіли б.

Ударило пів на восьму. Карета спізнилася хвилин на двадцять проти призначеного. Друзі д'Артаньяна нагадали йому, що він має відбути ще одне побачення, але ще раз, востаннє, нагадали йому також, що є час передумати і не піти на це зловісне побачення.

Але д'Артаньян з природної своєї упертості й цікавості не схотів зректися свого наміру. Раз уже він наважився йти до кардинала й довідатись, чого хотів від нього його високопреподобність, нішо не могло спинити упертого гасконця.

Всі поскакали чимдуж назад до Парижа. Через кілька хвилин вони були вже на вулиці Сент-Оноре. На майдані Кардинальського палацу вони зустріли дванадцять мушкетерів, що вже дожидалися їх, прогулюючись. Тут тільки їм пояснили, що їм треба було далі робити.

Д'Артаньян вже був добре відомий серед королівських мушкетерів; вони знали також, що не сьогодні — завтра д'Артаньян одягне мушкетерський мундир. Отже, його вже вважали за цілком свого товариша. Крім того, довідавшись, що йшлося про те, щоб устругнути якусь штуку панові кардиналу, ці достойні дво-

ряни залюбки згодились на яку завгодно авантюру. До цього всі мушкетери були охочі.

Тоді Атос поділив їх на три групи, взявши під свою команду одну групу, другу віддавши Арамісові, а третю — Портосові. Кожна група засіла проти кожних воріт кардинальського палацу.

Д'Артаньян хоробро ввійшов під склепіння головного входу.

Хоч і знав юнак, що його підтримають збройною рукою в разі потреби, проте, він все таки хвилювався, ідучи вгору широкими сходами палацу. Його поведінка з міледі не обіцяла йому нічого доброго, особливо ж, коли припустити, а він це знав майже напевне, що між паном кардиналом та міледі існували політичні зв'язки. Більш того, граф де Вард, якого він, д'Артаньян, за малим не відпровадив до праобразків, був одним з улюблениців пана кардинала. А д'Артаньян добре знав, що наскільки його високопреподобність був лютий у розправі з своїми ворогами, настільки він був добрий та побажливий до своїх друзів і вмів добре їх захищати.

„Якщо де Вард розказав кардиналові про всю нашу справу з ним, що не підлягає ніякому сумніву, і якщо він пізнав мене, що дуже ймовірно, я можу вважати себе за остаточно засудженого,—подумав д'Артаньян, зітхнувши.— Але чого кардинал чекав досі? Мабуть, тепер поскаржилась йому міледі з тим томним і скорботним виглядом, що робить її такою цікавою, і ця остання скарга на мене була останньою краплею, що переповнила чашу. Терпець кардиналові урвався, не інакше“.

„На щастя, друзі мої тут поблизу. Вони не дадуть мені загинути так зненацька,—заспокоював себе думкою д'Артаньян.— Але хіба ж може, нехай хоч би й уся мушкетерська рота пана де Тревіля, оголосити

війну панові кардиналу, який має в своєму розпорядженні всі сили Франції, перед яким безпорадна сама королева і безвладний часто сам король. Ні, д'Артаньян,— зробив сумний висновок наш гасконський юнак,— хоч який ти розумний, хоробрий та відважний, хоч який ти здібний та до всього здатний, але згублять тебе жінки, друже мій!..“

З цим сумним висновком і ввійшов д'Артаньян у передпокій кардинальського палацу.

Він подав свого листа черговому швейцарові і той, провівши д'Артаньяна до залі-чекальні, зник десь усередині палацу.

В залі було п'ятеро чи шестero кардинальських гвардійців, які пізнали д'Артаньяна, і, знаючи, що це він поранив Жюссака, поглядали на нього, дивно посміхаючись.

Від цих їхніх посмішок стиснулось на момент серце д'Артаньяна, але що він був не з страхопокохів або, правдивіше було б сказати, що за гасконською вдачею він не так то легко показував те, що в нього було всередині, особливо ж коли те, що було всередині нагадувало страх, то д'Артаньян, відважно спершись на свою шпагу, з незалежним виглядом спинився перед панами кардинальськими гвардійцями. Поза його не була позбавлена величності.

В цей момент увійшов швейцар і зробив д'Артаньянові знак іти за ним. Гасконському молодикові здалося, що гвардійці, дивлячись йому вслід, почали прощось перешіптуватись.

Вони пройшли коридор, перетнули велику вітальню і ввійшли в бібліотеку. Ввівши д'Артаньяна в бібліотеку, швейцар мовчки зник. Юнак опинився перед письмовим столом, за яким сиділа людина і щось уважно писала.

Спинившись перед цією людиною, д'Артаньян став мовчки роздивлятись на неї.

Спершу д'Артаньян подумав був, що перед ним якийсь суддя або слідчий уважно вивчає якусь справу. Але, придивившись уважніше, він побачив, що людина не писала, а, вірніше сказати б, виправляла написане, тобто вирівнювала неоднакової довжини рядки, закреслюючи й дописуючи щось та рахуючи на пальцях слова й склади. Д'Артаньян збагнув, що він стоїть перед поетом.

В цей саме момент поет згорнув свій рукопис, на обкладинці якого д'Артаньян встиг прочитати:

„Мірам
Трагедія на п'ять дій“

і, підвівши голову, глянув на д'Артаньяна.

Д'Артаньян пізнав кардинала.

X

СТРАШНА ЗУСТРІЧ

Кардинал сперся лікtem на рукопис і, поклавши щоку на руку, став дивитись на молодого гвардійця. Ні в кого не було такого глибокого, гостро пронизуватого погляду, як у кардинала Рішельє. Д'Артаньян відчув, що в нього наче вогонь побіг по жилах. Але юнак тримав себе добре; капелюх свій він зняв і держав його в руці, дожидаючи, поки його високо-преподобність матиме ласку звернути на нього увагу, але поза й вираз обличчя юнака виявляли цілковиту пристойність: ні зухвалості не було помітно, ні приниженості не відчувалося.

— Пане,— озвався, нарешті, до нього кардинал,— ви один з д'Артаньянів беарнських?

— Так, ваша високість.

— Є багато родин д'Артаньянів у Тарбі й в околицях його. До якої саме належите ви?

— Я син того д'Артаньяна, що відбув усі релігійні війни з великим королем Генріхом Четвертим, покійним батьком його величності нашого короля Людовіка.

— Ага. Так це ви місяців із сім тому виїхали з дому і подалися до столиці шукати щастя?

— Так, ваша високість.

— Це з вами, коли ви проїздили Менг, трапилася

якась неприємність? Не знаю гаразд, що саме, але якась неприємність?

— Ваша високість, трапилось ...

— Добре, добре,— перебив кардинал з усмішкою, яка доводила, що він знає все не гірше від самого д'Артаньяна,— так ви їхали з рекомендацією до пана де Тревіля, адже так?

— Так, ваша високість, але саме під час цієї злощасної події в містечку Менг...

— ...зник ваш рекомендаційний лист,— продовжував спокійно, замість д'Артаньяна, кардинал.— А втім, пан де Тревіль чудовий фізіономіст, він з одного погляду розпізнає людину, тим то він і влаштував вас у роту до свого зятя пана Дезессара, пообіцявши згодом допомогти вам стати мушкетером.

— Ваша високість чудесно поінформовані,— вклонився д'Артаньян.

— Від часу вашого прибуття до Парижа з вами трапилась сила подій: ви були на прогулянці за Шартре одного чудового дня, коли вам саме тоді було б краще бути в зовсім іншому місці; потім ви з вашими друзями вирядились на води Дефорж; друзі ваші залишились у дорозі, а ви подалися далі, у вас були справи в Англії...

— Ваша високість,— пробелькотів вкрай здивований д'Артаньян,— я їхав ...

— На полювання до Віндзора або в якесь інше місце, це нікого не обходить. Знаю про це тільки я, бо мій обов'язок такий, щоб усе чисто знати. Повернувшись, ви мали побачення з однією дуже високою особою і я з задоволенням бачу, що ви зберегли на спогад про це побачення подарунок, який дістали того вечора.

Д'Артаньян живо схопився за перстень і вмить по-

вернув його брильянтом усередину; та було вже пізно.

— Другого дня після цього вам зробив візит пан де Кавуа,—продовжував кардинал,—він приходив просити вас завітати до моого палацу. Ви не відповіли на це запрошення візитом і в цьому була ваша помилка.

— Ваша високість, я боявсь, що заслужив гнів вашої преподобності.

— Е! Чому б то, за що? За те, що ви так мужньо й спритно виконували накази старших? Заслужити мою немилість, коли вас слід вітати. Я караю своїм гнівом непокірних, а не таких, як ви... покірних... за надто. На доказ пригадайте, чи не трапилося вам чого того самого вечора, коли я вас запрошуваю до себе?

Того самого вечора зникла пані Бонасьє. Д'Артаньян затремтів.

— Кінець - кінцем,—продовжував кардинал,—нічого не чуючи про вас останнім часом, я хотів довідатися, що ви робите. До речі, ви мусите бути мені хоч трохи вдячним: ви й самі, напевно, помітили, як ви залишались помилуваним в усіх обставинах.

Д'Артаньян шанобливо вклонився.

— Це,—вів далі кардинал,—не тільки з природного почуття справедливості, а й тому, що маю деякі плани щодо вас.

Д'Артаньян уже не міг приховати свого дедалі більшого здивовання.

— Я хотів поінформувати вас про ці плани ще того дня, коли вперше послав вас запросити до себе. Але ви не прийшли. На ваше щастя, це спізнення не пошкодило і я вам зараз розповім про ці мої плани. Сідайте отут, напроти мене, пане д'Артаньян, ви надто доброго роду дворянин, щоб слухати стоячи,—

вказав кардинал рукою на стілець здивованому до останніх меж юнакові. Д'Артаньян навіть так розгубився, що кардиналові довелось двічі повторити своє запрошення сідати.

— Ви відважні, пане д'Артаньян,—продовжував кардинал.—Ви обережні, це ще краще. Я люблю людей з головою й серцем. Не лякайтесь, під цим виразом я розумію людину розумну й відважну. Але хоч який ви молодий і тільки-тільки почали своє самостійне життя, а вже набули собі серйозних і могутніх ворогів. Коли ви не стерегтиметесь, вони вас згублять.

— На жаль, ваша високість, це таки справді так; адже мої вороги сильні і мають підтримку ще від сильніших, а я сам один.

— Ваша правда, але хоч ви й один, проте ви вже зробили багато і зробите ще більше, я певний того. Тільки, на мою думку, ви потребуєте керівництва в обраній вами кар'єрі, бо, коли я не помиляюсь, ви прибули до Парижа з честолюбними намірами зробити собі кар'єру і забагатіти.

— Я в тому віці, ваша високість, коли маеш нездійсненні наміри,—озвався д'Артаньян.

— Нездійсненні наміри бувають тільки для дурнів, пане, а ви людина розумна, значить, ви їх можете здійснити. Слухайте, що сказали б ви, коли б я вам запропонував чин офіцера в моїй гвардії зараз, а після закінчення теперішнього походу, командира окремої роти?

— О, ваша високопреподобність!

— Ви задоволені? Згода?

— Ваша високість...—почав у замішанні д'Артаньян.

— Як, ви відмовляєтесь? — скрикнув кардинал здивовано.

— Я гвардієць його величності короля, ваша преподобність, і не маю підстав скаржитись.

— Але мені здається,—повільно проговорив кардинал,—що мої гвардійці є також гвардійцями його величності короля, зрештою раз служиш у французькому війську, значить служиш королю.

— Ваши високість, ви хибно зрозуміли мої слова.

— Ви хочете, щоб був якийсь привід? Розумію. Гаразд, привід є: підвищення в процесі війни чи походу. Так буде про людське око, але для вас особисто це значить, що я вам пропоную сильну підтримку, якої ви так потребуєте, бо мушу вас попередити, пане д'Артаньян, що до мене надійшли дужеважливі скарги на вас. Ви не всі ваші дні й ночі віддаєте королівській службі.

Д'Артаньян почервонів.

— А втім,—закінчив кардинал, кладучи руку на товсту папку з паперами,—у мене тут ціле діло, що стосується вас. Та раніше ніж почати його читати, я хотів спершу поговорити з вами. Я вже знаю, що ви людина з сильним характером, і ваша служба при твердому керівництві, замість лиха, може вам принести багато добра. Ну ж бо, поміркуйте і зважуйтесь.

— Ваща добрість до мене примушує мене ніяковіти, ваша високопреподобність,—відповів д'Артаньян.—Я пізнаю в вас великого кардинала, перед яким я наче червяк на землі. Проте... коли ваша високість мені дозволить бути цілком ширим... — Д'Артаньян спинився.

— Кажіть, я слухаю.

— Тоді я скажу вашій високопреподобності, що всі мої друзі належать до мушкетерів або до гвардійців його величності короля, а всі мої вороги, з якогось

фатального збігу обставин, належать до ваших людей, ваша високість. Отже, і тут на мене скоса дивитимуться і там погано тлумачитимуть мій вчинок, якщо я, ваша високопреподобність, згожуся на вашу ласкаву пропозицію.

— Чи не думаєте ви, пане, що я вам пропоную менше від того, чого ви варті? — спітав кардинал з презирливо глузливою усмішкою.

— Ваша високість! — скрикнув д'Артаньян. — Ви безмірно добрі до мене. Навпаки, я вважаю, що я не вартий такої вашої ласки. Я ще нічого не зробив, щоб здобути її. Ось починається облога Ла-Рошелі, ваша високопреподобність, я служитиму вірно, буду весь час у вас перед очима і якщо мені пощастиТЬ у цій війні чимсь відзначитись так, що я здобуду цим вашу ласку, о, тоді інша річ. У мене буде заслуга, яка виправдуватиме моє підвищення і вашу протекцію. На все, ваша високість, є свій час. Тоді, згодом, я стану служити вам, а тепер це матиме вигляд, що я вам запродався.

— Тобто ви відмовляєтесь служити мені, пане, — проговорив кардинал незадоволено, хоч у цьому незадоволенні зазвичала повага. — Лишайтесь в такому разі вільні і зберігайте свої симпатії та своїх ворогів.

— Ваша високість ...

— Гаразд, гаразд, — сказав кардинал. — Я не серджуся на вас, але ви розумієте, досить з мене обороняти та нагороджувати моїх друзів, на ворогів я не витрачатиму часу. А втім, я все таки дам вам одну пораду: тримайтесь добре, пане д'Артаньян, бо з того моменту, як я відніму від вас свою руку, під захистом якої ви досі були, я не дам за ваше життя і обола? ²

— Постараюся, ваша високопреподобність,—відповів д'Артаньян з благородною певністю.

— Якщо вам трапиться нещастьє потім, пізніше,—сказав Рішельє,—згадайте тоді, що я сам шукав вас і що я зробив усе, що міг, аби лиш усунути це нещастьє з вашої дороги.

— Що б зі мною не трапилося, ваша високість,—сказав д'Артаньян, поклавши руку на серце і низько вклоняючись,—я до самої смерті буду вам вдячний за все, що ви зробили для мене в цей момент.

— В такому разі, як ви самі кажете, пане д'Артаньян, ми ще побачимося з вами після походу. Я стежитиму за вами, бо я ж буду там,—сказав кардинал, вказуючи д'Артаньянові пальцем на розкішне військове вбрання та зброю, що він мав надіти.—Отже, ми ще побачимося і після походу зведемо наші рахунки.

— О, ваша високопреподобність!—скрикнув д'Артаньян.—Зніміть з мене тягар вашого гніву. Лиштесь нейтральним, коли ви побачите, що я діятиму, як личить порядній людині.

— Юначе,—сказав Рішельє,—коли я матиму зможу й нагоду сказати вам те, що сказав съсгодні, обіцяю вам зробити це.

Остання фраза Рішельє вразила д'Артаньяна більше, ніж погроза. Це бо звучало попередженням. Виходить, кардинал намагався відвернути від нього якесь нещастьє, що йому загрожувало. Д'Артаньян розкрив був рота, щоб відповісти, але кардинал жестом руки відпустив його. Побачення закінчилось.

Д'Артаньян вийшов; проте, за дверима він завагався. Серце йому стиснулось і він ладен уже був вернутись, але в цей момент перед його очима, наче живий, устав Аtos, Аtos з його серйозним поглядом і спокійно-строгим обличчям. Коли б він згодився на про-

позицію кардинала, Атос відвернувся б від нього, Атос не подав би йому більш руки, Атос зрікся б його.

Ця думка, як вогнем, обпалила мозок д'Артаньяна, вона затримала його.

Д'Артаньян спустився сходами вниз і вийшов за ворота кардинальського палацу. Тут він зустрів Атоса з чотирма мушкетерами, які дожидали його і вже почали бути хвилюватися. З одного слова д'Артаньян заспокоїв їх і послав Планше попередити решту товаришів по інших постах, що все гаразд, що він цілий і неущоджений і що, отже, нема чого більше чатувати.

Зійшовши на квартиру Атоса, друзі стали розпитувати д'Артаньяна про це дивне побачення з кардиналом. Д'Артаньян, не вдаючись у подробиці, сказав тільки, що кардинал пропонував йому чин офіцера кардинальських гвардійців, але що він відмовився.

— Молодчина, правильно зробив! — скрикнули в один голос Портос і Араміс.

Атос же глибоко замислився і не сказав ні слова. Але коли вони залишилися з д'Артаньяном удвох, він проговорив:

— Ви зробили те, що мусили зробити, д'Артаньян, але може було б краще не відмовлятись...

Д'Артаньян зітхнув. Потай його гризла ця сама думка; якесь неясне передчуття віщувало йому великі нещастья.

Наступний день збіг непомітно, повний метушні й готовань до від'їзду.

Д'Артаньян пішов попрощатись до де Тревіля. Тоді всі ще були певні, що розлука гвардійців з мушкетерами триватиме не більше як два - три дні, бо король, затриманий на один день парламентськими зборами,

мав виступити з Парижа під охороною своїх мушкетерів через один, найбільше через два дні.

Капітан де Тревіль дбайливо запитав д'Артаньяна, чи не потребує він часом чогонебудь. Але д'Артаньян з гордістю відповів, що він має рішуче все йому потрібне.

Останню ніч перед виступом на війну мушкетери капітана де Тревіля й гвардійці пана Дезессара провели в спільному бенкеті, бо були в дружніх відносинах між собою.

Прошальний бенкет був шумний, хоч і не дуже веселий, бо „невідомо коли доведеться їм зустрітись, та й чи приведеться взагалі побачитись“, — гнітила кожного думка. Проте, галасували й шумно розважалися, так, наче намагались свій неспокій подолати п'яною безтурботністю.

Ранком, тільки почувши звуки труб, мушкетери подалися до палацу де Тревіля, а гвардійці до Дезессара, бо кожен з цих капітанів мав вести свою роту до Лувра, де король робив прошальний огляд своєму війську.

Король здавався втомленим і хворим. Він трохи втратив свій пишний вигляд. Ще напередодні його схопила пропасниця на засіданні парламенту, але хоч король і почував себе зовсім хворим, проте, твердо вирішив не відкладати походу і мав виступити з Парижа того ж вечора. Не зважаючи на поради, король все таки призначив огляд-парад своєму війську, сподіваючись цим зламати й перебороти свою хворобу.

Після королівського огляду виступили в похід тільки гвардійці, а мушкетери лишились для ескортування короля.

Скориставшися з кількох вільних годин, що лишалося ще пробути в Парижі, Портос вирішив у своєму

повному близкому військовому вбранні проїхатись по вулиці Ведмедів.

Коли прокурорша у вікно побачила в такому сяйві свого коханця, вона не могла стримати себе: занадто вона його любила і не могла так його відпустити на війну. Вона стукнула йому у вікно, запрошуючи зайти.

Портос був розкішний: його шпори видзвонювали, панцер блищав, як жар, шпага велично постукувала по литках. Цього разу клеркам вже було не до сміху, такий Портос був не тільки осяйно пишний, а навіть войовничо - грізний.

Мушкетера провели до пана Кокнара, сірі невеличкі очі якого загорілися люттю, коли він побачив свого двоюрідного братика таким красунем. Проте, він потай заспокоював себе надією, що війна, як казали, мала бути жорстокою і що його двоюрідного братика напевно вб'ють.

Поговоривши трохи з подружжям Кокнар, Портос став прощатись. Пан Кокнар уголос бажав йому щастя й усіляких успіхів, а пані Кокнар не могла стримати сліз. Проте, ніхто з цього не зробив поганих висновків, бо всім було відомо, що пані Кокнар дуже любила своїх родичів, за яких дуже часто й гостро сварилася з своїм чоловіком.

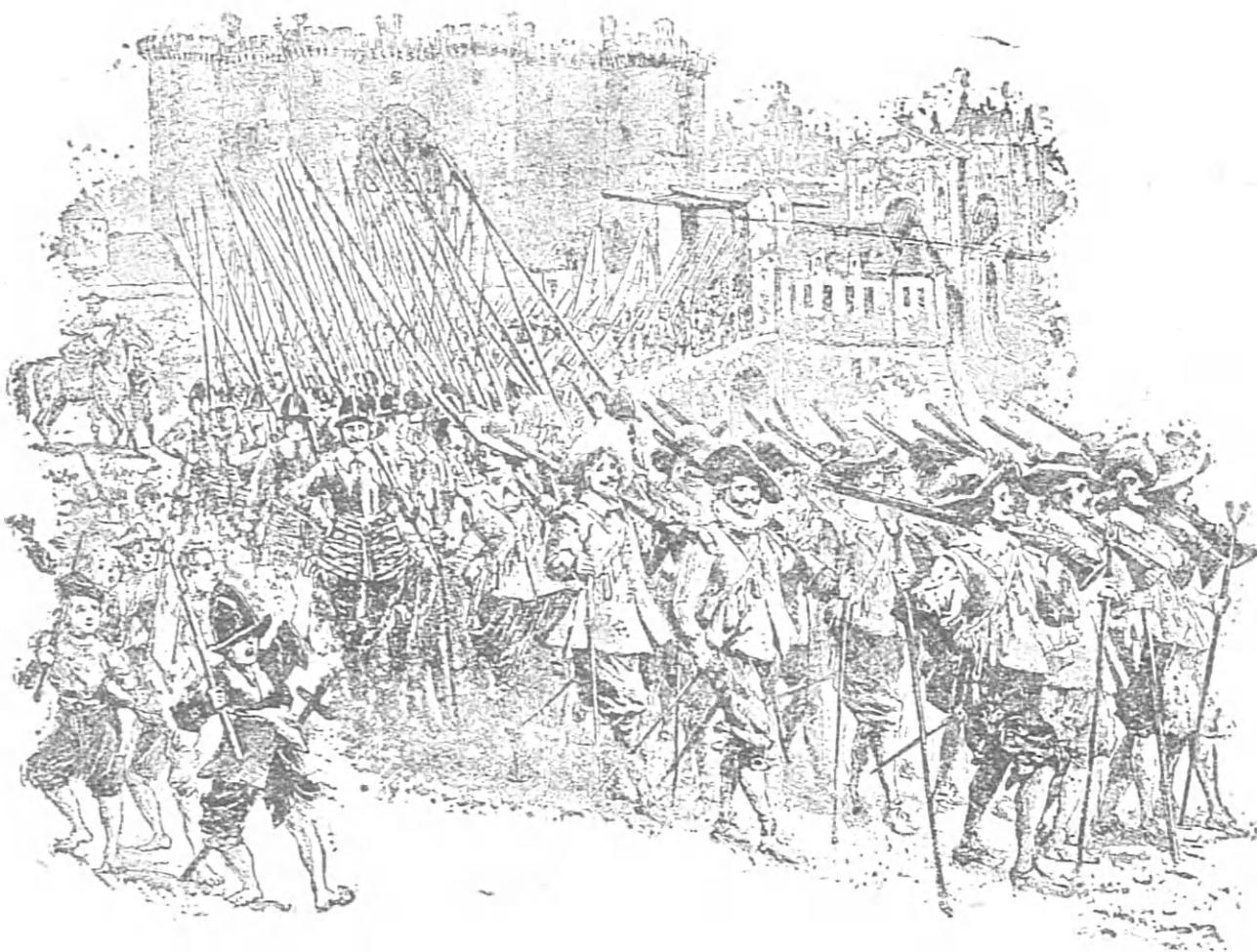
Справжнє ж прощання відбулося в кімнаті пані Кокнар; воно було відчайдушне.

Коли Портос від'їздив від будинку на своєму чудовому скакуні, пані Кокнар не втерпіла: висунувшися з вікна, наче ладна була полетіти слідом за своїм коханцем, вона довго махала йому хусточкою, не спускаючи з нього очей, аж поки він не склався за рогом вулиці. Портос сприймав усі ці вияви кохання, як належне, з виглядом людини, давно звиклої

до цього. Тільки вже завертаючи за ріг, він обернувся і, знявши капелюх, махнув ним на прощання в повітрі.

Араміс того дня писав довгого листа. Кому? Ніхто цього не знати. У суміжній кімнаті дожидала Кетті, яка мала ввечері виїхати до Тура.

Атос маленькими ковтками допивав останню пляшку свого улюбленого іспанського вина.

А тим часом д'Артаньян уже давно крокував шляхом з своєю ротою.

Коли вони проходили Сент-Антуанське передмістя, д'Артаньян весело озирнувся на Бастілію, внутрішньо радіючи, що уникнув її. Він так замислився, дивлячись на Бастілію, що не помітив міледі, яка, сидячи

верхи на коні, показувала в цей момент на д'Артаньяна двом своїм, підозрілим на вигляд, супутникам. Ці двоє зараз же наблизилися до гвардійських рядів, щоб краще роздивитись. Потім, уважно придивившись до д'Артаньяна, самими очима запитали, чи це таки справді він. Міледі, кивнувши їм головою на знак того, що вони не помиляються, пришпорила свого коня й поскакала геть, певна, що їй тепер більше нема чого турбуватись за виконання своїх наказів.

Тоді ці двоє затесалися до глядачів, що супроводили гвардійську роту, і пішли разом з нею. Вийшовши з Сент-Антуанського передмістя, двоє невідомих сіли верхи на осіdlаних коней, яких тримав на поводі, дожидаючи їх, невідомо чий слуга без лівреї.

XI

ОБЛОГА ЛА - РОШЕЛІ

Облога Ла - Рошелі була одною з найважливіших подій королювання Людовіка XIII, одним з найбільших воєнно - політичних вчинків кардинала Рішельє. Не тільки цікаво, а навіть необхідно сказати про це кілька слів, бо чимало деталей цієї облоги невід'ємно пов'язані з історією наших героїв.

Політичні плани кардинала, коли він розпочав цю облогу, були величезні.

З важливих центрів, тобто з найбільш фортифікованих міст, які король Генріх IV віддав гугенотам, залишалась на той час Ла - Рошель. Кардинал вирішив зруйнувати цей останній оплот, останню твердиню кальвіністів, щоб цим завдати останнього і згубного удару гугенотам у Франції. Крім того, це останнє пристановище гугенотів, Ла - Рошель, давала притулок усім елементам, незадоволеним з існуючого у Франції ладу. Незадоволені іспанці, англійці, італійці, всі знаходили гостинний притулок у гугенотській Ла - Рошелі, вступаючи до лав її війська і тим збільшуючи її міць і силу.

Ла - Рошель, крім усього іншого, образно висловлюючись, лишалася останніми дверима, відчиненими у Франції для Англії.

Але поруч цих широких планів першого міністра французького королівства — кардинала Рішельє, планів великого історичного значення, безсторонній історик мусить визнати й одверто виявити дрібні прагнення та невисокі почуття, властиві звичайній людині — почуття палкого кохання й жагучих ревнощів.

Так, кардинал кохав. Кохав королеву Анну Австрійську. Але він бачив, що мілорд Букінгем мав у цьому перевагу над ним, а в двох, в трьох випадках, особливо ж у справі з брильяントовими наконечниками, дякуючи відданості трьох друзів та відвазі д'Артаньяна, лорд Букінгем зле насміявся з нього, пошив його в дурні. І кардинал Рішельє ревнував, ревнував королеву безтямно, до ненависті, мстився їй.

Отже, йшлося не тільки про те, щоб звільнити Францію від ворога, а й про те, щоб помститися над суперником. Зрештою, помста ця мала бути згубна й близькуча, гідна такої людини, яка в цьому фактично поєдинку мала в руці, замість шпаги, всю збройну силу королівства.

Рішельє знов, що, побивши Англію, він б'є Букінгема: здобувши перемогу над Англією, він візьме гору над Букінгемом; принизивши, нарешті, Англію в очах всієї Європи, він тим самим принизить Букінгема в очах королеви.

Так само й Букінгем, ставлячи над усе інтереси ї честь Англії, потай мав ті ж самі думки й прагнення, що й кардинал. Букінгема теж переслідувала жага персональної помсти. Ні з якого приводу лорд Букінгем не міг більше прибути до Франції як посол, тоді він вирішив вступити до Парижа як переможець.

Кінець - кінцем, з цього ясно, що справжня ставка, за яку билися дві могутні держави для втіхи двох коханців, був ласкавий погляд Анни Австрійської.

Спершу мав певний успіх лорд Букінгем. Він несподівано прибув до острова Ре з дев'ятьма десятками кораблів, на яких було приблизно двадцять тисяч чоловік війська; напав зненацька на графа де Туарака, що командував, замість короля, гарнізоном острова і після кровопролитного бою взяв острів і висадився на нього з усім своїм військом.

Граф де Туарак зачинився в Сен-Мартінській цитаделі з рештками свого гарнізону, лишивши з сотню своїх людей у маленькому передовому форту під назвою форт де ла Пре.

Ця подія примусила кардинала спішно перекинути на театр воєнних дій всі збройні сили, які він мав у своєму розпорядженні, і, не чекаючи одужання короля, відрядити під Ла-Рошель брата короля для керування першими воєнними операціями.

До цього авангардного війська, що йшло першим під Ла-Рошель, належав і наш друг д'Артаньян.

Король, затриманий на один день засіданням парламенту, мав виїхати зразу ж після його закінчення. Проте, ще на засіданні його скопила пропасниця. Не зважаючи на хворобу, він виїхав того ж таки дня, але стан його здоров'я все гіршав і король примушений був спинитись у Віллеруа.

Мушкетери, становлячи особисту охорону короля, ясна річ, спинялися там, де спинявся король; отже, д'Артаньян, гадаючи, що він розлучився з своїми друзями на один-два дні, фактично був відірваний від Атоса, Портоса та Араміса на досить довгий час. Ця розлука для нього була дуже прикра, а коли б він зізнав, яка небезпека нависла над ним, то ця його прикрість перетворилася б на серйозне занепокоєння.

А втім, без усяких особливих пригод 10 вересня 1627 року д'Артаньян благополучно прибув з ротою

гвардійців пана Дезессара до таборів, розташованих під фортецею Ла - Рошель.

Тут все було в тому самому становищі. Герцог Букінгем з своїм військом міцно засіли на острові Ре, звідки часто, але безуспішно атакували Сен - Мартінську цитадель та форт де ла Пре.

Серйозні воєнні дії проти Ла - Рошелі почалися за кілька днів до їх прибуття, коли були закінчені під самим містом Ла - Рошель фортифікації, побудовані герцогом Ангулемським.

Гвардійці під командою Дезессара були розташовані у Франціканському монастирі.

Д'Артаньян, як нам відомо, знав, що він невдовзі стане мушкетером, отже, він якось особливо й не товаришивав з гвардійцями. Тим то молодий гвардієць тепер здебільшого бував на самоті і, загиблений у свої думки, часто нудьгував. До речі, думки його були невеселі: минало незабаром уже два роки, як він прибув до Парижа, несамохіть він устряв до політичних подій столиці, столичне життя його закрутило, але особисте життя юнака щодо кохання та кар'єри не мало досі близьких успіхів.

Єдина жінка, яку він справді палко покохав, пані Бонасьє, невідомо куди безслідно зникла. Щодо кар'єри справа була ще гірша. Склалося все так, що він, зовсім незначна, малопомітна людина, став ворогом наймогутнішої в королівстві особи, особи, перед якою тремтіли не тільки найбільші магнати в країні, а навіть і сам король.

Ця особа, кардинал Рішельє, міг його розчавити, наче муху, але він цього чомусь не зробив. Оптимістичний на вдачу д'Артаньян вбачив у цьому добру призвістку на майбутнє.

Другий ворог д'Артаньяна, щоправда, не такий мо-

гутній, але не менш грізний і нещадний, була міледі. Натомість він здобув ласку й прихильність королеви. Але були саме такі часи, коли ласка королеви могла накликати на голову її улюбленаця ще гірші переслідування, а прихильність її мало захищала, живими свідками чого були де Шале та пані Бонасьє.

З усього цього лишився д'Артаньянові єдиний плюс — брильянт вартістю в п'ять або шість тисяч ліврів, що його він носив на своєму пальці. Цей брильянт, сподіваючись, що по ньому одного чудового дня його пізнає вдячна королева, д'Артаньян нізащо в світі не хотів продавати; отже, в даний момент користі від цього брильянта юнакові було не більше, ніж від того каміння під його ногами, по якому він ходив.

Це не образний вираз, а цілком правдиві слова, бо, глибоко замислившись над своїм життям, д'Артаньян ішов саме по кам'янистій стежці, самотньо прогулюючись на красивій дорозі від табору до сусіднього села Ангутена.

У своїй задумі д'Артаньян не помітив, як він заїшов далі, ніж збирався, коли раптом у призахідному промінні сонця бліснуло зза тину, як йому здалося, дуло мушкета.

Д'Артаньян, побачивши своїм зірким оком дуло мушкета, як розумний хлопець, враз збегнув, що мушкет не міг опинитися там сам і що людина, яка принесла з собою той мушкет, сковалася за тином не тому, що мала дружні почуття. Тим то він вирішив, не гаючись, тікати, коли з другого боку дороги зза купи каміння визирнуло близкуче друге дуло.

Тепер вже стало ясно, що це засідка.

Молодий гвардієць, глянувши на перший мушкет, побачив із зрозумілим занепокоєнням, як його дуло помалу стало опускатись, націляючись просто на нього.

Тоді, не роздумуючи, д'Артаньян упав на землю обличчям. Саме в цю мить пролунав постріл і куля за-дзижчала над його головою.

Лишатись на землі довше було небезпечно. Отже, зірвавшись на ноги, д'Артаньян кинувся бігти саме в той момент, коли бахнув постріл з другого мушкета і куля вдарилася у те каміння на дорозі, де він лежав півсекунди тому.

Д'Артаньян не належав до тих людей, що люблять вихвалятись своєю відвагою, нехай хоч ця відвага нікому не буде потрібна і навіть смішна. Та, власне, яка могла бути відвага проти засідки.

„Якщо вони встигнуть вистрелити ще раз, мені буде край!“— подумав, тікаючи, д'Артаньян і побіг так, як тільки вміють бігати в нього на батьківщині. Проте, перший, що стріляв, встиг таки знову зарядити мушкет і стрельнув д'Артаньянові навзdogін, і так влучно, що куля пробила наскрізь його фетровий капелюх, збивши з голови й відкинувши його кроків на десять уперед.

Д'Артаньян, не маючи другого капелюха, на всьому бігу підхопив на дорозі свій прострелений і засапаний та знесилений прибіг до свого табору.

Ускочивши в свою кімнату, д'Артаньян, не кажучи нікому ні слова, сів і став міркувати.

Цей випадок міг мати три пояснення.

Перше й найприродніше було б думати, що це ла-рошельці зробили засідку, охочі вбити королівського гвардійця, поперше, просто тому, що одним ворогом було б менше для них, а, подруге, тому, що у цього королівського гвардійця в кишені міг бути добрий гаманець, повний грошей.

Д'Артаньян узяв свій капелюх і добре роздивився. Дірка була не така, яку могла б зробити куля зви-

чайного мушкета, ні, то була куля мушкета нового зразка, яких ще, безперечно, не мали ла-рошельці. І потім, такий точний, влучний постріл. Ні, безперечно, засідка була не ла-рошельців, куля не військового калібра.

Тоді, може, це рука кардинала? Дуже дивно, але саме перед тим, коли не забув читач, як щасливий відблиск вечірнього проміння сонця примусив д'Артаньяна звернути увагу на дуло мушкета, він якраз думав про незрозумілу терпимість до нього кардинала. Може, оце якраз його високопреподобність таким способом згадав про його існування?

— Ні! — д'Артаньян заперечливо похитав головою. Навіщо б удавався до такого способу могутній кардинал, коли йому досить було б сказати всього кілька слів, і така незначна людина, як д'Артаньян, любісінько собі зник би. Ні, ні, не він.

Це могла бути помста міледі. Далеко правдоподібніше і так воно напевно й було.

Марно д'Артаньян силкувався пригадати обличчя або хоч одяг убивць. Не міг: вони так раптово напали, він так швидко тікав, що нічого абсолютно пригадати не міг.

— О, мої любі друзі! — розpacливо шепотів д'Артаньян. — Де ви? Як шкода, що вас зараз нема зі мною!

Д'Артаньянові кепсько спалося тієї ночі. Двічі або тричі схоплювався він злякано з ліжка, бо йому ввижалось уві сні, що вбивця підкрадається до нього з кинджалом, щоб заколоти. Проте, ніч минула, розвиднилось і всі його нічні примари розвіялись. Не трапилось нічого.

Але д'Артаньян був переконаний, що це тільки початок, що на цьому це так не скінчиться.

Цілий день д'Артаньян не виходив з приміщення, шукаючи собі виправдання в тому, що погода кепська.

Другого дня о дев'ятій годині ранку забили барани, знялась у таборі метушня. Прибув герцог Орлеанський і, оглянувши розташовання табору, призначив огляд військові. Всі вистроїлися. Д'Артаньян стояв на своєму місці в перших рядах. Герцог Орлеанський проходив повз них, оточений вельможами, командирами й капітанами, серед яких був і капітан гвардії пан Дезессар.

Коли вони порівнялися з тою шеренгою, де стояв д'Артаньян, д'Артаньяніві здалося, що пан Дезессар зробив йому знак рукою. Але гадаючи, що помилився, д'Артаньян не рушив з місця. Проте, він не помилився. Дезессар удруге зробив йому знак наблизитись.

Д'Артаньян підійшов.

— Його високість герцог Орлеанський збирається викликати охочих для виконання одного дуже небезпечного доручення. Я вам зробив знак бути напоготові.

— Дякую, мій капітане! — відповів д'Артаньян, який тільки й мріяв про те, щоб якось відзначитись у цій війні.

Ла-рошельці цієї ночі зробили вилазку й відбили назад бастіон, узятий два дні тому королівським військом. Ішлося про те, щоб небезпечною розвідкою встановити сили ворога та дізнатися, як охороняється цей бастіон.

Справді, через кілька хвилин його високість, піdnісши голос, вигукнув:

— Мені потрібні для небезпечного, але важливого доручення троє або четверо охочих під командою вірної людини.

— Щодо вірної людини, ось вона,— сказав пан Де-

зессар, вказуючи на д'Артаньяна,— трьох же або чотирьох охочих варто тільки гукнути; зразу знайдуться.

— Четверо охочих, щоб іти зі мною на смерть! — крикнув д'Артаньян, піdnісши над головою шпагу.

Двоє гвардійців однієї з д'Артаньяном роти зараз же вискочили на цей поклик, а за ними ще два звичайні солдати. Чотириох перших було досить, всім іншим, що виходили з рядів, д'Артаньян відмовив.

Невідомо було, чи ла-рошельці, взявші той бастіон, відступили з нього й відвели своє військо далі, чи, навпаки, ще збільшили там свої оборонні сили. Треба було потай пробраться аж до самих ворожих позицій, щоб точно дізнатися про все.

Д'Артаньян вийшов із своїми людьми і став посуватись траншеями й переходами; двоє його товаришів гвардійців поруч, а двоє солдатів на кілька кроків позаду.

Дійшовши, ховаючись за всілякі прикриття, до ворожих позицій, до яких лишалося не більш ніж сотня кроків, д'Артаньян, обернувшись, побачив, що двоє солдатів зникли.

Подумавши, що вони злякались і повернулися назад, д'Артаньян з двома своїми товаришами продовжував пробиратися вперед.

Повернувши за останній ріг траншеї, розвідачі зненацька опинились перед бастіоном. До нього було не більше шістдесяти кроків.

Не видно було нікого. Бастіон здавався мертвим.

Тroe приречених спинились були і стали радитись, чи йти ім далі, чи може й звідси можна дізнатися про все ім потрібне, коли раптом кам'яний бастіон оповився димом, звідти затріщали постріли і кулі дощем сипнули на д'Артаньяна і двох його товаришів.

Тепер вони знали те, по що йшли: бастіон охоронявся і навіть сильно. Лишатись у цьому небезпечному місці, значило б марно ризикувати життям. Д'Артаньян з двома товаришами, повернувшись спиною до бастіону, почали свій відступ, який, між іншим, дуже скидався на тікання.

Не встигли вони добігти до першого повороту траншеї, за якою їм уже було б трохи безпечноше, як один з гвардійців упав. Куля пробила йому наскрізь груди. Другий продовжував відступати.

Д'Артаньян, не бажаючи лишати напризволяще пораненого товариша, скиливши над ним, намагався його підвести. В цей момент пролунали два постріли; одна куля влучила в голову пораненому гвардійцеві, поклавши його, і тепер уже навіки, назад на землю, а друга, пролетівши на два дюйми від голови д'Артаньяна, розплющилась об камінь.

Д'Артаньян вмить обернувся: ці постріли не могли бути з бастіону, бо від бастіону їх прикривав ріг траншеї. Згадка про двох солдатів, що втекли, і про напад невідомих убивць за день перед цим обпалила мозок д'Артаньяна. В одну мить, вирішивши дізнатись за всяку ціну, що це таке, юнак, наче підбитий кулею, як мертвий, упав на вбитого товариша.

В той же момент зза насипу порожньої траншеї, кроків за тридцять не більше, з'явилися дві голови. Це були голови тих двох солдатів. Д'Артаньян не помилився. Ці двоє солдатів пішли охочими на розвідку, щоб під час її вбити його, д'Артаньяна, смерть якого, безперечно, буде цілком природно пояснена.

Боячись, що він тільки поранений і, повернувшись до табору, може їх виказати, солдати вирішили його добити. На щастя, обдурені його хитростю, вони не зарядили знову мушкетів і спокійно підійшли до нього.

Але д'Артаньян, падаючи, подбав про те, щоб шпага не випала у нього з руки. Він зірвався на ноги і за одним стрибком з шпагою в руці опинився біля солдатів.

Убивці зрозуміли, що коли вони втечуть від нього назад до табору, то, повернувшись, гвардієць їх викриє і їм загрожуватиме смерть. Вихід для них був один — тікати до ворога. Один з них, схопивши свій мушкет за дуло, замахнувся щосили ним на д'Артаньяна і, коли б д'Артаньян не відскочив, не бути б йому живому. Але, відскочивши вбік, д'Артаньян відкрив солдатові прохід. Бандит, кинувши мушкет, прожогом пробіг повз д'Артаньяна і подався до бастіону. З бастіону, не знаючи в чім річ і чого біжить до них ворог, гrimнув по ньому залп. Поранений бандит упав з розтрощеним плечем.

В цей час д'Артаньян накинувся на другого вбивцю. Боротьба між ними була коротка. Бандит відбивався тільки незарядженим мушкетом. Д'Артаньян, спритно уникнувши ударів його мушкета, проколов шпагою бандитові стегно. Бандит упав. Д'Артаньян приставив йому до горла шпагу. Бачачи, що йому приходить край, бандит зойкнув.

— Помилуйте! Не вбивайте! Пане офіцер, я скажу вам усю правду!

— Чого варта твоя правда, щоб лишати тебе живим? — відповів д'Артаньян, затримуючи руку, яка вже була натиснула шпагою на горло бандита.

— Варта, коли життя має якусь ціну для юнака в двадцять два роки, як вам, і коли перед таким красунем та відважним офіцером майбутнє ще попереду.

— Негіднику! — просичав д'Артаньян. — Не базікай, а кажи швидше, хто тобі наказав убити мене.

— Жінка, якої я не знаю, але знаю, що її звуть міледі.

— Але якщо ти не знаєш цієї жінки, звідки ти знаєш, як її звати?

— Мій приятель знову зізнав її і так її звав. Це з ним вона мала справи, а не зі мною. У нього в кишені є навіть її лист, який має для вас велике значення, коли я вірно зрозумів його слова.

— Як же ти став спільником з тим бандитом?

— Він мені запропонував дати половину того, що йому заплатять за вашу голову.

— А скільки вона вам обіцяла за таке приємне додручення?

— Сто луідорів.

— Що ж і то добре! — усміхнувся д'Артаньян. — Принаймні, в її очах я маю не абияку вартість. Сто луідорів! Нічого собі, сума хоч куди для таких мерзотників, як ви. Тепер я розумію, що ти охоче пристав на таку пропозицію. Я тебе помилую тільки з однією умовою.

— Якою? — стурбувався солдат, бачачи, що не все ще для нього закінчилося.

— Щоб ти пішов і дістав з кишені твого вбитого товариша той лист, про який ти мені щойно сказав.

— Алеж! — скрикнув жалібно бандит, — це ж тільки інший спосіб мене вбити! Адже ви хочете, щоб я дістав того листа під огнем з бастіону.

— Все одно ти мусиш на це зважитись; інакше, клянусь тобі, ти умреш від моєї руки.

— Помилуйте! Майте жалість! Хоч в ім'я тієї молодої дами, яку ви кохаєте і про яку ви думаете, що вона вмерла, а насправді вона жива! — скрикнув бандит, стаючи перед д'Артаньяном на коліна. Він підвівся з землі, але мусив спертись об каміння рукою, бо, знесилений втратою крові, не міг стояти навіть навколошках.

— Звідки тобі відомо, що я люблю одну молоду жінку і що я гадаю, ніби вона вмерла? — спитав д'Артаньян.

— З того ж листа, що в кишені моого приятеля.

— Отже, бачиш, я мушу неодмінно мати того листа. Ніяких вагань. Зважуйся, інакше... — і д'Артаньян зробив такий загрозливий жест, що поранений несамохіть зіп'явся на ноги.

— Стійте, стійте! — гукнув він у розpacі, — я йду, іду...

Д'Артаньян, піднявши з землі мушкет, підштовхнув солдата в напрямі до вбитого товариша і став підганяти його, поштрикуючи вістрям шпаги в литки.

Це була гидка сцена. Нещасний солдат з перекривленим від переляку обличчям, лишаючи кривавий слід після себе, ледве мав сили плацом посуватись уперед назустріч видимій смерті. До вбитого товариша лишалося кроків із двадцять, не більше.

Солдат спинився. Сил йому забракувало. Такий нестерпний жах був написаний у нього на обличчі, що д'Артаньян змилосердився.

— Добре, — презирливо гукнув він до солдата, — стій. Я покажу тобі різницю між відважною людиною і таким боягузом, як ти. Лишайся тут. — І упевненим кроком, щоправда, час від часу ховаючись за всілякі прикриття, д'Артаньян хвилини через дві добрався до вбитого солдата.

Було два способи дістати лист: або обшукати мерця на місці, або перетягти його до траншеї і вже там, під прикриттям, знайти лист.

Д'Артаньян вирішив діяти другим способом: завдавши собі на спину тіло солдата і прикриввшись ним, як щитом, він повернувся й пішов назад до тран-

шев саме в той момент, коли з ворожого бастіону градом сипнули кулі.

Легеньке тремтіння тіла та ледве чутний подих від ударів кількох куль об нього довели д'Артаньянові, що солдат був до цього ще живий. Дивний збіг: неодноразово намагаючись за свого життя вбити д'Артаньяна, тепер, після своєї смерті, коли він став трупом, бандит, навпаки, врятував собою д'Артаньяна від смерті.

Прийшовши до траншеї, д'Артаньян скинув свою ношу поруч раненого, такого ж зблідлого, як і померлий співучасник, і почав зразу ж обшукувати кишені вбитого.

Шкіряний бумажник, гаманець з грішми, частина яких напевно була одержана померлим бандитом від міледі, записна книжка та гральні кості — ото й уся була спадщина від померлого.

Відкинувши геть записну книжку та кості, кинувши гаманець пораненому приятелеві померлого, д'Артаньян гарячково почав порпатись у бумажнику. Поміж всілякими папірцями він швидко знайшов потрібний йому лист, за який він важив своїм життям:

„Коли ви вже прогавили цю жінку, яку ні в якому разі не повинні були допустити в той монастир, де тепер вона в цілковитій безпеці, так старайтесь, принаймні, не випустити з своїх рук його. Інакше ви знаєте, що у мене довга рука і ви мені дорого заплатите за мої сто луідорів“.

Без підпису. А втім, було цілком ясно, що листа писала міледі. Отже, д'Артаньян сховав листа як речовий доказ про всякий випадок на майбутнє.

Сховавшись за рогом траншеї, в цілковитій безпеці від куль, д'Артаньян вирішив допитати пораненого. Солдат призвався, що він і його приятель, оцей

шойно вбитий, мали від міледі доручення викрасти молоду жінку, яка мала виїхати з Парижа через Вільєтську заставу; але, зайдовши до корчми випити чарку вина, вони забарились і, спізнившись, прогавили карету.

— Але що ви мусили зробити з тією жінкою? — стурбовано спитав д'Артаньян.

— Ми мусили відвезти її в один з палаців на Королівському майдані, — відповів поранений.

— Так, так! — пробурмотів д'Артаньян. — Безумовно, до самої міледі додому.

Молодий чоловік затремтів. Яка мстива, яка люта ця жінка і не тільки щодо нього особисто, але і до тих, кого він любив. З цього він зрозумів, як добре була обізнана міледі з усіма придворними подіями, і що всі ці відомості надходили до неї, безперечно, від кардинала.

Але водночас серце д'Артаньяна спалахнуло справжньою радістю. Він зрозумів з цього також і те, що королева не забула своєї обіцянки, що вона таки дізналася, де нещасна пані Бонасьє відбувалася кару за свою відданість їй, королеві, і що королеві пощастило, нарешті, визволити бідну жінку. Тепер йому зрозуміла стала остання записка молодої жінки і дивне побачення, призначене нею на Шайотській дорозі.

Отже, як і передбачав Аtos, пані Бонасьє можна буде відшукати, бо вона в якомусь монастирі, ну, а монастир не така вже неприступна твердиня, куди б не можна було дістатись.

Ця думка заспокоїла і розм'якшила серце д'Артаньяна. Він обернувся до пораненого, який з страхом стежив за всіма виразами, що перебігали по обличчю д'Артаньяна, і сказав йому:

— Ну, ходімо. Я не хочу залишати тебе тут самого

напризволяще. Спрайся на мою руку і ходімо назад до нашого табору.

— Що ви! — здивувався ранений, не вірячи в таку людяність до себе того, кого він збиралася убити. — А це не для того, щоб мене потім повісили за замах?

— Ні! Вдруге дарую тобі життя. Маєш на тому мое слово честі.

Поранений упав на коліна від радості і хотів поцілувати ноги свого рятівника. Але д'Артаньян, у якого не було більш ні підстав, ні бажання довше лишатися так близько до ворожого бастіону, припинив ці бурхливі вияви подяки.

Гвардієць, що тікав першим і перший прибіг до табору, повідомив про загибелю всіх своїх компаньйонів по розвідці.

Можна собі було уявити здивовання та радість у роті, коли несподівано з'явився д'Артаньян цілий і неущоджений. Рану від шпаги в ногу солдата він пояснив вилазкою ворога, яку довелося відбивати; від цієї ж вигаданої ним вилазки загинули, за його словами, і гвардієць та другий солдат.

Це оповідання викликало справжній тріумф. В усій армії цілий день тільки й розмов було, що про геройську розвідку д'Артаньяна, а брат короля, герцог Орлеанський, навіть надіслав д'Артаньяніві привітання й поздоровлення.

Крім слави, д'Артаньяніві ця подія принесла й заспокоєння, — він позбувся двох своїх ворогів: один був убитий, а другий за дароване йому життя став найвідданішою йому людиною.

А втім, це заспокоєння доводило тільки, що д'Артаньян погано знова міледі.

ХІІІ

АНЖУЙСЬКЕ ВИНО

Від короля з Віллеруа надходили майже безнадійні вісті про стан його здоров'я. Але через якийсь час по табору рознеслась чутка, що королю покращало, що він уже починає видужувати, і навіть переказували, ніби він так хоче якнайшвидше прибути під Ла-Рошель, що тільки но зможе триматися в сіdlі, того ж дня вирушить у дорогу.

Тим часом герцог Орлеанський, брат короля, знаючи, що не сьогодні - завтра він мусить передати пост головного командувача герцогові Ангулемському, Бас-сомп'єрові або Шомбергові, які сперечалися між собою за владу, нічого майже не робив і не зважувався на якийсь серйозний виступ проти ворога. Він не робив спроб ні вибити англійців з острова Ре, де вони все ще намагалися взяти облогою Сен-Мартінську цитадель та форт де ла Пре, ні активізувати облогу Ла-Рошелі французькою армією.

Д'Артаньян, як ми вже сказали, уникнувши небезпеки й позбувши своїх убивць, заспокоївся. Тепер його турбувало тільки те, що від своїх друзів він не мав ніякої звістки.

Але одного ранку на початку листопада одержаний лист все юному з'ясував. Лист був з Віллеруа:

„Шановний пане д'Артаньян!

П. п. Атос, Портос та Араміс після доброго бенкету й пиятики у мене, за що комендант замку — особа сувора й вимоглива щодо дисципліни — засадив їх на кілька день під арешт, наказали мені надіслати вам дюжину пляшок моого найкращого анжуйського вина, яке їм дуже сподобалось. Вони хочуть, щоб ви випили за їх здоров'я саме цього вина.

Розпорядження їх я виконую, надсилаючи вам дюжину пляшок вина, і лишаюсь до ваших послуг

покірний ваш слуга *Годо*
корчмар панів мушкетерів“.

— А, нарешті! — скрикнув д'Артаньян. — Любі мої друзі, вони згадують за мене у веселі свої часи. А я ж то про них думаю ввесь час! Звичайно, я вип'ю за їх здоров'я і вип'ю навіть не сам.

Д'Артаньян побіг до двох своїх приятелів гвардійців, з якими найбільше товаришував, і запросив їх до себе поласувати чудовим анжуйським вином. На жаль, один з гвардійців був уже запрошений на сьогоднішній вечір, а другий мав іти в гості завтра. Отже, порозумілися на тому, що маленький бенкет відбудеться післязавтра.

Ще з дев'ятої години ранку призначеного дня д'Артаньян відрядив свого Планше приготувати все потрібне, бо д'Артаньян хотів відсвяткувати цей день не тільки чудовим вином, але й пишним обідом. Обід же мав відбутись о полудні.

Планше, гордий з такого відповідального доручення, взяв собі на допомогу Фурро — слугу одного з тих гвардійців, що були запрошенні на сьогоднішній обід, та того хворого ще солдата, що брав участь у замаху на життя д'Артаньяна і якому д'Артаньян простив.

Звали його Бріземон. Отже, всі ці слуги заходилися готувати обід.

О дванадцятій годині прийшли запрошені гвардійці й посідали за обід. Бріземон, якому доручили відкривати пляшки з вином і переливати їх у графини, показав д'Артаньянові на невеликий каламутний осад у пляшках. Д'Артаньян звелів такий осад позливати в окрему склянку й дозволив Бріземонові випити це вино, хоч і смачне, проте каламутне.

Гості вже поїли першу страву, д'Артаньян налив їм у склянки вина і тільки но всі зібралися випити за здоров'я відсутніх друзів, коли враз постріл з гармати примусив усіх вискочити зза столу. Гвардійці вирішили, що, мабуть, ворог пішов у наступ і тому, схопивши свої шпаги, кинулися геть з кімнати. Вискочивши на вулицю, вони побачили величезний натовп і почули вигуки: „Хай живе король! „Хай живе пан кардинал!“ Це несподівано, на цілу добу раніше, прибув король з усім своїм придворним штатом.

Всіх гвардійців пан Дезессар вмить вистроїв рядами обабіч дороги, по якій проїздив король, і наш д'Артаньян мав змогу зразу ж побачити і ледве помітним сердечним жестом привітатися з любими друзьями. Пан де Тревіль пізнав також д'Артаньяна і ласково йому посміхнувся.

Не встигла закінчитись церемонія королівського прийому, як четверо друзів уже стискали один одного в обіймах.

— Ну, скажи на милість! — скрикнув д'Артаньян.— Наче навмисно ви приїхали так до речі, ще й обід, напевно, не встиг захолонути. Адже правда, панове,— звернувся д'Артаньян до своїх гостей - гвардійців, яких він познайомив із своїми друзьями.

— О! здається, ми бенкетуємо? — засміявся Портос.

— Сподіваюся, що на цьому обіді немає жінок? — спитав Араміс.

— А хіба у вас тут можна знайти пристойне вино? — спитав Атос.

— Чорт візьми, а ваше ж, любий друже? — відповів д'Артаньян.

— Наше? — здивувався Атос.

— Ато ж, ваше. Те, що ви мені надіслали.

— Ми вам надіслали вина?

— Та так же, так! Вино, анжуйське вино.

— Виходить, ви для нас виписали анжуйського вина? — догадався Портос.

— Та ні ж бо. Це вино від вашого імені мені надіслали з Віллеруа, — розтлумачував д'Артаньян.

— Від нашого імені? — здивувалися тепер уже всі разом мушкетери.

— Ато ж, від вашого імені Годо, хазяїн тої таверни, де спиняються мушкетери і де ви бенкетували, надіслав мені вино.

— Ет, байдуже, звідки це вино, — хотів помирити всіх Портос, — аби лише воно було добре! Покуштуймо і, коли сподобається, вихилимо все.

— Е, ні, ні! — спинив їх Атос. — Не слід пiti вина, коли невідомо, звідки воно взялося.

— Ваша правда, Атос, — сказав д'Артаньян. — Так ви кажете, що ніхто з вас не доручав цьому Годо посилати мені вина?

— Ніхто, д'Артаньян. І цей Годо все таки надіслав вам вино від нашого імені?

— Ось його лист, — сказав д'Артаньян, передаючи Атосові лист.

— Це не його рука! — скрикнув Атос. — Адже перед від'їздом я сам за всіх з ним розраховувався і знаю його почерк.

— Підроблений лист,— сказав Портос,— нас ніхто не арештовував.

— Невже ви могли повірити, д'Артаньян,— сказав з докором Араміс,— що ми бешкетували і нас посадили за це під арешт?..

Д'Артаньян зблід і по спині в нього перебіг мороз, аж руки йому затремтіли.

— Що з тобою?— скрикнув Атос, переходячи на ти, що він робив тільки у виняткових випадках.— Ти мене лякаєш. Що сталося?

— Швидше, швидше, друзі мої. Невже це нова помста цієї жінки?

Тепер зблід Атос.

Д'Артаньян кинувся додому. Обидва гвардійці й усі мушкетери ледве встигали за ним.

Перше, що вразило д'Артаньяна, коли він убіг, був розпістертий на підлозі Бріземон, що качався по землі від страшного болю й судорог. Планше з Фурро обидва бліді, як мерці, перелякано метушились біля нього, не знаючи, чим допомогти. Та всяка допомога, власне, була вже не потрібна. Нещасний агонізував.

— Ох,— простогнав він, побачивши д'Артаньяна,— як же ви... ви ж уже мені простили... чи удали, що простили... а тепер... тепер ви отруїли мене...

— Я?— скрикнув д'Артаньян.— Я? Що ти мелеш, нещасний!

— Я кажу... що ви дали мені отруєного вина... ви, ніби з ласки вашої, дозволили мені випити... цього вина... а тепер, о, боже, тепер я умираю...

— Та ні, ні, Бріземон,— схилився над ним д'Артаньян.— Вір мені, ти помилляєшся, присягаюся тобі...

— Бог вас скарає за те... які муки...

— Клянуся тобі, я не знат, що вино отруєне. Адже я сам збирався його пити, ми всі...

— Я... я не вірю вам,— пробелькотів, уже ледве повертаючи язиком, конаючий.

Останній раз скорчило його страшною судорогою і він умер.

— Жах! Який жах! — крізь зуби бурмотів д'Артаньян, тим часом як Портос люто бив пляшки та графини з вином, а Араміс давав розпорядження, що-правда трохи спізніле, щоб покликали аббата.

— О, друзі мої, ви знов урятували мені життя, та

й не тільки мені, а й цим панам,— вказав д'Артаньян на двох гвардійців,— я вас дуже прошу зберегти в секреті все те, що тут трапилося, бо, можлива річ, до цього причетні дуже високі особи і все лихо може окошитися потім на нас.

— О, пане! — зникнувшись, проговорив Планше, напівмертвий з переляку. — Я щасливо позбувся смерті.

— Як, дурню, ти хотів був випити крадькома мое вино? — скрикнув д'Артаньян.

— За здоров'я його величності короля, запевняю вас, пане; одну маленьку чарочку хотів випити, коли Фурро гукнув на мене, сказавши, що мене кличуть.

— Ой, жах! — пробелькотів Фурро. — Я навмисно обдурив його, щоб він вийшов, а сам хотів випити трохи вина.

— Панове, — звернувся д'Артаньян до гвардійців, — ви самі бачите, який сумний вийшов би обід, коли б ми його продовжували, після всього, що тут трапилося. Уклінно прошу вашого пробачення і вашої згоди на те, щоб перенести наш бенкет на інший день, прошу вас.

Обидва гвардійці розуміли, що не до бенкетування зараз і, крім того, бачачи, що д'Артаньянові хотілося побути в цей момент на самоті з друзями, охоче попрощалися й пішли.

Друзі, залишившись самі, подивились один на одного з таким виглядом, який свідчив, що кожен з них добре розумів серйозність становища.

— Насамперед, — сказав Аtos, — вийдімо з цієї кімнати. Не дуже то приємно бути в товаристві покійника.

— Планше, — звернувся до свого слуги д'Артаньян, — доручаю вам труп цього бідолахи. Поховайте його так, як належить порядній людині. Він, правда, заподіяв злочин проти мене, але потім розкаявся.

Всі четверо друзів після цього вийшли, залишивши Планше та Фурро віддати останню шану померлому.

Вони пішли до таверни, де замовили собі тільки ріденько зварених яєць, запиваючи їх чистою водою, якої набрав з колодязя сам Атос власноручно.

В кількох словах Портоса з Арамісом ввели в курс подій, розповівши їм те, що трапилося між д'Артаньянном і міледі.

— Тепер ви бачите, Атос, що це боротьба не на життя, а на смерть.

Атос кивнув головою.

— Так, бачу. Тільки неваже ви певні, що це вона?

— Безперечно.

— А я, признатися, не можу повірити.

— Алеж тавро на плечі, її лілія?

— Могло бути й так, що це англійка, яка заподіяла якийсь карний злочин у Франції і тут її й тавровано.

— Атос, це ваша жінка, кажу вам,— обстоював д'Артаньян.— Хіба ви забули, як збігаються всі прикмети?

— А втім, я був переконаний, що вона померла. Я її так добре повісив.

Тепер д'Артаньян похитав заперечливо головою.

— Зрештою, що ж робити? — спитав д'Артаньян.

— Факт той, що, справді, не можна ж лишатись завжди під занесеним над головою мечем,— сказав Атос.— Значить, треба знайти вихід.

— Та який же?

— Слухайте, постараїтесь побачитися з нею і поговорити. Скажіть їй: „мир або війна! Слово честі дворяніна, я ніколи нічого про вас не скажу, ніколи нічого проти вас не зроблю. Від вас же вимагаю за-присягнутись, що ви дасте мені спокій, забудете про мое існування. В противному разі я піду до канцлера, я піду до короля, я піду до ката, я підбурю проти

vas увесь королівський двір, я викрию вас, я вимагатиму віддати вас до суду. Коли б трапилося так, що суд вас винакдає, то маєте мое слово честі, я уб'ю вас зза рогу, як скажену собаку“.

— Мені подобається цей спосіб. Але як я її побачу?

— Не поспішайте, друже мій. Час дастъ вам змогу зустріти її. Коли не поспішати, час завжди допомагає.

— Так то воно так. Але жити, бувши звідусіль оточеному вбивцями та отруювачами...

— Жили ж досі якось? Боронила вас доля? Ну, то й далі якось бог боронитиме.

— Нехай так. Нехай уже ми, чоловіки, ризикуватимемо своїм життям, але вона? Як вона? — додав неголосно д'Артаньян.

— Хто це вона? — спитав Атос.

— Констанція.

— Пані Бонасьє? А, так. Я й забув, бідний друже, що ви закохані.

— Слухайте но,— озвався Араміс.— Хіба вам не ясно з того листа, що ви знайшли на вбитому солдатові, що вона в монастирі? У монастирі ж так гарно, так затишно. Як тільки скінчиться ця війна і я матиму змогу, я зараз же...

— Добре, добре, любий Араміс,— урвав його Атос.— Ми ж усі знаємо, що всі ваші думки й почуття спрямовані до релігії.

— Мушкетер я тільки тимчасовий,— смиренно почав Араміс.

— Здається, він давно вже не мав листа від своєї коханки,— стиха проговорив Атос.— Отже, не звертаймо на це уваги. Ми ж знаємо.

— Мені здається,— озвався голосно Портос,— що е дуже простий спосіб.

— Який? — спитав д'Артаньян.

— Ви кажете, вона в монастирі? — запитав Портос.

— Так.

— Ну, то як тільки закінчиться облога Ла-Рошелі, ми її викрадемо звідти.

— Так для цього ж треба знати, в якому вона монастирі.

— А, так, це правда, — погодився Портос.

— Знаєте, любий д'Артаньян, — звернувся до нього Атос, — не думаете ви, що це королева сама обрала для неї монастир?

— Так, це можлива річ.

— Ну, так тоді дурниці. Портос нам допоможе в цьому.

— Як саме, прошу вас? — здивувався Портос.

— Та через вашу маркізу, вашу герцогиню, вашу принцесу. Вона ж, мабуть, має високі зв'язки.

— Тсс! — приклав до губ палець Портос. — На мою думку, вона кардиналістка і вона нічого не повинна знати.

— В такому разі я беру на себе довідатися про неї.

— Ви, Араміс, ви? — скрикнули всі разом. — Яким же способом?

— Через духівника королеви, з яким ми великих приятелі, — відповів, червоніючи, Араміс.

На цьому дружі, закінчивши свій більш ніж скромний обід, повставали зза столу, попрощались і розійшлися, умовившись, що зійдуться знов увечері. Д'Артаньян пішов до себе у Франціканський монастир, а мушкетери — до своєї роти, розквартированої поблизу королівської резиденції. Мушкетерам потрібно було ще зробити своїм слугам деякі розпорядження щодо призначених їм квартир.

ХІІІ

ТАВЕРНА „ЧЕРВОНОГО ГОЛУБНИКА“

Ледве прибувши до таборів під Ла-Рошеллю, король, поділяючи ненависть кардинала до лорда Букінгема, поспішав зробити все, щоб, поперше, вигнати англійців з острова Ре, а, подруге, якнайшвидше закінчiti облогу Ла-Рошелі.

Але цим бажанням короля не судилося так швидко здійснитись через серйозні незгоди, що виникли між його маршалами: Бассомп'єром, Шомбергом та герцогом Ангулемським.

Бассомп'єр та Шомберг були маршали Французького королівства і домагалися свого права командувати армією. Але кардинал боявся, що Бассомп'єр — гугенот з переконання — не буде так широко тиснути на ла-рошельців. Отже, кардинал обстоював кандидатуру герцога Ангулемського, якому король на домагання кардинала дав титул генерал-лейтенанта французької армії. Кінець — кінцем, боячись, щоб незадоволені особи не залишили зовсім табір, король з кардиналом поділили всю французьку армію під Ла-Рошеллю на три частини і кожну частину віддали під командування окремому командувачеві: Бассомп'єрові — північний фронт, Шомбергові — південний і герцогові Ангулемському — східний.

Ставка або резиденція брата короля — герцога Орлеанського — була розташована в Домп'єрі — центрі командування Бассомп'єра, звідки брат короля міг наглядати за діями цього маршала.

Резиденція короля була почасти в Етре, почасти в Ла-Жаррі — центрі сил під командою герцога Англемського.

Нарешті, кардинал скромно оселився в дюнах в звичайному будиночку без жодних фортифікацій біля мосту Ла-П'єр, звідки міг наглядати за діями Шомберга.

Полагодивши таким способом непорозуміння між маршалами, активно взялися до вигнання англійців з острова Ре.

Становище було сприятливе. Англійцям насамперед бракувало найважливішого, найпотрібнішого — харчів для армії. Від задавненої солонини та цвілих сухарів в англійській армії пішли пошесті; у них була сила хворих у таборі. Крім того, море, взагалі бурхливе тут восени, цього року якось особливо було погане. Не минало дня, щоб у англійців не розбилося якесь судно. Уламками їхніх кораблів, можна сказати без перебільшення, було геть чисто вкрите західне узбережжя — від Егільйонського мису до самих траншей.

Ставало ясним, що не сьогодні - завтра герцог Букінгем, який з самої тільки упертості лишався на острові Ре, примушений буде зняти облогу.

В цей час граф де Туара надіслав з передових позицій повідомлення, що у ворожому таборі посилено готовуться до наступу. Тоді король вирішив за одним ударом покінчити все; він наказав готоватися до рішучих дій.

А втім, до нашого завдання не входить докладне оповідання про Ла-Рошельську облогу. Нас цікавлять

лише ті події, що безпосередньо пов'язані з історією, яку ми взялися розповісти. Скажемо коротко, що цей генеральний бій, на превелике здивовання короля і на велику честь кардинала, дав близкучу перемогу.

Англійці були вибиті з острова Ре, розбиті при переході острова Луа і примушенні були якнайпоспішніше сісти на свої кораблі та відплівти геть, лишивши в руках ворога на полі бою дві тисячі чоловік війська, серед якого п'ять полковників, три полковники генерального штабу, двісті п'ятдесяти капітанів та двадцять найзначніших в Англії дворян; крім того, чотири батареї й шістдесят прапорів, які урочисто були привезені до Парижа і з великою помпою розвішані в соборі паризької богоматері.

Слава про перемогу близкавично облетіла всю Францію.

Отже, кардиналові лишилося тільки довести до кінця облогу Ла-Рошелі, бо йому нічого було, принаймні на той момент, боятися англійців.

Але перепочинок цей був, додамо, тільки тимчасовий. Кардиналові пощастило схопити й затримати Монтею, посланця мілорда Букінгема, і з відібраних у нього паперів виявити, що існує ліга між Англією, Іспанією, Австрією та Лотарінгією.

Ця ліга була спрямована проти Франції.

Більш того, в ставці мілорда Букінгема, з якої він примушений був тікати швидше, ніж міг сподіватись, знайдені були важливі документи, які стверджували наявність цієї ліги і, коли вірити словам кардинала в його „Мемуарах“, які дуже компрометували мадам де Шеврез, а, значить, і королеву.

Вся відповідальність за цю війну лежала на кардиналові.

Кардинал знов про енергію і особливо про нена-

висть лорда Букінгема. Отже, він міг бути певним, що, коли ліга переможе, то він, кардинал, загине, його впливові настане край.

Король, що корився кардиналові, слухався його як мала дитина, і так само, як мала дитина ненавидів його, як діти своїх суворих і вимогливих учителів. Король, в разі перемоги ліги, безперечно, не став би боронити ненависного йому кардинала, а напевно віддав би його на поталу помсти свого брата й королеви.

Міг загинути кардинал, але разом з ним могла загинути й уся Франція. Треба було на чому б не стало відвернути це.

Кардинал мусив усе знати, до всього дослухатись. Отже, незчисленні кур'єри та посланці день і ніч змінювали одні одних у маленькому будиночку коло мосту де ла П'єр, де була резиденція кардинала.

Тут були монахи, так незgrabно одягнені в ряси, що одразу було видно, до якого ордену вони належать — до вояовничого; жінки, хоч і затягнені в костюми пажів, проте навіть широкі фіжми та буфи не могли приховати їхніх пишних форм; нарешті, селяни, знов таки хоч з замурзаними обличчями й брудними руками, проте з такими маленькими, вишуканої форми ніжками, з яких ще здалека можна було піznати дворян.

Були між цими візитами і не зовсім приємні. Двічі або тричі розносилася звістка про замах на пана кардинала.

Щоправда, вороги його високопреподобності запевняли, ніби це він сам підсилив до себе убивць, щоб потім мати право скаржитись і на підставі цього подвоювати всілякі утиски. Але не варто, мабуть, вірити ні друзям кардинала, ані його ворогам.

А втім, навіть найзапекліші вороги його високопреподобності не могли відкидати особистої його відваги й хоробрості. Отже, часто - густо кардинал відбував нічні прогулянки, чи то ідучи до герцога Ангулемського переказати йому важливі, але цілком секретні розпорядження, чи то ідучи в терміновій справі на доповідь королю, а то часом на побачення з такою особою, яку не міг або не хотів приймати у своїй резиденції.

Тим часом мушкетери, не маючи особливої роботи під час облоги, жили весело й безжурно. Розважалися наші друзі як тільки могли, одно навідуючись до таверн та влаштовуючи пиятики. Особисте знайомство й прихильність до них капітана де Тревіля давали їм змогу завжди користатися дозволом на вихід з табору і спізнення вечорами.

Одного пізнього вечора, коли д'Артаньян примушений був залишитись у таборі, відбуваючи варту в траншеях, його друзі — Атос, Портос та Араміс, закутавшись у широчезні плащі, верхи на своїх конях поверталися з маленької таверни, яку Атос два дні перед тим відкрив на Жаррійській дорозі. Звалася ця маленька затишна таверна „Червоний голубник“.

Іхали друзі мовчки, сторожко озираючись, не знімаючи руки з пістолетів. На кожному бо кроці могла трапитись засідка.

Не доїжджаючи до табору з чверть льє, вони присухались: їм учулося, що від сторони маленького села Буанар залунав цокіт кінських копит. Вечір був осінній, темний.

Мушкетери спинились і, ставши тісно вряд упоперек дороги, насторожились.

Раптом споміж розірваних хмар визирнув місяць і в той же момент на дорогу від села Буанар виїхали

два вершники. Обидва вершники, помітивши кавалькаду посеред дороги, виразно завагались: їхати ім уперед чи вернутися назад. Ця поведінка здалася нашим друзям підозрілою. Тоді Атос, виїхавши на кілька кроків уперед, гукнув сильним голосом:

— Стій! Хто йде?

— А ви хто такі? — озвався передній вершник.

— Це не відповідь! — гнівно крикнув Атос. — Відповідайте зараз же, хто іде, а то стрілятимем.

— Обережніш, панове! — знову крикнув передній і в його голосі забриніла нотка звиклого командувати.

— Це, мабуть, якийсь офіцер об'їздить уночі довкола

табору,— сказав своїм Атос; потім, повернувшись до вершників, голосно запитав: — Чого вам треба, панове?

— Хто ви? — знову спитав голос переднього і до владного тону запитання домішалася вже нотка гнівної нетерплячки. — Відповідайте, інакше вам буде гірше.

— Мушкетери його величності короля,— відповів Атос, що далі, то все більше переконуючись, що його співбесідник якась висока особа.

— Якої роти?

— Роти капітана де Тревіля.

— Під'їздіть по черзі і рапортуйте мені, що ви тут робите о такій порі.

Троє друзів зніковіло під'їхали ближче, переконані, що нарвалися на якогось командувача і залишаючи Атосові право розмовляти з ним.

Той з двох вершників, з яким розмовляв Атос, був кроків на десять попереду свого компаньйона, отже Атос, спинивши жестом Портоса й Араміса кроків за десять від вершника, сам під'їхав до нього.

— Пробачте, пане офіцер,— сказав Атос,— ми не знаємо, з ким маємо честь розмовляти, але наш обов'язок на війні бути осторожними.

— Як ваше ім'я? — спитав вершник, прикриваючи своїм плащем обличчя.

— Але самі ви, пане,— здивований такою упертою невідступністю вершника, нетерпляче запитав Атос,— прошу вас, скажіть, хто ви, що маєте право так владно нас розпитувати.

— Ваше ім'я? — знову запитав вершник, спускаючи з свого обличчя плащ.

— Пан кардинал! — сторопіло крикнув мушкетер.

— Ваше ім'я? — втретє запитав його високопреподобність.

— Атос,— відповів мушкетер.

Кардинал зробив знак під'їхати своєму компаньйонові. Коли той наблизився, кардинал накинувся до нього:

— Ці троє мушкетерів поїдуть разом з нами,— зовсім тихо сказав йому кардинал.— Я не хочу, щоб стало відомо, що я виїздив з табору. Ідучи ж з нами, вони не зможуть нікому нічого сказати.

— Ми дворяни, ваша високопреподобність,— сказав Атос.— Ви можете взяти з нас слово честі і можете не турбуватись ні про що. Слава богу, ми уміємо берегти секрети.

Кардинал глянув гострим поглядом на сміливого мушкетера.

— У вас тонкий слух, пане Атос,— сказав кардинал.— Але вислухайте мене: це зовсім не з недовір'я до вас я прошу вас їхати зі мною, а для охорони. Напевно це ваші друзі— пан Портос і пан Араміс?

— Так, ваша високопреподобність,— відповів Атос тим часом як обидва мушкетери, що досі слухали розмову на віддалі, під'їхали до кардинала, знявши свої капелюхи і тримаючи їх у руках.

— Я знаю вас, панове,— сказав кардинал.— Я знаю вас. Знаю, що ви не зовсім мої друзі і це мені дуже прикро, але знаю також і те, що ви чесні, порядні й хоробрі дворяни і що вам можна довіряти. Пане Атос, отже, зробіть мені ласку супроводити мене разом з вашими друзьями і я матиму ескорт, якому позаздрив би сам його величність король, коли б зустрів нас.

Троє мушкетерів схилились, вклоняючись, аж до самих грив своїх коней.

— Клянуся честю! — сказав Атос.— Ваша високопреподобність добре робите, що берете нас із собою, бо ми по цій дорозі зустріли чимало підозрілих людей.

Навіть з чотирма з них нам довелося посваритись у корчмі „Червоний голубник“.

— Посваритись? Навіщо це, панове, адже ви знаєте, що я не люблю свар.

— Саме через це я і маю честь попередити вашу високопреподобність, бо, почувши про подію від інших та ще діставши не зовсім точну інформацію, ваша високопреподобність подумаєте, що ми винні.

— І які ж наслідки цієї сварки? — спітав кардинал, насуплюючи брови.

— Мій друг Араміс дістав невеличкий удар шпагою в руку. А втім, ви можете бути певним, що коли б ваша високопреподобність наказала завтра йти в наступ, він піде.

— Але ви не з тих, що дозволяють безкарно ранити себе, — сказав кардинал. — Слухайте но, панове, будьте одверті, напевно ви здорово відплатили за це? Кажіть, признавайтесь, адже я маю право простити вам гріхи ваші.

— Я, ваша високопреподобність, — відповів Атос, — навіть не виймав шпаги з ножен, але я схопив негідника і викинув його за вікно. Здається, щоправда, — додав, трохи замішавшись, Атос, — він зламав собі ногу, падаючи.

— Ага! — кивнув головою кардинал. — А ви, пане Портос?

— Я ваша високопреподобність, знаючи, що дуелі заборонені, схопив тільки ослін і тим ослоном раз ударив бандита. Якщо не помиляюсь, я перебив йому плече.

— Так! — знов хитнув головою кардинал. — А ви, пане Араміс?

— Я, ваша високопреподобність, маю дуже лагідну вдачу і, крім того, може це вашій високопреподобності ще не відомо, я маю незабаром узяти постриг.

Отже, я кинувся розборонити моїх друзів, але в цей момент один з мерзотників по-зрадницькому напав на мене і проколов мені шпагою руку. Тоді терпець мені урвався і я, розгніваний, вихопив теж свою шпагу. Я став боронитись, але він так люто кидався на мене, що необережно наскочив на мою шпагу і вона проштрикнула його наскрізь. Я пригадую добре, що він упав і що його потім винесли геть разом з його двома приятелями.

— Чорт візьми, панове! — скрикнув кардинал. — Трьох покласти за одним замахом у звичайній сварці в корчмі! У вас руки добре причеплені, нема чого й казати! А з якого приводу виникла сварка?

— Ті негідники були п'яні, — сказав Атос. — І знаючи, що до таверни прибула сьогодні ввечері жінка, хотіли виламати двері й удертись до неї.

— Удертись до неї! — здивувався кардинал.

— Кажу ж вашій високопреподобності, що вони були п'яні.

— А жінка була молода й красива? — спитав кардинал з ледве помітним занепокоєнням.

— Ми її не бачили, ваша високопреподобність, — відповів Атос.

— Ви її не бачили? — живо підхопив кардинал. — О, це добре! Ви дуже добре зробили, — поправився він, — що стали на оборону честі беззахисної жінки. Але я йду зараз теж до таверни „Червоний голубник“ і перевірю, чи правду ви мені сказали.

— Ваша високість, ми дворяни, — гордо озвався Атос, — і, щоб урятувати наші голови, ми не станемо казати неправду.

— Я й не думав, що ви сказали неправду. Не мав навіть сумнівів, — похопився кардинал і, щоб змінити тему розмови, спитав: — А що ця дама була одна?

— Ні, в її кімнаті сидів, замкнувшись з нею, якийсь військовий. Але тому, що він навіть не показався, коли зчинилася бійка, то можна зробити висновок, який це був страхополох,— сказав Атос.

— Святе письмо каже: не судіть поквапливо! — уро-чисто промовив кардинал.

Атос вклонився.

— А тепер, панове,— закінчив кардинал.— Я вінав те, що хотів знати. Ідьмо!

Троє мушкетерів пропустили вперед кардинала, який, закривши знов обличчя плащем, пустив свого коня ристю і, тримаючись від нього кроків на вісім - десять, поїхали слідом за ним разом з його мовчазним компаньйоном.

Скоро під'їхали до темної і тихої таверни. Хазяїн її, напевно, зінав, якого вельможного гостя він до-жидає, і тому відправив геть усіх зайвих та сто-ронніх.

Не під'їжджуючи десяткох кроків до таверни, карди-нал зробив знак своєму супроводові спинитись. Осід-ланий кінь стояв на припоні коли таверни. Кардинал, під'їхавши до вікна таверни, особливим способом по-стукав тричі.

Тої ж хвилини з дверей вийшла людина, закутана в довгий плащ і, підійшовши до кардинала, щось сти-ха з ним перебалакала; потім зараз же скочила на приготованого коня і зникла по дорозі на Сюржер, що йшла так само і на Париж.

— Прошу під'їхати! — гукнув до свого супроводу кардинал.

— Ви мені сказали правду, панове,— звернувся кар-динал до мушкетерів.— Я дуже задоволений з нашої з вами зустрічі цього вечора. Гадаю, що й вам це піде на користь. Ходімо!

Кардинал зіскочив з коня й кинув поводи своєму мовчазному супутникові. Троє мушкетерів, зійшовши з своїх коней, прив'язали їх коло дверей таверни.

Хазяїн таверни стояв на дверях. Він мав кардинала за якогось офіцера, що приїхав навідати прибулу донього даму.

— Чи немає у вас кімнати в нижньому поверсі, де біля веселого вогню могли б мене почекати ці пани? — спитав у хазяїна кардинал.

Хазяїн відчинив двері до великого залу, де саме перед цим перекидали піч, зробивши з маленької і незграбної пічки великий красивий камін.

— Ось, прошу вас! — показав кімнату хазяїн.

— Прекрасно, — згодився кардинал. — Заходьте, панове, і будьте ласкаві мене почекати. Я повернуся не більш як через півгодини.

Поки мушкетери заходили та влаштовувались у залі нижнього поверху, кардинал, нікого не питуючи, куди та як пройти, як людина, що не потребує вказівок, збіг сходами на другий поверх.

XIV

ПРО КОРИСТЬ ДИМАРІВ ОД КАМІНІВ

Трапилося якось так, що наші троє друзів, спонуковані тільки рицарськими почуттями та любов'ю до пригод, випадково зробили послугу тій невідомій ім особі, яка користалася, очевидно, особливою протекцією кардинала.

Хто ж була ця особа? Мушкетери спершу губилися в здогадах, а потім, бачачи, що догадатися вони все одно не зможуть, гукнули хазяїна і наказали йому подати гральні кості.

Портос з Арамісом сіли до столу й почали грати, Атос же в задумі став ходити по кімнаті.

Спершу Атос, не звернувши навіть на це уваги, глибоко замислившись, кілька разів пройшов повз новозбудований камін. Димохід цього каміна ще, власне, не був зовсім закінчений; починаючись своїм широким отвором у цьому залі, він проходив крізь кімнату другого поверху. Атос ходив уперед та назад по залу. Щоразу, проходячи повз камін, він чув невиразні голоси, що долинали до нього ніби здалека. Машинально він прислухався і раптом, почувши, очевидно, щось цікаве для себе, припав вухом до нижнього отвору камінного димаря, зробивши рукою знак своїм друзям, щоб ті сиділи тихо і не заважали йому слухати.

— Слухайте, міледі,— цілком виразно, хоч і тихо долетіли до Атоса згори слова кардинала,— справа дуже важлива. Отже, сідайте і слухайте мене уважно.

— Міледі! — вихопилось у Атоса.

— Я слухаю, ваша високопреподобність, з якнайбільшою увагою,— відповів жіночий голос, почувши який мушкетер затремтів з голови до п'ят.

— Маленька шхуна з англійським екіпажем, але капітан якої мені цілком відданий, чекатиме на вас у гирлі Шаранти коло форту де Ла-Пуант. Шхуна відпливе завтра ранком.

— Значить, мені треба виїхати цієї ж ночі?

— Навіть зараз же, негайно. Тобто, звичайна річ, після того, як ви дістанете від мене всі потрібні вам вказівки. Спершу вийду звідси я, а через півгодини після мене вийдете ви. Коло дверей вас дожидатимуть двоє. Це буде ваш ескорт, вони вас супроводитимуть.

— Добре, ваша високість. Тепер вернімось до вашого доручення. А тим, що я хочу й надалі зберегти ваше до мене довір'я, то я б хотіла якнайкраще все запам'ятати. Отже, прошу вас, зробіть ваші вказівки й розпорядження коротко, точно і абсолютно ясно, щоб я не могла нічого переплутати.

Між співрозмовниками нагорі запала мовчанка; здавалося, кардинал підшукував на думці точні й ясні фрази, щоб сформулювати свої розпорядження та вказівки, а міледі скупчувала всю свою увагу й пам'ять, щоб добре їх запам'ятати і точно виконати.

Атос скористався з цієї їхньої мовчанки й прошепотів своїм друзям, щоб вони замкнули двері зсередини і підійшли й собі до димоходу послухати.

Портос з Арамісом виконали розпорядження Атоса і не тільки підійшли, але й, люблячи комфорт, прінесли з собою стільці для всіх. Умостившись зручно

і посхилявши голови докути, мушкетери стали слухати.

— Ви пойдете в Лондон,— знов долетіли згори слова кардинала.— Приїхавши в Лондон, ви зараз же підете до лорда Букінгема.

— Насмілюся зауважити вам, ваша високопреподобність, що від часу події з брильяントами наконечниками його милість лорд Букінгем ставиться до мене з недовір'ям.

— Цього разу йтиметься не про те, щоб замаскуватись або уникнути його підозріння, навпаки, тепер ви прийдете до нього одверто й чесно, щоб порозумітися.

— Чесно й одверто! — повторила міледі з невимовеною інтонацією хитрості.

— Так, одверто й чесно,— її ж тоном почав знову кардинал.— В цих переговорах треба йти на відкриту.

— Я точнісінько виконаю всі розпорядження вашої високопреподобності, нехай тільки буде ваша ласка дати їх мені точно.

— Ви прибудете до Букінгема від моого імені і скажете йому, що я знаю про всі його приготування і що вони мене ані трохи не турбують, бо при першому ж його русі я згублю королеву.

— Чи повірить Букінгем, що ви можете здійснити вашу погрозу?

— Так, бо я йому доведу, що маю докази.

— Гаразд, але я для більшого переконання мушу подати йому хоч декілька з цих доказів.

— Безперечно, і ви йому скажете, що я звелю опублікувати матеріали, подані Буа-Робертом та маркізом де Ботрю про побачення герцога Букінгема з королевою на святі у дружини конетабля⁸ того вечора, коли у неї був бал-маскарад. Щоб остаточно йому

довести, що нам відомо все, ви скажете, як він прибув туди в костюмі, що його мав одягти кавалер де Гіз, у якого Букінгем купив цей костюм за три тисячі пістолів.

— Добре, ваша високість.

— Далі, мені відомі всі подробиці, як Букінгем уночі пробрався до Лувра в костюмі італійського ворожбита. Ви йому скажете знову для підтвердження моєї поінформованості, що Букінгем мав сховане під плащем довге біле вбрання, по якому подекуди були розкидані вишивані шовком чорні слізки, кістки та черепи; на випадок, коли б Букінгема схопили, він мав швидко переодягтись і уати з себе привид „Білої дами“, який — це ж усім відомо — з'являється щоразу в залах королівського палацу перед якоюсь важливою подією.

— Це все, ваша високість?

— Скажіть ще йому, що мені відомі всі деталі події в Ам'єні, що я замовлю з них цілий роман, дотепно написаний з додатком плану саду, з портретами головних дійових осіб цієї нічної сцени.

— Я йому скажу все.

— Скажіть іще йому, що Монтею в моїх руках, Монтею в Бастилії, що при ньому не знайшли ніякого листа, це правда, але катуванням його можна примусити сказати все, що він знає і навіть те... чого він не знає.

— Чудово.

— Нарешті, додайте, що його милість герцог Букінгем у своїй похапливій утечі з острова Ре не встиг навіть захопити з собою одного дуже важливого листа від мадам де Шеврез. Цей лист компрометує, і дуже серйозно, королеву, доводячи, що вона може не тільки кохати ворогів короля, але навіть брати

участь з ними у змові проти Франції. Ви добре запам'ятали все, що я вам перелічив?

— Можу повторити вашій високопреподобності: бал у пані конетабль; ніч у Луврі; вечір в Ам'єні; ув'язнення Монтегю; лист мадам де Шеврез.

— Так, так, правильно. У вас прекрасна пам'ять, міледі.

— Але що, як герцог Букінгем, не зважаючи на все це, не поступиться і не припинить загрожувати Франції?

— Герцог закоханий як божевільний, або, правдивіше, як дурень,—ущипливо сказав Рішельє.—Адже він і війну затіяв тільки для того, щоб здобути ласкавий погляд своєї коханої. Коли він знатиме, що ця війна коштуватиме честі, а може навіть волі його дами серця, як він сам каже, то я вас запевняю, що він жартувати з цим не насмілиться.

— І все таки,—обстоювала своє міледі з упертістю, яка доводила, що вона хоче знати все до кінця в тій місії, яку покладали на неї,—і все таки, якщо він стоятиме на своєму?

— Якщо він стоятиме на своєму? — сказав кардинал.—Ні... це неможливо.

— Це можливо, — наполягала міледі.

— Якщо він упреться... — Його високопреподобність замовк на хвилинку,—... тоді я покладатиму надії на той випадок або подію, що може змінити становище держав. Була така подія у Франції за часів покійного короля Генріха IV і за інших часів та по інших державах,—додав таким могильним тоном кардинал, що міледі майже догадалася, про що йдеться.

— Чи не має ваша високопреподобність на увазі добрий удар ножем?

— Саме так, — тихо відповів кардинал. — За всіх

часів і по всіх країнах, особливо там, де існують релігійні незгоди, завжди бувають свої фанатики. А мені добре відомо, що в Англії пуритани особливо незадоволені своїм становищем і обурені проти герцога Букінгема.

— Ну, то що з того? — спітала міледі.

— А найпростіша річ, — байдужим тоном продовжував кардинал, — треба, наприклад, знайти молоду красиву жінку, яка схотіла б помститися герцогові Букінгему. А таку жінку можна буде легко знайти, адже герцог користається великим успіхом у жінок і напевно не одній з них клявся у вічному коханні, а потім викликав ненависть своїми постійними зрадами.

— Безумовно, — холодно зауважила міледі, — таку жінку легко буде знайти.

— Ну от, така жінка легко вкладе ніж у руку фанатика, якого небудь нового Равальяка⁴ і цим врятує Францію.

— Так, але вона буде співучасницею вбивства.

— Хіба колинебудь хто згадував співучасників Равальяка?

— Ні, але то, може, тому, що співучасники ті були занадто високі особи. Ніхто не насмілився їх називати. Крім того, для звичайної людини не стануть підпалювати будинок вищого суду, ваша високість...

— На вашу думку, судовий палац згорів не випадково? — спітав кардинал таким тоном, ніби він робив це запитання просто так, з цікавості.

— Я, ваша високопреподобність, нічого не думаю, — відповіла міледі, — я просто пригадала факт. Я тільки хотіла б сказати, що коли б я була мадемуазель Монпансьє або королева Марія Медічі, мені можна було б вживати менше запобіжних заходів, ніж тепер, коли я звуся тільки леді Кларік.

— Ваша правда,— згодився Рішельє.— А що б ви хотіли?

— Мені потрібна гарантія - наказ, який заздалегідь виправдував би все, що я надумаю зробити на користь Франції.

— Але спершу треба знайти таку жінку, про яку я казав, що хотіла б помститися герцогові Букінгему.

— Вона знайдена.

— В такому разі я зараз же мушу приготувати вам наказ, якого ви зажадали.

— Отже, ваша високопреподобність, я мушу передати герцогові Букінгему, що вам відомі всі чисто його заходи, які він вживав, щоб зблизитися з королевою: на маскараді у дружини конетабля; у Луврі вночі під виглядом італійського ворожбита; в Ам'єні їх побачення в саду, з приводу якого ви, ваша високопреподобність, замовили цікавий роман з додатками портретів дійових осіб та планом саду; про Монтерю, ув'язненого в Бастілії, якого катуванням ви можете примусити сказати те, що він знає, і навіть те, чого він не знає; нарешті, про лист мадам де Шеврез, загублений герцогом під час відступу з острова Ре, який серйозно компрометує королеву. Коли ж Букінгем все таки не відступиться від своїх намірів, тоді мені залишається тільки... молити бога про чудо, яке врятувало б Францію. Так, ваша високопреподобність? Здається, це все, що ви доручаєте мені?

— Так, усе! — сухо відповів кардинал.

— А тепер, — почала міледі, наче не помічаючи сухого тону Рішельє, — тепер, коли ви дали мені всі інструкції щодо ваших ворогів, чи не дозволить ваша високопреподобність сказати мені кілька слів про моїх особистих ворогів?

— У вас є вороги? — здивувався Рішельє.

— Так, ваша високість, і вороги, проти яких ви маєте мене боронити, бо я здобула їх, виконуючи ваші доручення.

— Хто ж це? — спитав кардинал.

— Поперше, ця інтригантка Бонасьє.

— Вона ж у Мантській тюрмі.

— Тобто вона була там, але тепер королева, діставши у короля дозвіл, наказала перевезти її до монастиря.

— До монастиря? — скрикнув кардинал.

— Так, вона зараз у монастирі.

— В якому?

— Цього я не знаю. Я не змогла розкрити їхньої таємниці.

— Ну, я дізнаюся.

— І ваша високопреподобність скажете мені тоді, в якому вона монастирі?

— А чому ж ні?

— Добре. Тепер є ще один ворог, далеко небезпечніший від цієї Бонасьє.

— Хто ж він?

— Її коханець.

— Як його звати?

— О, ваша високість його добре знаєте, — скрикнула з нестримною люттю міледі. — Це наш з вами злий геній: це той, хто допоміг королівським мушкетерам здобути перемогу над вашими гвардійцями під час дуелі; це той, хто трьома ударами шпаги ледве не вбив графа де Варда, вашого емісара; це той, хто провалив нам справу з брильянтовими наконечниками; це, нарешті, той, хто, знаючи, що це я відняла у нього пані Бонасьє, заприсягся мене вбити.

— Ага, — сказав кардинал, — я знаю, про кого ви говорите.

— Я кажу про негідника д'Артаньяна.

— Це відважний юнак,— неголосно зауважив кардинал.

— Саме тому, що він відважний, він такий і небезпечний.

— Треба мати доказ його зносин з Букінгемом,— сказав кардинал.

— Доказ! — скрикнула міледі.— Та у мене їх десять.

— Так чого ж краще! Подайте мені ваші докази і я його негайно замкну до Бастілії.

— Добре, ваша високість, а потім?

— Хто потрапляє до Бастілії, для того вже не існує „потім“,— озвався глухим голосом кардинал.— Ех, чорт візьми! — вихопилось у Рішельє.— Коли б я міг так легко справитися з моїм ворогом, як з вашими...

— Ваша високопреподобність,— палко сказала міледі,— так на так, життя одного за життя другого, згода? Віддайте мені цього, а я вам віддам того...

— Я не розумію, що ви хочете цим сказати і навіть не хочу розуміти. Просто я не бачу, чому б мені не зробити вам приємності, коли йдеться про таку нікчемну особу, як д'Артаньян. Крім того, як ви мені сказали, він розпусний, дуелянт і зрадник.

— Негідник він, ваша високість.

— Дайте мені паперу, чорнила й ручку,— сказав кардинал.

— Ось, прошу вас, ваша високопреподобність,— почувся голос міледі.

Потім нагорі запала тиша. Кардинал, мабуть, обмірковував, що писати, або, може, вже писав.

Атос, що не пропустив жодного слова з усієї розмови нагорі між кардиналом і міледі, схопив за лікті двох своїх товаришів і відвів їх тихенько подалі від димаря.

— Чого тобі? — спитав Портос. — Чому ти не даєш нам слухати далі їхню розмову?

— Тсс!.. — пошепки спинив його Атос. — Ми вже почули досить, ми знаємо найважливіше. Крім того, я вам не заважатиму слухати далі, але мені треба йти.

— Іти, куди? — здивувався Портос. — А коли кардинал спитає, де ти, що ми йому скажемо?

— А ви не чекайте, поки він вас спитає. Ви самі скажіть йому, що я поїхав уперед перевірити дорогу, бо кілька слів, почутих нами від хазяїна, навели нас на думку, що в околиці не все гаразд, що їхати небезечно. Це ви скажете кардиналові, про мене ж не турбуйтесь.

— Будьте обережні, Атос! — сказав Араміс.

— Не турбуйтесь, ви ж знаєте, що я людина розважлива, — заспокоїв їх Атос і вийшов із залу.

Портос з Арамісом умостилися знову біля димаря і знову стали слухати.

Атос, вийшовши на двір, відв'язав свого коня од віконниці, перевірив кремінь пістолета і, скочивши на коня, щодуху поскакав по дорозі до табору.

XV

РОДИННА СЦЕНА

Як і передбачав Атос, кардинал не довго ще лишався в кімнаті міледі. Скоро він зійшов униз і відчинив двері залу, де сиділи мушкетери. Вони азартно грали в кості. Швидким поглядом кардинал озирнув увесь зал до найтемніших кутків і побачив, що одного мушкетера нема.

— А де пан Атос? — спитав він.

— Ваша преподобність, — відповів Портос, — пан Атос поїхав уперед, щоб розвідати дорогу, бо, за словами хазяїна, їхати зараз небезпечно.

— А що ви зробили, пане Портос?

— Я виграв п'ять пістолів у пана Араміса.

— А тепер ви можете їхати назад зі мною?

— Ми до ваших послуг, ваша високопреподобність.

— В такому разі на коней, панове, бо вже й так пізно.

Біля дверей дожидає конюх кардинала з його ко-
нем. Трохи осто-
ронь у затінку стояла група з двох
вершників та одного коня без вершника; це були ті
двоє, що мали супроводити міледі до порту де ла
Пуант і посадовити її на шхуну.

Конюх повідомив кардинала та двох мушкетерів, що
дорога небезпечна і що один мушкетер поїхав уперед

на розвідку. Кардинал кивнув головою на знак того, що він уже знає про це; закутався знову плащем так, щоб не можна було його пізнати, і поскакав уперед.

А тим часом Атос, виїхавши з таверни, проскакав галопом із сотню кроків. Коли зникла з очей таверна, він круто повернув коня і поїхав ступою назад. Не доїхавши до неї кроків з двадцять, мушкетер спинився в придорожних чагарниковых заростях і, не постоявши й кількох хвилин, побачив, як по дозорі проскакала невеличка кавалькада. Атос пізнав своїх друзів Портоса з Арамісом і побачив золоту облямівку на плащі пана кардинала. Пропустивши їх проїхати вперед на пристойну віддаль, мушкетер дав шпори своєму коневі і галопом підлетів назад до таверни. На його стукіт йому зараз же відчинили.

Хазяїн пізнав Атоса.

— Мій офіцер,— звернувся до хазяїна Атос,— забув передати дамі з першого поверху дуже важливе розпорядження. Він наказав мені негайно їй переказати.

— Ідіть нагору,— відповів хазяїн,— вона ще у себе нагорі.

Атос збіг угору сходами і легкими кроками підійшов до кімнати міледі, двері якої стояли напіврозчинені, в той момент, коли вона, збираючись уже виходити, зав'язувала стрічки свого капелюшка.

Атос ввійшов у її кімнату і замкнув за собою двері.

На шум кроків та брязкіт ключа, поверненого в замку, міледі швидко озирнулась.

Атос стояв коло дверей, загорнувшись у свій плащ і насунувши капелюх на самісінькі очі.

Побачивши цю мовчазну й непорушну, як статуя, постать, міледі злякалася.

— Хто ви? — здушеним голосом спитала вона. — Чого вам треба?

— Вона! Справді вона! — пробурмотів про себе Атос і, відкинувши свій плащ та знявши капелюх, тихо став підходити до міледі.

— Чи пізнаєте ви мене, пані моя? — спитав мушкетер.

Міледі зробила один крок уперед і, глянувши на нього, враз відскочила назад, так, ніби побачила гадюку.

— Що ж, добре! — сказав Атос. — Тепер я бачу, що ви мене пізнали.

— Граф... граф де ла Фер! — пробелькотіла змертвілими губами міледі, відступаючи все далі від дверей, аж поки не наштовхнулася на стінку, сама біла, як ця стіна.

— Так, міледі, — відповів Атос, — граф де ла Фер, своєю власною персоною, він самий, прийшов, як бачите, з того світу спеціально, щоб вас побачити. Сядьмо ж і поговорімо, як каже пан кардинал.

Міледі, скута невимовним жахом, не в силі промовити й слова, мовчки й покірно сіла.

— Отже, ви справжній демон, відряджений пеклом на землю, — почав Атос. — Сила ваша велика, я знаю це. Але ви так само знаєте, що люди з допомогою бoga перемагають найстрашніших демонів. Раз ви вже стали на моєму шляху і я вас знищив, моя пані. Але або я помилився, або пекло вас не прийняло і повернуло назад на землю.

Міледі на ці його слова, що нагадали їй страшні хвилини її життя, похилила голову й глухо застогнала.

— Так, — продовжував Атос, — пекло вас не прийняло, воно повернуло вам життя, зробило вас багатою, дало вам нове ім'я, навіть майже нове обличчя, але пекло не змогло переробити вашої душі, стерти з неї ганьби, ані стерти з вашого тіла тавра.

При цих словах міледі зірвалася з стільця, наче підкинута пружиною. Очі її сипали блискавки. Атос продовжував сидіти.

— Ви гадали, що я вмер, так само, як я був певний, що ви теж умерли. Мое теперішнє ім'я Атос сковало мое справжнє ім'я графа де ла Фер, як ваше теперішнє ім'я — міледі Кларік — прикрило ваше справжнє ім'я Анни Бюель. Так, здається, звали вас, коли достойний ваш братик повінчав нас? Таки наше становище напрочуд дивне,— продовжував, усміхнувшись, Атос,— ми жили тільки тому, що зокрема кожен з нас думав, ніби другий умер і що спогади не такі тяжкі, як дійсність, хоч спогади часом бувають нестерпно тяжкі...

— Але, нарешті,— хрипко через силу проговорила міледі,— що привело вас до мене? Чого вам від мене треба?

— Я хочу вам сказати, що, лишаючись для вас невидимим, я стежив за вами, я не втрачав вас з поля моого зору.

— Ви знаете все, що зі мною було, що я робила?

— Я можу вам переказати день-крізь-день усе, починаючи від того дня, коли ви стали на службу до кардинала, і до сьогоднішнього вечора включно.

Недовірлива посмішка перебігла по збліліх губах міледі.

— Слухайте,— сказав Атос,— це ви зрізали два кінці стрічки з двома брильянтовими наконечниками на плечі герцога Букінгема; це ви влаштували викрадення пані Бонасьє; це ви, закохані в графа де Варда і думаючи, що це він, цілували вночі пана д'Артаньяна; це ви, думаючи, що де Вард вас зрадив, хотіли вбити його рукою д'Артаньяна; це ви, коли виявилося, що д'Артаньян розкрив вашу ганебну таємницю,

побачив ваше тавро, хотіли вбити його, підсилали двох убивць і коли довідалися, що кулі їхні не влучили у вашу жертву, надіслали отруєного вина з фальшивим листом, ніби вино це — подарунок від його друзів; це, знов таки, ви, що прийшли в цю кімнату на побачення з кардиналом Рішельє, щоб договоритися з ним про убивство герцога Букінгема, в нагороду за що мали здобути дозвіл убити д'Артаньяна.

Міледі сама була вже наче мрець — бліда, аж позеленіла.

— Ви... ви справжній сатана... — вихопилось у неї.

— Можливо, — відповів Атос. — Але в усякому разі слухайте мене уважно: убивайте або влаштовуйте убивство герцога Букінгема, це мене мало обходить, я його не знаю і, крім того, він англієць — наш ворог, але не смійте і пальцем доторкнутись до єдиної волосинки д'Артаньяна. Це вірний друг я його широко люблю, боронитиму до останку і, клянуся вам головою мого покійного батька, коли ви хоч щонебудь зробите д'Артаньянові, це буде останній ваш злочин.

— Д'Артаньян мене смертельно образив, — сказала міледі глухо, але твердо, — і він умре.

— Невже! Хіба вас можна образити, пані моя? — сказав, сміючись, Атос. — Він вас образив? І він умре?

— Так, умре. Спершу вона, потім він! — скрикнула гнівно міледі.

Атос відчув, як кров гарячою хвилею бухнула йому в голову, аж світ перед очима запаморочився. Вигляд цієї тварюки в подобі жінки відродив такі жахливі й болючі спогади, що він не міг себе більше стримувати. Думка про те, що того дня, коли він хотів її убити, аби лише урятувати своє ім'я від безчестя, вона була не така небезпечна, як зараз, примусила

його схопитися з свого стільця. Він зірвався на ноги, вихопив зза пояса пістолет і звів курок.

Міледі, мертво-бліда, простягла до його руки. Вона хотіла кричати, але з горла, перехопленого спазмою переляку, виривалося лише здушене хрипіння, яке не мало в собі нічого схожого на людські слова. Здерев'янілий язик не повертається. Здавалося, що це передсмертне рикання хижака.

Атос звів повільно свій пістолет до рівня обличчя міледі так близько, що дуло майже торкнулося її блідого лоба, і спокійно, твердим голосом, від чого він у цю хвилину здавався ще страшнішим, проговорив:

— Пані, ви цієї ж хвилини передасте мені папірець, підписаний кардиналом, або, присягаюся своїм життям, я вам всаджу кулю в лоб.

Коли б це був хтось інший, у міледі могла б захевріти хоч на хвилину невеличка надія, але це був Атос; вона знала свого колишнього чоловіка. І все таки вона стояла непорушна.

— Я даю вам одну секунду подумати,— сказав Атос.

Міледі побачила з непохитно рішучого виразу його обличчя, що він зараз вистрелить, і, швидко піdnісши до грудей руку, витягла зза корсажа папір. Простягши Атосові папір, вона сказала:

— Ось, беріть і будьте прокляті!

Атос узяв папір, сховав за пояс пістолет і підійшов до лампи, щоб пересвідчитись, що це справді той, потрібний йому папір. Розгорнувши його, Атос прочитав:

„Пред'явник цього діє з моого наказу і на користь держави.
З грудня 1627 року. Рішельє”.

— А тепер,— сказав Атос, надіваючи свій капелюх і загортуючись плащем,— коли я тобі вирвав отруйні.

зуби, гадюко, кусай, якщо зможеш! — І він вийшов з кімнати, навіть не озирнувшись назад.

Виходячи з таверни, Атос побачив біля ганку двох військових вершників, що тримали за повід третього засіданого коня.

— Панове,— звернувся до них Атос,— ви ж знаєте наказ його високопреподобності: провести, не гаючи й хвилини, цю жінку до форту де ла Пуант і не залишати її саму аж поки вона не буде на борті судна.

Військові вклонилися мовчки на знак того, що це розпорядження їм добре відомо і що вони його якнайретельніше виконають.

Атос же легко скочив на свого коня і, пришпоривши його, з місця взяв галопом. Проте, від'їхавши трохи, мушкетер звернув з дороги і пустив свого коня кар'єром полем та путівцями навпростеъ. Кілька разів він спинявся й прислухався. В одну з таких зупинок Атос почув недалеко цокання копит кількох коней по мерзлій землі. Він вирішив, що напевно це їдуть його друзі та кардинал. І не помилився, бо, виїхавши на дорогу вже за кілька сот кроків од таборів, він здалека побачив чотирьох вершників. Почекавши, поки вони під'їдуть трохи ближче, Атос голосно гукнув:

— Хто йде?

— Мені здається, що це наш хоробрый мушкетер,— почувся голос кардинала.

— Так, ваша високість,— відповів Атос.— Це я.

— Пане Атос,— сказав Рішельє,— я вам дуже вдячний за вашу добру охорону. Ми вже приїхали; в'їздіть у табори лівим проїздом; гасло — „Король і Рє“.

Сказавши це, кардинал звернув до в'їзду в табори праворуч, бо цієї ночі він мав ночувати в таборі.

— А знаєш,— сказали разом Портос та Араміс, коли кардинал був уже так далеко від них, що не міг по-

чути їхніх голосів,— він таки підписав той папір, якого вона домагалась.

— Я знаю,— спокійно озвався Атос,— бо він, той папір, ось у мене в кишені.

Троє друзів не перекинулися більш ні словом. Всю дальшу дорогу вони проїхали мовчки, сказавши лише пароль вартовим.

Приїхавши додому, зараз же відрядили Мушкетона до Планше, щоб той попросив свого пана, як тільки той повернеться з варти в траншеї, негайно ж іти до них на мушкетерську квартиру.

Тим часом, як і передбачав Атос, міледі, вийшовши з таверни, зустріла біля дверей двох вартових і мусила без жодних вагань та заперечень їхати слідом за ними. У неї, щоправда, виникло було бажання зараз же податись шукати кардинала, щоб поскаржитись йому. Але вона розміркувала правильно, що, поскаржившись кардиналові на Атоса за те, що він її повісив, своєю скаргою вона неминуче спричинить викриття Атосом її таємниці: він же скаже, що вона таврована. Отже, вона зважила за краще на якийсь час мовчати; мовчки поїхати і, виконавши вдало доручення кардинала, просити вже його потім про особисту помсту.

Кінець - кінцем, проскакавши верхи цілу ніч, на ранок о сьомій годині вона прибула до форту де ла Пуант; о восьмій вона вже була на борті шхуни, а о дев'ятій судно, виконуючи точно розпорядження кардинала, піднявши якір, під усіма парусами попливло до берегів Англії.

XVI

БАСТИОН СЕН-ЖЕРВЕ

О шостій годині ранку д'Артаньян змінився з варти в траншеї і, як було умовлено, зараз же прийшов до друзів.

Всі вони були в одній кімнаті: Атос сидів замислений, Портос завивав кільцями свої вуса, Араміс показував молитви за гарненьким невеличким молитовником у блакитній бархатній оправі.

— Чорт візьми,— привітавшись, сказав д'Артаньян,— сподіваюся, панове, що у вас є якісь важливі новини, інакше я вам не можу простити, що, замість дати мені змогу спочити й виспатись після безсонної й важкої ночі, ви мене покликали до себе. Ой, коли б ви тільки були там, як ми брали й відбивали один ворожий бастіон! Ото було жарко!

— Ми були там, де теж не холодно,— озвався Портос, підкручуючи вуса на особливий фасон.

— Тихо! — спинив його Атос.

— Ого! — сказав д'Артаньян, побачивши з легенько насуплених брів свого друга, що йдеться про щось важливе.— Здається, у вас є новини?

— Араміс,— звернувся до нього Атос,— ви, коли не помиляєтеся, снідали вчора у таверні Парпайо?

— Так.

— Ну, як там?

— Та погано. Вчора був пісний день, а в них було все скромне.

— Як, у портовому приморському місті та щоб не було риби?

— Вони кажуть,— відповів Араміс, починаючи знову читати свої молитви,— що відколи з наказу кардинала почали будувати нову дамбу, вся риба втекла у відкрите море.

— Та я не про це вас питаю, Араміс,— почав знову Атос.— Я хотів знати, чи можна там спокійно поговорити, чи не заважатимуть нам?

— Здається, там було спокійно, Атос, ніхто не чіплявся і не заважав.

— В такому разі ходімо до Парпайо,— сказав Атос,— бо тут стіни неначе з паперу зроблені, наскрізь усе чути.

Д'Артаньян, що вже добре знав свого друга і звик не то з одного слова, а навіть з одного руху догадуватись, у чому річ, збагнув, що справа серйозна. Отже, він мовчки, нічого не питуючи, взяв під руку Атоса і пішов з ним снідати до Парпайо. Портос узяв під руку Араміса і вийшов слідом за ними.

Дорогою зустріли Грімо; Атос зробив знак іти з ними. Грімо, за звичкою, мовчки слухняно повернувся і пішов позад свого пана. Бідний хлопець, кінець - кінцем, майже розучився говорити.

Прийшли до корчми Парпайо. Була сьома година ранку. Починало розвиднятись. Друзі замовили сніданок і ввійшли в зал, де, за словами хазяїна, вони могли спокійно розташуватись і де їх ніхто не міг потурбувати.

На нещастья, вони вибрали годину зовсім незручну для своєї таємної наради. Тільки що відбили зорю і кожен,

щоб прогнати сон або зігрітись після нічної варти, ішов проковтнути чарку - другу до таверни; ранок був холодний, похмурий. Драгуни, швейцарці, гвардійці, мушкетери, легкокіннотчики, змінювали однієї одних біля прилавка, не даючи хазяїнові зможи навіть перепочити, звеселяючи цим його серце та кишеню, але зовсім недоречно псуючи всі плани чотирьох друзів. Тим то вони так непривітно відповідали на вітання знайомих.

— А бодай тобі! — лайнувся Атос.— Ми таки нарвемося, здається, сьогодні на сварку, а якраз сьогодні це найменш нам потрібно. Д'Артаньян, розкажіть нам про вашу сьогоднішню ніч, а ми вам розкажемо про нашу потім.

— Справді,— озвався легкокіннотчик, розхитуючись на стільці й тримаючи в руці склянку, з якої, смакуючи й повільно, тяг горілку,— справді, цієї ночі в траншеях були ви, панове гвардійці, і, здається, вам здорово дали жару ла-рошельці.

Д'Артаньян глянув на Атоса, наче питуючи, відповідати цьому причепі, що втрутився у їхню розмову, чи ні.

— Ну, чого ж ти мовчиш,— відповів на цей погляд Атос,— хіба ти не чуєш, що до тебе звертається пан де Бюсіні? Розкажи ж, що там у вас трапилося цієї ночі, адже, дивись, усі пани навколо зацікавилися нашою розмовою.

— А хіба ві не взяла пастіон? — спитав французькою мовою німецький швейцарець, смокчучи ром з великого пивного кухля.

— Так, панове,— вклонився в їхній бік д'Артаньян,— ми взяли бастіон, нам припала ця честь. Ми підкотили, як вам уже, мабуть, відомо, бочку з порохом під стіну одного з рогів бастіону і висадили в повітря не

тільки стіну цього бастіону, але розхитали вибухом усю цю їхню стару фортифікаційну споруду.

— А який це бастіон? — спитав драгун, тримаючи наштрикнуту на шаблю гуску, яку він приніс сюди засмажити.

— Бастіон Сен-Жерве, — відповів д'Артаньян, — з якого ла-рошельці особливо турбували наших фортифікаційних робітників.

— І здорово билися?

— Ще б пак!

— Чората збирай! — вилаявся швейцарець знов чомусь французькою мовою, хоч миг би це зробити своєю рідною німецькою мовою, якою мав напевно чудовий добір лайок.

— Дуже можливо, — озвався легкокіннотчик, — що сьогодні ла-рошельці відрядять туди своїх саперів і відремонтуватимуть бастіон.

— Так, це цілком можливо, — згодився д'Артаньян.

— Панове, — сказав Атос, — хочете в заклад?

— О, дак, дак, закляд, закляд! — гукнув задоволено швейцарець.

— На що саме? — спитав легкокіннотчик.

— Хвилиночку! — гукнув драгун, умощуючи свою гуску на шаблі перед огнем величезного каміна так, щоб вона могла смажитись. — Ну, я слухаю, пане Атос. Так чого ви хочете іти в заклад?

— Пане Бюсіні, — сказав Атос, — пропоную іти в заклад, що я та мої троє товаришів: — панове Портос, Араміс і д'Артаньян — ми підемо снідати на бастіон Сен-Жерве і пробудемо там рівно годину, нехай хоч там що проти нас затіватиме ворог.

Портос та Араміс перезирнулись. Вони починали розуміти свого друга.

— Але, — схилився д'Артаньян до самого вуха

Атоса,—ти ж нас ведеш на видиму смерть,—прошепотів він.

— Не менша смерть загрожує нам і тут,—відповів теж тихо Атос.

— Чорт візьми! — гукнув, відкидаючись на спинку стільця й підкручуючи свої вуса, Портос.— Ото чудовий заклад, слово честі.

— Приймаю! — гукнув і собі Бюсіньї.— Встановімо премію.

— Вас четверо, панове,—сказав Атос,— і нас четверо. Отже, та сторона, що програє, дає обід на вісім осіб. Згода?

— Згода, згода! — гукнули Бюсіньї, драгун і швейцарець.

Четвертий свідок, що сидів досі мовчки, кивнув головою на знак того, що приєднується до закладу.

— Ваш сніданок, панове, готовий,—повідомив хазяїн, підходячи до Атоса.

— Гаразд, давайте його сюди,—наказав Атос.

Хазяїн приніс. Атос знаком підклікав Грімо, вказав йому на величезний кошик, що валявся в кутку залу, і жестом же наказав загорнути сніданок у серветки й покласти їх у кошик.

Грімо зрозумів без слів, що йдеться про сніданок десь на повітрі. Він схопив кошик, поклав туди все, що потрібно для сніданку, включаючи пляшки з вином, і взяв кошик на руку.

— Куди же це ви збираєтесь йти з моїм сніданком? — спитав хазяїн.

— Хіба вас це обходить? Аби вам за нього заплатили,—сказав Атос і величним жестом кинув на стіл два пістолі.

— Здачу потрібно, мій офіцер? — запобігливо спитав хазяїн.

— Ні. Додай тільки ще дві пляшки шампанського до нашого сніданку, а решту візьми собі за серветки.

Хазяїн побачив, що справи його не так то вже близькуче повернулися, як він був спершу подумав; тому він, поклавши непомітно в кошик, замість двох пляшок шампанського, дві пляшки звичайного анжуйського вина, трохи себе цим заспокоїв.

— Пане Бюсіньї,— звернувся до легкокіннотчика Атос,— давайте но звіrimо наші годинники: хоч ви свій поставте за моїм, хоч я свій за вашим.

— Прекрасно, пане,— згодився Бюсіньї, витягаючи свій розкішний золотий годинник, усипаний брильянтами,— пів на восьму точно.

— У мене тридцять п'ять на восьму,— відповів Атос.— Значить, так і знатимемо, мій поспішає проти вашого на п'ять хвилин.

І вклонившись вкрай здивованим присутнім, чотири приятелі вийшли і попростували по дорозі до бастіону Сен-Жерве в супроводі Грімо з кошиком, який навіть і не догадувався, куди він іде, а, звикши до мовчазної слухняності, не насмілювався запитати.

Поки переходили табором, четверо друзів ішли мовчкі. Позад них ішло чимало цікавих, які хотіли подивитись, як вони йтимуть далі та як себе триматимуть. Але, вийшовши за лінію таборів і відійшовши на досить далеку відстань від цікавих, д'Артаньян, не розуміючи гаразд у чому річ, спитав:

— А тепер, любий друже Атос, зробіть мені ласку й скажіть, куди й чого ми йдемо?

— Хіба ви не бачите, що ми йдемо на бастіон?

— Що ж ми там робитимемо?

— Та ви ж чули, ми йдемо туди снідати.

— Чому ми не могли поснідати у Парпайо?

— Бо нам треба поговорити про дуже серйозну й важливу для нас справу. А хіба ж можна було там, у таверні, хоч п'ять хвилин спокійно порозмовляти, коли щохвилини то приходять, то виходять, то вітаються, то втручаються в розмову всілякі причепи. Тут же, принаймні, ніхто нам не заважатиме.

— Мені здається,— сказав д'Артаньян з властивою йому обережністю, яка, проте, ні трохи не зменшувала його мужності,— мені здається, що ми могли б знайти якесь далеко краще й зручніше місце десь на березі моря в дюнах.

— Де ми б усі четверо зібралися і радилися? Чи не гадаєте ви, що через чверть години найбільше кардинал від своїх шпигунів якнайточніше довідався б, де ми були і навіть про що радилися.

— Безумовно!— підтримав Араміс.— Атос має слухність, тут пустинь немає.

— Нам би не завадило знайти пустиню,— сказав Портос,— та де її візьмеш?

— Такої пустині, куди б не міг залетіти птах, не міг би вискочiti з своєї нірки заєць, нема. А на мою думку, і птах, і заєць, і навіть риба поробилися шпигунами кардинала. Краще буде, коли ми докінчимо нашу витівку і підемо вперед, крім того, тепер вже й сором повернатись назад. Ми пішли в заклад несподівано і я ладен заприсягтися, що ніхто не догадається про справжню причину й мету. Ми мусимо протриматися на бастіоні годину. Протягом цієї години або нас атакує ворог, або не атакує. Якщо він нас не атакує, ми матимемо цілу годину для розмови: коли ж він нас атакує, то ми будемо боронитись і все таки матимемо змогу поговорити, а на додачу цим своїм закладом ми вкриємо себе славою. Отже, бачите, як усе складається на добре.

— Так то воно, так! — сказав д'Артаньян. — Але ми неминуче спіймаємо кулю.

— Атож, — засміявся Атос, — ви, д'Артаньян, добре знаєте, що найстрашніші не ворожі кулі.

— Як на мене, — озвався Портос, — то я не мав би нічого проти того, щоб у таку експедицію вирушати, маючи при собі наші мушкети.

— Це було б по-дурному, навіщо тягти на собі зайвий тягар?

— Я не бачу нічого дурного в тому, щоб, ідучи назустріч ворогові, мати при собі добрий мушкет, дюжину патронів та запасець пороху.

— О, — засміявся Атос, — чи ви, Портос, не чули, що розповідав д'Артаньян?

— Що саме?

— Д'Артаньян же розповів, що вночі була гаряча справа і що чимало було вбитих з обох сторін.

— То й що з того?

— А те, що їх, мабуть, ще не встигли прибрати.

— Ну?

— Ну, то до наших послуг будуть усі їхні мушкети, їхні порохівниці та патрони. Замість чотирьох мушкетів ми матимемо хоч п'ятнадцять.

— О, Атос, — скрикнув Араміс, — ти справді геніальна людина!

Портос нахилив голову на знак того, що цілком приєднується до твердження Араміса.

Сам д'Артаньян, здавалося, лишався непереконаним.

Напевно Грімо поділяв невпевненість молодого гасконця, бо, бачачи, що вони йдуть у напрямі ворожого бастіону, річ, про яку досі він не замислювався, раптом підійшов до свого хазяїна і сіпнув його за край камзола:

— Куди ми йдемо? — жестом спитав він.

Атос мовчки вказав йому на бастіон.

— Але,— все так же мовчки з допомогою самих жестів заперечив Грімо,— ми ж залишимо там свої голови.

Атос підвів очі й палець до неба.

Грімо тоді поставив кошика на землю, сів поруч і, хитаючи заперечливо головою, дав зрозуміти, що далі він не піде.

Атос вийняв зза пояса свій пістоль, звів курок і, націливши, наблизив дуло його прямо до вуха Грімо.

Грімо, як підкинутий пружиною, схопився на ноги.

Тоді Атос мовчки наказав йому взяти кошик і йти вперед.

Грімо скорився.

Наслідки з усієї цієї пантоміми для Грімо були ті, що він, замість іти позад усіх в ар'єгарді, мусив тепер іти попереду всіх — в авангарді.

Прибувши на бастіон, четверо друзів оглянулись назад.

Понад триста солдатів усіх видів зброї стовпилися коло воріт табору. Трішки oddalік можна було бачити Бюсіні, драгуна, швейцарця і мовчазного четвертого учасника закладу.

Атос зняв свій капелюх, настремив його на вістря шпаги і помахав у повітрі над головою.

Всі глядачі відповіли йому таким самим привітанням, голосне їхнє „ура“ долинуло аж до самого бастіону.

Четверо друзів увійшли в бастіон, де раніше від них зник Грімо.

XVII

НАРАДА МУШКЕТЕРІВ

Як і сподівався Атос, бастіон був занятий тільки мерцями.

— Панове,— звернувся до своїх друзів Атос, беручи на себе командування експедицією,— поки Грімо готуватиме сніданок, візьмімось но збирати мушкети, патрони та порохівниці: одночасно ми зможемо розмовляти, бо ці пани,— вказав він на вбитих,— не слухатимуть нас.

— Ми їх навіть можемо поскидати в рівчак, спочатку оглянувши їхні кишені.

— Так, це буде справа Грімо,— розпорядився Атос. Ale, подумавши, додав:— ні, нехай лишаються покищо, може, вони нам ще придадуться.

— Оці мерці нам можуть придатись? Ти вже, здається, з глузду трохи з'їхав, друже.

— Не судіть передчасно, каже святе письмо і пан кардинал,— відповів Атос.— Скільки вже маємо рушниць?

— Дванадцять,— відповів Араміс.

— Скільки можна зробити пострілів?

— Сотню.

— Це більш ніж нам потрібно. Приготуймо зброю.

Четверо товаришів узялися заряджати мушкети. Саме коли вони зарядили останню рушницю, Грімо зробив їм знак, що сніданок готовий. Атос жестом же відповів, що це дуже добре і що тепер Грімо треба стати на варту, поки вони снідатимуть. Але, щоб йому не було так сумно, Атос дозволив Грімо взяти з собою хліб, пару котлет і пляшку вина.

— А тепер ходімо снідати,— розпорядився Атос.

Четверо друзів посідали прямо на землю, підбагавши по-турецькому ноги.

— Нарешті,— сказав д'Артаньян,— тепер нас ніхто не може почути, Атос, і ти зможеш, кінець - кінцем, розкрити нам твою таємницю.

— На мою думку, ви одночасно здобудете славу й дістанете справжнє задовolenня,— усміхнувся Атос.— Я влаштував для вас таку чудесну прогулянку, ось маєте смачний сніданок на свіжому повітрі, а онде п'ятсот чоловік, їх видно, коли придивитись, крізь бійниці бастіону, як вони, затамувавши подих, стежать за нами, вважаючи нас за божевільних або за геройів.

— Алеж, Атос, твій секрет! — не втерпів д'Артаньян.

— Секрет той,— нарешті, задовольнив цікавість друзів Атос,— що вчора ввечері я бачився з міледі.

Д'Артаньян, який підніс був до рота повну склянку вина, збиравчись випити, раптом застиг на мить, а потім рука його із склянкою так затремтіла, що він примушений був поставити склянку на землю, щоб не розхлюпати вино.

— Ти бачив твою жін...

— Тсс...— спинив його Атос,— ви забуваєте, друже,

що не всі знають про мої родинні справи те, що знаєте ви... Я бачив міледі.

— Де ж це? — спитав д'Артаньян.

— Приблизно за два літ звідси. В таверні „Червоного голубника“.

— Ну, значить, я пропав... — промовив д'Артаньян.

— Ні, покищо не зовсім, — заспокоїв його Аtos, — бо в цей час вона вже, мабуть, залишила береги Франції. Д'Артаньян зітхнув з полегкістю.

— Але, кінець - кінцем, — спитав Портос, — хто ж така ця міледі?

— Чарівна жінка, — відповів Аtos, куштуючи вино з склянки. — Ач, чортів шахрай, хазяїн таверни! — скрикнув він. — Замість шампанського підсунув анжуйського і гадав, що ми не помітимо. Так, — продовжив Аtos, — красуня жінка, яка була прихильна до нашого друга д'Артаньяна. А він, не знаю чим, її образив і тепер вона хоче помститися йому: місяць тому підіслала до нього двох убивць, які мали вбити його з мушкетів; вісім днів тому намагалась його отруїти, а вчора просила його голову у кардинала.

— Як, просила у кардинала мою голову? — скрикнув блідий з жаху д'Артаньян.

— Правда, — стверджив Портос, — я чув це на власні вуха.

— І я також, — озвався Араміс.

— Тоді, — сказав занепалим голосом д'Артаньян, — не варто й боротися довше. Краще вже я сам собі пущу кулю в лоб і всьому буде край.

— Це найбільше глупство, яке можна зробити, — зауважив Аtos, — не кажучи вже про те, що й ліків проти нього немає ніяких.

— Алеж я все одно не уникну їхніх рук, — відповів д'Артаньян. — Такі вороги... Насамперед незнайомець

з Менга, потім де Вард, якого я поранив трьома ударами шпаги, потім міледі, про таємницю якої я випадково довідався, і, нарешті, сам пан кардинал, якому я провалив план його помсти.

— Ну і що ж! — сказав Атос. — Всього четверо, як і нас: один на один, виходить. Чорт! Он Грімо нам робить знаки, з яких можна догадатись, що нам загрожує зовсім інше число ворогів. Що там таке, Грімо? — гукнув він до свого слуги. — Зважаючи на серйозність становища, я дозволяю вам говорити, друже мій, тільки будьте лаконічні, я вас прошу. Що ви бачите.

— Загін.

— Скільки їх.

— Двадцятеро.

— Хто саме?

— Шістнадцять саперів і чотири солдати.

— За скільки кроків вони від нас?

— Кроків за п'ятсот.

— Добре. Ми ще встигнемо доїсти сніданок і допити наші склянки з вином. Твоє здоров'я, д'Артаньян!

— За твоє здоров'я! — підтримали одноголосно тост Портос і Араміс.

— Дякую. Хай буде за моє здоров'я, хоч я і не сподіваюся, що від ваших добрих побажань мені стане легше.

— Не журись! — сказав Атос. — Великий бог, як кажуть магометани, і майбутнє в руках його.

Потім, вихиливши склянку до дна, Атос поставив її поруч себе, не хапаючись, підвівся і, взявши перший, що трапився йому під руку мушкет, підійшов до бійниці.

Портос, Араміс та д'Артаньян зробили те саме. Грімо наказали стати позаду чотирьох друзів, щоб заряджати їм рушниці.

Через хвилину показалася група людей. Вони йшли по глибокому рівчаку — коліну траншеї, яка сполучала бастіон з містом.

— Біс його бери! — скрикнув Атос. — Не варто було нас турбувати через цих двадцятьох чудаків, озброєних лопатами, кирками та ломами. Коли б Грімо догадався зробити їм знак піти геть, то я певний, що вони слухняно повернулися б і пішли.

— А я непевний, — заперечив д'Артаньян, — бо вони занадто рішуче простують у цей бік. Крім того, з робітниками ж є четверо солдатів та бригадир, озброєні мушкетами.

— Це тому вони такі рішучі, що нас ще не побачили, — сказав Атос.

— Клянуся, — скрикнув Араміс, — мені просто гайдко стріляти на цих бідолашних міщан, признаюся вам.

— Поганий з тебе абат, — озвався Портос, — коли ти жалієш єретиків.

— А таки Араміс має слухність! — сказав Атос. — Стійте-но, я їх зараз попереджу.

— Чи ви збожеволіли, Атос! — крикнув д'Артаньян. — Що ви збираєтесь робити, вони ж вас уб'ють.

Але Атос, навіть нічого не відповівши, виліз на проломину в стіні бастіону, зняв з голови капелюх і, тримаючи його в одній руці, а в другій рушницею, гукнув голосно робітникам та солдатам, що були вже всього кроків за п'ятдесят від бастіону і здивовано стали, побачивши перед собою людину з капелюхом у руках, що схилилася перед ними в граціозному поклоні.

— Панове, — крикнув їм Атос, — я і кілька моїх товаришів якраз снідаємо в цьому бастіоні. А ви знаєте, до чого неприємно, коли тобі перебивають сніданок. Ми вас дуже просимо, отже, якщо у вас тут невід-

кладні справи, почекати, поки ми закінчимо снідати, або надійдіть трохи пізніше. А ще було б краще, якби у вас виникло бажання покинути свій заколот і приєднатися до нас. Ми б з вами випили склянку вина за здоров'я його величності французького короля.

— Обережно, Атос! — гукнув д'Артаньян.— Хіба ти не бачиш, що вони націляються на тебе?

— Бачу, бачу,— озвався Атос.— Але це буржуа, міські мешканці, вони препогано стріляють. Вони напевно мене не поцілять.

Справді гримнули врозбрід чотири постріли з мушкетів, і кулі засвистіли навколо Атоса, але жодна його не зачепила.

У відповідь, майже одночасно з їхніми пострілами, бахнув залп мушкетерів. Але він був спрямований влучніше: троє солдатів зразу впали мертві, а один робітник — поранений.

— Грімо,— крикнув Атос, все ще стоячи на проломіні,— другий мушкет.

Грімо зараз же подав. Троє друзів самі собі зарядили мушкети.

Пролунав новий залп, і знов двоє саперів та бригадир упали мертвими, а решта вдарились тікати.

— Ану, панове, на вилазку! — гукнув Атос.

Четверо друзів, кинувшись з бастіону вниз, побігли до того місця, де лежали побиті ла-рошельці. Вони забрали всі мушкети та спис бригадира і, певні того, що втікачі не спиняться, аж поки не добіжать до самого міста, спокійно повернулися до бастіону, несучи свої трофеї.

— Перезарядіть рушниці, Грімо, — розпорядився Атос.— А ми, панове, сідаймо кінчати наш сніданок і нашу розмову. На чому пак ми спинилися?

— Я пригадую,— озвався д'Артаньян, що більш від усіх був зацікавлений знати, що було далі з міледі.

— Так вона поїхала до Англії,— продовжував Атос.

— Чого саме?

— Щоб убити або влаштувати вбивство Букінгема. Д'Артаньян аж шарпнувся увесь.

— Та це ж підлota! — крикнув він.

— О, щодо цього, то це мене турбує якнайменше,— проговорив Атос.— Грімо, якщо ви кінчили з рушницями, візьміть список убитого бригадира, прив'яжіть до нього серветку і прикрутіть цей прапор на вершку нашого бастіону, нехай ла-рошельці принаймні бачать, що мають справу з хоробрими королівськими солдатами.

Грімо мовчки і точно виконав. Хвилину згодом білий прапор маяв над головами чотирьох друзів. Грім оплесків з таборів, що докотився аж на бастіон, зустрів появу прапора. Майже пів тabora вийшло дивитись на це диво.

— Як,— здивувався д'Артаньян,— тобі байдуже, що вона вб'є або влаштує вбивство Букінгема? Адже він наш друг.

— Герцог Букінгем англієць, герцог—наш ворог, з яким ми зараз б'ємося, нехай вона, що хоче, те й робить з ним. Мене це обходить не більше, ніж порожня пляшка спід вина,— сказав твердо Атос, жбурнувши від себе кроків на п'ятнадцять порожніх пляшок, з якої він вицідив останні краплі вина в свою склянку.

— Хвилиночку,— спинив його д'Артаньян.— Я так не можу ставитися до Букінгема, хоч би тому, що він нам подарував таких розкішних коней.

— Особливо ж чудові сідла,— озвався Портос.

— I, крім того,— додав Араміс,— бог хоче не смерті грішника, а лиш його каяття.

— Амінь,— сказав Атос.— Пізніше ми повернемося до цієї теми, якщо це дасть вам задоволення. Але що найбільш мене цікавить у даний момент, і я певен, д'Артаньян, що ти мене зрозумієш, це вирвати з рук цієї жінки, так би мовити, бланковий підпис кардинала, з допомогою якого вона любісінько собі збиралася знищити тебе, а можливо, навіть і нас.

— Це якийсь чорт, а не жінка! — скрикнув Портос.

— І цей підписаний кардиналом бланк так і лишився у неї? — спитав д'Артаньян.

— Ні, він опинився у мене,— відповів Атос.— Я не скажу, що це було, наприклад, приємно й легко, бо тоді я збрешу.

— Любий мій Атос,— розчулено сказав д'Артаньян.— Я вже не можу полічити, скільки разів ви рятували мені життя.

— Так це ти тоді залишав нас, щоб піти до неї? — спитав Араміс.

— Саме так.

— І у тебе цей бланковий підпис кардинала? — спитав д'Артаньян.

— Ось він.

Атос витяг з кишені камзола дорогоцінний папірець.

Д'Артаньян розгорнув його тримтячими руками, навіть не намагаючись приховати свою схильованість, і прочитав:

„Пред'явник цього діє з моого наказу і на користь держави.

З грудня 1627 року. Рішельє“

— Таки справді це безконтрольний дозвіл на все, що завгодно! — проговорив Араміс.

— Треба зараз же порвати цей папір,— сказав д'Артаньян, якому здавалося, ніби він прочитав свій смертний вирок.

— Якраз навпаки,— живо заперечив Атос,— треба зберегти цей дорогоцінний папірець. Я б не віддав його ні за яке золото.

— А що ж вона тепер робитиме? — спитав д'Артаньян.

— Що? — перепитав байдужим тоном Атос. — Найімовірніше — вона напише кардиналові, що один мушкетер, на ім'я Атос, силою вирвав у неї документ; напевно, в тому ж таки листі вона порадить кардиналові позбутися не тільки цього мушкетера, але і його двох друзів — Портоса й Араміса. Кардинал, без-

умовно, пригадає, що це якраз ті люди, які безнадійно йому стають упоперек дороги. Отже, одного чудового ранку він накаже заарештувати д'Артаньяна, а щоб він не сумував занадто в Бастілії, кардинал накаже приїднати до нього і нас.

— Та ну тебе! — скрикнув Портос. — Це вже ти занадто сумно жартуєш.

— Я зовсім не жартую, — спокійно відповів Атос.

— Знаєш, — сказав Портос, — на мою думку, скрутити шию цій клятій міледі було б меншим гріхом, ніж убивати цих нещасних гугенотів тільки за те, що вони співають по-французькому ті ж самі псалми, що ми співаємо по-латині.

— А яка про це думка нашого абата? — спокійно спитав Атос.

— Я скажу, що я такої ж думки, як і Портос, — відповів Араміс.

— Я так само! — кинув і собі д'Артаньян.

— Щастя її, що вона далеко, — сказав Портос, — бо, слово честі, вона б мені здорово заважала тут.

— А мені вона заважає і в Англії так само, як у Франції.

— Одного я не розумію, — сказав Портос, — коли вже ти її тримав у своїх руках, чому ти її не втопив, не задавив, не повісив? Бо тільки мерці не повертаються.

— Ви так гадаєте, Портос? — спитав Атос, усміхуючись якоюсь мертвою усмішкою, значення якої збагнув тільки д'Артаньян.

— Мені спала на думку одна річ, — сказав д'Артаньян.

— Яка, кажи! — зацікавились усі мушкетери разом.

— До зброї! — гукнув Грімо.

Молоді люди вмить посхоплювались і кинулися до мушкетів.

Цього разу від міста підходив загін чоловік на двадцять - двадцять п'ять. Але тепер це були вже не робітники, а солдати гарнізону.

— Чи не повернутись нам до таборів? — сказав Портос. — Мені здається, що сили занадто нерівні.

— Неможливо, — відповів Атос, — з трьох причин: по-перше, ми не закінчили снідати, подруге, нам ще треба серйозно поговорити; потретє, нам тут треба побути ще десять хвилин, щоб минула рівно година.

— В такому разі, — сказав Араміс, — слід накреслити план бою.

— Та що ж тут накреслювати! — сказав Атос. — Як тільки ворог наблизиться на віддаль пострілу, ми почнемо стріляти і будемо стріляти доти, доки в нас вистачить зарядів. Коли ж ті, що лишаться живі, підуть у наступ, то ми дамо їм змогу наблизитись і навіть спуститись у рівчак, а коли вони злізуть туди, ми звалимо їм на голови уламки оцієї стіни, що тримаються тільки якимось чудом еквілібрystики.

— Браво! — гукнув Портос. — Рішуче, Атос, ти народився, щоб бути генералом, і кардинал, що вважає себе за велику людину, ніщо проти тебе.

— Панове, — застеріг Атос, — прошу вас, націляйтеся добре на когось одного і бережіть заряди.

— Готові! — відповіли йому друзі.

— Плі! — скомандував Атос.

Чотири постріли злилися в один: упало четверо.

Враз забив барабан, і загін, прискоривши кроки, ринувся вперед.

Постріли з мушкетів сипалися назустріч загонові, кожен несучи вірну смерть наступаючим. А втім, ла-рошельці, наче знаючи, що вразливе місце обложених ними — їх мала чисельність, уперто й рішуче йшли вперед.

Коли ла-рошельці підійшли до бастіону, їх уже лишалося тільки десятеро чи дванадцятеро. Останній залп вибив ще кількох з них, але не спинив. Вони бігом кинулись у рівчак коло піdnіжжя бастіону і почали дертись угору, до проломини в стіні.

— Ану,— скомандував Атос,— кінчаймо їх усіх разом. На стіну! На стіну!

Четверо друзів, та на підмогу Грімо, налягли на величезну брилу мурівкої стіни, що від вибуху ледве трималася на своїй основі, і, упершись у неї дуалами своїх мушкетів, з усіх сил штовхнули. Ця частина стіни захиталась, наче від сильного пориву вітру, і потім, одірвавшись від основи, з страшним гуркотом звалилась униз, у рівчак. Дикий нелюдський зойк розітнув повітря, стовп пороху повільно підійнявся знизу і розтанув у небі... Край! Все скінчилось!

— Невже ми їх усіх до одного задавили? — спитав Атос.

— Здається, так,— відповів д'Артаньян.

— Ні,— озвався Портос,— онде двоє чи троє тікають як опечені.

Справді, троє чи четверо нещасних, брудні, пошарпані, в крові, тікали, гнані божевільним страхом, в напрямі до міста. Це все, що лишилося від загону.

Атос подивився на свій годинник.

— Панове, рівно година, як ми тут,— сказав він.— Заклад ми виграли, але треба бути на висоті. До речі, д'Артаньян же ще нам не розповів, що йому спало на думку.

Мушкетер цілком спокійно вернувся на своє місце і сів коло решток сніданку.

— Мою думку? — спитав д'Артаньян.

— Авжеж. Хіба ви забули, ви збиралися розповісти нам, що вам спало на думку...
—

— Ага, ага, згадав! — сказав д'Артаньян.— Я поїду ще раз до Англії, я доб'юся до герцога Букінгема.

— Ви цього не зробите, д'Артаньян,— сказав твердо й холодно Атос.

— Чому так? Хіба я вже не їздив раз?

— Це була інша справа й інші часи. Тоді ми не були в стані війни в Англією, мілорд Букінгем був нам не ворог, а спільник. Тепер же, коли ви це зробите, це може бути розцінене, як зрада.

Д'Артаньян зрозумів справедливість слів Атоса і замовк.

— А ось мені, здається, добра ідея спала на думку,— сказав Портос.

— Тихо! — гукнув Араміс.— Слухайте думку Портоса.

— Я прошу у капітана де Тревіля відпустку з якогонебудь приводу, тільки привід вигадайте ви самі, у мене щодо цього невеликі здібності, ви ж знаєте. Міледі мене не знає. Я розшукаю її, вона й не догадається нашо, а коли я цю красуню знайду, я її задавлю.

— Що ж, я не від того, щоб пристати на пропозицію Портоса.

— Хай йому, що ви! — заперечив Араміс.— Убивати жінку. Ні, стійте, у мене справжня ідея.

— Давайте, кажіть, Араміс! — озвався Атос.

— Треба попередити королеву.

— Ато ж, правильно,— в один голос сказали Портос і д'Артаньян.

— Попередити королеву? А яким же способом, прошу вас? — спитав Атос.— Хіба ж у нас є зв'язки з Лувром? Хіба ми можемо когось відрядити туди? Та ще й так, щоб ніхто не знав? Звідси до Парижа сто сорок лье: наш лист не дійде й до Анжера, як усіх нас заарештують.

— Щодо того, щоб передати її величності листа вірною людиною, то у мене,— сказав Араміс, червоні-ючи,— в Турі є вірна й спритна людина...

Араміс спинився, побачивши, що Атос усміхнувся.

— Ну, що, не приймаєте цього способу, Атос?— спитав д'Артаньян.

— Я не відкидаю його цілком,— відповів Атос,— але я хотів би тільки нагадати Арамісові, що він не може залишити таборів, а всякий інший, крім нас, не буде певним у такій справі; що через дві години після того, як виїде наш посланець з таборів, всі чорнорясники кардиналові знатимуть напам'ять наш лист і що негайно ж заарештують вас і вашу спритну особу.

— Не кажучи вже про те, що королева врятує Букінгема, а нас і не подумає,— додав Портос.

— Те, що каже Портос, чистісінька правда,— сказав д'Артаньян.

— Ого-го! — гукнув здивовано Атос.— Що це там за заворушення трапилось у місті?

— Ударили загальну тривогу.

Четверо друзів прислухались і до них ясно долинули звуки барабанів.

— Ось побачите, вони відрядять проти нас цілий полк,— сказав Атос.

— Сподіваюсь, ви не збираєтесь, Атос, відбивати наступ цілого полку?— спитав Портос.

— А чому й ні?— озвався спокійно Атос.— Я не відмовився б триматись проти цілої армії, коли б тільки ми захопили були ще з дюжину пляшок вина.

— Слово честі, барабан наближається,— сказав д'Артаньян.

— Нехай собі наближається,— заспокоїв Атос.— Звідси до міста чверть години ходу, отже, від міста сюди так само. Це більше часу, ніж нам потрібно,

щоб здійснити наші наміри. Якщо ми підемо звідси, ми ніде й ніколи не знайдемо більш зручнішого місця. Крім того, стійте, любі друзі, у мене виникла близкуча думка.

— Кажіть швидше.

— Дозвольте, спершу я зроблю кілька невідкладних розпоряджень Грімо.

Атос зробив знак своєму слузі підійти.

— Грімо,— сказав йому Атос, показуючи на численних мерців, що лежали в самому бастіоні,— візьміть оцих-о панів, поставте їх попід стіною бастіону, понадягайте їм шапки і примостіть рушниці біля рук.

— Ой, і розумна ж голова!— скрикнув д'Артаньян.— Я розумію тебе!

— Ви розумієте? — спитав Портос.

— А ти, Грімо, розумієш? — спитав Араміс.

Грімо вклонився на знак того, що він розуміє.

— Це все, що треба,— сказав Атос.— Вернімось до нашої розмови, власне, до моєї близкучої думки.

— А мені все таки хотілося б зрозуміти, в чим річ? — напосівся Портос.

— Це не обов'язково,— озвався Атос.

— Ну, ну, вашу думку, Атос! — сказали одночасно д'Артаньян з Арамісом.

— Ця міледі, ця жінка, цей демон має, як ви казали, д'Артаньян, дівера?

— Так, ї навіть я його добре знаю. Знаю навіть, що він не дуже то полюбляє свою невістку.

— Це вже непогано,— сказав Атос,— було б ще краще, коли б він її ненавидів.

— Я все ж таки хочу знати, що робить Грімо і навіщо? — не заспокоювався Портос.

— Тихо, Портос! — спинив його Араміс.

— Як прізвище цього дівера міледі?

— Лорд Вінтер.
— Де він тепер?
— Він повернувся до Лондона, як тільки почалась війна.

— Чудово. Оце саме та людина, яка нам потрібна,— сказав Атос.— Його ми зможемо попередити. Ми повідомимо його, що його невістка готується вбити одну особу і що тому він мусить пильнувати міледі, не спускати її з ока. Напевно в Лондоні є щось подібне до закладів для божевільних; він її туди влаштує і ми будемо спокійні ...

— Поки її випустять звідти,— сказав д'Артаньян.

— Ну, ви вже занадто багато хотите, д'Артаньян. Я сказав те, що тільки зміг надумати. Чим багатий тим і радий. Більш нічого не можу придумати.

— А на мою думку,— сказав Араміс,— це було б найкраще. Ми попередимо одночасно лорда Вінтера й королеву.

— Кого ж це ми відрядимо з листами до Лондона і до Тура?

— Я ручуся за Базена,— сказав Араміс.

— А я за Планше,— додав д'Артаньян.

— Справді,— підтримав Портос.— Якщо ми не можемо відлучатися з табору, то нашим лакеям це не заборонено.

— Безперечно. Сьогодні ж понаписуємо листи, дамо їм грошей і нехай ідуть,— запропонував Араміс.

— Дамо їм грошей? — перепитав Атос.— Виходить, у вас є гроші.

Четверо друзів перезирнулись, хмарка набігла на їхні обличчя; вони посмутніли.

— Стоп! — гукнув д'Артаньян.— Он я бачу червоні й чорні крапки заворушились. Що ви скажете про цілий полк, Атос? Величезне військо.

— Таки справді! — озвався Атос. — І йдуть ще без барабанів та труб, ой, мерзотники! Гей, Грімо! Ти вже закінчив?

Грімо нахилив голову на знак того, що вже, і показав рукою на цілий ряд мерців, розставлених ним у наймальовничіших позах з рушницями й навіть шпагами.

— Браво! — гукнув задоволено Атос. — Ти можеш пишатися буйністю твоєї уяви, Грімо.

— Нічого не розумію, — з серцем сказав Портос. — Що воно й до чого?

— Спершу забираємося звідси, — сказав д'Артаньян, — ти зрозумієш потім.

— Хвилиночку, друзі, хвилиночку! — спинив їх Атос. — Нехай Грімо прибере наш сніданок.

— Ага, — сказав Араміс, — ось чорні й червоні крапки більшають щохвилини. Я тої ж думки, що й д'Артаньян: не можна гаятись, треба забиратися звідси і то якнайшвидше.

— Слово честі, — озвався Атос, — я не від того, щоб і відступати. Ми закладались пробути тут годину, а минуло вже півтори. Ходімо, панове, ходімо.

Грімо вже пішов уперед з кошиком, тарілками й десертом.

Четверо друзів пішли слідом за ним. Не встигли вони пройти й десяткох кроків, як Атос крикнув:

— Стійте но, що ж ми робимо?

— В чому річ? Ти щонебудь забув? — спитав Араміс.

— А прапор, чорт візьми! Не гаразд лишати в руках ворога прапор навіть тоді, коли цей прапор звичайна серветка.

І Атос бігом кинувся назад. Кішкою здерся по уламках стіни на самий вершок і схопив прапор. В цей момент ла-рошельці вже підійшли майже на віддаль пострілу. Побачивши цього дивака, який просто наче

на сміх виліз назустріч їхнім пострілам, ла-рошельці відкрили шалену стрільбу по ньому.

Проте, Атос, начебто заворожений від куль, спокійно відв'язував прапор. Кулі дзижчали й свистіли навколо, але жодна не чіпала його.

Знявши прапор, Атос повернувся спиною до ла-рошельців і помахав у повітрі прапором в напрямі тaborів.

Страшні крики залунали з обох боків: з одного боку лунали розлючені осатанілі вигуки гніву, з другого — захоплені вигуки ентузіазму.

Гримнув другий залп і три кулі пробили серветку, зробивши цим з неї справжній прапор.

З французького табору лунало:

— Злазьте! Злазьте!

Атос почав злазити. Його друзі нетерпляче ждали його. Нарешті, він весело з'явився біля них.

— Ходімо, Атос, ходімо швидше! Тепер, коли ми маємо вже все, крім грошей, смішно було б дозволити вбитій себе.

Але Атос не дуже поспішав, ідучи важно. Його друзі, переконавшись, що їхні зауваження не впливають, примушенні були рівнятися на його кроки.

Грімо з своїм кошиком пішов уперед і тепер уже кулі не могли досягти його.

Раптом через хвилину почулася несамовита стрілянина. Стріляли залпами й поодинці: постріли тріщали якийсь час безперестанку. Потім стихли.

— Що це таке? — спитав Портос. — На кого вони стріляють? Ніде ж нікого не видно.

— Вони стріляють на наших покійників, — відповів Атос.

— Так наші ж мерці не можуть їм відповідати.

— Безперечно, тоді вони подумають, що це якась засідка, і почнуть радитись. Потім вони відрядять

своїх парламентерів, і коли ті, нарешті, побачать, що це жарти, ми вже будемо далеко. Ось чому не варто так поспішати, щоб, чого доброго, не схопити ще плевриту.

— О, тепер я збагнув, нарешті! — скрикнув захоплено Портос.

— Слава богу, нарешті! — знизав плечима Атос.

У французькому таборі, коли побачили друзів, що поверталися звичайним кроком, знялася ціла буря оплесків та шалених вигуків „ура“.

Знов почулася стрілянина з мушкетів, але тепер уже кулі засвистіли навколо наших друзів. Ларошельці, очевидно, вже заволоділи бастіоном і звідти обстрілювали друзів. Але кулі не влучали.

— Otto, які незграби! — сказав Атос. — Скількох ми вбили? Дванадцятьох?

— Здається, п'ятнадцятьох.

— Скільки задавили?

— Вісім чи десять ларошельців.

— І замість усього жодної навіть подряпини. Е, ні, стій но, що то у вас на руці, д'Артаньян? Коли не помиляюся, кров?

— Дурниці, це нічого, — відповів д'Артаньян.

— Куля рикошетом?

— Навіть і того менше. Я просто собі подряпав руку брильянтом моого власного персня, — заспокоїв д'Артаньян Атоса, бо він захвилювався, побачивши кров на руці д'Артаньяна. Адже, як читач пригадує, ми вже казали, що Атос особливо полюбив молоденського гасконця і мав до нього майже батьківські почуття.

— Он воно що значить носити на пальці великі брильянти! — повчально сказав Атос.

— От тобі й маєш! — скрикнув Портос. — А ми ще думаємо, де взяти грошей. А брильянт!

— Стій, а таки правда! — підтримав Араміс.

— Слава богу, Портос, нарешті, у вас путня думка з'явилася,— зауважив Атос.

— Авжеж,— надувся Портос за такий комплімент,— раз є такий брильянт, можемо його продати.

— Але це брильянт від королеви,— спробував був заперечити д'Артаньян.

— Тим більше підстав,— озвався Атос,— бо королева цим урятує Букінгема, свого коханця, що буде цілком справедливо, і знов таки королева цим урятує нас, її друзів, що буде найпристойнішою річчю: отже, продаймо цей брильянт. Яка ваша думка щодо цього, пане абат? Портоса я не питаю, він перший уже висловився.

— Я гадаю так,— сказав, ніяковіючи, Араміс,— що раз це не є подарунок від коханки, тобто не запорука кохання, то тоді, звичайно, д'Артаньян може його продати.

— Вашими устами промовляє свята істина, пане абат! Значить продавати?

— Так.

— В такому разі,— засміявся д'Артаньян,— продамо його, і квит!

А стрілянина тим часом все ще не вщухала, хоч мушкетери давно вже вийшли за межі досягання куль.

— А тепер, панове, більш ні слова про все, що тут говорено. Бачите, нам біжать назустріч.

Весь табір охопив рух. Дві тисячі чоловік були глядачами вихватки чотирьох друзів, але нікому з них і на думку не спало, що в цьому крилася якась інша мета, крім молодецької зухвалості, щоб покуражитись над ворогом. Сотні бігли ім назустріч, щоб потиснути їм руки, привітати. Весь табір з ентузіазмом кричав: „Хай живуть мушкетери!“ „Хай живуть гвардійці!“ Першим зустрів, потиснув руку і привітав друзів

де Бюсінії, кажучи, що він радо програє заклад. За ним підбігли швейцарець та драгун і так само поздоровляли й вітали їх. Нарешті, в усьому таборі знявся такий несамовитий галас, лемент, регіт, що кардинал, не знаючи, в чому річ, стурбувався і, думаючи, що це якийсь заколот, відрядив Лагудіньєра, капітана своїх гвардійців, довідатись, що сталося.

— Ну, що там трапилось? — нетерпляче спитав кардинал, коли Лагудіньєр повернувся.

Лагудіньєр розповів кардиналові про чудернацький-хоч і мужній, заклад трьох мушкетерів та одного гвардійця з де Бюсінії, про те, як вони, снідаючи на бастіоні Сен-Жерве, відбили наступ ворога й побили та понівечили багатьох ла-рошельців.

— Ви не чули прізвищ цих трьох мушкетерів? — спитав кардинал.

— Так, ваша високопреподобність. Їх звуть: Атос, Портос та Араміс.

— Знову ті ж мої відважні! — промурмотів кардинал. — А гвардійця як звуть?

— Пан д'Артаньян.

— Я так і знав. Треба, щоб ці четверо обов'язково були моїми.

Того ж самого вечора кардинал розмовляв з природу вранішньої події з капітаном де Тревілем. Капітан де Тревіль, який знав про заклад та подію вранці зі слів самих учасників її, героїв, як звали їх тепер у таборі, розповів знову все кардиналові з усіма деталями, навіть не забувши епізода з серветкою.

— Прекрасно, пане де Тревіль, — сказав кардинал, — добудьте мені цю серветку, будь ласка. Я накажу вишити на ній золотом три лілії і дам її як прапор вашій роті.

— Ваша високопреподобність, це буде несправед-

ливо, бо, крім моїх мушкетерів, там був і гвардієць пана Дезессара.

— Гаразд, в такому разі візьміть і його до своєї роти. Коли вже вони всі четверо так заприятелиювали, то нехай будуть усі вкупі.

Того ж вечора пан де Тревіль повідомив друзів про приємну новину і запросив усіх їх на завтра до себе на сніданок.

Д'Артаньян не тямив себе від щастя. Нарешті, здійснилася мрія його життя і він став теж мушкетером.

Троє мушкетерів теж сяяли з радості.

— Слово честі,— сказав д'Артаньян Атосові,— яка щаслива ідея тобі спала на думку. Ти подивись, ми стали героями, ми здобули славу, а пішли туди тільки тому, щоб серйозно перебалакати про дуже важливу для нас справу.

— І тепер цю розмову ми зможемо вільно продовжувати тут, бо, дякувати богові, нас, мабуть, відтепер вважатимуть за кардиналістів.

Д'Артаньян зразу ж, як вимагав етикет, пішов до пана Дезессара, щоб поінформувати його про своє підвищення й відкланяється.

Пан Дезессар, який дуже прихильно ставився до д'Артаньяна, зрадів за нього і навіть, знаючи, що для нового мушкетерського обмундирування д'Артаньянові тепер потрібні будуть гроші, запропонував їх юнакові. Але д'Артаньян, подякувавши, відмовився. Щоправда скориставши з нагоди, він попросив пана Дезессара оцінити його брильянт і, якщо пан Дезессар схоче, то й купити.

Другого дня ранком о восьмій годині слуга пана Дезессара приніс д'Артаньянові від свого пана гаман з грішми; в ньому було сім тисяч ліврів.

Це була вартість подарунку королеви.

XVIII

РОДИННІ СПРАВИ

Атос винайшов слово: родинні справи. В усякі внутрішні сімейні чи родинні справи кардинал ніколи не втручався. Це не обходило нікого. Кожен вільно міг перед очима всіх влаштовувати свої родинні справи.

Отже, Атос винайшов слово: родинні справи.

Араміс догадався: відрядити лакеїв.

Портос винайшов спосіб добути гроши: продати брильянт.

Тільки д'Артаньян не знайшов і не вигадав нічого. Д'Артаньян, найкмітливіший з усіх чотирьох.

Ніде правди діти, треба признатись, що саме ім'я міледі зовсім його паралізувало.

Е, ні, стійте! Як же так, помиляємось! Д'Артаньян дуже вдало знайшов покупця на брильянт.

Сніданок у капітана де Тревіля відбувся пишний і дуже веселий. Д'Артаньян прибув на нього вже у повному новому мушкетерському вбрани. Він був майже однаковий на зріст з Арамісом. А, як пригадує читач, через надзвичайну щедрість свого видавця, що купив за неймовірну ціну його поему, Арамісові не бракувало грошей і він справив собі все обмундирування у подвійній кількості. Отже, Араміс охоче відступив своєму другові один повний комплект.

д'Артаньян був цілком щасливий. Його мрія здійснилася. Тільки темною хмарою загрози на його сяючому горизонті стояла міледі.

За сніданком було погоджено, що друзі ввечері зберуться в приміщенні Атоса і закінчати свої справи.

Цілий день д'Артаньян ходив по всьому табору, красуючись у своєму новому мушкетерському вбранні.

Увечері, зібравшись о призначенні годині до Атоса, друзі мали вирішити остаточно такі питання: що писати діверові міледі; що писати спритній особі в Турі; хто саме з їхніх лакейв повезе листи.

Кожен пропонував свого: Атос посилається на стриманість і мовчазність свого Грімо, який заговорить тільки тоді, коли, так би мовити, розв'яже йому язик сам його пан; Портос вихваляє свого Мушкетона, з ріст і сила якого дорівнювали чотирьом звичайним слугам; Араміс складав помпезні хвали своєму Базенові за його кмітливість, і, нарешті, д'Артаньян вихваляє хоробрість і спритність свого Планше, неодноразово згадуючи поведінку його під час знаменитої події в Булоні.

Довго сперечалися мушкетери, все ніяк не могли спинитися на комусь з них остаточно. Нарешті, Атос промовив:

— На нещастя, треба було б, щоб усі ці добрі властивості були зосереджені в одній тій людині, яку ми мусимо послати.

— Та де ж нам узяти таку людину?

— Знаю, що неможливо знайти,— сказав Атос,— отже, візьмімо краще Грімо.

— Ні, Мушкетона!

— Ні, Базена!

— Найкраще пошлімо Планше, запевняю вас; Планше хитрий і хоробрий,— закінчив д'Артаньян.

— Панове,— озвався Араміс,— головне не те в на-

шому лакеї, що він найсильніший, чи найспритніший, чи там найхоробріший, а найважливіше знати, хто з них найбільше любить гроші.

— Мудру річ висловив Араміс,— сказав Атос,— використувати нам доводиться зараз не чесноти наших слуг, а їхні хиби. Ви таки великий знавець людської душі, пане абат!

— Безперечно,— погодився Араміс,— бо нам не тільки треба подбати про успішне виконання дорученого, а передбачити й усі можливості на випадок провалу. Ідеться ж тут не тільки про голову й життя нашого посланця...

— Тихо, Араміс,— спинив Атос.

— Так, так,— вів далі стиха Араміс,— не тільки про життя слуги, а про життя і його пана, правдивіше, панів. Чи то ж наші слуги так нам віддані, щоб ризикувати для нас своїм життям? Ні.

— Слово честі,— озвався д'Артаньян,— я майже відповідаю за Планше.

— В такому разі, додайте до його відданості вам певну солідну суму і відповідайте без майже.

— Ет! Все одно вас обдураєть! — пессимістично озвався Атос.— Вам пообіцяють за гроші все, а як дійдеться до діла, то тільки но нехай що трапиться, зараз же вас зрадять. Який чорт! Ми ж не діти. Щоб дістатись до Англії (Атос знизив голос до шепоту), треба переїхати всю Францію, усіяну кардинальськими шпигунами та підкупленими; треба мати дозвіл на виїзд до Англії; треба знати англійську мову, щоб доїхати до Лондона. Слухайте но, це дуже важко.

— Та зовсім ні,— сказав д'Артаньян, який чи не найбільше від усіх хотів, щоб справа вдалася.— Мені це здається зовсім не таким важким. Ну, ясна річ,

чорт візьми, коли ми напишемо лордові Вінтеру про всі політичні події, про заходи кардинала ...

— Тихше! — знову спинив Атос.

— Про всі інтриги, про державні справи,— продовжував д'Артаньян тихенько,— ясна річ, нас живо колесують усіх, алеж ви не забувайте, як ви самі сказали, Атос, що ми ж писатимемо тільки про родинні справи. Ми ж йому писатимемо тільки так, щоб можна було обеззброїти міледі негайно ж по її прибутті до Лондона. Я б йому написав приблизно так ...

— Ану, ану,— сказав Араміс, заздалегідь збираючись критикувати.

— „Шановний, любий друже...“

— Так, так. Нічого сказати: „любий друже“ англійцеві,— урвав д'Артаньяна Атос,— хороший початок. Браво, д'Артаньян. Тільки за оце вас живо четвертують, замість колесувати.

— Гаразд. Тоді я просто напишу коротко: „Шановний пане...“

— Навіть можете написати „мілорд“,— сказав Атос.

— Ну, „Мілорд, чи пригадуєте ви зустріч біля огорожі Люксембурга?..!

— Так, тепер Люксембург. Прекрасно! Подумають, що це ми натякаємо на стару королеву. Ой, д'Артаньян, оце було б геніально! — grimнув Атос.

— Ну, так напишемо просто: „Мілорд, пригадуєте ви невеличку огорожу, біля якої вам урятували життя?“

— Е, д'Артаньян, ніколи з вас не вийде путящого редактора: „Біля якої вам урятували життя!“ Хіба це пристойно для порядної людини нагадувати свої послуги комусь? Докір за свою послугу — це нестерпна образа.

— Ой, бодай вас, любий Атос. Я відмовляюся писати під вашою редакцією.

— І добре зробите, любий, ви маєте кращі успіхи, орудуючи шпагою та мушкетом. Передайте ж, мабуть, перо панові абату, це йому більш до лиця.

— Атож,— озвався Портос,— передайте перо Арамісові; не дурно ж він пише всякі там дисертації по-латині. Нехай но він себе виявить.

— Гаразд. Хай буде по-вашому — згодився д'Артаньян.— Утніть но нам цього листа, Араміс, тільки благаю вас ім'ям святого отця папи, будьте стислі, бо я теж чіплятимуся до ваших помилок, попереджаю.

— Прошу вас! — охоче згодився Араміс, повний юнацької самовпевненості.— Тільки введіть мене в курс подій, бо, власне кажучи, я чув краєчком вуха, що ця міледі, невістка лорда Вінтера, добра шахрайка і навіть особисто переконався, підслушавши її розмову з паном кардиналом ...

— Та тихше, чорт візьми! — grimнув пошепки Атос.

— ... але докладно я нічого не знаю,— підтримав Портос.

Д'Артаньян запитливо подивився на Атоса. Вони якийсь момент дивились мовчки один на одного. Потім Атос, побілівши на виду і злегка закусивши губу, наче через силу, кивнув головою д'Артаньянові. Д'Артаньян зрозумів, що він може говорити.

— Так ось що треба написати,— почав д'Артаньян:— „Мілорд, леді Вінтер злочинниця, яка хотіла вас убити, щоб загарбати спадщину після вас. Вона не могла одружитися з вашим братом, бо була вже одружена у Франції, але ...“

Д'Артаньян спинився, наче підшукуючи відповідне слово і дивлячись на Атоса.

— ... була вигнана своїм чоловіком,— продовжив Атос.

— ... бо вона була таврована,— вів далі д'Артаньян.

— Та не може бути! — скрикнув Портос. — Неможлива річ, вона хотіла вбити свого дівера?

— Так.

— Вона була вже одружена? — спитав Араміс.

— Так.

— І її чоловік побачив у неї тавро на плечі? — скрикнув Портос.

— Так.

Ці тричі сказані „так“ Атос вимовляв щораз усе сумніше.

— А хто бачив це тавро у неї? — спитав Араміс.

— Д'Артаньян і я, — відповів Атос. — Або правильніше хронологічно буде сказати: я і д'Артаньян.

— А чоловік цієї потвори живий ще? — спитав Араміс.

— Так, живий.

— Ви певні того?

— Безперечно.

На якийсь час запала мертвa мовчанка. Кожен переживав почуте відповідно до своєї натури.

— Цього разу, — урвав мовчанку Атос, — д'Артаньян дав нам прекрасну програму, яку слід використати, і по цій канві ви її мусите писати, Араміс.

— Гаразд. Мовчіть, пишу.

Араміс узяв перо, замислився на хвилину і став швидко писати. Через хвилину вісім - десять рядків, елегантно написані красивим, тонким, майже жіночим почерком, були готові:

Араміс своїм ніжним голосом прочитав:

„Мілорд!

Особа, що пише до вас ці кілька рядків, мала честь схрестити з Вами шлагу коло відомої Вам огорожі на вулиці д'Анфер. Після цього ви неодноразово мали ласку називати

цю особу своїм другом. Отже, ця особа хоче довести свою до Вас дружбу доброю порадою. Двічі Ви мали стати жертвою Вашої близької родички, яку Ви вважаєте навіть своєю спадкоємицею, не знаючи того, що, беручи шлюб з Вашим братом, вона була вже одружена у Франції. Стережіться, щоб цього разу Вам не загинути. Ваша родичка виїхала з Ла-Рошель до Англії. Стежте за її прибуттям туди, бо вона має страшні, злочинні наміри. Коли Ви хотите знати, на які ганебні вчинки вона здатна, прочитайте її минуле на її лівому плечі”.

— Оде так добре написано, мій любий Араміс! — скрикнув Атос. — Лорд Вінтер пильнуватиме її тепер, якщо цей лист дійде до нього; коли ж лист потрапить до рук самого кардинала, то навіть і тоді ми не будемо скомпрометовані. Тільки знаєте, що коли той слуга, який повезе цього листа, не довезе його до Лондона? Спиниться десь, припустімо, в Шательро або що, а нам скаже, що був у Лондоні? Зробімо краще так: половину грошей дамо зараз, а другу половину після того, як він нам привезе відповідь. Брильянт у вас, д'Артаньян?

— Я маю краще, ніж брильянт. Ось гроші. — І д'Артаньян кинув на стіл гаман з золотом.

Араміс і Портос оставпіли. Атос залишився спокійний, тільки спитав:

— Скільки в цьому гамані?

— Сім тисяч ліврів.

— Сім тисяч коштував цей маленький брильянт? — скрикнув здивований Портос.

— Виходить, так, — відповів Атос, — коли гроші ось. Не міг же д'Артаньян додати сюди власних грошей.

— Але, панове, в усьому цьому, — сказав д'Артаньян, — ми не подумали про королеву. Подбаймо

трохи про здоров'я її любого Букінгема. Це найменший наш обов'язок щодо нього.

— Правда,— підтримав Атос,— але це вже справа Араміса.

— Добре,— згодився, трохи зніяковівши, Араміс,— кажіть, що треба писати.

— Та дуже просто,— сказав Атос,— склади ще один лист до твоєї спритної особи в Турі.

Араміс знову взяв перо; замислився на хвилину і швидко накидав кілька рядків, які зараз же подав на затвердження друзів.

„Моя люба кузино!

— Ага,— сказав Атос,— ця спритна особа в Турі — ваша двоюрідна сестра.

— Ні, троюрідна,— відповів Араміс.

— Нехай зійде за двоюрідну.

Араміс продовжував:

Моя люба кузино!

Його високопреподобність кардинал, нехай бог береже його здоров'я на користь Франції та на страх ворогам держави, вже майже закінчив війну з поганими єретиками Ла - Рошелі мабуть, англійський флот навіть і не підійде до берегів. Насмілюся сказати, я певен, що лордові Букінгему стане наперешкоді якась важлива подія. Його високопреподобність — найвидатніший політик часів минулих, сучасних і, сподіваюся, майбутніх. Він погасив би й сонце, коли б воно йому заважало. Перекажіть ці приємні новини вашій сестрі, моїй дорогій кузині. Мені приснилося, що цей клятий англієць умер. Не можу точно пригадати від чого саме: від ножа чи від отрути, а тільки я певний був уві сні, що він умер; а ви знаєте, все, що мені присниться, завжди здійснюється. Сподівайтесь мене скоро побачити“.

— Прекрасно, прекрасно! — скрикнув Атос. — Ви король поетів, мій любий Араміс! Лишається тепер тільки написати адресу на цьому листі.

— Чого ж, це проста річ, — сказав Араміс і, згорнувши елегантно листа, надписав:

„До панночки Мішон, швачки білизни в Турі“.

Троє друзів перезирнулись. Їх пошили в дурні.

— Тепер ви бачите, панове, що цього листа може повезти до Тура тільки Базен. Моя двоюрідна сестра знає тільки Базена і тільки йому повірить; всякий інший провалить справу. Крім того, Базен честолюбний і вчений. Базен читав історію, друзі мої; він знає, що Сікст Г'ятій став папою, хоч за молодих літ був свинопасом. А тому, що він збирається разом зі мною постригтись у монахи, то має надії стати коли не папою, то принаймні кардиналом. Ви ж розумієте, що така людина з такими намірами не дасть себе спіймати, а коли б його все ж таки заарештували, то він стане швидше великомучеником, аніж викаже.

— Добре, добре, — сказав д'Артаньян. — Посилайте вашого Базена, але до Англії дозвольте послати мого Планше. Поперше, міледі одного разу наказала своїм лакеям вигнати його геть з свого дому, нагородивши добрими стусанами; а Планше має добру пам'ять і, клянуся, буде щасливий помститись. Отже, Араміс, якщо Тур це ваша справа, то Лондон — моя. До того ж Планше вже раз був зі мною в Лондоні і знає дорогу і досить правильно вміє вимовити: London, sir if you please; та my master lord d'Artagnan.¹ З цим, будьте певні, він добре відбуде свою подорож туди-й назад.

¹ „Лондон, пане, будь ласка“; і ще „мій хазяїн пан д'Артаньян“.

— В такому разі,— сказав Атос,— Планше дістане сімсот ліврів за один кінець до Англії і сімсот ліврів за другий — назад. Базен дістане по триста — до Тура й назад. Отже, у нас лишиться п'ять тисяч ліврів. Ми візьмемо собі кожен по тисячі ліврів, а одну залишимо нашому абатові на непередбачені, екстраординарні витрати або на наші спільні потреби, згода?

— Любий Атос,— сказав Араміс,— ви говорите, як Нестор, а він, це кожен знає, був наймудріший з стародавніх греків.

Покликали Планше, дали йому розпорядження й точні інструкції.

— Я сховаю лист за підкладку моого одягу, а якщо мене заарештують, проковтну його.

— Так тоді ж ти не виконаєш доручення,— сказав д'Артаньян.

— Сьогодні ввечері ви дасте мені копію цього листа і завтра на ранок я знатиму його напам'ять.

Д'Артаньян подивився на своїх друзів з таким видом, наче хотів сказати:

„Ну, що я вам казав?“

— А тепер слухай,— звернувся він знову до Планше,— маєш вісім днів, щоб доїхати до Лондона й розшукати лорда Вінтера, і вісім днів, щоб повернутися сюди. Якщо на шістнадцятий день, о восьмій годині вечора точно, ти не приїдеш, хоча б запізнився тільки на п'ять хвилин, ні копійки грошей не дістанеш, чуєш?

— В такому разі, пане, купіть мені годинник,— сказав Планше.

— На, бери мій,— сказав Атос з своєю безтурботною щедрістю,— і старайся виконати доручення якнайкраще. Знай, що своїми балачками, навіть коли ти прохопишся недоречним словом, коли ти зайво валандати-

мешся, цим ти згубиш свого пана, який так довіряє тобі, що навіть ручиться перед нами за тебе. Запам'ятай також, що коли б трапилося якесь лихо д'Артаньянові через тебе, то я тебе знайду, де б ти не був, і тут тобі буде край!

— О, пане! — скрикнув Планше, принижений таким підозрінням і наляканий спокійним тоном та виглядом мушкетера. — О, пане, або я виконаю успішно доручення, або мене розрубають начетверо, і все одно кожна окрема частина моя не заговорить.

Вирішили, що Планше виїде завтра о восьмій годині ранку, щоб за ніч вивчити лист напам'ять.

Ранком, перед тим як Планше вже збирався був сісти на коня, д'Артаньян не витерпів; він не міг перебороти свого почуття симпатії до лорда Букінгема і, відвівши свого слугу трохи вбік, сказав йому тихенько.

— Слухай, коли ти передаси листа лордові Вінтеру і коли він його прочитає, ти йому скажеш: „Пильнуйте за мілордом Букінгемом, бо його хочуть убити“. Але це, Планше, така таємниця, що я її нікому, навіть друзям своїм, не хотів говорити, не тільки писати в листі. Розумієш?

— Будьте певні, пане,— відповів Планше.— Ви побачите, чи можна покладатися на мене.

І, скочивши на чудового коня, якого він мав покинути за двадцять льє, щоб пересісти на поштового, Планше галопом зірвався з місця. Серце, щоправда, у нього трохи стискалося і від погроз мушкетерів і від небезпечного майбутнього, але загалом він почував себе досить добре і був сповнений близкучих надій.

Базен виїхав другого дня і мав повернутися через вісім днів.

Четверо друзів під час відсутності своїх посланців, більш ніж будьколи, зрозуміла річ, були обережні, до всього дослухались і додивлялись. Цілими днями те їх робили, що прислухалися до того, що говорили в таборі, пильно стежили за поведінкою кардинала і з острахом придивлялися до кардинальських шпигунів та кур'єрів. Не один раз за цей час проїмало їх жахом, коли викликали когонебудь з них для якогось несподіваного доручення або варти. Їм треба було тепер дбати про свою безпеку, бо міледі, як загрозлива примара, стояла ввесь час над ними.

Ранком восьмого дня Базен, свіжий і, як завжди, з ласкавою усмішкою, ввійшов до зали таверни Парпайо, підійшов до чотирьох друзів, які щойно почали снідати, і, як було між ними умовлено, сказав:

— Пане Араміс, ось відповідь від вашої двоюрідної сестри.

Четверо друзів радісно перезирнулися: половина діла була зроблена; правда, що половина ця була і легша і коротша.

Араміс узяв лист і, мимохіть червоніючи, розпечатав його. Лист був написаний великими незграбними літерами з безліччю помилок.

— Боже мій! — скрикнув він, сміючись. — Я просто в розpacі, ніколи ця бідна Мішон не навчиться писати правильно!

Араміс прочитав листа і, передаючи його Атосові, сказав:

— Ось, гляньте, що вона пише, Атос!

Атос кинув оком на лист і тоді, щоб розвіяти всякі підоозри цікавих, які повернули голови в їх бік і почали підходити до них та прислухатись, прочитав голосно:

„Мій любий кузене! Моя сестра і я добре розгадали ваш сон і страшенно налякалися. Але не всякий сон здійснюється. Прощайте, бувайте здорові і хоч зрідка шліть про себе вісточку.

Аглая Мішон“.

— Про який це вона сон пише? — спитав давній приятель, драгун, що підійшов до Атоса, саме коли він почав читати листа.

— Та про той, що мені якось раз приснився, а я їй розповів,— сказав Араміс.

— А мене ніколи ніяка сон не сниться,— промовив швейцарець,— ніколи.

— Я заздрю вам,— озвався Атос, встаючи зза столу.

Д'Артаньян, побачивши, що Атос збирається вийти, підвівся і собі і, взявши під руку Атоса, вийшов разом з ним.

Араміс та Портос мусили залишитися ще на деякий час, щоб балашками й жартами зовсім одвести увагу від листа своїх випадкових, але досить нав'язливих співрозмовників.

А Базен тим часом з дороги пішов спати. Зручно вмостившись на купі соломи, він міцно заснув; і приснилося йому, що його пан Араміс, ставши папою, висвячував його, Базена, на кардинала.

Та щасливе повернення Базена тільки наполовину заспокоїло друзів. Дні чекання довгі завжди, але д'Артаньян на той час міг би заприсягтися, що доба мала сорок вісім годин. Він забував про всілякі перешкоди та несприятливі умови плавання і одночасно перебільшував могутність міледі. Він її уявляв собі демоном, що командує надприродними силами. Зачувши найменший шум, д'Артаньян блід, він думав, що це вже прийшли арештовувати його й друзів. Більш

того, все його довір'я, колись таке велике, до його пікардійця Планше щодалі меншало. Його тривога, сумніви помалу захопили й Портоса з Арамісом. Сам тільки Аtos лишався спокійним непорушно, так ніби ніяка загроза не нависла над головами його друзів та над ним самим, так ніби життя минало мирне, щоденне, спокійне.

Шістнадцятого дня всі ці ознаки занепокоєння і схильованості особливо гостро давалися взнаки д'Артаньянові, Арамісові й Портосові. Вони не могли всидіти на місці і одно виходили на дорогу, якою мав приїхати Планше.

— Слово честі,— казав ім Аtos,— ви не чоловіки, а справжні діти, що так боїтесь жінки. Та насправді, про що тут ідеться? Про ув'язнення? Ну, гаразд, нехай і заарештують; так нас же можуть і визволити звідти? Адже визволили пані Бонасьє? Що нам зітнуть голову? Так щодня в траншеях на нас чекає далеко гірше: нам може ядром відірвати ногу, і тоді лікарі й хірурги, лікуючи та відрізуючи ноги, намучать нас далеко більше, ніж кат, стинаючи нам голову. Почекайте ще години три-чотири, і я певен, що Планше прибуде, ось побачите. Я вірю Планше, він мені здається чесною людиною.

— А коли він не повернеться? — спитав д'Артаньян.

— А коли він сьогодні і не повернеться, значить він спізнююється, ото й усе. Він міг упасти з коня, зламати собі ногу, міг, поспішаючи в дорозі, схопити запалення легенів. Ну, бо ж, панове, треба бути хоч трохи філософами, як, приміром, я! Сідайте но до столу та вип'ємо вина. Ніколи життя не здається таким рожевим, як тоді, коли дивишся на нього крізь бокал шамбертена.

— Це було б добре,— відповів д'Артаньян,— та

коли ж я навіть не можу безбоязно тепер і пити. Все мені здається, що вино вийшло з льохів міледі.

— Ви буркотун, д'Артаньян! Така чарівна жінка! — сказав Атос, але сам здригнувся і провів долонею по лобі, та по голові, наче щоб прогнати тяжкі думки, що аж потом зросили його лоб.

Тим часом день схилявся до вечора. Повільно наступала ніч. Нарешті, споночіло.

Атос із своєю часткою грошей за брильянт майже не залишав таверни Парпайо. Він знайшов достойного собі партнера в особі Бюсіні, який, до речі, програвши заклад, дав їм розкішний обід. Вони і цього вечора, як завжди, заходилися грати й випивати.

Ударило сьому годину. Почулися кроки патрулів, що йшли на подвоєння постової варти. Пів на восьму відбили зорю. Час був розходитись.

— Ми пропали,— прошепотів д'Артаньян на вухо Атосові.

— Ви хочете сказати, що ми програли,— сказав спокійно Атос, витягаючи з кишені чотири пістолі й кидаючи їх на стіл.— Ану, панове, вже пробили зорю, ходімо спати!

І Атос вийшов з таверни в супроводі д'Артаньяна, Араміс ішов ззаду під руку з Портосом. Араміс бурмотів собі під ніс вірші, а Портос час від часу з видглядом розпачу шарпав себе за вус.

Раптом у майже нічній вже пітьмі вималювалася знайома постать і голос, так добре знаний голос, проговорив, звертаючись до д'Артаньяна:

— Пане, я несу вам плащ, бо сьогоднішній вечір такий вогкий і холодний.

— Планше! — скрикнув сп'янілий від радості д'Артаньян, а за ним і Портос з Арамісом.

— Ну, так, авжеж Планше,— озвався Атос.— Що ж

тут дивного в цьому? Він пообіцяв прибути точно о восьмій годині вечора. Вісім і є. Він додержав свого слова. Браво, Планше! Браво! Ти порядний хлопець, і коли ти захочеш покинути твого пана, я візьму тебе до себе за лакея.

— Е, ні! — вклонився Планше. — Я ніколи не покину пана д'Артаньяна.

Одночасно д'Артаньян відчув, як Планше всунув йому записку в руку.

Д'Артаньяна охопило велике бажання кинутися на шию своєму слузі, але він побоявся, що коли хтонебудь із зустрічних побачить таку незвичайну сцену, то в нього можуть виникнути якісь підозріння.

— У мене є записка, — сказав д'Артаньян Атосові й друзям.

— Добре, — відповів Атос, — ходімо до себе й прочитаемо.

Записка пекла руку д'Артаньянові: мимохіть він прискорив кроки. Але Атос узяв його під руку і примусив іти повільніше.

Нарешті, дійшли до свого приміщення, власне, до свого намету. Планше лишився вартувати біля входу, щоб ніхто не застукав зненацька чотирьох друзів. Засвітили лампу і д'Артаньян тримтячи рукою зламав печатку.

В листі було чотири слова:

„Thank you, be lazy“, тобто: „Дякую, будьте спокійні“.

Атос узяв з рук д'Артаньяна лист, піdnіс його до лампи й піdpалив. Він усе його тримав, аж поки від листа не лишилося нічого, крім попелу. Тоді він покликав Планше і сказав йому:

— Тепер, любий хлопче, ти маєш право вимагати свої сімсот ліврів. Хоч, правда, з таким листом ти й не ризикував занадто.

— Так, але здобути цього листа мені було не легко,— відповів Планше.

— Ну, то розкажи нам,— озвався д'Артаньян.

— О, пане, це занадто довго.

— Твоя правда, Планше,— сказав Атос,— бо вечірню зорю давно вже відбили і можуть помітити, що в нас довше від усіх горить світло.

— Що ж робити,— сказав д'Артаньян,— лягаймо спати. Іди, Планше, і спи добре.

— Клянуся, пане, це буде перший раз за всі шістнадцять днів,— відповів Планше.

— І я так само!— сказав д'Артаньян.

— І я теж!— сказав Портос.

— І я так само!— сказав Араміс.

— Добре, хочете, щоб я сказав вам правду?— признався Атос,— я теж так само.

XIX

ЛИХА ДОЛЯ

Міледі в лютій нестямі не знала, що робити. Вона металася по палубі шхуни, наче поранена тигриця. Вона ладна була кинутись у море, щоб допливти назад до берега, вона божеволіла з люті; очі її наливалися кров'ю, коли вона думала, що за ганьбу д'Артаньяна, за погрози Атоса вона не помстилася їм, а мусила виїхати геть з Франції.

Скоро ці почуття й думки так заполонили її всю, стали такі непоборні, що вона вже не могла спокійно міркувати і, ризикуючи навіть накликати на себе дуже серйозну небезпеку, стала благати капітана, щоб він висадив її на французькому березі. Але капітан, поспішаючи вихопитись із свого непевного становища між французькими й англійськими крейсерами, як кажан між пацюками та птахами, не хотів і слухати її. Він вирішив, що це жіночі примхи і тому нема чого на них особливо звертати увагу. Але, зважаючи на особливу рекомендацію кардинала щодо цієї пасажирки, капітан пообіцяв їй зсадити її на берег десь у Бретані чи то в Лоріані, чи в Бресті, якщо море й французи дозволять пристати.

Але вітер ввесь час віяв супротивний і такий сильний, що йти вперед було майже неможливо. Доводи-

лось тільки лавірувати, переходячи з одного галсу на другий. Через дев'ять днів після виходу з Шаранти перед міледі, позеленілою з досади й люті, тільки ще засиніли береги Фіністера.

Міледі вирахувала, що коли б вона висадилася тут і перетнула цей куток Франції, то, щоб добутися знову до кардинала, потрібно витратити щонайменше три дні; ще один день вона клала на те, щоб пристати до берега й висадитись, це буде вже чотири, і коли їх додати до минулих уже дев'яти днів, вийде тринадцять. Тринадцять марно витрачених днів! А за ці тринадцять днів багато що могло змінитись у Лондоні. Міледі була певна, що коли б вона повернулась, кардинал страшенно розгнівався б на неї і, безперечно, прихильніше вислухував би скарги на неї, ніж її власні скарги на когось іншого. Отже, вона промовчала, коли пливли повз Лоріан, а потім Брест, і не відновила своїх домагань зсадити її на берег. Капітан же, задоволений з того, що його пасажирка заспокоїлась, сам, звичайно, не нагадував їй.

Міледі продовжувала свою подорож і того самого дня, коли Планше відплівав з Портсмута назад до Франції, посланиця його високопреподобності переважно входила до порту.

Місто цвіло. Все було в заворушенні: тільки що терміново закінчили будувати чотири величезні кораблі і їх спускали на воду. На спеціальному підвищенні, ввесь сяючий від брилянтів, золота й самоцвітів, з великим сніжнобілим пером на капелюху, яке звисало йому аж на плече, стояв, як завжди елегантний, красунь Букінгем. Навколо нього товпилися майже такі ж близкучі, як і він, його придвірні.

Був один з тих чудових рідкіх днів узимку, про які Англія згадує, що світило сонце. По-зимовому трохи

бліде, але ще розкішне світило тихо сідало за обрій і, обливаючи пурпуром небо, море й берег, відбивалось у шибках старовинних будинків міста, як кривава заграва пожежі.

Міледі з насолодою впивалася чудовим свіжим повітрям, споглядаючи всю цю потужність воєнних приготувань, які вона мусила зруйнувати, всю могутність англійської армії, яку вона мусила перемогти. Вона, одним одна жінка, з допомогою тільки золота, єдиним помахом руки мусила всю цю велич, всю славу Англії розвіяти димом.

Тихо ввійшла торговельна шхуна на рейд і збиралася вже стати на якір, коли до неї наблизився озброєний п'ятьма гарматами кутер. Не доходячи до шхуни, кутер спустив шлюпку, в неї сіли офіцер, боцман та вісім матросів і через хвилину шлюпка стрілою підлетіла до шхуни.

На палубу зійшов тільки сам офіцер. Його зустріли з усіма почестями, які належали санові морського офіцера.

Офіцер кілька хвилин тихо поговорив з капітаном шхуни, відібрав від нього й прочитав якісь папери та документи, а потім звелів покликати на палубу всіх матросів і пасажирів.

Коли розпорядження було виконано, офіцер голосно запитав капітана, з якого порту він відплів, чи приставав у дорозі до берегів і де саме. На всі ці запитання капітан дав точні й вичерпні відповіді. Тоді офіцер почав оглядати спершу екіпаж судна, а потім пасажирів. Підійшовши до міледі, він спинився перед нею і довго пильно вдивлявся в неї, не кажучи їй ні слова.

Потім офіцер підійшов знову до капітана, сказав йому кілька слів, і з цього моменту на шхуні стали

виконувати тільки його розпорядження. Офіцер віддав наказ іти вперед під конвоєм озброєного кутера. Велика торговельна шхуна служняно пішла вперед обік з невеликим кутером, що грізно наставив на неї дула всіх своїх п'ятьох гармат.

Коли офіцер, оглядаючи пасажирів, спинився перед міледі і став її оглядати, нема чого й говорити, що міледі так само й собі впилася в нього поглядом. Але, хоч як звикла міледі читати думки тих, кого їй треба було розпізнати, цього разу крізь безстрасно красиве обличчя офіцера вона ніяк не могла прозирнути.

Офіцерові цьому на вигляд було років двадцять п'ять - двадцять шість. Це був високий стрункий шатен з синіми, глибоко посадженими очима, з тонкою красивою формою рота, з твердим закругленим підборіддям, яке свідчило про тверду волю і навіть упертість, з високим злегка похилим назад лобом, які бувають у поетів та ентузіастів, і красиво зачісаним назад густим волоссям.

Коли ввійшли в порт, була вже ніч. Густий туман ще збільшував темряву; ліхтарі не світили, здавалося, плавали в морі туману, оточені жовтуватим сяйвом, наче місяць під негоду. Повітря було вогке, холодне; ніч непривітна, сумна.

Міледі, цю сильну, зовсім не сентиментальну жінку, охопило неприємне передчуття. Вона мимохіть здригнулась.

Коли шхуна стала на якорі, офіцер наказав матросам забрати ввесь багаж та пакунки міледі й знести все у шлюпку; потім підійшов до міледі і, ввічливо подавши їй руку, запропонував зійти в шлюпку.

Міледі подивилась на нього і завагалась.

— Хто ви, пане? — спитала вона. — І чим пояснити вашу особливу увагу до мене?

— З моого костюма ви можете бачити, мадам, що я офіцер англійського флоту.

— Хіба це так заведено, що офіцери англійського флоту віддають себе до послуг усіх англійок, що прибувають до портів Великобританії, і навіть галантність їх сягає так далеко, що вони супроводять їх аж до самого берега?

— Так, мадам, це тепер так заведено не через надмірну галантність, а через звичайну обережність. У нас, як ви знаєте, війна, і всіх іноземців, що прибувають, ми перевозимо до спеціального готелю і вони лишаються там під доглядом доти, доки про них ми не зберемо потрібних нам відомостей.

Все це офіцер проговорив спокійно, твердо і ввічливо; проте, міледі не переконалась.

— Алеж я не іноземка, пане,— сказала вона найдосконалішою, найдобірнішою англійською вимовою, яку тільки можна було почути між Портсмутом та Манчестером.— Я леді Кларік, і ці заходи...

— Ці заходи обов'язкові для всіх, мадам. І ви марно будете протестувати.

— В такому разі я скоряюся, пане.

І, спершись на руку офіцера, вона почала спускатися по трапу в шлюпку. Офіцер зійшов слідом. У шлюпці офіцер запропонував їй сісти на розстелений великий плащ і сам сів поруч з нею.

— Вперед! — наказав офіцер матросам.

Вісім весел разом упали в воду і шлюпка полетіла, наче пташка над водою.

Через п'ять хвилин шлюпка пристала до берега.

Офіцер зіскочив на набережну і простяг руку міледі.

На набережній стояла карета.

— Це для нас карета? — спитала міледі.

- Так, мадам,— відповів офіцер.
- Готель, виходить, далеко?
- На другому кінці міста.
- Ходімо!— рішуче сказала міледі й так само рішуче сіла в карету.

Офіцер при собі наказав прив'язати до задка карети багаж міледі і тільки тоді ввійшов у карету, сів поруч і міцно зачинив дверцята.

Ту ж мить, навіть без усякого наказу їхати і куди саме, карету з місця рвонули сильні коні в галоп і вона понеслася вулицями міста.

Така дивна зустріч мала була породити у міледі силу думок. Отож, вона, бачачи, що офіцер не має найменшого наміру зав'язати з нею розмову, зручніше вмостилась у кутку карети і стала в думці перебирати всі деталі сьогоднішньої пригоди.

А втім, проїхавши з чверть години, вона здивувалася, що так довго ідуть, і нахилилася до віконця, щоб подивитись, куди її везуть. Але у віконці була чорна ніч. Будинки зникли, місто скінчилось; замість будинків з нічної пітьми назустріч кареті виринали одне по одному старі лахматі дерева, як чорні страшні примари.

Міледі затремтіла.

— Ми ж виїхали за місто, пане! — скрикнула вона. Молодий офіцер мовчав.

— Я не іду далі, поки ви мені не скажете, куди ви мене везете, пане, попереджаю вас.

На цю погрозу знов ніякої відповіді.

— О, це вже занадто! Рятуйте! Рятуйте! — закричала міледі.

Ніхто не відгукнувся. Карета, як і раніше, мчала вперед. Офіцер сидів, як кам'яна статуя.

Міледі глянула на офіцера одним з тих своїх убій-

чих поглядів, які завжди у неї мали успіх. Від лютого гніву з очей у неї сипалися іскри.

Офіцер сидів непорушний.

Міледі хотіла відчинити дверцята й вискочити геть з карети.

— Стережіться, мадам, ви вб'єтесь,— холодно промовив офіцер.

Міледі сіла знов на своє місце, не в силі дихати від люті. Офіцер і собі тепер нахилився в її бік, щоб краще роздивитись. Він був вражений: ця красуня, всього кілька хвилин тому така гарна, тепер з перекривленим від люті обличчям здавалася справжньою потворою. Хитра жінка враз збегнула, яке вона спровокувала гідке враження на молодого офіцера, і вмить схаменулась. Риси її обличчя розгладились і вона безпорадним жалісним голосом простогнала:

— Небом благаю вас, пане, скажіть мені, чи це з вашого особистого бажання, чи з наказу вашого уряду, чи з волі якогось моого ворога мені чинять оце насильство?

— Вам не чинять ніякого насильства, мадам. Те, що трапилося з вами, є наслідок надзвичайних заходів, які ми мусимо вживати щодо всіх пасажирів, які прибувають до Англії.

— Так ви мене не знаєте, пане?

— Уперше в житті я маю честь вас бачити.

— І ви можете завірити своїм словом честі, що не маєте ніяких підстав мене ненавидіти?

— Абсолютно ніяких, клянуся!

І в його голосі забриніла така щирість, що міледі не могла не повірити.

Їхали мовчки приблизно ще з годину. Нарешті, карета спинилася перед залізною гратчастою огорожею, за якою далі йшла дорога до старовинного масивного

й суворого на вигляд замку, що самотньо стояв над урвищим берегом моря. Вже крізь огорожу парку було чути, як билося море об прибережні скелі.

Карета проїхала під навислими над дорогою кронами дерев старого парку і спинилась, нарешті, на чотирикутному дворі, зовсім темному. Тільки но карета стала, як офіцер зразу ж відчинив дверцята й вискочив на землю. Потім він подав руку міледі і допоміг їй зійти. Міледі вийшла досить спокійно.

— В усякому разі,—тихо сказала міледі, озираючись навколо й спускаючи очі на молодого офіцера з найчарівнішою з усіх своїх усмішок,—я тут у цілковитому полоні. Але сподіваюся, що полон мій триватиме недовго, моя слухняність і ваша ввічливість тому запорукою.

Хоч який лестивий був комплімент, але офіцер на нього не відповів ні слова. Він витяг зза пояса маленький срібний свищик, подібний до тих, якими користаються боцмани на військових кораблях, і свиснув тричі на три різні лади. Зараз же з'явилося кілька конюхів, вмить розпрягли коней і поставили карету в сарай.

Коли все було закінчено, офіцер з тою самою ввічливістю запросив свою підконвойну ввійти в будинок. Вона, як і раніше, з усмішкою на обличчі взяла під руку офіцера і ввійшла з ним разом у низькі закруглені вгорі двері.

Вестибюль був тьмяно освітлений невеличкою лампочкою під стелею. В другому кінці вестибюля виднілись кам'яні гвинтові сходи нагору.

• Зійшовши нагору, міледі з офіцером спинилися коло масивних замкнених дверей. Офіцер вийняв з кишенні ключ, знатуго повернув його в замку і відчинив перед міледі призначену для неї кімнату.

Одним поглядом міледі оглянула всю кімнату до найменших деталей її.

Це була кімната, умебльовання якої могло бути однаково добре і для кімнати в'язня і для вільної людини. Але грани на вікнах та величезний замок на дверях зовні показували, що це швидше в'язниця.

Міледі ввійшла. Раптом вона, жінка сильних пристрастей і небоязкої вдачі, відчула, як сил їй не стало. Міледі упала в крісло, скрестила руки й опустила голову. Їй здавалось, що ось-ось відчиняться двері і ввійде суддя.

Але ніхто не йшов, крім двох або трьох матросів; вони мовчки повносили речі міледі, склали їх у куток і мовчки вийшли.

Офіцер сам особисто наглядав за всім мовчки і з своїм непорушним спокоєм. Мовчки жестом наказував матросам, що робити, мовчки ж кликав їх, коли було треба, своїм свинчиком.

Можна було подумати, що цей офіцер з підлеглими йому матросами ніколи не розмовляв, що жива мова була для них зайва.

Нарешті, міледі не витримала:

— Ради бога, пане,— скрикнула вона,— скажіть, що це таке? В чому річ? Благаю вас, з'ясуйте мені, у мене вистачить мужності почути про всяку небезпеку, що загрожує мені. Де я? Чого? Хто я тут: якщо я вільна, то навіщо грани на вікнах і замки на дверях? Якщо я ув'язнена, то за який такий злочин?

— Ви тут у тій кімнаті, яка призначена для вас, мадам. Я дістав наказ виїхати вам назустріч у море, зустрінути вас і привезти сюди. Я виконав цей наказ з точністю солдата й з усією ввічливістю дворяніна. На цьому кінчаються мої обов'язки щодо вас, принаймні в цю хвилину; решта ж стосується до іншої особи.

— А ця інша особа, хто вона? Не можете ви сказати мені її ім'я?..

В цей момент на сходах почулися кроки, дзенькіт шпор і голоси кількох осіб. Голоси й кроки затихли десь oddalіk, а кроки якоїсь одної особи наблизились до дверей.

— Ця особа? Ось вона, мадам! — сказав офіцер, уступаючись од дверей і витягаючись струнко з виглядом пошани.

Двері розчинились і на порозі став військовий.

Він був без капелюха, але із шпагою при боці і нервово м'яв у руці носову хусточку.

Світло донього не досягало, обличчя його лишилось неясно видним і міледі не могла його роздивитись. Тоді вона підвелася з крісла і, спершись на його ручки, потяглася всією своєю істотою вперед, назустріч розгадці.

Військовий, переступивши поріг, став повільно підходити. В міру того, як він наблизався до світла, міледі пильно вдивлялась унього. І раптом, коли світло лампи упало йому на обличчя, вона мимохіть відсахнулася назад.

— Що це? Мій дівер! — скрикнула вона зовсім стороپіло.

— Так, прекрасна пані! — відповів лорд Вінтер, напіввічливо - напівглузливо вклоняючись їй. — Це я власною особою.

— Але... тоді, цей замок...

— Належить мені, люба пані...

— ... ця кімната...

— А кімната тепер буде ваша.

— Виходить, я ваша ув'язнена?

— Майже так.

— Алеж це зухвале насильство...

— Без гучних слів, прошу вас. Сядьмо й поговорімо, як і личить родичам, — запропонував лорд Вінтер і, обернувшись до дверей, де все ще стояв, дожидаючи розпоряджені, офіцер, сказав йому:

— Добре, містер Фельтон, дякую вам. Тепер ви вільні, можете йти.

XX

РОЗМОВА РОДИЧІВ

Поки лорд Вінтер замикав двері й віконниці та присував свого стільця до крісла міледі, вона сиділа нездвижно, занурившись у свої думки. Вона шукала нових можливостей. Раніше перед нею стояв чорний морок, тепер, коли вона довідалась, у чиї руки потрапила, їй трохи, як то кажуть, розвиднилось. Вона знала свого дівера як бездоганно порядного дворяніна, завзятого мисливця, невтомного гравця, дамського зальотника, але зовсім нездатного до якоїнебудь інтриги. Як міг він довідатись про її приїзд? Так спритно її заманити, схопити? Навіщо він її затримує?

З кількох слів Атоса міледі могла зробити такий висновок, що її розмова з кардиналом була підслухана, але вона не могла навіть припустити таких швидких і несподіваних для неї наслідків.

Вона скоріше боялася, що це виявилося її попередня діяльність в Англії. Букінгем міг догадатись, що відрізані два брильянтові наконечники — це її рук діло. Він міг схотіти помститись. Але Букінгем був нездатний так поводитись із жінкою, особливо ж коли жінку спонукало на такий вчинок щодо нього почуття ревності.

Це припущення здавалося міледі найправдоподіб-

нішим. Вона майже певна була, що така доля оце її спіткала за минуле, але ні в якому разі не застере-ження на майбутнє.

Та хоч як там було, але в думці вона в усякому разі раділа, що потрапила в руки свого дівера, а не в чиєсь інші.

— Що ж, побалакаймо! — прокинулась міледі від своїх думок, певна, що з цієї розмови вона довіда-ється про все їй потрібне, бо певна була, що хоч як старатиметься лорд Вінтер, проте, він нездатний добре маскуватись. Отже, вона знатиме, як триматися надалі.

— Так, виходить, ви вирішили повернутись до Англії, не зважаючи на те, що не раз і не два мені казали, ніби ноги вашої більше ніколи не буде в Лон-доні? — почав лорд Вінтер.

Міледі на це запитання відповіла й собі запитанням:

— Насамперед скажіть мені, невже ви так добре стежили за мною, що могли знати з дивовижною точ-ністю не тільки, що я взагалі приїду до Англії, але точно день, годину і порт, куди я мала прибути?

Лорд Вінтер вирішив наслідувати тактику міледі, бо раз вона вживала її, значить, тактика ця добра.

— Але скажіть мені ви самі, люба невісточко, чого це ви прибули до Англії? — запитав знову лорд Вінтер.

— Та просто, щоб вас побачити, — відповіла міледі, навіть і в думці не маючи, як вона цим погіршила своє становище, підтверджуючи підозріння лорда Вінтера, викликані натяками в листі д'Артаньяна. Міледі, якраз навпаки, хотіла цією безневинною брехнею розчулити дівера.

— У - мгу! Мене побачити ... — похмурнівши, протяг лорд Вінтер.

— Ясно, щоб вас побачити. Що ж у цьому див-ного?

— І ідучи до Англії, у вас не було ніякої іншої мети, крім того, щоб побачитися зі мною?

— Ніякої.

— Значить, це тільки заради мене ви перепливли Ла-Манш.

— Заради вас одного.

— Чоррт! Яка ніжність, моя невісточка!

— Та чи я ж یе найближча вам родичка? — спитала міледі тоном зворушливої наївності.

— І навіть моя єдина спадкоємиця? — спитав і собі лорд Вінтер, утоплюючи свій погляд в самісінькі очі міледі.

Хоч як добре вміла маскуватись міледі, але при останніх словах лорда Вінтера вона несамохіть сіпнулась.

Справді бо удар був несподіваний, точний і глибокий. Здогади вихорем закрутилися в думках міледі. Насамперед вона подумала, що це Кетті виказала її заповітну думку, бо якось раз міледі необережно прохопилася кількома словами про це перед своєю покоївкою. Потім вона згадала, як, вкрай розлючена тим, що д'Артаньян не вбив лорда Вінтера, вона не в силі була приховати перед юнаком свого незадоволення з приводу цього.

— Я не розумію вас, мілорд,— сказала вона, аби щось сказати, щоб виграти кілька секунд і зібратися з думками.— Що ви хочете цим сказати? У ваших словах, здається, є якийсь прихований зміст?

— О, боже, ніякого абсолютно!— відповів лорд Вінтер найпростішим у світі тоном.— Ви хотіли мене бачити і ви прибули до Англії. Я довідався, тобто, власне кажучи, я догадався, що ви хочете мене бачити і їдете сюди. Отже, щоб позбавити вас зайвого клопоту й незручностей, пов'язаних з висадкою, з нічним переїздом, я відряджаю одного з моїх офіцерів зустрічати вас, даю в його розпорядження коні й карету, і вас привозять сюди, до моого замку, де я буваю щодня і де я єдиний володар. До речі, тут же для взаємного задоволення, щоб ми могли бачитися повсякчасно, я звелів приготувати вам кімнату. Хіба в цьому, що я кажу, є щось більше дивного, ніж у тому, що ви кажете?

— Ні. Найдивніше тут те, що ви були попереджені про моє приуття.

— А, між іншим, люба невісточко, це найпростіша річ: хіба ви не помітили, що перед тим, як увійти до порту, капітан вашої шхуни вислав уперед шлюпку з бортовою книгою і списком пасажирів, як це завжди робиться, щоб дістати дозвіл увійти в порт. Я комен-

дант порту, отже, мусив переглянути надіслані документи і в списку пасажирів побачив ваше ім'я. Тоді назустріч вам я послав свій кутер, бо догадався, що це ви спеціально заради мене йдете сюди. Решту ви вже знаєте самі.

Міледі збагнула, що лорд Вінтер каже неправду, дурить її, і від того ще більше злякалася.

— А що, це був мілорд Букінгем, якого я бачила сьогодні в порті на святі спуску кораблів? — спитала міледі, щоб хоч трохи відвести від себе неприємну розмову.

— Він самий. А, я розумію, ви цікавитеся ним, як і всі в тій країні, звідки ви прибули! Я знаю, що озброєння мілорда Букінгема турбують, і не мало, вашого друга кардинала.

— Мого друга кардинала? — скрикнула міледі, вкрай вражена тим, що лорд Вінтер був так добре поінформований.

— Хіба він не друг вам? — перепитав недбало лорд Вінтер. — Ну, тоді профічте, я, значить, помилився. Щодо мілорда - герцога, то ми про нього ще поговоримо пізніше, не відхиляймося від нашої з вами інтимної теми. Так ви кажете, що прибули спеціально для побачення зі мною?

— Так.

— Чудесно. Тоді даю вам слово, що тут так вас обслуговуватимуть, що й бажати кращого не треба. Крім того, ми бачитимемося щодня.

— Тобто? Хіба я тут залишуся назавжди? — спитала з неприхованою тривогою міледі.

— А хіба вам тут погано, моя невісточко? Вимагайте всього, чого хочете, я негайно ж виконаю всі ваші бажання.

— Алеж тут немає при мені моїх покоївок, слуг...

— Все це буде у вас, мадам. Скажіть лише, як

був поставлений ваш дім при першому вашому чоловікові, і ви матимете тут усе те ж саме.

— Мій перший чоловік? — скрикнула міледі, дивлячись на лорда Вінтера розгубленим, безтямним поглядом.

— Так, ваш французький чоловік; я не кажу про моого брата. Між іншим, якщо ви вже встигли забути, як було у вас при першому чоловікові, то я — він же живий ще — можу йому написати листа і попросити його вказівок щодо цього.

Холодний піт проступив на лобі міледі.

— Ви жартуєте, — глухо проказала вона.

— Хіба це схоже на жарт, мадам? — спитав лорд Вінтер, встаючи з свого крісла і відступаючи на один крок.

— Або, краще сказати, ви мене зневажаєте, — продовжувала міледі, впиваючись судорожно стисненими пальцями в ручки свого крісла.

— Вас зневажаю? Я? — презирливо проговорив лорд Вінтер. — Справді бо, мадам, невже ви серйозно думаете, що це можливо?

— Ви або п'яні або з розуму зсунулися, лорд. Ідіть геть і пошліть мені сюди якусь жінку.

— Жінки занадто нескромні, люблять зводити плітки. Чи не можу я вам допомогти, замість покоївки. Так, принаймні, всі ваші таємниці лишаться між нами в родині.

— Нахаба! — скрикнула міледі і, наче підкинута пружиною, підскочила до дівера, який, здавалося, дожидав її, склавши руки на грудях, щоправда, долоня правої руки його непомітно лежало на ефесі шпаги.

— Ого-го! — сказав він, усміхаючись. — Я знаю вашу звичку вбивати людей, але попереджаю, я боронитимусь, хоч би й проти вас.

— А, так, правда! Ви досить мізерні для того, щоб зняти руку на жінку.

— Можливо. До речі, я маю одне пробачення: адже я не перший чоловік, що зняв свою руку на вас. Так мені здається, принаймні.—І лорд Вінтер, підвівши поволі свою руку, вказав на ліве плече міледі, майже торкнувшись його пальцем.

Міледі заричала глухо і рвонулась аж у найдальший куток кімнати, ніби та пантера, що хоче, розгнавшись, кинутись на свою жертву.

— О, ричіть, скільки вам захочеться,—сказав тихо лорд Вінтер,—але не намагайтесь укусити, бо знов таки попереджаю вас, що інакше справи для вас повернуться на погане. Тут немає прокурорів, які розпоряджаються заздалегідь спадщиною; тут немає бродячих рицарів, які можуть викликати мене на дуель за те, що я тримаю в полоні таку красуню, як ви. Але, запам'ятайте це добре, тут у мене під рукою є судді, яким я передам безсоромну, ганебну жінку, що зуміла пролізти в родину лорда Вінтера, моого старшого брата; і ці судді, будьте певні, візьмуть цю жінку й віддадуть катові, а він поставить і на другому вашому плечі таке ж тавро, яке вже є у вас на одному.

Очі міледі були повні такої пекельної люті, що лорд Вінтер, чоловік, і до того ж озброєний, перед беззбройною жінкою відчув страх. А втім, він все продовжував, тільки вже гнівно:

— О, я розумію. Діставши спадщину після смерті моого брата, вам схотілося загарбати спадщину й після мене. Але заспокойтесь наперед: ви можете мене вбити або підіслати когось, щоб мене вбили, я вжив заходів, і жодного пенні з того, що я маю, не перепаде вам до рук. Чи ви і так вже не занадто багаті? Адже ви маєте й так не менш як мільйон, чи не досить з вас?

Невже ви не можете спинитися на вашому ганебному шляху, щоб не продовжувати й далі ваших злочинів? Чи ви вже їх робите заради пекельної втіхи? О, клянуся вам, коли б я не шанував так пам'ять моого брата й честь нашої родини, ви б давно вже ниділи в казематі державної в'язниці. Я мовчатиму, але й ви сидіть тихо у вашому теперішньому ув'язненні. Через п'ятнадцять - двадцять днів я виступаю з військом під Ла-Рошель, але напередодні моого від'їзду сюди по вас прибуде корабель, на який я сам власною особою посаджу вас і який візвезе вас до наших південних колоній. Тільки, будьте спокійні, я дам вам такого компаньйона, який при першій же вашій спробі втекти покладе вас на місці.

Міледі слухала з палаючими очима.

— Так,— продовжував лорд Вінтер,— ці ж п'ятнадцять - двадцять днів ви проживете тут, у цьому замку: стіни його товсті, кам'яні, двері міцні, вікна загратовані солідно: крім того, ваші вікна розташовані якраз над морем, а під вікнами урвища скеля. Далі: матроси моого екіпажу, віддані мені всім своїм життям, ввесь час стоятимуть на варті і біля вашої кімнати, і в дворі, і на всіх підступах до замку. Точний наказ їм дано: один крок, один жест, одне слово, що викриє ваш намір тікати, і вам всадять кулю в лоб. Коли вас уб'ють, то англійські судді тільки подякують мені за те, що позбулися зайвого клопоту з вами. А-а, ваші риси набирають свого звичайного вигляду спокою й упевненості? Ви думаете собі: п'ятнадцять днів, двадцять навіть, ого! Та за цей час я вже щось неодмінно вигадаю, маючи такий спритний розум, вже якусь жертву, якийсь вихід та знайду?! Через п'ятнадцять днів,— ви собі думаете,— я вже буду далеко звідси! Ага, ага! Спробуйте но!

Міледі побачивши, що з виразу її обличчя думки її розгадані, впилася нігтями собі в руки, скрещені на грудях, щоб фізичним болем вгамувати, краще опанувати себе і примусити витримувати на своєму обличчі тільки тоскний вираз суму.

Лорд Вінтер продовжував:

— Під час моєї відсутності тут командуватиме мій офіцер. Ви вже його знаєте. Він уміє точно виконувати накази, як ви самі вже могли переконатись, бо, клянуся, я знаю вас, ви не могли їхати сюди всю дорогу з Портсмута, не спробувавши примусити його заговорити. Що ви про нього можете сказати? Га? Мармурова статуя була б не більш балакуча від нього. Ви, безперечно, вже спробували його причарувати, як це, на нещастя, завжди вам вдавалося. Але робіть ваші спроби щодо нього, робіть! Чорта з два вам тут пощастить! Якщо матимете і тут успіх, я візнаю вас справжнім втіленням біса.

З цими словами лорд Вінтер підійшов до дверей, відімкнув їх і гукнув у коридор:

— Покликати містера Фельтона. Почекайте хвилиночку,— звернувся він знову до міледі, — і я вас представлю йому.

Між ними запала мовчанка і в ційтиші здалека почулися розмірені й повільні кроки, що наблизалися до них. Нарешті, з темного кінця коридору виринула постать і молодий лейтенант спинився на порозі кімнати, дожидаючи розпоряджень.

— Зайдіть, любий Джон, — звернувся до нього лорд Вінтер, — і зачиніть за собою двері.

Офіцер увійшов.

— Тепер, — сказав лорд Вінтер, — подивіться на цю жінку: вона молода, гарна, в ній усі земні принади, але це сам сатана в подобі цієї жінки; в двадцять

п'ять років на її совісті вже тяжіє стільки злочинів, скільки ви не прочитаєте за рік в архівах наших судів. Її ніжний голос заворожує, її принадна краса — пастка для жертв. Вона напевно намагатиметься вас звабити, можливо навіть убити. Фельтон, я витяг вас із зліднів, я зробив вас лейтенантом, я врятував вам життя, ви знаєте, при яких обставинах. Я вам не тільки начальник, я вам друг, більше того, я вам був за батька. Ця жінка прибула до Англії, щоб зробити замах на моє життя, але я тримаю цю гадину в своїх руках. Я покликав вас, Фельтон, щоб сказати вам: друже мій, Джон Фельтон, дитино моя, пильний моє життя, стережися сам цієї жінки. Заприягнися мені зараз стерегти її якнайстаранніше, щоб зберегти її для тої кари, на яку вона заслуговує. Джон Фельтон, я звіряюся на твоє слово. Джон Фельтон, я вірю в твою чесність.

— Мілорд, — проговорив молодий лейтенант, зосереджуючи в своєму погляді всю ненависть, яку тільки міг знайти в собі, — мілорд, присягаюся, що все буде виконано так, як ви того бажаєте.

Міледі зустріла цей погляд з покірністю засудженої на смерть жертви. Неможливо було собі уявити сумирнішого й більш упокореного виразу на цьому чарівно красивому обличчі. Навіть сам лорд Вінтер не міг собі повірити, що всього кілька хвилин тому він бачив оце сбличчя перекривлене звірячою люттю.

— Вона не повинна виходити з цієї кімнати, чуєте ви, Джон? — продовжував лорд Вінтер. — Вона ні з ким не повинна мати ніяких зв'язків; вона ні до кого не повинна говорити, крім вас, якщо ви зробите їй ласку розмовляти з нею.

— Досить, мілорд, я поклявся!

— А тепер, мадам, моліться богові, благаючи прощати вам, бо людьми ви вже засуджені.

Міледі упала головою на руки, так, ніби вона була розчавлена цим присудом.

Лорд Вінтер вийшов з кімнати і зробив знак Фельтонові йти за ним слідом і замкнути двері.

Хвилину згодом по коридору залунали чіткі й важкі кроки вартового коло дверей кімнати міледі. Це був матрос з топірцем за поясом і мушкетом у руках.

Міледі кілька хвилин лишалася в тій самій позі, бо вона думала, що, може, хтонебудь підглядає за нею крізь замок у дверях. Але поволенъки вона підвела голову і по обличчю її знову розлилася сатанинська лють; потім воно набрало страшного загрозливого виразу; вона підбігла до дверей, прислухалася, потім рвонулася до вікна, оглянула його і, нарешті, підійшовши знову до свого крісла, зручно вмостилась у ньому і замислилась.

XXI

ОФІЦЕР

А кардинал тим часом дожидав вістей з Англії. Звісток не було, чутки ж доходили неприємні й загрозливі.

Хоч як добре була обложена військом Ла-Рошель, хоч яка, здавалося, була близькуча перемога над ла-рошельцями, проте, навіть не зважаючи на вжиті заходи, з яких особливо радикальна була блокада — спорудження дамби, що не пропускала морем до обложеного міста навіть невеличкої барки, — і все таки можна було сподіватися, що облога триватиме ще довгий час. Це ж було ганьбою для королівського війська і дуже не до вподоби панові кардиналу. Що-правда, йому не треба було більше сварити Людовіка XIII з Анною Австрійською, це вже й так було добре ним зроблено; тепер, навпаки, йому доводилося мирити двох командувачів армій: Бассомп'ера з герцогом Ангулемським. Його високість брат короля, який почав облогу Ла-Рошелі, тепер зовсім одійшов, лишивши кардиналові кінчати цю облогу.

У самому місті Ла-Рошель, не зважаючи на дивовижну упертість мера, почалися заколоти й бунти за те, щоб здатись. Але мер, наказавши повісити багатьох заколотників, заспокоїв місто. Вирішили ла-ро-

шельці, що краще вмирати з голоду, ніж бути повішеними. Все таки смерть з голоду повільніша, та і є ще надія на можливий порятунок.

Час від часу королівське військо перехоплювало посланців ла-рошельців до Букінгема і ловило шпигунів, відряджених Букінгемом до ла-рошельців. І в першому і в другому випадках кардинальський суд був короткий. Одне лише слово промовляв кардинал: „повісити“. Тоді запрошували короля на це видовище і король охоче прибував; зручно, з томним виглядом сідав він так, щоб якнайкраще було видно найменші деталі вішання, і дивився.

Такі події його трохи розважали й надавали сили та терпіння продовжувати нудну облогу. А втім, король все ж таки нудьгував і ввесь час говорив про те, що хоче швидше повернутись до Парижа. Коли б не ці посланці з листами ла-рошельців та букінгемівські шпигуни, то кардинал, не зважаючи на всю свою вигадливість, не знав би вже, чим і розважити короля.

Час минав. Ла-Рошель не здавалась. В останньому перехопленому листі ла-рошельці писали Букінгемові, що місто доживає свої останні дні. Але, замість написати: „Якщо ваша допомога не прибуде через десять - п'ятнадцять днів, ми здамося“, ла-рошельці писали: „Якщо ваша допомога не прибуде через десять - п'ятнадцять днів, ми всі вимремо з голоду“.

Отже, всю свою надію ла-рошельці покладали на Букінгема. Букінгем був їхнім рятівником. Було очевидно, що коли б ла-рошельці одного чудового дня довідалися, що їхні сподіванки на Букінгема марні, то загинула б уся їх мужність, уся впертість.

Тим то кардинал так нетерпляче ждав звістки з Англії, яка мала повідомити про те, що Букінгем більше не прийде.

Він нічого не розумів. Чого міледі мовчить? Може, вона його зрадила? Може, вмерла? В усякому разі він її добре знав. Знав, що друг йому вона чи ворог, а не сидітиме вона мовчки без серйозних перешкод. Звідки ж ті перешкоди? Як довідатись?

Кінець - кінцем, кардинал міг покладатись на міледі і знав чому: він збагнув, що в минулому цієї красуні є такі речі, які міг покрити тільки він, кардинал, своєю червоною кардинальською мантією. Він відчував, що з цієї чи іншої якої причини, а жінка ця вбачала в ньому свого високого покровителя, який міг її захистити від усяких навіть найстрашніших небезпек.

І кардинал вирішив не ждати більш допомоги нізвідки; вирішив діяти сам. Він спішно докінчував дамбу, яка мала виморити з голоду всіх чисто ла-рошельців. Вичікуючи подій, кардинал часто поглядав на це нещасне місто, повне страшних злигоднів і героїчних вчинків, і мимохіть йому пригадувалися улюблені слова Людовіка XI: „Роз'єднуй, щоб володіти“.

Генріх IV, тримаючи в облозі Париж, кидав через стіни міста обложеним хліб та інші харчі, кардинал же наказав кидати через стіни Ла-Рошелі листівки, в яких доводилося до відома ла-рошельців про безсновісну, несправедливу політику їхніх начальників; вони бо, мовляв, маючи великі запаси хліба, не розподіляли його поміж усім населенням Ла-Рошелі, а берегли тільки для солдатів - чоловіків, що обороняли стіни міста; щоб вони були здорові й здатні до оборони, жінок же, дітей та старих залишали на голодну смерть. Досі цьому, хоч і жорстокому правилу корилися мовчки ла-рошельці, може, через надмірний ентузіазм, а може, тому, що не могли якось інакше реагувати. Тепер же листівки кардинала почали під-

бурювати їх на протест. Адже ці жінки, ці діти, ці старі, що вмирали з голоду, то були їхні дружини, їхні сини, їхні батьки. Кожен з ла-рошельців почав думати, що було б справедливіше, коли б хоч потроху, а давати хліба всім.

Від цих листівок стався такий ефект, якого навіть і не сподівався кардинал. Ла-рошельці цілими юрбами, навіть без відома своїх начальників, почали приватні переговори з королівським військом.

Але в той саме момент, коли кардинал почав уже радіти з успіхів своєї мудрої тактики, сам себе вітаючи за близьку вигадку, раптом одному з посланців лорда Букінгема пощастило таки пробратись у Ла-Рошель невідомо вже яким способом, бо Шомберг, Бассомп'єр і герцог Ангулемський, всі під особистим доглядом кардинала, так пильно охороняли проходи до міста і з суши і з моря, що, здавалося, не було ніякої зможи прослизнути непоміченим. І все ж таки цей букінгемівський посол зробився. І не тільки зробився, але й приніс звістку, що в Портсмуті стоїть під усіма парусами потужний англійський флот і що він готовиться вирушити під Ла-Рошель не пізніше як через вісім днів.

Більш того, Букінгем писав мерові міста, що, нарешті, велика коаліція держав проти Франції, в складі Англії, Австрії й Іспанії, має вже незабаром бути оголошеною і тоді Францію затоплять своїми військами ці коаліційні держави.

Цього листа привселюдно голосно читали на майданах міста; копії його розклевували на рогах вулиць. Ця звістка й лист так піднесли бадьорість та ентузіазм обложених, що враз припинилися всякі спроби почати переговори з королівським військом.

Несподіванка ця зовсім перевернула всі плани кар-

динала і примусила його знову звернути свої погляди по той бік моря, до Англії.

В цей час, далека від турбот та скорбот свого справжнього єдиного начальника — кардинала, французька королівська армія жила сито й весело. Харчів було невпоїд, грошей не бракувало; кожна військова частина в таборі одна з одною змагалися на кращу пиятику й веселіше життя.

Ловити шпигунів та вішати їх, влаштовувати прогулянки на морі й на дамбі під градом ворожих куль, вигадувати такі ж небезпечні витівки і здійснювати їх, — ось чим скорочували свій час у таборі військові частини. Дні бо плавували надто повільно для всіх, не тільки для ла-рошельців, змучених голодуванням, та для кардинала, який так старанно їх блокував.

Кардинал, завжди на коні, завжди в роз'їздах, наче останній солдат його армії, одно замислено вдивлявся в роботи, над якими мучилися інженери, зігнані сюди майже з усіх кутків Франції. Кардиналові здавалося, що роботи, всупереч його бажанню, посуваються неможливо повільно.

Не раз, отак їздячи, похмурий кардинал зустрічав мушкетерів роти де Тревіля. Щоразу тоді він спиняв коня і пильно вдивлявся в мушкетерів. Не пізнавши в них жодного з наших чотирьох друзів, кардинал одвертався і знову замислено їхав далі.

Одного дня, коли туга особливо жерла його серце, бо звісток від міледі все ще не було, а його плани й сподіванки на переговори з ла-рошельцями розси-палися після згадуваного вже листа від Букінгема, кардинал виїхав з своєї ставки. Виїхав, аби поїхати, в супроводі тільки Кагюзака й Лагудіньєра, бо не сиділося на місці: гнала нудьга й думки. Ідучи сту-пою вздовж берега, маленька кавалькада з'їхала на

горбок і звідти кардинал раптом побачив за невисоким парканом групу людей. Яскраве проміння сонця, таке рідке о цій порі року, ясно освітлювало семеро людей, оточених батареєю пляшок. Четверо з них були наші мушкетери. Покинувши карти й кості на перекинутому барабані, вони захоплено слухали лист, що його читав один з них.

За кілька кроків од них троє поралися коло пляшок. Це були слуги наших мушкетерів.

Кардинал, як ми вже сказали, був у дуже поганому настрої. А коли він бував у такому похмурому настрої, ніщо його так сильно не гнівило, як веселість інших. Крім того, у нього була ще дивна риса: кожного такого разу він був певний, що веселість у інших була спричинена його сумом.

Зробивши знак Лагудіньєрові й Кагюзакові, кардинал зліз з коня і, тихенько ступаючи, пішов у напрямі до парканів. Гадаючи, що м'який прибережний пісок заглушуватиме його кроки, а паркан сковає його від очей мушкетерів, кардинал сподівався підслухати, про що так жвано розмовляли і що такого цікавого читали мушкетери. Ще не доходячи десятьох кроків до парканів, кардинал уже здалека пізнав нашого гасконця, а що всі вони були мушкетери роти де Тревіля, то для кардинала стало ясно, що решта,—то нерозлучні, тобто Аtos, Портос та Араміс.

Можна собі уявити, як кардиналові ще більше зажартіло послухати їхню розмову. Його очі набрали дивно тривожного виразу і він ходою тигрової кішки почав підкрадатись до парканів. Кардинал почав уже розрізняти окремі склади й слова, щоправда, нічого не розуміючи ще з їхньої розмови, коли раптом голосний і різкий вигук примусив кардинала відхитнутись а мушкетерів враз обернувшись і замовкнути.

— Офіцер! — крикнув Грімо.

— Здається мені, ви дозволяєте собі розмовляти? — спитав Атос, напівпідводячись з землі і суворо дивлячись на Грімо.

Тоді Грімо, не промовивши більш ні слова, простяг руку і пальцем вказав за паркан, де виднілася постать кардинала.

Одним скоком всі мушкетери зірвались на ноги і склонились у шанобливому поклоні.

Кардинал був гнівний, як ніч.

— Коли не помиляюсь, у панів мушкетерів є своя власна варта? — сказав кардинал. — Хіба англійці можуть з'явитися сюди не морем, а по землі? Чи, може, мушкетери вважають себе за високих офіцерів?

— Ваша високопреподобність, — відповів Атос, що єдиний серед загального сум'яття залишився спокійним, як завжди, — ваша високопреподобність, мушкетери, коли вони не на службі або коли їхня служба скінчилася і вони грають у кості й п'ють, являють собою дуже високих офіцерів для своїх лакеїв.

— Лакеї! — гримнув кардинал. — Лакеї, що мають наказ попереджати своїх панів, коли хто наближається, це вже не лакеї, а вартові.

— Ваша високопреподобність могли переконатися самі, що коли б не вжиті заходи, то ми прогавили б вашу високість, не віддавши їй належної шани і не склавши подяки за вашу ласку, тобто що ви нас об'єднали всіх докупи. Д'Артаньян, — звернувся до свого друга Атос, — ви ж тільки що якраз про це говорили, шкодуючи, що не можете зможи подякувати панові кардиналу. Скористайтесь ж з такої слушної нагоди, друже.

Атос проговорив усе це з тим непохитним спокоєм, навіть флегмою, які не зраджували його завжди в хвилині великої небезпеки.

Д'Артаньян підійшов і невиразно пробелькотів свою подяку, але останні слова юнака зовсім завмерли під похмурим і стримано гнівним поглядом кардинала.

— Байдуже, панове,— продовжував кардинал, який, здавалося, був ані трохи не переконаний словами й поведінкою Атоса,— байдуже, панове, я не люблю, коли звичайні солдати, тільки тому, що вони мають привілеї служити в добірному війську, удають з себе великих вельмож. Дисципліна є дисципліна і вона обов'язкова для всіх.

Атос, давши кардиналові закінчити фразу, схилився перед ним на знак згоди і проговорив:

— Дисципліну, ваша високопреподобність, на мою думку, ми нічим не порушили. Звільнивши після служби, ми гадали, що маємо право збувати наш час так, як це нам буде до вподоби. Якщо ж вашій високості буде завгодно дати нам якесь особливе розпорядження, то ми будемо щасливі виконати його. Ваша високопреподобність може бачити,— продовжував Атос, насупивши трохи брови, бо його починала вже злегка дратувати ця розмова, схожа на допит,— що ми в повній бойовій готовості на всякий випадок, навіть при повній зброї.— І Атос вказав кардиналові на чотири мушкети, поставлені в коэли біля барабана, на якому лежали карти й гральні кості.— Ваша високопреподобність можете бути певні, що ми пішли б вам назустріч, коли б ми знали, що це ви з таким невеличким супроводом.

Кардинал кусав собі вуса й губи.

— Знаєте ви, на кого ви схожі, отак завжди вкупі, завжди озброєні і з вашими лакеями на варті?— спітив кардинал і ту ж мить сам відповів:— На змовників, панове, на чотирьох змовників!

— О, щодо цього, то це правда,— озвався Атос.—

І ваша високопреподобність могли самі переконатись того ранку, коли ми змовлялися проти ла-рошельців.

— Е, панове політики,—насупив брови й собі кардинал,—можливо, що у ваших думках можна було б знайти чимало цікавих секретів, коли б думки ваші можна було читати так, як ви читали той лист, який сховали, коли побачили мене.

Атос спалахнув на виду і зробив крок до кардинала.

— Можна подумати, що ваша високопреподобність серйозно нас підозріває в чомусь і чинить нам справжній допит. Якщо це так, то хай ваша високопреподобність скаже ясніше, в чому річ.

— А коли це й справді допит! Значніших від вас, пане Атос, брали на допит і вони відповідали! — гостро відповів кардинал.

— Я ні трохи не збирався заперечувати,—відповів ввічливо Атос.—Нехай буде ваша ласка тільки запи-тувати, ми готові відповідати.

— Що це був за лист, що ви читали, пане Араміс, і сховали при моєму наближенні?

— Лист від однієї дами, ваша високість.

— О, розумію,—сказав кардинал.—З такими листами треба бути скромним, але його все таки можна було б показати духовникові. Я ж, ви знаєте, духовна особа.

— Ваша високопреподобність,—сказав повільно Атос з мертвеним спокоєм, надто страшним тому, що, говорячи так, він ризикував своїм життям,—лист від дами, але він ні від Маріон де Лорм, ні від мадам д'Егільйон.

Кардинал смертельно зблід. Очі його спалахнули пекельним огнем. Він повернувся, неначе хотів дати наказ Кагюзакові й Лагудіньєрові.

Атос спостеріг цей рух кардинала і ступнув один крок до мушкетів, з яких троє його друзів вже не спускали поглядів з виглядом людей, що не дадуть себе так зненацька заарештувати.

Мушкетерів з лакеями було семеро, а кардинал був тільки сам з двома своїми капітанами. Кардинал збагнув, що, поперше, сили не рівні, а, подруге, він переважався, що застукав Атоса та його друзів справді на змові. Тоді кардинал близько швидко змінив тактику, як тільки він один умів це робити: його обличчя засяяло усмішкою, під якою зникли найменші ознаки гніву.

— Ну, ну, годі,— сказав він,— я бачу, ви хоробрі молоді люди, горді вдень і вірні вночі. Нема нічого поганого в тому, що ви так добре охороняєте себе, коли ви так само добре умієте охороняти й інших; я не забув тієї ночі, коли ви супроводили мене до таверни „Червоного голубника“. Коли б і зараз була якась небезпека в дорозі, я попросив би вас знову бути моєю охороною, але небезпеки немає, тому лишайтесь на вашому місці, допивайте ваше вино, кінчайте вашу партію в кості і ваш лист. Прощайте, панове! — сказав кардинал і, сівши на коня, якого йому підвів Кагюзак, від'їжджуючи, зробив рукою прощальний жест мушкетерам.

Четверо друзів, стоячи непорушно, дивились услід кардиналові. Вони прекрасно розуміли, що хоч кардинал і попрощається з ними неначе дружньо, проте, поїхав з лихим серцем на них.

Сам Атос посміхався переможно й презирливо.

Коли вже кардинал від'їхав так далеко, що не міг чути їхніх голосів, Портос з досадою в голосі й очевидним бажанням зірвати на комусь свою злість сказав:

— Це Грімо так погано вартував; він закричав за-
надто пізно.

Грімо підійшов, просячи вибачення. Але Атос підняв
палець угору і Грімо замовк.

— А ви б віддали листа, Араміс? — спитав д'Ар-
таньян.

— Я, — відповів Араміс своїм мелодійним, як флейта,
голосом, — я вирішив: коли б він став домагатись по-
казати йому листа, я б подав йому лист однією ру-
кою, а другою проколов би його наскрізь моєю
шпагою.

— Я так і зناх, — усміхнувся Атос. — Тим то я й
устряв між вас. Слово честі, можна подумати, що кар-
диналові ніколи не доводилося говорити з чоловіками,
а лише з жінками та дітьми.

— Я в захопленні від вас, любий Атос, — сказав
д'Артаньян. — Але, кінець-кінцем, ми все таки трохи
винні.

— Як так винні? — аж скрикнув Атос. — Кому нале-
жить це повітря, яким ми дихаємо? Кому належить
цей океан, яким ми милуємося у цю хвилину? Кому
належить цей пісок, на якому ми оце сидимо? Кому
належить цей лист від вашої коханки? Кардиналові,
га? Клянуся, цей чоловік забрав собі в голову, що
весь світ належить тільки йому: А ви стоїте розгу-
блени, пригнічені, оставлі, неначе Бастілія вже ось
перед вашим носом. Слухайте, та невже ж це змова —
бути закоханим? Ви закохані в жінку, а її з наказу
кардинала ув'язнили. Ви хочете її визволити. Хіба це
zmova? Це не змова, а змагання, гра. Хто ж з гравців
показує свої карти супротивникові? Ніхто. Якщо він
догадається, його щастя. Адже ми розгадали його гру.

— А таки справді, Атос, — згодився д'Артаньян, —
ви правильно говорите.

— В такому разі, не згадуймо більше про те, що сталося, і нехай Араміс продовжує читати лист від своєї кузини з того місця, на якому його урвав прихід кардинала.

Араміс витяг листа з кишені і розгорнув. Троє друзів присунулися до нього, а лакеї почали знову поратися коло пляшок.

— Ви прочитали всього рядок чи два,—сказав д'Артаньян.—Отже, почніть, мабуть, знову спочатку.

— Охоче! — згодився Араміс.

„Любий кузен! Мені здається, що я таки зважуся поїхати до Стеней, куди моя сестра відправила нашу маленьку служницю. Вона зараз у монастирі Кармеліток. Бідна дитина скорилася своїй долі, бо розуміє, що жити в усякому іншому місці їй не можна без загрози для спасіння душі. Якщо ж справи нашої родини полагодяться так, як ми того бажаємо, то я гадаю, вона наважиться повернутись до тих, за ким вона сумує, тим більше, що вона знає, як про неї турбується. Покищо вона не така вже нещасна. Зараз чого їй бракує, так це листа від коханого. Мені відомо, що такі листи не легко проходять крізь грани, але, як я вже не раз ділом доводила вам, я досить спритна в цих справах і я візьму на себе цей клопіт. Моя сестра дуже дяkuє вам за те, що гаряче й часто згадуєте її. Був один час, що вона дуже хвилювалася, але тепер трохи заспокоїлася після того, як відрядила туди свого посланця, щоб там нічого не трапилося непередбаченого.

Прощаите, мій кузен. Пишіть нам якомога частіше, тобто щоразу, коли ви будете певні, що ваша звістка дійде до нас. Цілую вас.

“Марія Мішон”

— О, як мені вам дякувати, Араміс! — скрикнув д'Артаньян.—Люба Констанція. Нарешті, я маю вісточку

про неї. Вона жива. В цілковитій безпеці. В монастирі Кармеліток, у Стеней. Де це Стеней, Атос, ви не знаєте?

— Знаю, чому ж ні. Це майже на самому кордоні Ельзаса й Лотарінгії. Ось нехай тільки закінчиться облога Ла-Рошелі, то ми вільно зможемо проїхатися туди,— відповів Атос.

— Та цього напевно довго й дожидатись не доведеться,— озвався Портос.— Я чув, сьогодні ранком півісили ще одного шпигуна, так він розповідав, що ла-рошельці вже ідуть шкіру з 'свого взуття. Коли припустити, що вони поїдять усю шкіру з своїх чевревиків, а за нею й усі підошви, що ж вони потім їстимуть,— не інакше, як один одного?

— Нещасні дурні! — сказав Атос, вихиляючи цілу склянку чудового бордоського вина.— Нещасні дурні, хіба ж вони не знають, що католицька віра найкраща, найприємніша з усіх релігій? Ет, байдуже,— причмокнув він язиком,— все таки вони молодчаги. Але що ж ви там робите, Араміс? Ви ховаєте в кишеню лист?

— А так,— озвався й д'Артаньян,— Атос має рацію. Лист треба спалити. Та чи й спалити ще. Може, кардинал знає способи читати й на попелі?

— А що ви думаете, можливо! — сказав Атос.

— Що ж ви збираєтесь зробити з цим листом? — спитав Портос.

— Грімо, а йдіть сюди! — гукнув Атос.

Грімо підійшов.

— Щоб покарати вас за те, що ви розмовляли без дозволу, ви з'їсте оцей клаптик паперу. А потім, у нагороду за це, ви вип'єте склянку цього чудового вина. Ось маєте лист, жуйте його гарненько.

Грімо посміхнувся. З очима, втопленими в склянку

з вином, яку Атос налив повну - повнісіньку, Грімо почав старанно жувати папір, а потім його проковтнув.

— Браво! Браво, добродію Грімо! — засміявся Атос.— А тепер маєте вино. Гаразд, можете не дякувати.

Грімо мовчки вихилив до останньої крапельки вино. Він не дякував, але його очі, зведені догори, ввесь час, поки він ковтав вино, промовляли красномовніше від усіх слів.

— А тепр.— сказав Атос,— якщо панові кардиналу не спаде на думку щаслива ідея розрізати живіт Грімо, ми можемо, до певної міри, вважати себе спокійними.

А в цей час його високопреподобність продовжував свою меланхолічну прогулянку, час від часу бурмочучи собі під ніс:

— Ні, рішуче таки треба, щоб ці четверо були моїми.

ХХІІ

ПЕРШИЙ ДЕНЬ УВ'ЯЗНЕННЯ

Вернімось до міледі, яку ми залишили на хвилину, щоб кинути погляд на берег Франції.

Ми її застаємо в тому самому безнадійному становищі, в якому її залишили. Заглиблена в свої чорні думки, наче в чорну безодню поринувши, сиділа міледі безпорадно в кріслі, втративши всяку надію визволитись. Це вперше вона відчула свою несилу, уперше злякалась.

Двічі в її житті їй не пощастило. Двічі її викрито, двічі зраджено. І обидва рази так, наче доля навмисно поглунилася з неї, обидва рази її переміг, її, міледі, непереможну досі силу зла, переміг її д'Артаньян.

Він насміявся з її кохання, образив її гордість, збив її честолюбність, а тепер навіть загрожує не тільки її багатству, волі, а навіть і самому життю. Більш того, д'Артаньян зірвав з неї маску, відкрив ту запону, під якою вона досі ховалась і була така сильна, така непереможна.

Д'Артаньян відхилив від Букінгема, адже вона його ненавиділа, як усе, що раніше любила, ту страшну бурю, якою загрожував йому Рішельє в особі королеви.

Д'Артаньян скористався сам з її жагучої пристрасті до графа де Варда.

Д'Артаньян зінав її ганебну таємницю, коли вона сама собі заприсяглася, що той, хто взнає, негайно умре.

Нарешті, в той саме момент, коли вона здобула від кардинала бланковий підпис, з допомогою якого збиралася помститись своєму найзапеклішому ворогові — д'Артаньянові, цей бланковий підпис видирають силою у неї з рук, і знов же через того ж таки д'Артаньяна її тримають ув'язнену, а потім зашлють на якийнебудь острів в Індійському океані. Бо все ж це походить, безперечно, від д'Артаньяна. Стільки ганьби, стільки жаху на її голову, і все від того д'Артаньяна! Не інакше, як тільки він, д'Артаньян, міг розповісти лордові Вінтеру про всі її страшні й ганебні таємниці, які д'Артаньян сам випадково викривав одну по одній. Д'Артаньян знає лорда Вінтера, не хто інший, як він, і міг написати листа лордові.

Міледі повітря не вистачало: її душила лютъ пекельним бажанням помсти. Недвижна, з огненними очима, втупленими в стіни своєї в'язниці, міледі тільки час від часу глибоко зітхала. З грудей її вилітали разом з подихом глухі зойки, яким ніби втурував глухий шум зимового прибою, що оскаженіло налітав з виттям та безнадійною мукою безпорадності, бився об стрімкі скелі берега, на якому збудований був замок лорда Вітера; замок гордий, темний і мовчазний.

В цю хвилину міледі складає собі план помсти. О, як помститься вона Букінгемові, пані Бонасьє, особливо ж д'Артаньянові! О, хай не тепер, а там, у майбутньому, але вона здійснить свій чудовий план помсти!..

Так, але, щоб помститися, треба бути вільною, а щоб бути вільною, щоб визволитися з ув'язнення, треба

пробити стіну, може, перепиляти грati або проломити підлогу, все те, що міг би зробити сильний, здоровий, спокійний чоловік, а не розлючена, безсила й нетерпляча жінка. Крім того, щоб зробити все це, потрібний час, потрібні місяці, можливо навіть роки, а міледі... їй лишилося всього якихось п'ятнадцять, двадцять днів, як сказав лорд Вінтер, цей, хоч і родич їй, проте невблаганий тюремник.

І все таки, коли б міледі була чоловіком, вона, безумовно, спробувала б один з цих способів і, можливо, він би їй удався. Доля помилилася, створивши її жінкою і вклавши в це принадне делікатне тіло такий характер.

Перші моменти ув'язнення були жахливі. Навіть чоловіча вдача міледі не витримала і дала волю жіночій: кілька істеричних схлипувань вирвалось у міледі, але вона задавила ридання. Помалу вона вгамувала безтямну люті і нервове тремтіння. Тепер вона схожа була на втомлену боротьбою змію, що відпочиває, збирається з силами.

— Ну, ну, годі! Чи я збожеволіла отак хвилюватись! — сказала сама собі міледі, пильно вдивляючись у дзеркало, що відображало погляд її палких очей. Якусь хвилину вона уважно розглядала себе в дзеркалі, потім тихо проговорила сама до себе: „поменше хвилювань, хвилюватись — це значить виказувати свою безсилість. Насамперед, я нічого не виграю від цього; можливо, коли б я мала справу з жінками, то, може, знайшлися б слабші від мене, і я б могла ще їх перемогти, але це проти чоловіків мені доведеться боротись, отже, я проти них тільки жінка, ну то й треба боротись по - жіночому“.

І міледі стала вивчати в дзеркалі всі зміни свого обличчя, такого рухливого, виразистого, такого при-

надного. Вона спробувала надати своєму обличчю всі вирази — від люто гнівного, що перекривловав до не-впізнання всі риси, до найлагіднішого, найзахопленішого, осяяного неземним світлом. Потім міледі почала вмілою рукою прибирати своє розкішне волосся, вкладаючи його витки локони над лобом, що, на думку міледі, мало надати їй ще більшої краси.

Задоволена з цього огляду, міледі пробурмотіла :
— Нічого. Ще не все пропало. Я ще таки гарна.

Було вже біля восьмої години вечора. Міледі глянула на ліжко й подумала, що година-друга відпочинку не тільки відновлять її сили, але також відсвіжать колір її обличчя. Вона збиралася була вже лягти, коли згадала, що чула балочки про вечерю. Очевидно, незабаром їй мали принести вечерю. Тоді її осяяла ідея. Міледі не хотіла втрачати час і вирішила зразу ж від сьогоднішнього вечора почати зондувати ґрунт, вивчаючи характери людей, яким доведеться її стерегти.

Здалека почулися кроки. Це підходили її наглядачі.

Міледі, що була підвела з крісла, знову сіла, тільки в такій позі, ніби вона спала безсила, непритомні : голову відкинула назад, пишне волосся трохи заплутала й розпустила по плечах ; напіврозкрила шию, розстебнувши комір та одгорнувши тонкі мере-живи ; одну руку поклала на серце, а другу безвладно звісила з крісла.

У замку повернули ключ, двері заскрипіли і в кімнату ввійшли.

— Поставте цей стіл,— наказав голос, з якого міледі впізнала Фельтона.

Наказ виконали.

— Потім принесете ліхтарі й зміните вартових, — розпорядився знову Фельтон.

Цей підвійний наказ, даний Фельтоном єдним і тим самим особам, показав міледі, що її слуги і її вартові ті самі особи, тобто солдати або, правдивіше, матроси.

Розпорядження було точно і швидко виконане.

Нарешті, Фельтон, який досі не дивився на міледі, повернувся до неї.

— А - а,— стиха протяг він,— вона спить. Гаразд, коли прокинеться, повечеряє,— і він зробив уже крок, щоб підійти до дверей.

— Але, пане лейтенант,— сказав один солдат, наблизившись до міледі,— ця жінка не спить.

— Як не спить? — здивувався Фельтон.— А що ж вона в такому разі робить?

— Вона знепритомніла; така бліда і навіть не чути, щоб вона дихала.

— Ваша правда,— сказав Фельтон з того місця, де спинився, не наблизившись до неї навіть на один крок. — Підіть повідомте лорда Вінтера, що його полонениця знепритомніла, а я не знаю, що робити, та-кий бо випадок не був передбачений.

Солдат вийшов. Фельтон постояв трохи, а потім сів на стілець, що стояв біля самого порога, і сидів непорушно, не кажучи жодного слова, не роблячи жодного руху.

Міледі досконало знала жіночий спосіб дивитись крізь довгі вії, не розплющуючи очей. Вона цим способом побачила, що Фельтон сидів до неї майже спиною. Хвилин десять отак вона дивилась і за ці десять хвилин Фельтон сидів нерухомо, жодного разу не повернувши голови.

Раптом міледі подумала, що прихід лорда Вінтера стане за підтримку її наглядачеві, і вирішила, що треба скоротити сцену. Вона ясно бачила, що ця її

спроба провалилась, і сприйняла поразку як жінка, у якої є ще багато можливостей.

Отже, міледі поворухнулась, злегка підвела голову і зітхнула.

Фельтон тоді повернувся до неї і сказав:

— А, ви вже прокинулись, мадам? Значить, мені тут більше нічого робити? Якщо вам треба буде чого, подзвоніть.

— О, боже мій, боже! — простогнала стиха міледі. — Як мені тяжко! — додала вона таким ніжним, мелодійним голосом, як та чарівниця стародавніх часів, яка причаровувала своїм голосом усіх, кого хотіла згубити.

Міледі трохи випросталася на своєму кріслі, але прибрала позу ще принаднішу, ніж ту, в якій напівлежала досі.

Фельтон підвівся.

— Вам услуговуватимуть отак тричі на день, мадам: о дев'ятій годині ранку, о першій годині дня і о восьмій годині вечора. Якщо це вам не до вподоби, то призначте самі години, і вам подаватимуть тоді, коли ви накажете.

— Та невже я муши залишатися ввесь час сама в цій великій і сумній кімнаті? — спітала жалісно міледі.

— Для вас договорили жінку, яка завтра має прибути до замку. Вона буде до ваших послуг.

— Я так вдячна вам, пане, — прошепотіла смиренно міледі.

Фельтон злегка вклонився і, збиравочись вийти, повернувся до дверей. Але в цей момент назустріч йому з коридору ввійшов у супроводі солдата лорд Вінтер. В руках він тримав пляшечку з ліками.

— Ну, в чім тут річ? Що трапилося? — спітав він

глузливо, бачачи свою полоненицю живою і неушкодженою, а Фельтона — готового вийти. — Ця покійниця вже воскресла? Чорт візьми, Фельтон, дитино моя, чи ти не бачив, що тебе мали за дурника і вирішили відіграти перед тобою перший акт комедії, дальший розвиток якої ми, безперечно, матимемо задоволення простежити ввесь до кінця.

— Я й сам так подумав, мілорд,— відповів Фельтон.— Але що наша полонениця жінка, то я зробив так, як личить усякому порядному чоловікові поводитися з жінкою. Я це, власне, зробив не стільки для неї, скільки для себе.

Міледі здригнулась. Ці холодні слова Фельтона сипнули їй наче снігу за спину.

— Виходить,— засміявся лорд Вінтер,— це розкішне волосся, майстерно розметане, ця біла шийка і цей томний погляд зовсім на тебе не вплинули, не спокусили, кам'яне ти серце?

— Ні, мілорд,— спокійно відповів Фельтон.— Вірте мені, потрібно далеко більше, ніж жіночі хитрощі та кокетування, щоб мене привабити.

— В такому разі, хоробрый лейтенанте, ходімо вечеряти й залишмо міледі вигадувати якусь нову витівку. О, будь певен, у неї буйна уява щодо цього, другий акт комедії не забариться відбутись,— сказав, сміючись, лорд Вінтер і, взявши під руку Фельтона, пішов разом з ним з кімнати.

— О, я знайду для тебе те, що мені потрібно,— просичала крізь зуби міледі.— Будь певен, нещасний монах в одязі солдата...

— До речі,— повернув од порогу голову лорд Вінтер,— нехай ця невдача вам не псує апетиту, міледі. Раджу скуштувати отого курчатка й риби, яких я не наказував отруїти, слово честі. У мене пристойний

кухар, а тим, що він не зазіхає на мою спадщину, то я йому цілком і абсолютно вірю. Робіть так, як я. Прощайте, невісточко, до вашої наступної непритомності.

Це було більше, ніж могла витримати міледі. Її нігти вп'ялися у ручки крісла, вона заскриготіла зубами. Коли двері зачинилися за лордом Вінтером та Фельтоном, судорога люті пробігла по всій постаті міледі. Повівши затуманеними очима навколо, вона спинилася поглядом на столі. В очі її впав блиск ножа. Міледі рвонулася до столу і вхопила ніж. Але її чекало несподіване розчарування. Ніж мав закруглене вістря і лезо з м'якого гнуцького срібла.

Вибух реготу пролунав зза напівзачинених дверей і двері знову зовсім розчинились. На порозі стояли лорд Вінтер і Фельтон.

— Ага, ага, — сміявся лорд Вінтер, — о, чи ти добре бачив, мій любий Фельтон? А що, не казав я тобі! Цей ніж мав бути скерований на тебе, моя дитино. Вона б тебе вбила. Це ж її улюблений спосіб, коли їй треба позбутися людини, яка заважає їй. Коли б я тебе послухав та дав їй звичайного ножа — гострого і сталевого, був би тобі край, не стало б Фельтона. Вона вбила б спершу тебе, а потім усіх нас. Ти подивись но, Джон, як вправно вона тримає ніж.

Справді, міледі так і лишилася стояти з затиснутим у руці ножем. Але останні слова лорда Вінтера були для неї такою наругою, що її ледве не корчами повело всю: руки безсило повисли, ніж випав з рук на підлогу.

— Ваша правда, мілорд, — озвався холодним презирливим тоном Фельтон, — тепер я бачу, що помильявся.

Обидва вийшли з кімнати.

Цього разу міледі була вже обережніша. Непо-

рушно стояла вона доти, поки почула, що креки остаточно завмерли в другому кінці коридору.

— Пропала я, — прошепотіла міледі. — Я потрапила до рук таких людей, на яких всі мої хитрощі можуть вплинути стільки ж, як на кам'яну чи бронзову статую. Вони мене бачать наскрізь і заброњовані проти всякої моєї зброї. А втім, не може бути того, що вони вирішили, не може! — скрипнула зубами міледі.

Міледі справді так повірила в неможливість цього, що переляк та розгубленість її помалу вгамувались; і не минуло ще години, як міледі, майже зовсім заспокоївшись, сиділа за столом і з appetитом їла смачні страви. Повечерявши і навіть випивши трішки добрового іспанського вина, вона відчула, як певність і байдарість знову повертаються до неї.

Перед тим як лягти спати, міледі довго роздумувала, міркувала, пригадувала, перебирала в пам'яті всі вчинки, слова, навіть мовчанку своїх тюремників і прийшла, нарешті, до висновку, що все ж таки з них двох — лорда Вінтера й Фельтона — Фельтон був не такий безнадійний, він був приступніший.

Надто запам'яталася міледі слова лорда Вінтера до Фельтона: „Коли б я тебе послухав...“

Виходить, Фельтон сказав щось на її користь, бо лорд Вінтер не схотів його слухати.

— Нехай хоч який він твердий та непохитний, цей Фельтон, — проговорила сама до себе міледі, — а він все ж має до мене хоч іскорку жалю. З цієї іскорки я роздмухаю ціле полум'я, і воно його спалить... Щождо того, другого, то він мене знає, він мене боїться, бо знає, чого від мене може сподіватися, якщо я колинебудь вирвуся з його рук. Фельтон — це інша річ. Цей молодий, наївний, чистий і, здається, повен доброочеснот. Цього якраз можна ще згубити...

Міледі зовсім заспокоєна лягла в ліжко і через кілька хвилин міцно заснула. Коли б хтось бачив у цей момент, як вона спала, з ніжною усмішкою на ніжних губках, то, безперечно, подумав би, що це молода дівчина марить уві сні про вінок з квітів, який вона збирається надіти на свій чистий лоб наступного свята.

ХХІІІ

ДРУГИЙ ДЕНЬ УВ'ЯЗНЕННЯ

Міледі снилося, що, нарешті, д'Артаньян у її руках, що вона вже бачить його страту, бачить, як з сокири ката краплями збігає його ненависна кров,— і цей сон викликав ніжну, чарівну усмішку на обличчі міледі.

Вона так солодко спала, що ранком, коли до неї увійшли в кімнату, вона ще лежала в ліжку. Фельтон лишився в коридорі. Він привів ту жінку, про яку казав учора міледі.

Жінка підійшла до ліжка і запропонувала міледі свої послуги.

Завжди ранками після сну міледі була дуже бліда; отже, людину, що вперше її бачила, можна було обдурити.

— Я хвора,— сказала міледі,— я не спала цілу цю довгу ніч. Ой, які муки! Чи не будете хоч ви трохи людянішою, ніж учора були зі мною? Єдине, чого я прошу, це дозволу лишитись у ліжку.

— Може, треба покликати лікаря? — спитала жінка.

Фельтон слухав цю розмову, не озвавшись жодним словом.

Міледі враз збагнула: що більше буде біля неї людей, то більше їй доведеться розжалоблювати їх, отже,

більшою та пильнішою стане увага до неї лорда Вінтера. Крім того, лікар може викрити, що хвороба її удавана, а міледі, раз уже провалившись, не хотіла зазнати невдачі і вдруге. Тому ледве, з натугою підвівши з подушки голову, простогнала:

— Кликати лікаря, навіщо? Ці пани вчора вирішили, що мої страждання, то сама лише комедія. Сьогодні вони напевно тієї ж думки, бо коли б схотіли, то ще вчора звечора могли б попередити лікаря.

— В такому разі, — озвався нетерпляче Фельтон, — скажіть самі, пані, як ви хочете лікуватись.

— Ох, чи ж я знаю!? Я тільки знаю, що я страждаю, от і все! Нехай мені дають усе, що хочу, байдуже.

— Підіть покличте лорда Вінтера, — сказав Фельтон з ноткою досади в голосі.

— Ой, ні, ні! — скрикнула міледі. — Ні, не треба, благаю вас, не треба. Я здорова, мені зовсім нічого не треба, тільки не кличте його...

Вона так палко скрикнула це, стільки непідробного болю чулося в цьому зойку, що Фельтон мимохіть зробив кілька кроків і ввійшов у кімнату.

„Ага, він прийшов!“ — подумала міледі.

— Проте, міледі, — сказав Фельтон, — якщо ви справді страждаєте, коли ви хворі, то зараз вам покличуть лікаря. Коли ж ви нас обдурюєте, тим гірше для вас, але, принаймні, тоді нам не доведеться нічим собі докоряти.

Міледі не відповіла нічого, але, впавши своєю чарівною голівкою в подушки, голосно й невтішно заридала.

Фельтон з своєю звичайною незворушністю пильно подивився на неї з хвилину, постояв і, бачачи, що ця нервова криза загрожує затягтися надовго, тихо вийшов. Жінка пішла слідом за ним.

Лорд Вінтер не прийшов.

— Мені здається, що я потрапила як слід,— прошепотіла міледі з нестримною радістю і, боячись, щоб хтось не підглядів з коридору виразу радості на її обличчі, міледі схovalася з головою під укривало.

Минуло дві години.

— Ну, час вже тепер мені одужати,— звернулася сама до себе міледі.— Ну мо встаньмо і спробуймо здобути сьогодні кращі успіхи, ніж учора. У мене лишаються лічені дні.

Їй внесли сніданок. Отже, вона знала, що незабаром прийдуть його прибирати і, значить, прийде знову Фельтон.

Міледі не помилилася. Прийшов разом з солдатами Фельтон і, навіть не глянувши, чи єла міледі чи ні, наказав винести геть стіл, який звичайно приносили їй у кімнату разом з усіма стравами.

Фельтон залишився в кімнаті останнім; він тримав у руці книжку.

Міледі напівлежала в глибокому кріслі напроти каміна, бліда, прекрасна й покірна, сказати б, свята муничениця, що дожидає катування.

Фельтон підійшов до неї і сказав:

— Лорд Вінтер, такий же католик, як і ви, гадає, що раз ви не можете тепер відвідувати вашої церкви, то він вам дозволяє читати вашу мессу щодня з цього молитовника.

Вигляд, з яким Фельтон поклав книжку на маленький столик, біля якого сиділа міледі, і тон, яким він вимовив „вашу церкву“ і „вашу мессу“ в супроводі трішечки презирливої усмішки, примусили міледі звестися на нього очі й пильніше придивитись.

Тоді з цієї зачіски, строго гладенької, з перебільшеної простоти костюма, з цього лоба високого, натхнен-

ного, але строго холодного й непроникливого, як і вся його постать, міледі пізнала в ньому пуританина,⁵ яких бачила чимало і при дворі англійського короля Якова і при французькому дворі, де вони, не зважаючи на страшну примару Варфоломеєвської ночі все ще зважувалися шукати притулку.

Тоді її неначе блискавкою осяяло, як це буває з людьми в момент катастрофи або в такий відповідальний момент їхнього життя, який вирішає надалі всю їхню майбутню долю.

— Я, містер?! — повільно проговорила міледі в унісон молодому офіцерові тим презирливим тоном, який помітила у нього. — Я, містер? Моя месса? Адже лорд Вінтер, гнилий католик, добре знає, що я не його релігії. Це нова його пастка на мене.

— А якої ж ви релігії, міледі? — спитав Фельтон, не мігши приховати свого здивовання.

— Я це скажу тільки тоді, коли вже все вистраждаю за мою релігію,— проговорила міледі натхненно.

Погляд, яким глянув Фельтон на міледі, розкрив їй, як вона виграла в його очах цими кількома словами.

А втім, молодий офіцер стояв непорушно й мовчав. Сам тільки погляд трохи викривав його.

— Я в руках моїх ворогів,—продовжувала міледі з ентузіазмом, який, вона знала, властивий був фанатичним пуританам,—що ж, або мій бог визволить мене, або я загину за моого бога. Оцю відповідь прошу вас переказати лордові Вінтеру. Щождо цієї книжки,— додала вона, вказуючи пальцем на неї, але так, щоб не доторкнутись, бо це їй, мовляв, гайдко і вона не хоче себе забруднити цим дотиком,—щождо цієї книжки, то ви можете віднести її назад лордові Вінтеру або, коли хочете, можете користатися нею самі,

бо ви, напевно, подвійний спільник лорда Вінтера і в його утисках і в його еретицтві.

Фельтон не відповів нічого, взяв книгу з тим же почуттям відрази, як і раніше, і задуманий вийшов од міледі.

Лорд Вінтер повернувся до замку перед п'ятою годиною вечора. У міледі було досить часу, щоб остаточно обміркувати свій план і свою поведінку. Вона його зустріла, як жінка, у якої відродились усі надії.

— Здається,— почав лорд Вінтер, сідаючи в крісло напроти міледі і простягаючи ноги до каміна,— здається, ми зробили маленьке віровідступництво?

— Що ви хочете цим сказати?

— Я хочу сказати, що з того часу, як ми з вами бачилися востаннє, ви змінили релігію. Чи не збираєтесь ви, часом, одружитись утретє, з протестантом уже тепер?

— Кажіть ясніше, мілорд,— промовила міледі велично,— бо я вам заявляю, що я чую ваші слова, але не розумію їх.

— Так, може, у вас зовсім ніякої релігії немає? О, це б мені ще більше сподобалося! — усміхнувся, глувуючи, лорд Вінтер.

— Це якраз те, що найбільше личило б вашим принципам,— холодно відказала міледі.

— О, признаюся вам, це таки мені справді цілком байдуже.

— О, коли б ви і не призналися у своїй байдужості до релігії, так за вас промовляли б ваші дебоші, гульбища й безстидства.

— Хо! Ви говорили про мої неподобства й дебоші. Або я гаразд не зрозумів, або ви, чорт візьми, і сорому не знаєте.

— Ви говорите так, мілорд, бо знаєте, що нас слу-

хаєть,— холодно відповіла на це міледі,— і тому, що хочете підбурити проти мене ваших катів та тюремників.

— Моїх тюремників! Моїх катів! Ого, мадам, ви впадаєте в патетичний тон. Вчоращню комедію ви змінили сьогодні на трагедію. Нічого, через вісім днів ви будете там, де вам давно б уже треба бути, і мій обов'язок щодо вас буде закінчений.

— Обов'язок підлий! Ганебний обов'язок! — скрикнула міледі палко, як і личило жертві безбожника, мучениці.

— Клянуся, — сказав лорд Вінтер, підводячись, — мені здається, що ця розпусниця збожеволіла. Ну, ну, досить, заспокойтесь, пані пуританко, а то звелю замкнути вас у карцер. Туди к бісу! Це напевно мое іспанське вино так запаморочило вам голову. Та байдуже, ще сп'яніння не матиме ніяких наслідків. — І лорд Вінтер вийшов з кімнати, лаючись і сиплячи прокльони, що за тих часів не вважалося непристойним навіть серед вельмож.

Фельтон справді стояв за дверима і з цілої розмови не проминув і слова.

Міледі вгадала.

— Так, іди, йди! — проказала вона пошепки вслід своєму діверові. — Наслідки, навпаки, будуть і ти їх помітиш лише тоді, коли вже буде пізно, коли не матимеш часу їх уникнути!

В кімнаті запанувала тиша. Минуло дві години.

Коли принесли вечерю, міледі голосно молилася Богу, проказуючи молитви, яких навчилась у суворого пуританина — старого слуги свого другого чоловіка. Вона так добре удала повний екстаз, що, здавалося, нічого не бачила й не чула.

Фельтон зробив знак не заважати їй і, коли все

було зроблено, сам тихенько вийшов з кімнати останнім.

Міледі знала, що за нею можуть стежити. Отже, вона продовжувала свої молитви, поки не закінчила. Їй здавалося, що солдат вартовий ступав за дверима не так гучно, що він ніби прислухався.

На цей момент міледі більшого і не хотіла; вона була цілком задоволена. Після молитви міледі сіла до столу і трохи підживилася вечерею. Замість вина, вона випила тільки води.

Через годину прийшли солдати прибрати стіл. Але міледі побачила, що Фельтона не було.

Виходить, він боявся її бачити надто часто. Міледі відвернулася до стіни, щоб радісно посміхнутись, бо в тій посмішці було стільки сатанинської радості, що сама та радість могла б її викрити.

Міледі перечекала ще з півгодини. І коли в старому похмурому замку запанувала цілковитатиша, лише чутно стало під вікнами шамотіння гальки на березі під ударами хвиль, цього одвічного дихання океану, тоді міледі своїм чистим мелодійним голосом, вібруючим на високих нотах, заспівала перший куплет псалма, що особливо користався великою популярністю серед тогочасних пуритан:

О, владико, ти нас покидаєш,
Щоб випробувати наші сили,
І знову нас потім рятуєш,
Підтримуючи нас своєю небесною рукою.

Співаючи, міледі чуйно прислухалася. Вартовий, що ходив ввесь час повз двері її кімнати, спершу затримав кроки, а потім став і вже не рухався, наче скам'янів. З цього міледі могла зробити висновок, як можуть впливати її співи.

Задоволена міледі ще збільшила старання: співаючи,

вона вкладала стільки почуття, стільки пристрасті, що їй самій почало здаватись, ніби її пісня лунає під склепінням замка, як невимовні чари, що заворожують, розтоплюють серця її тюремників. А втім, вартовий солдат, щирий католицизм якого допоміг їйому, безпечно, перемогти ці чари, крізь двері голосно сказав їй:

— Замовчіть, пані, ваша пісня сумна, як *De profundis*.^{*} І без того тоскно бути тут у гарнізоні, а коли треба ще слухати отакі панахиди, то зовсім не витримаєш.

— Тихо! — проговорив чийсь серйозний голос, з якого міледі пізнала Фельтона. — Не втручайтесь не в свої справи. Хіба вам наказано забороняти їй співати? Ні. Вам наказано стерегти її, стріляти в неї, коли вона наважиться тікати. Оце ваша справа, ваш обв'язок. Стережіть її; коли побачите, що тікає, стріляйте, але не перекручуйте наказ.

Вираз переможної радості осяяв обличчя міледі, але цей вираз перебіг по ньому блискавкою. Вона, ніби нічого не чуючи з розмови за дверима, а насправді не прогавивши з неї й слова, зараз же почала співати далі, тільки ще з більшим захватом, наче підхоплена на крила ентузіазму, з усією принадливістю, яку тільки міг вкласти в її серце демон:

Замість сліз,
Замість муки
В моїй в'язниці,
В моїх залізних путах —
Я маю молодість
Та молитви.
Я маю моого бога,
Який зважить на всі
мої стражда ня.

* *De profundis* — панахida.

Цей голос, високий, чистий і глибокий, надавав цьому незграбному непоетичному псалмові такої захоплюючої поезії, яку навіть найекзальтованіші з пуритан рідко коли чують у співах своїх братів і який вони мусили прикрашати всіма можливими витворами своєї фантазії.

Фельтон не тямив себе. Він уже мало що розумів. Йому здавалося, що це хор ангелів у небі.

А міледі співала:

Але близький визволення час,
Бог не віддасть нас у ворожі руки,
Коли ж надія відлетить від нас,
Нам лишаються лише смерть і муки.

Останній куплет доконав бідного молодого офіцера, він вразив йому серце до тої міри, що Фельтон рвучко відчинив двері до кімнати міледі і, блідий, з палаючими, майже безтямнimi очима, став на порозі.

— Навіщо ви так співаете? — спитав він. — I таким голосом?

— Пробачте, містер, — відповіла міледі тихим, покірним голосом. — Я забула, що мої співи недоречні в цьому замку. Я, може, образила ваші релігійні переконання? Тільки, клянуся вам, це сталося випадково, мимохіть. Пробачте мені цю, може, і велику помилку, але, кажу вам щиро, ненавмисну.

Міледі була така прекрасна в цей момент, релігійний екстаз, що, здавалось, оповив її голову ореолом, надав її обличчю такого виразу святої, що Фельтон ладний був заприсягтися, що бачить перед собою того самого ангела, співи якого хвилину тому він чув.

— Так, так, — збентежено проговорив він, — ви вносите тривогу, ви збуджуєте серця людей, що живуть у цьому замку.

Нещасний затуманений фанатик сам не помічав недо-

ладності своїх слів. А міледі своїм поглядом наскрізь до самого дна пронизала серце молодого офіцера.

— Я замовкну,— озвалась міледі, спускаючи вниз очі і надаючи своєму голосові всю ніжність, всю безоглядну покірність, яку тільки була здатна уdatи і голосом і всім своїм виглядом.

— Ні, ні, міледі,— поспішив Фельтон. — Тільки співайте тихше, бо ніч уже.

З цими словами Фельтон, почуваючи, що він не в силі довше додержувати суворості щодо ув'язненої, поквапливо вийшов з кімнати.

— Ви добре зробили,— сказав вартовий солдат,— її співи крають серце. А втім, я вже трохи звик, такий то голос у неї гарний!

XXIV

ТРЕТИЙ ДЕНЬ УВ'ЯЗНЕННЯ

Фельтон піймався. Але треба було зробити ще одне зусилля: треба було його затримати; в крайньому разі ізолювати його від впливу лорда Вінтера. Але як? Цього ще точно не знала міледі.

Більш того, треба було примусити Фельтона розмовляти, щоб говорити з ним самій, бо міледі добре знала, як тонко, як майстерно могла вона орудувати своїм голосом, надаючи йому непереможної чарівності.

І все таки, не зважаючи на всі спокуси та принади, міледі могла провалитися з своїми планами, бо Фельтон був попереджений і навіть упереджений проти неї.

Вона стежила за кожним його словом, за кожним рухом, за кожним поглядом очей, навіть за кожним подихом, бо, замість подиху, у нього могло вихопитися зітхання. Вона вивчала Фельтона як добрий актор дану йому нову роль, докладно, в найменших деталях.

Щодо лорда Вінтера, то тут її поведінка була далеко простіша. Ще вчора ввечері вона твердо зупинилася на ній: мовчазна гідність у його присутності, подеколи дошкуляючи йому зневажливим тоном, об-

разливим словом, викликаючи його на образи собі та брутальність, які б ще більше підкresлили її сумирність і побожну покору,—такий був її план. Фельтон бачитиме; може, він нічого не скаже, але він бачитиме.

На ранок Фельтон увійшов до кімнати як звичайно. Проте, міледі за ввесь час, що він був у кімнаті, поки прибирали її приносили сніданок, не обізвалася до нього її словом. В момент, коли Фельтон збирався виходити, міледі блиснула надія: їй здалося, що він сам збирається забалакати до неї. Його губи вже були заворушились, але він зібрав усі сили... і жоден звук не прохопився крізь затиснені зуби. Фельтон вийшов.

О дванадцятій годині дня прийшов лорд Вінтер.

Був гарний зимовий день. Навіть рідкий гість в Англії — сонечко взимку — золотило грати вікон у кімнаті міледі.

Міледі мрійно дивилася у вікно, удаючи, що не чує, як відчинилися двері.

— Ага,—сказав лорд Вінтер,—спершу була комедія, потім трагедія, а тепер граємось у меланхолію?

Міледі мовчала.

— Так, так,—продовжував лорд Вінтер,—я розумію. Вам би хотілося в цю хвилину бути вільною на березі, або, ще краще, на добром кораблі пінити воду цього чудесного зеленого, як ізумруд, океану; вам би хотілося напевно чи на суші чи на морі влаштувати мені таку собі гарненьку пастку, які ви так вдало комбінуєте. Терпіння! Терпіння, міледі! Через чотири дні і берег і море будуть вам широко дозволені; особливо море, навіть більше, можливо, ніж ви б того хотіли. Через чотири дні Англія позбудеться вас.

Міледі склала благально руки і звела свої чудові очі до неба:

— Боже мій, боже мій! — неголосно, але виразно,

тоном святої ніжності промовила міледі.—Прости цьому чоловікові так само, як і я йому прощаю.

— Так, молись, қлята, молись!—скрикнув лорд Вінтер.—Твоя молитва тим більш великодушна, що ти в руках людини, яка, присягаюсь, тобі не простить.

І лорд вийшов.

В той момент, коли він виходив, міледі в напіврозчинені двері встигла побачити Фельтона, який рвонувся швидко вбік, щоб вона його не помітила.

Тоді міледі впала навколошки і стала вголос молитись:

— О, боже мій, боже! Ти єдиний знаєш, за яку святу мету я страждаю. Дай же мені сил вистраждати все до кінця.

Двері тихо скрипнули. Але красуня молільниця не чує. Голосом, повним сліз і муки, вона веде далі:

— Боже милостивий, боже милосердний, невже ти даси здійснитись намірам цього чоловіка?

Тоді тільки вона вирішила почути кроки Фельтона. Зірвавшись на ноги, вона почервоніла так, наче їй було соромно, що її застукали за молитвою навколошках.

— Я не люблю заважати тим, хто молиться, пані,—сказав серйозним тоном Фельтон.—Не турбуйтесь через мене, прошу вас.

— Звідки ви знаєте, що я молилася?—спитала міледі уривчастим од ридань голосом.—Ви помиляєтесь, сер, я не молилася.

— Чи не думаете ви, пані,—озвався Фельтон тим же серйозним голосом, тільки в ньому забриніли вже сердечні нотки,—що я маю право заборонити створінню розкривати свою душу перед творцем її? Боронь мене боже! До того ж, каятись личить винним. Хоч який би злочин заподіяла людина, вона для мене недоторканна, коли вона розпістерта в каятті перед богом.

— Винна я? — усміхнулася міледі. — Винна! Боже мій, ти єдиний знаєш, чи винна я? Скажіть скоріше, що я засуджена; це буде правдивіше. Але ви самі знаєте, що бог любить жертви й мучеників і тому дозволяє іноді засуджувати безневинних.

— Навіть коли б ви були засуджені, коли б ви були жертвою, то тоді ще більше піdstав вам молитись. Я сам молитимуся за вас.

— О, ви праведний! — скрикнула міледі, кидаючись йому до ніг. — Слухайте, я не можу мовчати довше, бо я боюся, що сили мої не витримають саме тоді, коли вони мені будуть найпотрібніші. Вислухайте ж бо благання нещасної жінки. Вас обдурюють. Але річ не в цьому. Я благаю у вас єдиної милості, і коли ви згодитеся, я благословлятиму вас і на цьому світі і на тому.

— Поговоріть, пані, з мілордом, — трішки розгубився Фельтон. — На щастя, я не маю права ні прощати, ні карати. Ця відповідальність покладена богом не на мене, а на особу далеко вищу.

— Ні, я скажу вам, тільки вам. Вислухайте мене раніше, ніж допомагати моїй загибелі, моїй ганьбі.

— Якщо ви заслужили цей сором, якщо ви заслужили цю ганьбу, то треба витерпіти, принісши її до ніг богові.

— Що ви кажете? О, ви зовсім не розумієте мене. Коли я кажу про ганьбу, то не думайте, що я кажу про якусь кару, тюрму або смерть. Боронь боже! Що мені тюрма? Що мені смерть?

— Тепер я не розумію вас, пані.

— Або удаєте, що не розумієте, — усміхнулась з сумнівом міледі.

— Ні, пані, клянуся честю солдата, вірою християнина.

— Як, ви не знаєте намірів лорда Вінтера щодо мене?

— Не знаю.

— Неможлива річ! Ви, його спільник!

— Я ніколи не кажу неправди, пані.

— О, лорд дуже мало дбає про те, щоб приховати їх; адже легко догадатись.

— Я ніколи не намагаюся нічого вгадувати. Я чекаю, щоб мені довірили щось. А про вас мілорд мені нічого не казав.

— Та невже! — скрикнула міледі непідробно правдивим тоном. — Так ви, значить, не його спільник! Ви не знаєте його планів відносно мене? Не знаєте, що він готує мені ганьбу, порівняно з якою всі земні муки ніщо?

— Ви помиляєтесь, пані, — підвів руку Фельтон, червоніючи. — Лорд Вінтер нездатний на такий злочин.

„Нічого, це вже добре, — майнула у міледі думка. — Навіть не знаючи, що саме, він уже зве це злочином“. А вголос додала:

— Друг безбожника, бузувіра здатний на все.

— Кого звете ви так, пані? — спитав Фельтон.

— Чи є в Англії двоє людей, яких можна було б так назвати?

— Ви говорите про Джорджа Вільєрса? — спитав Фельтон, в очах якого спалахнув зловісний огник.

— Той, кого невірні, язичники, звуть герцогом Букінгемом. Я не сподівалася, що в Англії є ще такі люди, яким доводиться стільки пояснювати, кого саме я так називаю.

— Він уже відзначений рукою божою, — проговорив урочисто Фельтон, — і він не уникне карі, на яку заслуговує.

Фельтон висловив тільки ту думку, якої трималися

про герцога Букінгема всі в Англії і якого навіть католики звали гнобителем та розпусником, а пуритани просто сатаною.

— О, боже мій, боже! — скрикнула міледі. — Як я молю тебе, благаю послати на цю людину кару. Ти же бачиш, я дбаю не про особисту помсту, а про визволення спід сатанинської влади цілого народу.

— Ви його хіба знаєте? — спитав Фельтон.

„Нарешті, він мене питає“, — подумала міледі, ледве стримуючи вираз радості, щастя від такого несподівано швидкого успіху.

— Чи я його знаю? О, знаю! На моє нещастя, на моє вічне нещастя, знаю! — і міледі заломила в розпачі руки.

Мабуть, Фельтон відчув, як йому забракувало сил, бо він повернувся і зробив був крок до дверей. Міледі не спускала його з ока, стрибнула до нього і схопила за руки.

— О, сер! — скрикнула вона. — Майте ласку, будьте милостиві, вислухайте мою просьбу. Цей ніж, що його в мене відняв лорд Вінтер, знаючи, що я хочу з ним зробити... О, дослухайте до кінця. Цей ніж, дайте мені його, дайте тільки на хвилину, на одну хвилину. Майте жалість, благаю вас, я обіймаю ваші коліна, дивіться! Ви вийдете, замкнете двері... вас я не уб'ю. Убити вас, єдину істоту справедливу тут, добру й жалісливу, моого рятівника, можливо... На одну хвилину ніж... на одну хвилину! Я вам поверну його крізь отвір у дверях. Тільки на одну хвилину, сер Фельтон, і ви врятуєте мою честь.

— Убити себе, — скрикнув Фельтон, забувши визволити свої руки з рук міледі. — Убити себе!

— У мене вирвалося це слово, я прохопилася, — прошепотіла досить голосно міледі, безсило опускаючись

на підлогу.— Я викрила свою таємницю. Він знає. Мій боже, я загинула.

Фельтон стояв нерішучий, розгублений.

„Він вагається, він має сумніви. Я говорила не досить правдиво“,— подумала міледі.

Але в цей час у коридорі почулися кроки, в яких легко було пізнати лорда Вінтера. Фельтон теж почув їх і пізнав. Він зробив крок до дверей.

Міледі кинулась до нього.

— Ні слова...— уривисто прошепотіла їйому міледі.— Жодного слова цьому чоловікові, бо я пропала, і це ви... ви...

Кроки зовсім наблизились до дверей. Боячись, щоб не було чути її голосу, міледі мовчки поклала свою ніжну білу ручку на рот Фельтона. Фельтон тихенько відсторонив міледі, яка впала на кушетку.

Лорд Вінтер пройшов повз кімнату міледі, не спиняючись, і його кроки помалу завмерли в другому кінці коридору.

Фельтон, блідий, як сама смерть, стояв недвижно якусь мить, прислухаючись. А коли вже зник усікий шум, він пересапнув, як людина, що прокинулася від сну, і подався геть з кімнати.

— Ага,— пробурмотіла собі під ніс міледі, коли кроки Фельтона завмерли в кінці коридору, протилежному, куди пішов лорд Вінтер.— Ага, нарешті, ти мій!

Раптом її обличчя похмурніло.

— А що, як він скаже все лордові Вінтеру. Тоді мені край. А що, як лорд, знаючи добре, що я себе не уб'ю, дасть мені в руки ніж у присутності Фельтона. Адже Фельтон тоді побачить, що ввесь цей страшний відчай тільки гра.

Міледі підійшла до дзеркала і задивилася на себе. Ніколи, здається, вона не була ще така гарна.

— Е, ні,— сказала вона до себе.— Він не скаже, ні! Увечері, коли принесли вечерю, прийшов і лорд Вінтер.

— Мілорд,— звернулася до нього міледі,— невже ваша присутність є неодмінна умова мого ув'язнення? Чи не могли б ви зменшити ваші відвідини, вони бо впливають мені на нерви.

— От тобі й маєш, люба невісточка! Чи не ви ж самі, оцим своїм гарненьким ротиком, таким недобрим сьогодні до мене, казали мені першого ж вечора, що прибули до Англії, не зваживши на втому, негоду й морську хворобу, тільки для того, щоб бачитися зі мною? Я тут, ви мусите бути задоволеною. До речі, сьогоднішній мій візит має особливі підстави.

Міледі затремтіла. Вона подумала, що Фельтон усе розповів лордові Вінтеру, і злякалася. Злякалася ця жінка, яка в своєму житті мала стільки гострих і таких різноманітних переживань. Вона відчула, як серце у неї закалатало в грудях, аж у виски віддало.

Міледі не могла встояти і сіла.

Лорд Вінтер узяв крісло, присунув його близенько до міледі і сів поруч. Тоді витяг з кишені папір, повільно його розгорнув і сказав:

— Слухайте, я хочу вам показати оце, щось подібне до паспорта, який я сам склав і з яким ви відтепер житимете. Це скоріше наказ у вигляді паспорта.

Лорд почав повільно читати.

„Наказ відвезти до ...“

— Для імені залишено місце. Якщо у вас щодо цього будуть свої зауваження чи пропозиції, ви мені їх скажете. Вас відвезуть не менш як за тисячу миль від Лондона, а там цілком буде байдуже, як ви зватиметеся. Я пристану на всяке ваше бажання щодо цього. Отже, я продовжує:

„Наказ відвезти до ... Шарлотту Бексон, затавровану судом французького королівства, але звільнену після відбуття карі тавруванням. Вона житиме в цьому місці довічно без права віддалятись від нього більше, ніж за три милі. В разі вона зробила б спробу тікати, вона підлягає смертній карі. Вона діставатиме по п'ять шилінгів щодня на харчі й житло“.

— Цей наказ мене не стосується,—холодно відповіла міледі,—бо він написаний на зовсім інше ім'я.

— Ім'я! Хіба ви маєте ім'я?

— Я звуся ім'ям вашого брата.

— Ви помиляєтесь! Мій брат був вашим другим чоловіком, коли перший ваш чоловік живий і зараз у Франції. Скажіть мені ваше справжнє ім'я і я його напишу, замість Шарлотти Бексон. Ні?.. Ви не хочете?.. Ви мовчите? Гаразд. В такому разі ви будете зареєстровані як Шарлотта Бексон.

Міледі сиділа мовчки. Цього разу вона не удавала вже нічого, а справді сиділа переляканя. Вона гадала, що раз наказ є, значить, її можуть відвезти завтра, сьогодні, зараз. Лорд Вінтер міг поквапитися з наказом, щоб позбутися її.

Все пропало раптом: усі її сподіванки, надії, плани... Очі міледі, розгублені й безпорадні, випадково спинились на наказі, що його тримав розгорненим у руках лорд Вінтер. Раптом по обличчю міледі розлився вираз такої яскравої радості, що вона навіть не встигла його приховати.

Наказ не мав ні підпису, ні печатки.

— Так, так,—сказав лорд Вінтер, побачивши спалах її радості і зрозумівши чому,—ви не знайшли підпису та печатки і зраділи? Ви подумали: це, мовляв, мене тільки лякають. Ні! Завтра цей наказ буде надісланий мілордові Букінгему; післязавтра він буде

тут уже підписаний і з усіма печатками, а через двадцять чотири години, мое слово вам на тому запорукою, наказ набере чинності. Прощайте, пані, це все, що я хотів вам сказати.

— А я вам скажу, пане, що це зловживання владою, що це заслання під вигаданим ім'ям безчесна, мерзена річ.

— Може, вам більше до вподоби бути повішеною під вашим справжнім ім'ям, міледі? Вам відомо, що англійські закони надто суверо карають за порушення шлюбів? Будьмо одверті. Хоч мое ім'я, власне, ім'я моого брата, заплутане в цю брудну історію, я готовий перенести ганьбу й наругу прилюдного судового процесу, аби лиш одним ударом позбутися вас назавжди.

Міледі не відповіла ні слова, але пополотніла, навіть позеленіла, як труп.

— Ага, я бачу, вам більше подобається подорож? Тим краще, мадам, тим краще. Ви не помилилися цього разу. Життя все таки краще. Взагалі життя — добра річ, тим то я й не хотів, щоб ви його мені вкоротили. Лишається обговорити грошову справу, про п'ять шилінгів на прожиття. Вам, може, здається, що я трохи скупий? Це походить від моого небажання, щоб ви підкуповували вашу сторожу. А втім, ваше уміння звабити та спокусити ваших доглядачів лишається при вас. Отже, випробуйте вашу зброю скільки хочете, якщо ваша невдача з Фельтоном не відвернула вас від спроб цього порядку.

„Фельтон нічого, видно, не сказав, — подумала міледі, — ще не все загинуло“.

— А тепер прощайте, пані. Завтра я прийду вас повідомити про від'їзд моого посланця.

Лорд Вінтер підвівся, насмішкувато вклонився міледі і вийшов.

Міледі зітхнула з полегкістю. У неї ще лишалося чотири дні. Їй буде досить чотирьох днів, щоб остаточно звабити Фельтона.

Але одна страшна думка знову засмутила міледі: що як лорд Вінтер відрядить з наказом саме Фельтона? Тоді Фельтон вислизне з її рук, а щоб її план удався, міледі потрібно було ввесь час тримати в руках свою жертву.

А втім, її одне заспокоювало: Фельтон нічого не казав лордові Вінтеру.

Міледі не хотіла показати, що її збентежила й знерувала розмова з лордом Вінтером. Отже, вона сіла до столу і повечеряла.

Потім так само, як вона зробила напередодні, вона стала навколішки і проказала вголос усі свої молитви.

Як і напередодні, вартовий став тихо ходити, прислухаючись до її молитов.

Невдовзі вона почула кроки, легші, ніж її вартових, що наблизилися стиха до її дверей і спинились.

„Це він“, — подумала міледі і, як і вчора, почала співати псалом, який так зворушив Фельтона.

Але хоч як ніжно й звучно вібрував сьогодні її голос, хоч як тоскно переливався він та звучав глибоким болем, двері лишалися зачинені. Щоправда, міледі здавалося, що крізь загратоване віконце у дверях не раз блискав палкий погляд молодого офіцера, проте, це могло їй тільки вбачатись, а не бути насправді.

Цього разу у нього вистачило самовладання: він не ввійшов.

Лише кілька хвилин згодом після того, як вона закінчила свої божественні співи, міледі вчулося неначе тяжке зітхання. Потім ті самі легкі кроки стали віддалятись від її дверей потиху і повільно, ніби неохоче і з жалем.

XXV

ЧЕТВЕРТИЙ ДЕНЬ УВ'ЯЗНЕННЯ

Ранком другого дня, коли Фельтон ввійшов до міледі, вона стояла на кріслі на весь свій зрист і тримала в руках мотуз, тобто не справжній мотуз, а стьожки кількох подертих носових хусточок з батисту і позв'язуваних кінець до кінця. Почувши, що Фельтон відчинив двері до кімнати, міледі легенько зіскочила з крісла додолу і стала намагатися сховати за спину мотузку, яку вона тримала в руках.

Молодий офіцер був ще блідіший, ніж звичайно, і його почервонілі за ніч очі свідчили, що він не спав. А втім, обличчя його було ще суворіше, ніж звичайно.

Фельтон, не поспішаючи, підійшов до міледі, яка в цей момент сіла на крісло, але так невдало, а може й навмисно, що чималий кінець батистової мотузки звісився додолу. Офіцер узяв кінець цієї мотузки і холдно спитав:

— Що це таке, пані?

— Це нічого, — відповіла міледі, усміхаючись з тим страдницьким виразом, який вона так добре уміла робити і який, вона знала, так ій був до лиця. — Нудьга — це смертельний ворог ув'язнених; нудьгуючи я й сплела це!

Фельтон звів угору очі і на стіні кімнати досить високо над головою; в тому місці, де міледі стояла на кріслі і де вона тепер сиділа, він побачив позолочений невеликий гак, вмурований у стіну; призначався він, очевидно, для вішання картин або зброї.

Офіцер здригнув. Нещасна полонениця, хоч і мала побожно спущені додолу очі, проте, побачила це. Її уваги ніщо не уникало.

— А робили ви що, стоячи на кріслі? — спитав він.

— Хіба вас це обходить? — відповіла запитанням міледі.

— Але я хочу знати.

— Не питайте мене. Ви знаєте, що ми, справжні християни, ми не можемо казати неправди.

— В такому разі, я вам скажу, що ви там робили, вірніше, що ви хотіли там зробити. Ви хотіли виконати свій фатальний намір, який обміркували на думці: подумайте, мадам, якщо наш бог забороняє казати неправду, він ще суворіше забороняє самогубство.

— Коли бог бачить, що одне з його гнаних створінь стоїть між самогубством і безчестям, вірте мені, сер,— прорекла міледі тоном глибокого переконання,— бог прощає самогубство, бо це самогубство є, власне, мучеництво.

— Ви кажете або занадто багато, або занадто мало; бога ради, відкрийте все.

— Щоб я розповіла вам про свої нещастия, які вам здаватимуться казкою! Щоб я вам розповіла про свої наміри, а ви їх відкриєте моєму гнобителеві! Ні, ні, сер. До того ж, що вас обходить життя чи смерть якоїсь нещасної приреченої? Ви відповідальні лише за мое тіло. А раз труп мій буде тут, то з вас більшого і не питатимуть, а може бути й так, що вам дадуть за це нагороду.

— Мені, міледі, мені? — скрикнув Фельтон. — Ви припускаєте, що я візьму нагороду за ваше життя? О, ви самі не знаєте, що кажете.

— Дозвольте мені докінчити мою справу, Фельтон! — скрикнула екзальтовано міледі. — Дозвольте. Всякий солдат честолюбний, хіба не так? А ви — лейтенант, тим краще, за моєю домовиною ви вже підете капітаном.

— Що я вам зробив такого, — розгублено сказав сердечним тоном Фельтон, — що ви покладаєте на мене таку відповідальність перед богом і людьми? Через кілька день ви будете далеко звідси, міледі, я не буду відповідати за ваше життя, — тоді ви зробите все, що хочете.

— Так значить, — скрикнула міледі, ніби не в силі перемогти справедливого обурення, — ви, людина побожна, вас звуть справедливим, і ви хочете тільки одного: не бути відповідальним за мою смерть?

— Мій обов'язок пильнувати вашого життя, і я пильнуватиму.

— Але чи ви розумієте, який обов'язок на вас поклали? Він жорстокий, коли б я була винна, а як його назвете ви, як його назве милосердний бог, коли я не винна?

— Я солдат, міледі. Я виконую тільки даний мені наказ.

— Чи ви, може, думаете, що на суді божому бог відокремлюватиме несвідомих катів від неправедних суддів? Ви не хочете, щоб я убила своє тіло, і ви ж допомагаєте тому, хто хоче убити мою душу.

— Я ж вам уже говорив, — невпевнено сказав Фельтон, — ніяка небезпека вам не загрожує. Я ручуся за лорда Вінтера, як за самого себе.

— Безумець! Нещасний безумець той, хто ручиться

за другого, коли навіть найрозумніші, найправедніші не наважуються ручитися за самих себе! А ви ручитеся, стаєте на бік щасливого й сильного, щоб пригноблювати, чинити утиски слабшій і нещаснішій від вас.

— Неможлива річ, пані, неможлива! — пробурмотів схвильовано Фельтон, який у глибині душі відчував справедливість слів міледі. — Поки ви ув'язнені, я ж не можу вас визволити, але поки ви живі, я не дам вам умерти.

— Так, але я втрачу тоді те, що далеко дорожче для мене, ніж життя, я втрачу честь, Фельтон. І це ви відповідатимете перед богом за мене, за мое безчестя, за мою ганьбу.

Цього разу Фельтон, не зважаючи на всю свою стійкість, суворість, не міг устояти проти спокуси. Спокуса починала впливати на нього. Бачити цю чарівну красуню, білу, як найчистіше видіння, бачити її, коли вона благає або загрожує, відчувати на собі водночас вплив її краси і відчаю, це вже було занадто для фанатика, розум якого розпалений повсякчасним релігійним натхненням, а серце повне любов'ю до неба, небесних мрій та ненависті до людей.

Міледі бачила цю розгубленість, бачила сум'яття, що охопило молодого пуритана, бачила, як огонь, суперечливих пристрастей шматував серце фанатика. Тоді, наче досвідчений генерал, який, бачачи, що ворог занепадає на силах, кидається на нього з переможним вигуком, міледі випросталась на ввесь зріст, з простягненою вперед правою рукою, з розстебнутим коміром і розпущенім волоссям.

Прикриваючи соромливо лівою рукою оголену шию, з очима, палаючими тим огнем, який так бентежив молодого пуритана, міледі підійшла майже впритул

до нього і голосом тихим, але значущо грізним продекламувала уривок з пуританського вірша:

Віддай Ваалові свою жертву,
Кинь лютим левам мученицю,
Бог примусить тебе розкаятись...
Я понесу їйому свою посмертну скаргу!

Фельтон оставпів.

— Хто ви? Хто ви? — скрикнув він, притискаючи руки до грудей. — Чи ви посланиця божа, чи ви пекельне породження? Ангел ви чи демон?

— Хіба ти мене не пізнав, Фельтон? Я ні ангел, ні демон. Я земна дівчина. Я сестра тобі по вірі, от і все!

— Так, так! — провів рукою по лобі Фельтон. — Правда! Досі я ще мав сумніви. Тепер вірю.

— Ти віриш, а залишаєш мене в руках ворогів, ворогів Англії, ворогів божих. Ти віриш, а мене віддаєш на поталу тому, хто засмічує землю божу своїм єре-тицтвом, своєю розпустою, кого англійці звуть герцог Букінгем, а ширі християни антихристом.

— Я? Віддаю вас на поталу Букінгемові, я? Що ви говорите!

— Матимут очі і не бачитимуть; матимут вуха і не чутимуть! — гірко прорекла міледі.

— О, так, так! — простогнав Фельтон, затуляючи руками обличчя, а потім пересуваючи їх на лоб, наче бажаючи цим жестом відігнати останні болючі сумніви. — Так, я пізнаю голос, що говорив до мене увісні, я пізнаю риси ангела, що з'являється до мене щоночі і невідступно вимагає: „Убий! Рятуй Англію! Рятуй себе, бо умреш із занапашеною душою!“ Говоріть, говоріть! Я можу вас розуміти тепер.

Близькавка бісівської радості промайнула в очах міледі з швидкістю думки.

Проте, хоч яка блискавично швидка була ця радість, Фельтон помітив її і затремтів так, наче вона осяяла чорну безодню душі цієї жінки.

Фельтон раптом згадав усі попередження лорда Вінтера, всі її намагання звабити його, її перші невдалі спроби. Він одійшов від неї і похилив голову, хоч і не спускав з неї очей, наче якоюсь чарівною силою прикутих до її очей.

Міледі була жінкою, яка в відповідальний момент не стане вагатись. Під її удаваною екзальтацією тайлася холодна розважливість. Вона враз помітила стан Фельтона, і раніш, ніж він встиг розкрити рота й щось сказати, міледі безпорадно спустила руки, наче кровість жінки взяла гору над ентузіазмом натхненої пуританки, і сказала:

— Але ні, не мені стати рятівницею народу від антихриста. Кінджал занадто важкий для моєї руки. Дайте ж мені змогу смертю уникнути ганьби й неслави; дозвольте в мучеництві шукати порятунку. Я не благаю у вас ні визволення, як злочинниця, ні помсти, як невірна або язичниця. Дайте мені вмерти і останній мій подих буде подякою моєму визволителеві.

На цей голос, благально тихий, на цей погляд, сором'язний і засмучений, Фельтон підійшов ближче. Знову краса, ніжність, слози і ця фанатична пристрасть вплинули на молодого пуритана, вплинули, як п'янке вино, запалили його вогнем.

— На жаль,—тихо проговорив Фельтон,—я нічого іншого не можу зробити, як тільки пожаліти вас, якщо ви справді безневинна жертва. Але лорд Вінтер має проти вас тяжкі обвинувачення. Ви християнка, ви моя сестра по релігії. Я всім серцем моїм прихиляюся до вас, я, що нікого ніколи не любив, крім моого добродійника — лорда Вінтера — і ніколи нічого у своєму

житті не знав, крім зради й несправедливості. Але ви, міледі, така прекрасна в дійсності, така чиста, чим могли ви викликати переслідування й утиски лорда Вінтера? Значить, ви зробили щось недобре?

— І матимуть очі, та не бачитимуть,— невимовно гірко знову процитувала міледі,— і матимуть вуха, та не почують!

— В такому разі скажіть же, в чому річ, скажіть!— з мукою в голосі вигукнув Фельтон.

— Вам довірити мій сором!— скрикнула й собі міледі, сором'язно червоніючи.— Часто бо за злочин одного падає сором на другого. Алеж вам довірити мою ганьбу, вам, чоловікові! О,— продовжувала вона, по-дівочому непорочно затуляючи руками свої чудові очі,— о, ні, ніколи не зможу я, ніколи!

— Мені, братові?

Міледі довго дивилася на Фельтона, вступивши в нього свій погляд з таким виразом, який Фельтонові здавався виявом сумніву, вагання, а насправді міледі спостерігала, чи впливають її чари на молодого пуританина.

Тепер уже Фельтон, притиснувши благально руки до грудей, молив її поглядом.

— Гаразд,— зважилась, нарешті, міледі,— нехай так, я довірюся моєму братові, я скажу... все скажу.

В цей момент у коридорі почулися кроки лорда Вінтера. Але цього разу лорд не пройшов, як учора, повз кімнату міледі, а спинився біля дверей, щось спитав у вартового і, швидко розчинивши двері, ввійшов до кімнати.

Протягом тої хвилини, поки лорд Вітер щось питав у вартового, Фельтон встиг відскочити від міледі і стояв тепер за кілька кроків від неї.

Лорд Вітер ввійшов повільно, переводячи запитливий погляд з Фельтона на міледі і назад.

— Щось занадто довго ви тут, Джон,— звернувся, нарешті лорд до Фельтона.— Чи не розповідала часом ця жінка вам про свої злочини? Якщо це так, то тоді зрозуміло, що слухати довелося довго.

Фельтон здригнувся. Міледі відчула, що все загине, коли вона не встигне підтримати розгубленого пуритана.

— А, ви боїтесь, щоб вами ув'язнена не втекла! — крикнула міледі.— Так спітайте у вашого достойного наглядача, якої милості я щойно благала у нього.

— Ви благали у нього милості? — здивувався лорд.

— Так, мілорд! — відповів збентежений Фельтон.

— Ну, і якої ж саме милості? — спітав лорд Вінтер.

— Дати їй ножа, на одну тільки хвилину. Обіцяла його повернути через хвилину крізь віконце у дверях, — сказав Фельтон.

— Хіба в цій кімнаті є хтонебудь схований, якого ця люба особа хоче зарізати? — глузливим тоном спітав лорд Вінтер.

— В кімнаті тільки я сама! — відповіла міледі.

— Я ж вам пропонував вибирати між Америкою і Тайбурном⁶ — озвався лорд Вінтер.— Оберіть Тайбурн міледі; мотузка й кат діятимуть ще вірніше від ножа.

Фельтон зблід і зробив крок уперед, згадавши, як уранці застав міледі з мотузкою біля гака на стіні.

— Ваша правда,— покірно проговорила міледі,— я вже думала про це.— А потім глухим голосом додала:— і ще про це подумаю.

Фельтон затремтів і зблід так, що лорд Вітер помітив.

— Не вір, Джон,— сказав юному лорду.— Стережись, друже мій, я покладаю на тебе всі надії мої. Я ж тебе попереджав! Ну, нічого! Потерпи ще якихось три дні, дитино моя, і через три дні ми позбудемось цієї істо-

ти, а там, куди ми її відпровадимо, нікого буде спокушати.

— Ти чуєш? — сплеснула долонями міледі таким тоном, що лорд Вінтер подумав, ніби вона звертається до бога, а Фельтон зрозумів, що вона зверталася до нього.

Фельтон похилив голову й замислився.

Мілорд узяв Фельтона під руку і пішов з ним до дверей, повернувши через плече голову, щоб не спускати з ока міледі, аж поки вийдуть вони з кімнати.

— Гм, от тобі й маєш! — сказала собі міледі. — Виходить, я домоглася не таких то вже й близкучих успіхів. Вінтер, що здавався таким дурнем, став тепер таким обережним. Щождо Фельтона, то цей вагається. Ех, далеко цьому до того клятого д'Артаньяна.

Міледі нетерпляче ждала, поки прийде Фельтон: вона була певна, що він прийде. Але минув уже деякий час і нікого не було.

Минуло ще з годину і раптом міледі почула біля дверей тиху розмову. Потім двері швидко, але тихо, розчинилися і в кімнату метнувся Фельтон. Не зачиняючи за собою дверей, Фельтон підбіг до міледі і зробив їй знак мовчати. Молодий офіцер мав зовсім розгублений і схильзований вигляд.

— Чого вам від мене треба? — спитала міледі.

— Слухайте, — майже пошепки відповів Фельтон, — я тільки що відіслав вартового, щоб ніхто не знав, що я приходив до вас, і щоб ніхто не почув того, що маю вам сказати. Лорд Вінтер мені розповів тільки що жахливі речі.

Міледі з усмішкою мучениці похитала головою.

— Або ви — сам демон, — рвучко сказав Фельтон, — або лорд Вінтер, мій благодійник, мій батько — справжня потвора! Я знаю вас кілька днів, а його люблю кілька років. Я вагаюся між вами двома. Не

лякайтесь того, що я вам кажу, мені необхідно бути певним, переконаним. Цієї ночі після опівночі я прийду, і ви мені все розкажете, переконаєте мене.

— Ні, Фельтон, ні, брате мій. Ця жертва занадто тяжка для тебе, я знаю, чого вона тобі варта. Ні, я загину, але не хочу, щоб ви загинули разом зі мною. Моя смерть буде далеко красномовніша, ніж мое життя. Мовчазний труп більше переконає вас, ніж най-палкіші слова ув'язненої.

— Замовчіть, не кажіть мені такого! — простогнав Фельтон. — Я прийшов, щоб ви мені заприсяглися, щоб ви мені поклялися найдорожчим для вас у світі, що не зробите замаху на своє життя.

— Я не можу нічого обіцяти, бо ніхто більш від мене не поважає присяги. А раз я дам присягу, то мушу її додержати.

— В такому разі згодьтесь підождати хоч тільки до моого приходу. Якщо і після моого приходу ви будете обстоювати своє, то ви будете в своєму праві робити, що схочете, і навіть я сам дам вам того ножа, якого ви просили.

— Добре, — сказала міледі. — Тільки заради вас підожду.

— Заприсягніться.

— Присягаюся нашим богом. Задоволені ви?

— Так. До побачення після опівночі. — І Фельтон вискочив з кімнати; зачинив обережно двері і став за дверима на місці вартового з його топірцем у руках, так наче він вартував сам.

Через хвилину підійшов солдат і Фельтон передав йому його зброю.

Тоді міледі, тихенько підкравшись до віконечка у дверях, побачила, як молодий офіцер перехрестився і в побожному настрої пішов по коридору.

Щождо міледі, то вона вернулася на своє місце з усмішкою глибокої зневаги, кленучи на всі способи того бoga, ім'ям якого тількищо присягалась.

— Мій бог! — глумилася міледі. — Жалюгідний безтямний фанатик! Подумаєш, мій бог! Бог — це я та той, хто мені допоможе помститись!

XXVI

П'ЯТИЙ ДЕНЬ УВ'ЯЗНЕННЯ

Все таки міледі домоглася майже цілковитого успіху, і цей успіх подвоював її сили.

Досі їй було легко здобувати перемоги над чоловіками серед придворних, галантне виховання яких полегшувало міледі можливість зваблювати їх. Крім того, міледі була бездоганно красива, була спритна, хитра і дуже розумна.

Але цього разу міледі довелося битись над характером диким, твердим, навіть суворим, зовсім нечутливим до таких тонкощів. Релігійність та побожність зробили з Фельтона людину, нездатну до звичайних спокус. Міледі пощастило прокласти собі стежку до серця Фельтона з допомогою удаваної побожності й нібіто фанатизму, не зважаючи на страшну упередженість проти неї молодого офіцера. Своєю красою вона полонила мозок, а своїми удаваними доброочесностями — серце цього чесного й соромливо-чистого молодого пуритана. Кінець — кінцем, міледі, навіть того не сподіваючись, відкрила в собі нові здатності, коли фатальний збіг обставин примусив її випробувати свої сили на цьому об'єкті найневдачнішого сполучення природи й релігійності.

А втім неодноразово протягом цього вечора міледі

була близька до розпачу. Вона не благала бога про свій порятунок, ми знаємо, як вона ставилась до нього, швидше вірила вона в сили пекла, які, так би мовити, допомагали їй досі в усіх вчинках її життя.

Міледі старанно готувалася до зустрічі Фельтона. Вона знала, що їй лишалося всього два дні, поки лорд Букінгем підпише наказ. Вона була певна, що як тільки буде підписаний наказ, лорд Вінтер негайно ж посадить її на корабель, її відвезуть на заслання і... всьому буде кінець.

Міледі розуміла, що засуджена до заслання жінка, нехай вона буде хоч яка, втрачає набагато свою вагу, силу своїх чар, порівняно з вільною, удавані чесноти якої вихваляє голос моди, а блиск аристократії золотить своїм пишним промінням. Засудження на ганебну кару не заважає їй бути прекрасною, але з ним вона навік втрачає всю свою владу. Міледі знала, що зліднє існування для неї було б нестерпне, презирство до неї зводило б нанівець усю її здатність спокушати, приваблювати й зваблювати. Міледі могла бути королевою тільки серед королів. Вищою насолодою її життя було задоволення честолюбності; вона хотіла панувати тільки над вищими, прагнула перемог тільки серед вищих; командувати істотами нижчими від себе було для неї бридко, гірше від приниження.

Що вона повернеться, вирветься з заслання, у міледі не було навіть ніяких сумнівів. Але коли? Скільки могло минути часу? Натури сильних пристрастей та безмежної честолюбності, як міледі, вважали ті дні, коли вони не підвищувались, за дні нещаств, ганьби; назвати ж дні справжнього їх занепаду ми навіть не беремось.

Втратити рік, два, може, навіть три, це ж була ціла вічність для міледі. Повернутися з заслання тоді,

коли д'Артаньян з усіма своїми друзями будуть щасливі, переможні, радітимуть з нагороди, якою ім, безперечно, віддячить короля за всі їхні послуги їй,—о, ця думка була нестерпна для міледі! Вона жерла її вогнем, обсипала серце кригою. Міледі дух перехоплювало від безпорадної люті. Гроза, що бушувала в серці міледі, рознесла б стіни її в'язниці, висадила б у повітря ввесь замок, коли б її тіло хоч на одну хвилину могло набрати розмірів, відповідних силі її гніву.

Крім усього цього, міледі незносна була думка про кардинала. Що міг думати, що міг говорити кардинал про її мовчання? Кардинал, безумовно, турбувався, гнівався і, можливо, мав сумніви, не довірював їй. А кардинал — це не тільки єдина її підтримка, єдиний покровитель, протектор у сучасному, але й єдине знаряддя її помсти в майбутньому.

Проте, міледі кардинала добре знала. Вона знала, що коли вона повернеться після цієї невдалої подорожі, коли вона стане йому скаржитись на свої нещастя, злигодні, на ув'язнення, на страждання, яких зазнала, то кардинал відповість їй тільки спокійним, але глузливим тоном: „Не треба було попадатись“.

Отже, міледі скупчувала всю свою енергію, зосереджувала всі свої сили й думки на єдиному просвітку, єдиному натяку на порятунок, на Фельтоні. Вона, наче змія, звивала й розвивала свої кільця, випробовуючи свої сили, і заздалегідь уже обвивала гадючими кільцями своєї брехливої уяви невдаху Фельтона.

А тим часом вечір посувався.

О дев'ятій годині лорд Вінтер, як це робив щовечора, відвідав на ніч міледі, перевірив — чи добре замкнені вікна, чи цілі на них грани, зазирнув у камін, постукав у паркет підлоги й у стіни. Під час

цього довгого й докладного огляду ні він, ні міледі не перемовилися жодним словом.

Здавалося, кожен з них розумів серйозність становища і кожен був напружений.

— Сподіваюся,— сказав лорд Вінтер, виходячи від міледі,— що цієї ночі вам не пощастиТЬ утекти.

О десятій годині Фельтон поставив нового вартового. Його кроки враз пізнала міледі. Вона тепер пізнавала, правдивіше, відчувала присутність Фельтона, наче палка коханка свого коханого, а міледі ж його не тільки не кохала, ні: вона ненавиділа і зневажала цього слабодухого фанатика.

Але ще не був час. Він не ввійшов.

Через дві години, саме, коли почало бити дванацяту годину, прийшла зміна вартовому.

Тепер уже був час. Міледі почала нетерпеливиться.

Новий вартовий став проходитись у коридорі.

Через десять хвилин зачулися кроки Фельтона.

Міледі прислухалась.

— Слухай,— сказав новому вартовому Фельтон,— ні з якого приводу не залишай варти і не відходь далеко від дверей, бо, ти знаєш, учора мілорд покарав нічного вартового за те, що той на одну хвилину відлучився, залишивши свій пост, хоч, між іншим, я заступив його варту на цей короткий момент.

— Так, я знаю це! — відповів солдат.

— Отже, пильний старанно,— продовжував Фельтон.— Я ввійду до кімнати цієї жінки, бо вона має лихі наміри щодо свого життя і мені наказано особливо доглядати її.

— Добре! — прошепотіла міледі.— Суворий пуританин уже бреше!

— Якщо я покличу тебе, ввійди,— закінчив Фель-

тон своє розпорядження вартовому, — коли ж хтонебудь прийде, поклич мене.

— Слухаю, лейтенант!

Фельтон увійшов до кімнати міледі. Міледі підвелася.

— Ви прийшли? — озвалася міледі.

— Я обіцяв прийти, і я прийшов.

— Ви мені обіцяли ще одну річ.

— Що саме? Мій боже! — стурбувався молодий офіцер.

— Ви мені обіцяли принести ніж і залишити його мені після нашої розмови.

— Не говоріть про це, прошу вас. Не може бути такого становища, нехай хоч яке воно буде скрутне, яке виправдувало б для божого створіння самогубство. Я вже міркував про це і вирішив, що ніколи не візьму на себе такого гріха.

— А, ви вже міркували про це! — проговорила з презирливою усмішкою ув'язнена, сідаючи в крісло, — я теж міркувала.

— Про що?

— Про те, що мені нема чого розмовляти з людиною, яка не додержує свого слова.

— О, боже мій! — простогнав Фельтон.

— Ви можете йти собі, — сказала міледі, — я не скажу більш нічого.

— Ось ніж, — тихо проговорив Фельтон, витягаючи ніж з своєї кишені; він приніс його, як обіцяв, але боявся передати ув'язненій.

— Покажіть, — сказала міледі.

— Навіщо?

— Слово честі, я поверну його вам негайно, ви покладете його на столі і можете стояти між ним і мною.

Фельтон подав ножа міледі, яка уважно оглянула

його з усіх боків і навіть попробувала його вістря на своєму пальці.

— Добре,— сказала міледі, повертаючи ніж Фельтоні, — він з доброї сталі і гострий. Ви добрий друг, Фельтон,— сказала вона.— Тепер слухайте.

Таке попередження було, власне, зайве, бо Фельтон і без того нетерпляче ждав її слів.

— Фельтон,— сказала міледі урочистим тоном,— Фельтон, коли б ваша сестра, дочка вашого батька, сказала б вам: „Молодій ще і, на своє безголов'я, гарній, мені підстроїли пастку,— я опиралась: до мене застосували загрози, насильства,— я опиралась; стали переді мною зневажати бога, зневажаючи мою релігію, якій я вклоняюся, моого бога, якого я люблю всім моїм серцем, і це в той момент, коли я благала моого бога про порятунок, про визволення мене з рук блюзірів,— я опиралась; тоді, бачачи, що не можуть нічим — ні богозневагою, ні образами — погубити моєї душі, тоді захотіли навіки зганьбити мое тіло, нарешті...”

Міледі спинилась і гірка посмішка зазміїлась на її губах.

— Нарешті,— нетерпляче озвався Фельтон,— нарешті, що ж вони зробили?

— Нарешті, одного вечора вирішили паралізувати мій опір, якого не могли зломити нічим. Мені до води домішали якогось сильного наркотика і я, ледве встигнувши закінчити мою вечерю, впала в дивовижне збуття. Хоч я і не розуміла, що зі мною, проте, невимовний жах охопив мене. Я силкувалася боротися зі сном, що владно опановував мене. Я встала, намагаючись дійти до вікна, покликати, кричати, але мої ноги, здавалося, налиті свинцем, не хотіли мене слухатись. Мені ввижалось, наче стеля спускається на мою

голову, вже ось-ось готова роздавити мене своєю вагою. Я простягаю вперед руки, силкуюся щось сказати, але з горла в мене вилітають тільки незвичайні звуки. Я вся якось заклякla і, почуваючи, що ось-ось упаду, насили допленталась до крісла. Та скоро і ця підпора стала вже недостатньою: спершу я впала на одне коліно, потім на друге. Я хотіла молитись і не могла, яzik уже не повертається, бог не бачив і, безумовно, не чув мене, я впала на паркет, знеможена сном, подібним до смерті.

Про все, що сталося під час цього сну, я нічого не пам'ятаю, я навіть не знаю точно, скільки часу тривав цей мій сон. Єдине, що я неясно пригадую собі, це, що я прокинулась у зовсім круглій кімнаті; світло проходило до неї тільки згори, з отвору в стелі. Кімната була розкішно умебльована, але дверей ніде не було видно, сказати б, це була пишна тюрма.

Довго я не могла призвичайтись, зв'язати докупи мої думки і спогади. Ніяк я не могла розвіяти решток дивного сну, що тримав ще й досі мене в своїх лабетах. Десь підсвідомо плавали в моїх думках неясні уривки якихось спогадів, якоїсь боротьби, якогось руху карети, посткування коліс, якийсь далі жахливий кошмар, після якого я нічого більш не пам'ятаю.

Стан якоїсь напівдрімоти, що довго тримав мене в своїх обіймах. Але, нарешті, я хитаючись підвелася: моя одіж лежала коло мене на стільці. Не пригадую, коли і як я роздяглася, як лягла.

Тоді поволі дійсність стала мені прояснюватись, повна жаху, сорому. Я не була, очевидно, там, де жила раніше. Судячи з того, що кімнату трохи освітлювало призахідне сонце, було, мабуть, надвечір, а я заснула ввечері напередодні, значить, я проспала майже добу. Що ж відбулося під час цього довгого сну?!

Поквапливо я стала одягатись. Усі мої рухи ще були непевні, всі члени тіла — обважнілі, мабуть, наркотик ще діяв на мене. Я остаточно роздивилась на кімнату. Що за розкішна кімната! Навіть найвишуканіший смак найвибагливішої красуні був би задоволений з усього, що тут її оточувало. Всі найменші бажання жінки були дбайливо передбачені.

Очевидно, не перша я була ув'язнена в цій розкішній тюрмі. Але ви розумієте, Фельтон, чим краще була моя тюрма, тим більший жах мене охоплював.

Так, це була тюрма, бо марні були всі мої зусилля знайти вихід. Дверей ніде не було. Я вистукала навіть стіни навколо всієї кімнати і всюди був однаковий глухий тон. Ніякого виходу, очевидно, не було. Разів з двадцять, отак стукаючи, обійшла я всю кімнату. Марно.

Стомлена фізично, розчавлена страхом, я впала на крісло.

Вечірній присмерк дедалі швидше густішав; помалу він перейшов у темряву; спустилась ніч. Мої жахи все більшали; не знала я, що мені робити, чи сидіти там, де я була, чи кудись бігти, рятуватись? Мені здавалося, що навколо товпляться незнані, невідомі страхи, що кожної миті на мене щось чигає і ось-ось має звалитись якесь нещастя. Не зважаючи на те, що я ще з учорашнього вечора нічого не їла, від страху я навіть не відчувала голоду.

Ніякий шум ззовні не долинав до мене, і тому я не могла зовсім орієнтуватись щодо часу. На мою думку, було вже близько восьмої години вечора, а що це був жовтень, то була вже темна ніч.

Раптом серед чорної пітьми пролунав такий звук, ніби важкі двері повернулися на своїх завісах, і слідом за цим звуком угорі під скляною стелею спалах.

нула вогненна куля. Всю кімнату затопило сліпуче світло. Раптом поруч себе я помітила чоловіка. Невеличкий стіл з розкішною вечерею, приготованою на дві персони, наче з помаху чарівної палички, з'явився посеред кімнати.

Чоловік, що стояв поруч мене, був той, хто переслідував мене протягом цілого року і хто заприсягся, що я йому належатиму. З перших же його слів, я зrozуміла, що він здійснив свою присягу напередодні вночі.

— Мерзотник! — пробурмотів Фельтон.

— О, так, мерзотник! — скрикнула міледі, бачачи, як гостро реагує Фельтон на її оповідання. — О, так, мерзотник! Він думав, що коли він силою взяв мене, то всьому і край, що все полагоджено і тепер він, бач, прийшов, щоб за моє кохання запропонувати мені свої багатства. О, все, що тільки може жінка в подібному становищі з розпачу, з нестями сказати такому негідникові, я все вилила на його голову.

Він напевно не вперше чув такі слова, бо вислухав мене спокійно, стоячи і склавши на грудях руки. А коли він вирішив, що я вже все сказала, все закінчила, він підійшов до мене. Я відскочила від нього, підбігла до столу, схопила ніж і, приставивши його собі до грудей, крикнула йому:

— Зробіть лише ще один крок і тоді, крім моого безчестя, на вашій совіті буде ще й моя смерть!

Напевно в моєму голосі, в погляді, в усій постаті було стільки рішучої і правди, що навіть у найзапекліших доходить до найглибших кутків серця. Він спинився.

— Ваша смерть! — проговорив він. — О, ні, люба моя, смерті такої гарненької коханки, як ви, я не хочу. До побачення, моя пташко. Я повернуся, коли у вас буде кращий настрій.

Сказавши це, він свиснув. Світло вгорі погасло, знову зарипіли двічі дверні завіси і все стихло. Коли сліпуче світло спалахнуло знову, я була в кімнаті сама.

Це була страшна хвилина. Якщо досі у мене була хоч слабенька надія на визволення, хоч невеличкий сумнів щодо моєї долі, то тепер усе загинуло. Безнадійна реальність стояла переді мною. Я була в руках чоловіка, якого я ненавиділа, гірше — я зневажала, дивилася на нього з презирством, це був чоловік, здатний на все, і цю його здатність на все я зазнала на своїй власній особі.

— Та хто ж це був, той чоловік? — спитав Фельтон.

— Я просиділа цілу ніч на стільці, схоплюючись при найменшому шарудінні, бо приблизно о дванадцятій годині ночі мое світло згасло і кімната поринула в глибоку пітьму. Але ніч минула спокійно. Мій гнобитель не приходив. Настав день. Стіл з вечерею зник; лишився тільки у мене в руках один ніж. На цей ніж я покладала всі мої надії.

Я падала з утоми. За всю ніч я не звела очей і на хвилинку. Ранок трохи заспокоїв мене. Я справжнісінько повалилась на ліжко, але не забула за мій ніж визволитель; його я склава під подушку. Я заснула.

Коли я прокинулась, стіл з приготованим обідом знову стояв на своєму місці.

Цього разу, хоч який був мій жах, хоч який жаль мене пік, проте, я не витерпіла: я не їла вже дві доби, страшний голод мене мучив. Я сіла до столу і з'їла кілька фруктів та випила води. Тільки не води, приготованої в графіні на столі, о, ні! Я не забула про домішаний наркотик. Я взяла склянку і набрала води з крана, що був вмуркований у стіні над моїм туалетом.

З води, приготованої на столі, я не забула надлити

з половину, щоб подумали, ніби я стільки випила.

День минув без усяких пригод. Настав вечір, помалу спночіло в кімнаті. Але мої очі, призвичаївшись до пітьми, досить добре все бачили: стіл спустився під підлогу. Через чверть години він з'явився спід підлоги з моєю вечерею. Через кілька хвилин під стелею спалахнув дивовижний ліхтар, вогненна куля осяяла мою кімнату.

Я вирішила повечеряті, але істи щось таке, куди не можна було б домішати сноторного. Я з'їла трохи яєць та кілька фруктів. Взявши склянку, я знову пішла до крана в стіні і налила чистої води. Але, ковтнувши кілька разів, я відчула, що вода має якийсь присmak, не така, як була вранці. Страшне підозріння примусило мене вихлюпнути геть воду із склянки, але я все таки вже випила з півсклянки. Перелякана, з холодним потом на лобі, я стояла і ждала. Минуло з годину і я раптом відчула ті ж симптоми, яких уже раз знала. Але я випила не більш як півсклянки і дія сноторного була вже не така сильна. Я, знаючи, в чім річ, боролася довго; нарешті, наркотик таки знеміг мене. Я впала в якесь напівзабуття: я чула й відчувала все, що робилося навколо, тільки я не могла поворухнутись, не могла боронитись, не могла тікати. Ледве пересуваючись, я долізла до ліжка, плаваючи з останніх сил, щоб дістати спід подушки свій єдиний порятунок — свій ніж. Та я вже не спромоглася дотягтися до ножа, я впала біля самого ліжка і зрозуміла, що все загинуло для мене.

Фельтон аж зблід від хвилювання; конвульсивне трептіння перебігало по ньому.

— І що було найстрашніше, — продовжувала міледі уривчастим голосом, так наче вона ще вся була повна тодішніми своїми почуттями, — найстрашніше було те,

що я не втратила свідомості, я знала, я чула, що наді мною нависла загроза; моя душа, так би мовити, жила й пильнувала в заснулому тілі. Правда, все, що я бачила й чула тоді, здавалось мені неясним сном, але від цього все було ще страшнішим.

Я пригадую, як світло згасло, як двічі зарипіли дверні завіси. Я не побачила, а швидше відчула, як до мене хтось наблизився. Кажуть, що в пустинях Америки так відчувають наближення гадюк.

Я зібрала всі рештки моїх сил, я намагалася закричати, неймовірним зусиллям я навіть напівпідвела, але зразу ж упала знову, і впала просто на руки моєму переслідувачеві.

— Та скажіть же мені, хто був цей чоловік? — скрикнув молодий офіцер.

Міледі вже давно помітила, що її оповідання чинить пекучі муки Фельтонові, тим то вона так старанно змальовувала всі деталі, ще збільшуючи цим муки пуританина. Вона не хотіла його помилувати. Навпаки, вона добре розміркувала, що чим більше вона йому вразить серце, тим глибше підкорить його своїй волі. Отже, міледі продовжувала, наче вона і не чула його болючого крику.

— Тільки цього разу я вже не була, як першої ночі, зовсім мер认вою, подібною до трупа. Ні, в мені збереглося почуття небезпеки. Я боролася, я змагалася, скільки вистачило сили, так що мій гнобитель, очевидно, розгнівався, бо я ясно чула, як він гримнув: „Кляті пуританки. Я не знав, що вони такі стійкі!“ На жаль, цей мій опір не міг тривати довго, я відчуvala, як я втрачала останні сили. Я знепритомніла.

Фельтон слухав, нічого не кажучи; тільки по його мармуровому лобі струменіли довгі краплини поту; час від часу в нього вириався чи то стогін, чи то

глухе рикання, а його рука конвульсивно шарпала на грудях комір одягу.

— Мій перший рух, коли я опритомніла, був підсунути руку під подушку. Якщо мій ніж не міг мені прислужитись, щоб урятувати від нової ганьби, то він міг принаймні стати знаряддям, щоб спокутувати мій гріх. Але беручи цей ніж, Фельтон, я подумала страшну річ. Я заприсяглася сказати вам усю правду і я скажу її вам, нехай хоч би яка вона була! Скажу все, все!

— Вам спало на думку вбити того чоловіка, адже так? — спитав Фельтон.

— Так, це правда,— призналася міледі.— Ця думка недозволенна для доброї пуританки, я знаю. Це ворог наших душ, це лев рикаючий навіяв мені цю думку, я знаю, знаю! Чи признаєтесь вам остаточно, Фельтон? — продовжувала міледі тоном, ніби вона юому признається в страшному злочині,— чи знаєте ви, Фельтон, що відтоді та думка, як з'явилася мені, так і не залишає і досі. Може, це я за неї тепер і мучуся?

— Далі, далі,— нетерпеливився Фельтон.— Я хочу знати, як ви помстилися.

— О, я вирішила помститись якнайшвидше. Я була певна, що момент близько, що він прийде наступної ночі. Вдень я не мала чого боятись, він не приходив удень.

Отже, коли сніданок з'явився, я, не вагаючись, добре поїла і випила, маючи на увазі, що ввечері я не доторкнуся ні до чого.

День минув спокійно, але ще зміцніло мое вирішення помститись. Думаючи, що, можливо, за мною підглядають, я старанно стежила за тим, щоб вираз моого обличчя не викрив моєго наміру. Кілька разів, між іншим, я не могла стриматись від усмішки. Я не насмілююся вам сказати, Фельтон, чого я усміхалася, бо вам стане страшно ...

— Продовжуйте, продовжуйте, — урвав її Фельтон, — ви ж бачите, з яким нетерпінням я чекаю кінця.

— Настав вечір. Повторилося те, що й перші дні. В темряві з'явився мій стіл з вечерею. Потім запалало мое світило і я сіла вечеряти. Я з'їла тільки трохи фруктів. Я надлила води з приготованого на столі графина, але й не подумала її пити. Я наче покуштувала всього наготовленого, а насправді нічого й у рот не взяла; проте, стіл мав такий вигляд, що я добре повечеряла.

Після вечері я удала той же стан сп'яніння після сноторного, як і напередодні. Тільки тепер я удавала це. Я, ніби надсилю, підійшла до ліжка, сяк-так роздяглась і впала на ліжко, зараз же сунувши руку під подушку й стиснувши в руці ніж.

Я удала, ніби сплю.

Минуло годин зо дві. Цього разу я ждала його, о, як я його ждала! Хто міг би подумати це, Фельтон, напередодні, що я так чекатиму його приходу! Я починала вже боятись, що він не прийде.

Нарешті, світло зникло за скляною стелею. Кімната завмерла в темряві. Я перетворилася уся на зір. Єдине бажання жило в мені — прозирнути цю темряву.

Минуло хвилин десять. Було тихо, але мені здавалося, що на всю кімнату лунають удари моого серця. Це був єдиний шум, що порушував тишу.

Я молила бога, щоб він швидше прийшов.

Раптом скрипнули завіси дверей; раз і вдруге. Їх відчинили й зачинили. Це він. Під його кроками заскрипів паркет, хоч на всій підлозі в кімнаті лежав товстий пухнастий килим. Він наблизився до моого ліжка.

— Швидше, швидше, — не витерлів Фельтон, — чи ви не бачите, що кожне ваше слово пече мене, наче розтоплений свинець?

— Тоді, — продовжувала, не поспішаючи, міледі, — тоді я зібрала всі свої сили, адже настав час помсти, правдивіше, настав момент справедливої карі для нього. Я вся напружила, я затиснула в руці ніж, напівпідвела і, коли він трохи нахилився до мене над ліжком, я з усього розгону ударила його в груди...

Мерзотник, він передбачав можливість цього! Ніж мій тільки слизнув по металевій сітці, що захищала його груди.

— Ага, так ви он як! — скрикнув він, хапаючи мене за руку з такою силою, що в мене з очей брізнули слізи. — Так ви хотіли замахнутись на моє життя, моя коханочко, моя красуне пуританко! Це вже не ненависть, а навіть невдячність. Ну, ну, моя пташко, заспокойтесь... Я думав уже, що ви втихомирились. Я не тиран якийсь, я не триматиму вас силоміць. Ви мене не любите, раніше я тільки мав сумніви, тепер переконався. Завтра ви будете вільні.

У мене було єдине бажання: щоб він убив мене краще.

— Стережіться, — крикнула я йому, — бо моя воля — це ваше безчестя.

— Кажіть ясніше, моя люта красуне!

— Так, тільки но я вийду звідси, як я все, все розповім: як ви мене взяли силоміць, як ви мене тримали у своїй тюрмі; я викрию цей ваш палац розпусти, все, все! Ви високо поставлені, мілорд, але тремтіть, над вами є король, а над королем є бог.

Хоч який спокійний, здавалося, був мій гнобитель, але він зробив гнівний рух, я не могла бачити в пітьмі його обличчя, але рука його, що тримала і досі мою руку, гнівно сіпнулась.

— В такому разі ви не вийдете звідси! — сказав він.

— Добре, добре! — гукнула я. — В такому разі це

місце моєї ганьби буде і моєю могилою. Добре. Я умру тут і моя тінь переслідуватиме вас. Побачите тоді, чи не страшніший ще більше буде мій мертвий при-вид від моєї живої загрози?

— У вас не буде ніякої зброї.

— Є одна, якої ви не зможете відняти і яку може використувати всяка жива істота. Я умру з голоду.

— Слухайте но,— проговорив негідник,— чи не краще б нам якось помиритись, замість отак воювати? Я негайно ж вас звільню, я оголошу вас втіленням чеснот.

— А я викрию вас перед людьми, як уже викрила перед богом. І коли треба буде підписати своє обвинувачення кров'ю, я підпишу.

— Ого,— глузливим тоном озвався мій ворог,— тоді це інша річ! Кінець - кінцем, вам тут добре, вам нічого не бракує; коли ж ви все таки захочете умерти з голоду, це вже ваша справа.

З цими словами він зник. Я чула, як рипіли двері, відчиняючись і зачиняючись. Я лишилась одна з глибоким горем і пекучим соромом через те, що не помстилася.

Він додержав свого слова. Цілий день і вся ніч минули, він не приходив. Я теж додержувала свого слова і нічого не їла й не пила. Я вирішила умерти з голоду.

Весь день і всю ніч я молилася, благаючи бога простити мені самогубство.

На другу ніч я почула, як у темряві зрипіли двері. Я вже була так знесилена голодуванням, що не могла ходити, я лежала на підлозі.

Почувши шум, я напівпідвелася, спираючись на руку.

— Ну, що? — залунав жахливий, надто знайомий мені голос. — Чи хоч трохи ми змилостивились? Чи

згодні ми заплатити мовчанням за звільнення? Слухайте но, я добрий герцог, і хоч я не люблю пуритан, проте, визнаю належне їм, а також і пуританкам, особливо, коли вони гарні з себе. Я знаю, вони додержують своїх слів, заприсягнітесь мені на хресті, що мовчатимете, і я вас негайно звільню. Більш мені нічого від вас не треба.

— Заприсягтися на хресті? — скрикнула я, добувавчи останніх сил. — На хресті! Присягаюся, що ніякі обіцянки, ніякі загрози, ніякі муки не примусять мене мовчати. Присягаюся на хресті кричати всюди, де тільки можна, що ви убивця, мерзенний гвалтівник, безчесна людина. Присягаюся на хресті, що коли мені пощастить вирватися звідсі, я підбурю проти вас людство цілого світу!

— Стережіться! — пролунав його голос страшною загрозою, якої я від нього ще не чула. — Стережіться, бо у мене є спосіб, останній спосіб, до якого я вдамся лише в крайній потребі. Я зроблю так, що коли не зовсім затулю вам рота, то принаймні ніхто не повірить жодному вашому слову.

Я йому відповіла тільки ледве чутним вибухом сміху, я вже зовсім була при останніх силах.

Він побачив, що йдеться не на жарт, а на серйозну війну, вічну й до смерті.

— Слухайте, — сказав він знову, — ще раз даю вам завтрашній день і всю ніч, подумайте, обміркуйте, зважте. Обіцяйте мовчати і я вам гарантую багатство, шану, честь; викажіть на мене, і я вас засуджу на вічну ганьбу, неславу, безчестя.

— Ви! — скрикнула я. — Ви!?

— На безчестя вічне, на незмивну ганьбу.

— Ви! — тільки й могла я вимовити. — Кажу вам, Фельтон, я думала, що він збожеволів.

— Так, я! — твердо відповів він мені.

— Ах, лишіть мене, дайте мені спокій. Ідіть геть, коли ви не хочете, щоб тут при ваших очах я розбила собі голову об стіну.

— Добре, коли ви цього хочете. До завтрашнього вечора.

— До завтрашнього вечора! — пробурмотіла я собі під ніс, майже непритомна падаючи назад на килим і рвучи його зубами з люті ...

Фельтон сперся на крісло. Міледі бачила з сатанинською радістю, що молодий пуританин сам був близький до непритомності, що він теж добуває останніх сил, щоб дослухати до кінця її оповідання.

XXVII

ЗАСІБ З КЛАСИЧНОЇ ТРАГЕДІЇ

Урвавши на хвилину своє оповідання, міледі помовчала, щоб оглянути уважно молодого офіцера, а тоді почала знову:

— Минуло три дні, а я нічого не їла й не пила. Я мучилася неймовірно. Час від часу свідомість моя затуманювалась, наче хмарою застеляючи мені очі. Це був бред.

Настав вечір. Я була вже така слаба, що майже кожну хвилину непритомніла. І щоразу, коли я втрачала свідомість, я дякувала богові, думаючи, що це вже смерть.

Під час однієї з непритомностей я почула рипінні дверей. Жах піддав мені сил.

Ввійшов він і з ним ще хтось, обидва у масках. Але його я враз пізнала, його голос, його кроки, його постать, горду й величну, якою його наділило пекло на погибель людства.

— Ну, — сказав він, — чи надумалися ви вже, чи згодні дати мені ту присягу, про яку я вам говорив?

— Ви самі сказали, що пуритани строго додержуються свого слова, а моє ви вже чули: це — переслідувати вас, шукати на вас суда людського на землі і суда божого на небі.

— Значить, ви непохитні?

— Клянуся богом, що мене чує: візьму за свідка цілий світ у вашому злочині, і це доти, доки не знайду на вас месника.

— Ви повія, — сказав він грізно, — і будете покарані, як карають повій. Затаврована перед очима того світу, який ви закликаєте в свідки, спробуйте довести йому, що ви не божевільні і безневинні.

Тоді, звернувшись до свого компаньйона в масці, він сказав:

— Кат, роби свою справу!

— О, його ім'я, його ім'я! — скрикнув Фельтон. — Скажіть мені його ім'я!

— Не зважаючи на мої крики, на мій опір, бо я опиралася, передчуваючи, що на мене чигає щось страшніше від смерті, кат схопив мене, стискаючи у своїх залізних обіймах, придавив до підлоги і я, майже несвідома, захлинаючись риданнями, раптом скрикнула не своїм голосом від страшного пекучого болю і не менш пекучого сорому: розжарене до білого залізоката впилося мені в плече...

Фельтон застогнав.

— Ось, дивіться! — випросталася на ввесь свій зріст з величністю королеви міледі. — Дивіться, Фельтон, які нові муки вигадані для молодої дівчини, чистої, незайманої, але яка стала жертвою брутальності злочинця! Дивіться і вмійтє пізнавати людське серце, щоб так легко не ставати в їхніх руках сліпим знаряддям несправедливої помсти.

Міледі рвучким жестом шарпнула своє вбрання, розірвала батистову сорочку і, червоніючи з удаваного гніву й брехливого сорому, показала молодому чоловікові рожеву незмивну пляму, що ганьбила це біле чудове плече.

— Але, — скрикнув Фельтон, — тут лілія. Це французьке тавро.

— В тім то й річ, Фельтон. Оце і є наймерзенніша іх підлота. Тавро англійське... не можна було, отже, довести, який суд присудив. Я б могла викликати всі суди королівства... марно. В Англії мене таврували чужим, французьким тавром... О, цим тавром мене зганьблено навіки, навіки ...

Фельтон уже нічого більше не бачив, нечув, — це було занадто для нього.

Блідий, як мрець, розчавлений цим дико-страшеним оповіданням, засліплений нелюдською красою цієї жінки, яка стояла перед ним напівгола і цю чисту безсоромність якої він вважав за щось вище від усього земного, Фельтон довго стояв нерухомо. Потім, хитнувшись, він упав навколішки перед міледі, як робили це християни перших часів християнства перед своїми святими мучениками, яких імператори кидали на поталу диким хижакам у цирках. Тавро зникло перед його очима, лишилася сама краса.

— Простіть, простіть! — рвався голос Фельтона. — О, простіть!

Міледі прочитала в його очах: „Кохаю, кохаю!“

— Простити вас, за що? — спітала вона.

— Простіть за те, що був разом з вашими гнобителями.

Міледі простягла йому руку.

— Така красуня, така молода! — стогнав Фельтон, вкриваючи поцілунками простягнену йому руку.

Міледі ощасливила його одним лише, але тим поглядом, який невільника перетворює на владаря.

Фельтон був пуританин. Він лишив її руку, щоб цілувати її ноги.

Він уже не любив її, він обожнював.

Коли, нарешті, минув цей пароксизм, коли міледі, зробивши нібіто нелюдське зусилля над собою, відновила свій спокій, якого вона ніколи, власне, не втрачала, коли міледі одяглася, Фельтон сказав:

— А тепер мені лишається тільки спитати у вас ім'я вашого справжнього ката, не того, звичайна річ, що ставив вам тавро, той був тільки знаряддям, а того, хто призвів до цього.

— Як, брате! — скрикнула міледі. — Невже мені треба ще тобі його назвати? Невже ти сам не догадався?

— Що?.. Невже це він... знову він... завжди він... справжній кат...

— Справжній кат, — продовжувала слова Фельтона міледі, — спустошник усієї Англії, гнобитель істинно віруючих, підлій гвалтівник багатьох жінок, той, хто з єдиної примхи свого зіпсованого серця збирається пролити стільки англійської крові, той, хто сьогодні ніби боронить протестантів, а завтра їх зраджує...

— Букінгем! Так це Букінгем! — скрикнув Фельтон жорстоким голосом.

Міледі затулила обличчя руками, так ніби не могла чути це ім'я без сорому.

— Букінгем — кат цього ангельського створіння! — скрикнув Фельтон. — І ти, боже, не вразив його близькавкою! Ти залишив його жити в пошані, могутнім на наше безголів'я. О, боже!

— Бог залишає тих, хто сам себе залишає! — проговорила міледі.

— Так він хоче накликати на свою голову кару, призначену для проклятих? — продовжував Фельтон з дедалі більшою екзальтацією. — Так він хоче, щоб людська помста попередила справедливість божу?

— Люди бояться його і спускають йому

— О, я,— стиснув кулаки Фельтон,— я не побоюся і я не помилую!

Сатанинська радість охопила всю міледі.

— Але як лорд Вінтер, мій благодійник, мій батько, причетний до цієї справи? — спитав Фельтон.

— Слухайте, Фельтон, поруч мерзотників є люди великої душі, люди високо достойні. У мене був наречений, людина, яку я щиро кохала і який теж мене кохав. Я прийшла до нього і все, все йому розповіла. Він зінав мене добре, мій наречений, і на жодну мить у нього не виникло сумнівів. Це був великий вельможа, ні в чому і трохи не нижчий від Букінгема. Він не сказав мені й слова, тільки стиснув ефес своєї шпаги, загорнувся в плащ і подався до Букінгем-палацу.

— О, так! Я розумію,— прошепотів Фельтон,— тільки для таких людей не потрібна шпага, тут потрібен кінджал.

— Букінгем напередодні виїхав до Іспанії, куди він був відряджений просити руки принцеси для короля Карла Першого, що тоді був тільки принцем Галлії. Мій наречений повернувся ні з чим.

— Слухайте но,— сказав він мені,— цей чоловік виїхав і принаймні на деякий час уникнув моєї помсти. Ми одружимось і тоді лорд Вінтер зуміє підтримати честь свою і честь своєї дружини.

— Лорд Вінтер? — скрикнув Фельтон.

— Так, лорд Вітер,— тепер ви можете зрозуміти решту, адже правда? Букінгем не повертається до Англії приблизно з рік. Через вісім день після повернення Букінгема раптово помер наглою смертю мій чоловік, лорд Вітер, лишивши мене своєю єдиною спадкоємицею. Звідки такий удар? Единий бог, якому все відомо, знає. Я... не обвинувачую нікого...

— Боже, який жах! Яка прірва!

— Лорд Вінтер умер, нічого не сказавши своєму братові. Ця таємниця мала лишатися таємницею доти, поки не впаде грізною несподіванкою на голову винному. Ваш протектор ледве стерпів шлюб свого старшого брата з молодою, але небагатою дівчиною. Я відчувала, що я не могла сподіватися на ніяке співчуття й допомогу від брата, що позбувся через мене спадщини. Після смерті чоловіка я переїхала до Франції і вирішила лишитися там назавжди, до самої смерті. Але всі мої маєтки, все мое багатство лишилося в Англії. Тепер, коли почалася війна між Англією і Францією, коли сполучення між цими двома країнами стали утруднені, а мені бракувало грошей на життя, я примушена була повернутися сюди. Шість днів тому я висадилася в Портсмуті.

— Так я ще не все розумію.

— Дуже просто. Букінгем, дізнавшися, безперечно, про мій приїзд, сказав про це лордові Вінтеру, вже й без того упередженому проти мене. Букінгем напевно сказав лордові, що його невістка повія і таврована, як повія. Голосу чистого й достойного моого чоловіка немає більше, щоб за мене заступитись. Лорд Вінтер повірив усьому, що йому казали, тим охочіше, що йому це вигідно. Він наказав мене заарештувати, привезти сюди і віddав мене під ваш догляд. Решту ви знаєте. Після завтра він мене вирядить на заслання, кине мене серед злочинців. О, пастку для мене спритно змайстрували. Тенета міцно сплели. Я не переживу цього. Тепер ви самі бачите, Фельтон, що єдиний мій порятунок — це смерть. Дайте ж мені цей ніж, Фельтон.

З цими словами, ніби вона вичерпала ними всі свої сили, міледі, майже непритомна, впала на руки молодому офіцерові. Фельтон, сп'янілій від щастя, від ко-

хання, від гніву й невідомої йому досі пристрасті, з побожністю підхопив її і палко притиснув до свого тремтячого серця.

— Ні, ні, — прошепотів він, — ти житимеш! Житимеш незаплямована й чиста, житимеш, щоб подолати твоїх ворогів!..

Міледі легенько його відштовхувала рукою, притягаючи до себе поглядом. Але Фельтон міцно тримав її в своїх обіймах.

— О, смерть, смерть! — неголосно й напівприкривши довгими віями очі, стогнала міледі. — О! смерте, де ти? Краще смерть, аніж ганьба. Фельтон, брате мій, друже мій, благаю тебе...

— Ні! — твердо вигукнув Фельтон. — Ні, ти житимеш відомщена.

— Фельтон, я несу з собою нещастя всім, хто мене оточує. Залиш мене, Фельтон! Фельтон, дай мені умерти!

— В такому разі ми умремо разом! — скрикнув Фельтон і припав пожадливим поцілунком до губ міледі.

Раптом загрюкали у двері. Тепер уже міледі справді відштовхнула від себе Фельтона.

— Чуєш? Нас підслухали. Ідуть! Ми загинули...

— Ні, — заспокоїв її Фельтон. — Це вартовий мене попереджає, що йде обхід.

— Швидше тоді біжіть до дверей і відімкніть.

Фельтон виконав її наказ. Тепер ця жінка була вже для нього всім: його думкою, його волею.

На порозі стояв сержант.

— Що трапилося? В чім річ? — спитав лейтенант.

— Ви мені наказали, — відповів вартовий, — щоб я ввійшов, коли почую крики з кімнати, але ви забули залишити мені ключ. Я чув якісь крики з кімнати,

тільки не міг розібрати що саме, я хотів увійти, але кімната була замкнена зсередини, тоді я збігав по сержанта.

— Я слухаю! — вклонився сержант.

Розгублений, очманілий від усього, що трапилося, Фельтон стояв мовчки, не знаючи, що сказати.

Міледі зразу збагнула, що становище кепське і що вона одна здатна його віправити. Отже, підбігши до столу й схопивши ніж, залишений Фельтоном, вона скрикнула:

— З якого права ви не даєте мені вмерти?

— Великий боже! — скрикнув і собі переляканий Фельтон, побачивши, як блиснув ніж у руках міледі.

В цей момент позаду всіх у коридорі заливисто розкотився іронічний вибух реготу.

Лорд Вінтер, зацікавлений шумом, у халаті, але із шпагою в руці, непомітно підійшов і тепер, стоячи ззаду, реготав.

— Ага... — насилу вимовив крізь сміх лорд Вінтер, — ось ми вже й останнього акту трагедії діждалися. Дивіться но, Фельтон, поступово перейдені всі етапи, як я й передбачав. Проте, будьте спокійні, кров все таки пролита не буде.

Міледі побачила, що все загине, загинуть марно всі її зусилля, якщо вона негайно, зараз же не дасть Фельтонові страшного доказу своєї мужності, своєї удаваної ширості.

— Ви помиляєтесь, мілорд, — проговорила міледі, — кров буде пролита і нехай вона впаде на голову тих, хто примусив її пролити.

Фельтон скрикнув і кинувся до неї. Але було вже пізно: міледі з розгону ударила себе ножем у груди.

На щастя, а може, правдивіше було б сказати, спритно спрямоване, лезо ножа слизнуло по заліznій

планшетці корсета, що за тогочасною модою закривав майже цілком груди жінок. Ніж розрізав вбрання міледі і тільки кінчиком зачепив тіло й різнув по шкірі.

Світле вбрання міледі втім миттю закрасилося кров'ю. Вона упала навзнак і, здавалось, знепритомніла.

Фельтон ухопив ніж і, дивлячись похмуро на лорда Вінтера, проговорив:

— Ось, мілорд, маєте! Жінка, що була під моєю охороною, убила себе.

— Заспокойтесь, Фельтон, — сказав лорд Вінтер, — вона не померла. Демони так легко не вмирають. Майте спокій і йдіть зараз же до мене в кабінет, там почекаєте.

— Але, мілорд...

— Ідіть, я вам наказую!

Цього наказа свого начальника Фельтон не міг не виконати. Він скорився і, вийшовши за двері, сховав закриваний ніж у себе на грудях.

Лорд Вінтер, відіславши геть Фельтона, звелів по кликати жінку служницю, найняту для міледі, і залишив її доглядати міледі. Сам же, все таки непевний щодо серйозності рани, відрядив верхівця по лікаря

XXVIII

ВТЕЧА

Як і передбачав лорд Вінтер, рана міледі була зовсім несерйозна. Лишившися на самоті із служницею, яка поквапливо почала її роздягати, міледі розплющила очі.

А втім, треба було удавати кволість і горе. Це вже була зовсім немудра штука для такої комедіантки, як міледі. Вона так майстерно обдурила свою служницю, що та напосілася залишитись на всю ніч біля хворої, хоч міледі й протестувала. Проте, присутність цієї жінки не заважала міледі міркувати.

Сумнівів більше не було; Фельтон був переконаний і переконаний так, що нехай би сам ангел прийшов обвинуватити міледі, він швидше припустив би, що ангел є посланцем сатани, аніж повірив би обвинуваченням його проти міледі.

Міледі аж не тямилася з радості, бо таки єдина надія на визволення, єдиний вихід для неї був Фельтон.

Але лорд Вінтер міг його запідоозрити тепер, міг узяти під сторожу і самого Фельтона.

Близько четвертої години ранку прибув лікар. Але рана на той час уже майже закрилась, так що лікар не міг навіть сказати, чи глибока й серйозна рана, але з пульсу й загального стану хворої він констатував, що небезпеки ніякої нема.

Вранці міледі, посилаючись на те, що вона не спала цілу ніч і тепер потребує відпочинку, відіслала геть жінку служницю. Насправді ж вона мала надію, що прийде Фельтон. Але принесли вже й сніданок, а Фельтона не було.

Невже справдилися її побоювання? Невже Фельтона саме тоді, коли все вже було налагоджено, у неї ви-рвали з рук і в такий критичний момент? Значить, його запідозрив лорд Вінтер?

А у міледі лишався всього лише один день. Лорд Вінтер призначив її від'їзд на двадцять треті, а сьогодні вже настав ранок двадцять другого. Все таки вона терпляче дождалась обіду.

Хоч міледі нічого не їла вранці, проте, обід її принесли, як і звичайно. З жахом помітила вона, що солдати, які їй послуговували і під охороною яких вона була, вже не ті. Тоді вона наважилася спитати у них, що сталося з Фельтоном. Їй відповіли, що Фельтон верхи кудись виїхав з годину тому. На запитання міледі, чи лорд Вінтер у замку, їй відповіли, що мілорд дома і що він наказав покликати його, якщо ув'язнена забажає з ним говорити.

Міледі відповіла, що вона ще занадто слаба і що єдине її бажання зараз — це залишитись на самоті.

Подавши обід, солдати вийшли.

Це був останній удар ув'язненій.

Лишившись у кімнаті сама, міледі встала з ліжка; вона все ще лежала з обережності і щоб подумали, ніби вона серйозно поранена. Але тепер її це ліжко пекло, як розжарене залізо. Підійшовши до дверей, вона побачила, що лорд Вінтер наказав забити віконце у дверях, наче боячись, щоб міледі крізь цей малесенький отвір якимось диявольським способом не облестила часом когось із нових вартових.

Міледі аж посміхнулася з радості: вона могла тепер вільно виявляти всі свої почуття, не боячись, що за нею підглядають. Міледі заметалась по кімнаті, як божевільна або, скоріше, як хижак, замкнений у залишній клітці. Налевно, коли б у неї був ніж, так вона, безперечно, використала б його, але щоб убити лорда Вінтера, а не себе.

О шостій годині вечора ввійшов лорд Вінтер. Він був озброєний з ніг до голови. Цей чоловік, якого досі міледі знала за ввічливого, але не дуже то розумного джентльмена, виявляється, став обережним і чудовим тюремником: здавалося, він усе передбачав, про все догадувався, все розраховував.

З єдиного погляду на міледі він уже догадався, що відбувається у неї в серці.

— Хай буде по-вашому, але сьогодні ви ще не вб'єте мене, хоча б' вже тому, що в вас немає ніякої зброї, а я, як бачите, тримаюся на обережності. Ви почали розбещувати бідного Фельтона: на ньому вже позначився ваш сатанинський вплив, але я хочу його врятувати, він вас більше не побачить і всьому буде кінець. Збирайте ваше манаття, завтра ви вийдете. Я був призначив ваш від'їзд на двадцять четверте, а тепер гадаю: чим швидше спекаюся вас, то певніше буде. Завтра опівдні я матиму наказ на ваше заслання, підписаний мілордом Букінгемом. Якщо ви, раніш ніж вас посадять на судно, скажете хоч єдине слово кому б то не було, мій сержант пустить вам кулю в лоб; такий він матиме наказ; якщо вже на кораблі ви без дозволу капітана забалакаєте з кимнебудь, капітан накаже кинути вас за борт; це вже договорено з ним. До побачення, оце все, що я хотів вам сказати сьогодні. Завтра я вас побачу тільки, щоб попрощатися з вами! — і лорд Вінтер вийшов.

Міледі слухала всю цю грізну промову з усмішкою презирства на устах і з скаженою люттю на серці.

Принесли вечерю. Міледі почута, що їй потрібно підживитись, підтримати свої сили, бо невідомо ще, що може трапитися цієї ночі. А ніч наступала страшна, грізна: великі важкі хмари облягли все небо і звідусіль, здавалось, сунули на замок; почали спалахувати блискавки, віщуючи близьку й сильну грозу.

Перед десятою годиною вечора загrimіли перші вибухи грому. Почалась гроза.

Міледі відчувала сатанинську втіху, чуючи гуркіт грому, бачачи, що природа поділяє з нею хаос її почуттів. Грім розлягався гуркотом у повітрі, так само як клекотів у неї всередині гнів; їй здавалось, що буря шаленіє, як вона сама, що природа стогне і впадає в розпач разом з нею.

Зненацька міледі почула, як щось застукотіло в шибку вікна, і при спалаху блискавки вона побачила обличчя людини по той бік грат. Вона підбігла до вікна і розчинила його.

— Фельтон! — гукнула вона стиха. — Невже я врятована?

— Так, — відповів Фельтон. — Але тихо, сидіть тихо. Мені потрібен ще якийсь час, щоб перепилити грати. Стережіться, щоб вас не побачили крізь віконечко у дверях.

— О, Фельтон, бож нам напевно допомагає, адже вони забили віконечко дошками. А що мені зараз треба зробити?

— Нічого. Зачиніть вікно і лягайте в ліжко зовсім одягнені. Коли я закінчу, я постукаю в шибку. Та тільки, чи зможете ви йти зі мною?

— О, так.

— А ваша рана?

— Вона мучить мене, але це мені не завадить піти за вами.

— В такому разі будьте напоготові, прислухайтесь до моого гасла.

Міледі зачинила вікно, згасила лампу і за порадою Фельтона лягла в ліжко. Крізь виття вітру і гуркіт грози до неї долинало дзижчання пілки, якою перепилиував Фельтон грati на вікні, а в моменти спалахів блискавки видно було його тінь за склом шибок.

Минуло так приблизно з годину. Це була важка година для міледі: кожен стукіт, кожен шерех у коридорі примушував її затамовувати подих, холодний піт краплями проступав на її лобі, а серце тоскно стискалося до болю.

Бувають години, що тривають роками.

Через годину Фельтон постукав знову.

Міледі миттю зірвалася з ліжка й підбігла до вікна.

З двох боків грati були підпіляні на стільки, що коли відхилити їх, то вільно могла пролізти людина.

— Ви готові? — спитав Фельтон.

— Так. Потрібно мені брати з собою щонебудь?

— Золото, коли воно у вас є.

— Є, на щастя. Мені лишили те, що зі мною було.

— Тим краще, бо все, що в мене було, я витратив, заплативши за яхту.

— Ось візьміть, — сказала міледі, подаючи Фельтонові мішечок, повний золотих луідорів.

Фельтон узяв, кинув його вниз, до піdnіжжя стіни замка, і прошепотів до міледі:

— А тепер швидше!

Міледі скочила на крісло, звідти перелізла на вікно і стала на ввесь зріст на підвіконнику.

Уперше в житті страх їй нагадав, що вона жінка: вона злякалась: міледі побачила, що молодий офіцер повис

у повітрі на страшній висоті, стоячи на ледве помітній у пітьмі мотузяній драбині. Ій здавалось, що під ногами у неї чорна порожнечка безодні.

— Я боявся цього! — побачивши її переляк, проговорив Фельтон.

— Це нічого, нічого... — белькотіла міледі. — Я спускатимусь, заплюшивши очі...

— Ви мені довіряєте? — спитав Фельтон.

— Навіщо питаете!

— Простягніть ваші ручки, складіть їх отак. Добре, — кажучи так, Фельтон зв'язав їй руки своєю носовою хусточкою, а поверх неї ще й мотузкою.

— Що ви робите? — спитала здивована міледі.

— Покладіть ваші зв'язані руки мені на плечі навколо шиї і не бійтесь нічого!

— Але я можу, хитнувшись, звалити вас своєю вагою і ми розіб'ємося обое.

— Не бійтесь нічого, я моряк.

Та ім і не можна було довше роздумувати. Треба було поспішати, кожна мить могла занапастити всю справу. Міледі обійняла своїми зв'язаними руками шию Фельтона і слизнула за вікно вниз.

Фельтон став повільно спускатись, переступаючи обережно з щабля на щабель. Хоч і солідна була вага їхніх двох тіл, проте, сильним ураганом розгойдувало їх, як пір'їну в повітрі.

Раптом Фельтон спинився.

— Що трапилося? — спитала міледі.

— Тсс!.. Я чую кроки.

— Нас вистежили! — жахнулася міледі.

Запала мовчанка.

— А що це за шум?

— Це йде по дорозі патруль з обходом.

— А де ця дорога?

— Якраз під нами.
— Так патруль же нас побачить.
— Ні, якщо не буде блискавки.
— Ну, так вони наштовхнуться на кінець нашої драбини:

— На щастя, драбина не досягає землі футів на шість.

— Ось вони, боже мій! — зойкнула ледве чутно міледі.

— Тихо!

Втікачі повисли нерухомі, мовчазні, наче тіні, в повітрі, на двадцять футів над землею. А в цей час якраз під ними проходив патруль; солдати голосно розмовляли й весело сміялись.

Страшної хвилини зазнали втікачі.

Патруль пройшов. Дедалі глухіші ставали їхні кроки, щораз тихшали вибухи їхнього реготу.

— Тепер ми врятовані, — прошепотів Фельтон.

Міледі тільки зітхнула і знепритомніла.

Фельтон поквапливо спускався вниз. Дійшовши до кінця драбини і, не почуваючи більше підпори для ніг, Фельтон, напруживши сильні м'язи рук, на руках спустився із своїм вантажем до останнього щабля, тоді, пустивши кінець драбини, стрибнув на землю.

Нахилившись і піднявши мішечок із золотом, Фельтон узяв його в зуби, підняв з землі непритомну міледі і, обережно тримаючи її на руках, як дитину, щосили пустився по дорозі в бік, протилежний тому, куди завернув патруль.

Через кілька хвилин він зійшов з дороги і пішов навпростець до скель на березі моря. Дійшовши до самого берега, Фельтон свиснув.

Такий же посвист залунав йому у відповідь. Через п'ять хвилин до берега підплывла шлюпка з чотирма

матросами. Шлюпка підійшла до берега як тільки могла найближче, але все таки до неї треба було пройти ще кілька кроків у воді по пояс. Фельтон підняв свій дорогоцінний тягар і, не бажаючи ні кому його передати, не вагаючись, увійшов з ним по пояс у холодну воду.

На щастя, буря почала вщухати, але море все ще було страшне, розбурхане. Маленьку шлюпку гойдали й підкидали хвилі, наче горіхову шкарапалупу.

— До яхти! — наказав Фельтон. — І як найшвидше.

Четверо веслярів схопилися за весла, але всі їх зусилля мало що допомагали в таку негоду. Море не слухалося весел. Проте, від замка все таки помалу віддалялись. Це вже було добре. Ніч була, як могила, чорна. І це знову був шанс на порятунок, бо за два крохи вже не можна було розрізнати, де берег, де шлюпка, де море.

Нарешті, підплівли до яхти.

Поки пливли в шлюпці, Фельтон розв'язав міледі руки і, набравши в пригорщу холодної морської води, намочив їй виски та обличчя.

Міледі зітхнула й розплющила очі.

— Де я? — спитала вона.

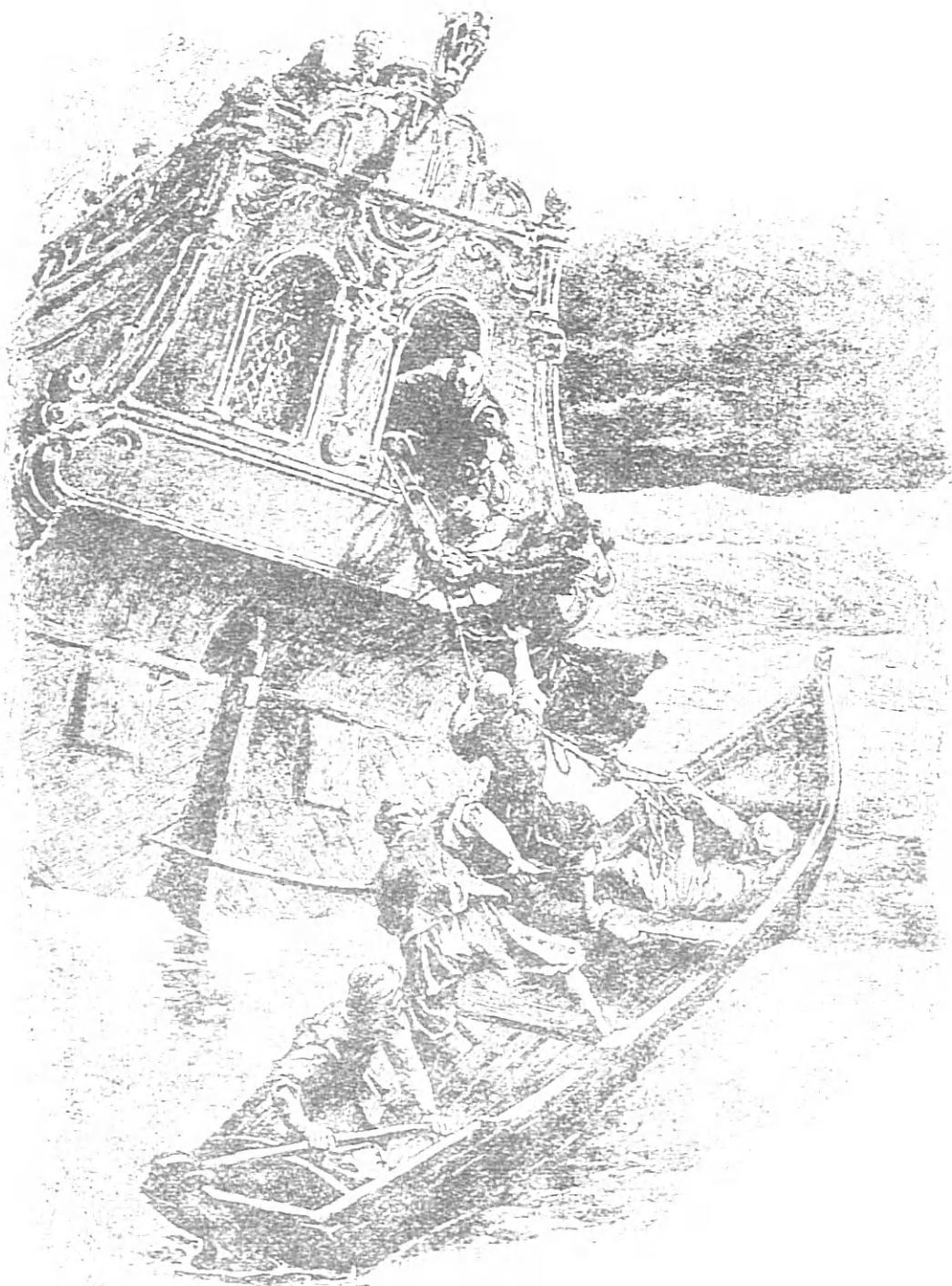
— Врятовані! — відповів молодий офіцер.

— Ой, врятована! Врятована! — скрикнула вона. — Так, так, ось небо, ось море. Повітря, яким я дихаю, це ж вільне повітря. О... дякую... дякую, Фельтон.

Молодий чоловік ніжно пригорнув її до свого серця.

— Але що це з моїми руками? — спитала міледі. — Вони ниють, як поламані кістки, — і піднісши вгору свої руки, вона показала понівечені, пошарпані кисті раніше таких прекрасних, ніжних рук.

— Ой, лишенко! — жахнувся Фельтон і покивав скорботно головою.

— А, так, пригадую. Нічого, нічого, це дурниці, — заспокоїла його міледі і озирнулася навколо, наче шукаючи чогось.

— Він ось де! — штовхнув Фельтон ногою мішечок із золотом.

Підплівли до борта яхти.

— Що це за судно? — спитала міледі.

— Те, що я зафрахтував для вас.

— Куди воно мене має відвезти?

— Куди ви накажете, з умовою, що мене ви зсадите на берег у Портсмуті.

— Чого? Що ви там робитимете?

— Мушу виконати наказ лорда Вінтера, — відповів з похмурою усмішкою Фельтон.

— Який наказ? — спитала міледі.

— Хіба ви не знаєте?

— Ні, поясніть мені, прошу вас.

— Тому що лорд Вінтер мені не довіряв більше, він вирішив сам вас стерегти, а мене відрядив до лорда Букінгема, щоб він підписав наказ про ваше заслання.

— Якщо він вам не довіряв, як же він вам доручив таку справу?

— Я не повинен був знати, які везу папери.

— І ви тепер ідете до Портсмута?

— Я не можу втрачати й години зайвої. Завтра двадцять третє, а Букінгем завтра ж відбуває з флотом.

— Завтра від'їздить, а куди?

— Під Ла-Рошель.

— Він не повинен виїхати! — скрикнула з запалом міледі, забувши всю свою обережність.

— Будьте певні, — відповів Фельтон, — він нікуди не пойде ...

Міледі затремтіла з радості. Вона прочитала в очах Фельтона смертний вирок Букінгемові.

— Фельтон... — проговорила вона. — Ви велика людина... Якщо ви вмрете, я умру з вами разом. Це єдине, що я можу вам сказати...

— Тихо... — прошепотів Фельтон. — Ми приїхали.

Він першим зійшов на трап і подав руку міледі. Матроси мусили підтримувати міледі, бо море ще було надто бурхливе.

Через хвилину вони були вже на палубі яхти.

— Капітан, — сказав Фельтон, — ось та особа, про яку я вам говорив. Її необхідно живу й здорову приставити до Франції.

— ... за плату в тисячу пістолів, — докінчив капітан.

— Я вже вам сплатив п'ятсот, — почав Фельтон.

— А ось вам ще п'ятсот, — втрутилася в розмову міледі, простягаючи руку до мішечка з грішми.

— Ні, ні, — заспокоїв капітан. — Я дав слово серові, що другі п'ятсот пістолів ви мені заплатите вже в Булоні.

— І ми туди приїдемо? — запитала, не вірячи своєму щастю, міледі.

— Це так само вірно, як те, що мене звуть Жак Бутлер.

— Добре! — сказала міледі. — Якщо ви додержите свого слова, то матимете ще не п'ятсот, а тисячу пістолів.

— Ура! — гукнув радісно капітан. — Ура на вашу честь, прекрасна пані! І нехай бог частіше мені посилає таких щедрих пасажирів.

— Покищо, — сказав Фельтон, — відвезіть мене в маленьку бухту... ви ж знаєте, ми з вами вже договорилися про це.

Капітан швидко зробив відповідне розпорядження, судно пішло іншим галсом і рівно о сьомій годині ранку кинуло якір у призначений бухточці.

Поки вони пливли до цієї маленької бухти, Фельтон усе розповів міледі: як, замість їхати до Лондона, він зафрахтував для міледі цю яхту; як він повернувся увечері назад; як він дряпався по сторчовій стіні; як, нарешті, виліз на саму гору і постукав до міледі. Решту вона вже знала.

Міледі теж хотіла підбадьорити молодого фанатика, підтримати його мужність у задуманому ним намірі. Але, розмовляючи з ним, вона переконалася, що скоріше його запал треба применшити, а не, навпаки, роздмухувати,—такий Фельтон був непохитний, раз уже щось вирішив.

Вони договорилися, що яхта з міледі чекатиме Фельтона до десятої години. Якщо о десятій годині його не буде, то яхта негайно відпліве; він же, Фельтон, припускаючи, що буде на волі, розшукає її в Кармелітському монастирі в Бетюні.

XXIX

ЩО ВІДБУВАЛОСЯ В ПОРТСМУТІ 23 СЕРПНЯ 1628 РОКУ

Фельтон попрощався з міледі так, наче брат, ідучи на прогулянку, прощається з сестрою. Він ніжно поціluвав їй руку і спустився в шлюпку.

Весь він був такий же спокійний, як завжди. Тільки якось по-незвичному блищали очі, сказати б, трохи гарячково, лоб був блідіший, ніж звичайно, та стиснуті зуби й почести уривчастий голос свідчили про щось темне, зловісне, що ворушилось у глибинах його серця й мозку.

Весь час, поки шлюпка пливла від яхти до берега, Фельтон стояв, повернувшись обличчям до міледі, що була на палубі, проводжаючи його прихильною усмішкою, і не спускав з неї свого погляду.

Обоє були досить спокійні щодо погоні. Вони знали, що раніш як о дев'ятій годині ранку, до кімнати міледі ніхто не заходив. А щоб від замку приїхати до Лондона, потрібно ще три години.

Шлюпка з Фельтоном пристала до берега, він зійшов на землю і востаннє послав рукою прощальне привітання міледі. Тоді швидким кроком Фельтон пустився до Портсмута, що визирав крізь ранковий туман зза прибережних горбів шпиллями своїх башт та будинків.

По той бік Портсмута все море здавалося вкритим густим лісом тополь, оголених зимовими вітрами; то були щогли суден. Цілий флот, легко гойдаючись на хвилях, дожидався відплиття.

Ідучи, Фельтон пригадував усі справжні й вигадані обвинувачення, що обурювали пуритан проти улюблена Якова VI й Карла I.

Порівнявши злочини державні, так би мовити публічні, цього міністра з тими злочинами потайними, інтимного характеру, які висунула проти нього міледі, молодий пуританин аж затремтів: йому здавалося, що ці потайні злочини незрівнянно гірші, незрівнянно тяжчі. Це розпалило його так нове, дивне для нього почуття — палке кохання. Воно примушувало молодого чоловіка не тільки вірити всім ганебним наклепам міледі, а навіть бачити їх перед собою, наче крізь збільшувальне скло.

Швидка хода ще, здавалось, більше розпалила його. Думка про те, що там, позаду лишалася під страшною загрозою кохана ним (де там кохана, — обожнювана ним, наче свята), доводила його до нестями, примушувала кров бухати у виски, запаморочуючи звичайну людську свідомість.

Фельтон ввійшов до Портсмута, коли ще не було восьмої години ранку. Все місто вирувало. Чувся барабанний дріб на вулицях міста і в самому порту; це поспішали до кораблів десантні полки, які мали через кілька годин відплити під Ла-Рошель.

Прибувши до Адміральського палацу, ввесі спітнілий і в поросі, Фельтон, звичайно завжди блідий, був тепер червоний, як жар, від швидкої ходи й гніву. Вартовий не хотів його пропустити; тоді Фельтон витяг з кишені листа і, покликавши начальника варти, сказав йому:

— Терміновий пакет від лорда Вінтера.

Почувши ім'я лорда Вінтера, якого всі знали за одного з близьких друзів герцога Букінгема, начальник зразу ж наказав пропустити Фельтона, який, до речі, був теж одягнений у мундир морського офіцера.

Фельтон майже вбіг до палацу.

В той момент, коли він увіходив до вестибюля, слідом за ним вбіг засапаний, спітнілій і теж у поросі ще один невідомий посол, кинувши біля входу до палацу на смерть загнаного коня; кінь тут же зразу впав.

Фельтон і цей невідомий одночасно звернулися до Патріка, старшого й довіреного камердинера герцога Букінгема.

Фельтон назвав лорда Вітера, від імені якого він прибув; невідомий же відмовився назвати себе, сказавши, що тільки самому герцогові Букінгему він може це відкрити. Кожен з цих двох посланців домагався, щоб Патрік пропустив його першим.

Патрік, особисто знаючи лорда Вітера і знаючи, що лорд Вітер мав стосунки з герцогом Букінгемом не тільки дружні, а й ділові, звичайно дав перевагу його посланцеві.

Патрік провів Фельтона через великий зал, де чекали на вихід герцога Букінгема численні депутати Ла-Рошелі з принцем Субізом на чолі, і привів його до кабінету герцога. Букінгем, тільки що прийшовши з ванної, докінчував свій, як завжди, вишуканий туалет, якому герцог приділяв велику увагу.

— Лейтенант Фельтон,— доповів Патрік,— з дорученням від лорда Вітера!

— Від лорда Вітера? Просіть! — озвався герцог.

Фельтон увійшов. Якраз у цей момент Букінгем, скинувши з себе розкішний, вишиваний золотом ха-

лат, став одягати блакитний бархатний камзол, ввесь гаятований перлинами.

— Чому лорд не приїхав особисто? — спитав герцог. — Адже він мав приїхати сюди сьогодні ранком.

— Він доручив мені, ваша світлість, переказати вам його жаль з приводу того, що він не міг сам прибути, але його затримує в замку необхідність пильної варти.

— Так, так, я знаю, — відповів герцог. — У нього там є одна ув'язнена.

— Це якраз про цю ув'язнену я б хотів поговорити з вашою світлістю, — сказав Фельтон.

— Кажіть, я слухаю.

— Те, що я маю вам сказати, мілорд, не повинен ніхто чути, крім вас.

— Ідіть, Патрік; тільки будьте тут поблизу, бо ви мені будете потрібні і я вас незабаром покличу.

Патрік вийшов.

— Ми тепер самі, я вас слухаю.

— Мілорд, — почав Фельтон, — лорд Вінтер кілька днів тому надіслав вам листа, просячи підписати наказ про заслання одної молодої жінки під ім'ям Шарлотти Бексон.

— Так, сер, і я йому відповів, щоб він привіз або надіслав мені цей наказ і я його підпишу.

— Ось він, прошу вас.

— Давайте! — простяг руку герцог.

Букінгем узяв з рук Фельтона наказ, розгорнув його і, переконавшись, що це той самий, поклав його на стіл і взявся вже був за перо.

— Прошу пробачити, мілорд, — спинив його Фельтон, — чи вашій світlostі відомо, що Шарлотта Бексон це не є справжнє ім'я цієї молодої жінки?

— Так, я це знаю, — спокійно відповів герцог, умокаючи перо в каламар.

— Так ваша світлість знає її справжнє ім'я? — спітав здавленим голосом Фельтон.

— Знаю.

Герцог підсунув до себе наказ. Фельтон зблід.

— І... знаючи її справжнє ім'я, ваша світлість усе таки підпише цей наказ?

— Безперечно. Тобто знаючи його, я тим швидше підпишу,— відповів здивований Букінгем.

— Я не можу... повірити,— дедалі більш здушенім голосом говорив Фельтон,— щоб ваша світлість, знаючи, що йдеться про міледі Вінтер...

— Я чудово все це знаю. Але мене дивує, звідки знаєте це ви?

— І ваша світлість підпише цей наказ без жодного докору?

Герцог Букінгем підвів голову і згорда глянув на молодого офіцера.

— Що це, сер? Ви мені ставите такі дивні запитання, що я навіть не знаю, що вам відповісти.

— Відповідайте, мілорд, бо становище, можливо, далеко серйозніше, ніж ви можете припускати.

У герцога Букінгема раптом майнула думка, що, можливо, Фельтона уповноважив так говорити лорд Вінтер, і тому він трохи пом'якшав:

— Без усякого докору, бо лорд знає так само добре, як і я, що для такої злочинниці, як міледі Вінтер, заслання буде найлегшою карою,— і Букінгем почав підписувати наказ.

— Ви не підпишете цього наказу, мілорд! — гостро сказав Фельтон, ступаючи крок до герцога.

— Я не підпишу цього наказу? Чому?

— Подумайте про це глибше, мілорд, і знайдіть у собі справедливість до міледі.

— Було б найбільшою справедливістю для міледі

відпровадити її до Тайбурна, — відповів герцог. — Міледі — ганебна злочинниця.

— Ваша світлість, міледі ангел, ви самі це добре знаєте. Я благаю вас звільнити її.

— Та що ви? Чи ви збожеволіли говорити мені отаке?

— Мілорд, пробачте мені. Я говорю так, як можу. Я і без того стримую себе. А втім, мілорд, подумайте над тим, що ви хочете робити, і бійтесь перейти міру.

— Що таке... Мій боже! Можна подумати, що ви мені загрожуєте!

— Ні, мілорд. Я тільки прошу вас. Я хочу вам нагадати, що через одну єдину краплю може перелитися повна чаша; що одною, навіть невеликою, помилкою більше, і на голову винуватця впаде заслужена ним кара...

— Сер Фельтон, ідіть зараз же, прямо звідси негайно під арешт!

— Ви мусите мене вислухати до кінця, мілорд. Ви збезчестили молоду дівчину, ви її зганьбили, заплямували.. Покрийте свою провину щодо неї, дайте їй волю і я більш нічого від вас не вимагатиму.

— Не вимагатимете... — проговорив Букінгем, натискаючи на кожен склад цих слів.

— Мілорд! — продовжував говорити Фельтон, що далі, то все більше розпалюючись, — мілорд, стережіться! Вся Англія стогне під вашим ярмом; ви збрали собі мало не королівську владу. Ви майже узуратор... Ви стали ненависні богові й людям. Бог вас скарає пізніше, а я, я покараю вас сьогодні...

— О, це вже занадто! — скрикнув Букінгем, ступаючи крок до дверей.

Фельтон перетнув йому шлях.

— Я благаю вашої милості, мілорд, підпишіть наказ

про звільнення міледі Вінтер; згадайте, що ви її збезчестили.

— Ступайте геть! — grimнув Букінгем. — Я покличу зараз і звелю вас закувати!

— Ви не покличете нікого, мілорд, — сказав Фельтон, кидаючись між герцогом Букінгемом і маленьким столиком, на якому стояв дзвоник. — Стережіться, мілорд, ви зараз у руках бога...

— Може в руках чорта, скажіть краще! — так голосно скрикнув герцог, щоб його можна було почути за дверима, проте, не гукаючи особисто нікого.

— Підпишіть, мілорд, звільнення для міледі ... — прохрипів Фельтон, підсугаючи папір до герцога.

— Ви хочете примусити мене силою. Ви глузуете ... гей, Патрік!

— Підпишіть, мілорд.

— Ніколи!

— Ніколи?

— До мене! — гукнув герцог, одночасно кидаючись до своєї шпаги.

Але Фельтон підскочив до Букінгема, не давши йому змоги схопити шпагу, і вийняв зза камзола схований на грудях ніж, той, яким себе поранила міледі. Він ступнув майже впритул до герцога.

В цей момент у дверях з'явився Патрік:

— Мілорд, лист із Франції! — голосно доповів він.

— З Франції? — скрикнув Букінгем, забиваючи все. „Від кого ж?“ — закалатало у нього серце.

Скориставшися з цього моменту, Фельтон розмахнувся і з усієї сили всадив ніж по самий держак у бік герцогові.

— Зраднику! — зойкнув мілорд Букінгем. — Ти вбив мене...

— Убивство! — закричав Патрік.

Фельтон озирнувся і, побачивши двері напівпрочиненими, кинувся тікати. Він вискочив до того залу, де зібралися депутати Ла-Рошелі і, миттю перебігши його, вискочив на сходи. Але не встиг він спуститися на кілька щаблів, як наткнувся на лорда Вінтера. Лорд Вінтер, побачивши Фельтона розгубленим, блідим і в крові на руках та обличчі, враз збагнув усе. Він схопив Фельтона за горло й закричав:

— Я так і знав! Я догадався, але пізно! Всього лише на одну хвилину спізнившися... О, я нещасний!.. Горе мені!

Фельтон навіть і не намагався визволитись. Лорд Вінтер передав його солдатам, що стояли тут же на сходах, і вони тимчасово, до нового розпорядження, відвели Фельтона на невеличкий балкон, що виходив на море. Лорд же Вінтер подався чимдуж до кабінету герцога Букінгема.

На зойк герцога й крики Патріка всі побігли до кабінету. Герцог Букінгем лежав на канапі, судорожно притискаючи рукою рану.

— Лапорт,— слабим голосом звернувся герцог до того запорошеного посланця, що прибув одночасно з Фельтоном до палацу і, очевидно, пізнавши його зразу,— Лапорт, ти прибув від неї, правда?

— Так, ваша світлість! — відповів вірний слуга Анни Австрійської. — Але, на нещастя, занадто пізно.

— Тихо, Лапорт... Вас можуть почути... Патрік... нехай ніхто не йде сюди... О, я так і не дізнаюся... що вона хотіла мені переказати... я... вмираю... боже мій... — і герцог знепритомнів.

Тим часом лорд Вінтер, депутати, офіцери, слуги стовпилися коло дверей. По всьому палацу лунали розплачливі крики, зойки, плач. Скоро сумна звістка з палацу перекинулась і в місто.

Через хвилину гарматний постріл сповістив усе місто, що трапилось нещастя.

Лорд Вінтер бився головою об стіну.

— Спізнився! На одну хвилину спізнився! О, боже мій, боже! Одна лише хвилина, і таке нещастя...

Справді, о сьомій годині ранку прийшли його повідомити, що мотузяна драбина теліпається на стіні замку, спускаючись з одного з вікон кімнати міледі. Лорд Вінтер зараз же побіг до міледі. Але кімната була порожня, вікно відчинене і гратеги перепиляні. Враз лорда Вінтера вогнем опекла думка. Він згадав попередження д'Артаньяна, передане на словах його посланцем: „Бережіть герцога Букінгема“. Лорд Вінтер біgom подався до конюшні, не втрачаючи часу, скочив на незасідланого коня і помчав щосили до Портсмута. Він спинився тільки перед ворітами палацу. Прожогом проскочивши позаду варти, лорд Вінтер біgom злетів на сходи і... зустрів Фельтона.

Проте, герцог Букінгем не вмер. Він опритомнів, розплюшив очі і подивився навколо. Всі зітхнули з полегкістю, в усіх зажевріла надія.

— Містери, — тихо промовив герцог, — залишіть мене одного з Лапортом і Патріком, прошу вас.

— А, це ви, Вінтер? — пізнав він лорда. — Ви до мене надіслали сьогодні вранці цього божевільного... дивіться, що він зі мною зробив...

— О, мілорд! Я ніколи не пробачу собі цього, ніколи не заспокоюсь...

— І зробиши помилку, мій любий Вінтер, — сказав Букінгем, простягаючи Вітерові руку. — Я ще не знаю такої людини, щоб за нею варто було жалувати... протягом усього життя. Але прошу тебе... залиш мене на самоті з Патріком і Лапортом.

Вінтер заридав, як дитина, виходячи з кімнати.

В кабінеті лишилися тільки Лапорт, Патрік та смертельно поранений герцог.

Лікар ще не прибув, хоч по нього вже давно побігли.

— Ви житимете, герцог! Ви житимете! — повторював, стоячи на колінах біля канапи, вірний слуга Анни Австрійської.

— Що вона мені пише? — ледве чутно спитав Букінгем, підплываючи кров'ю і перемагаючи страшні муки, аби лиш говорити про кохану. — Що пише вона?.. Прочитай мені її листа, Лапорт.

— О, мілорд! — жахнувся Лапорт.

— Читай, Лапорт, хіба ти не бачиш, що мені... вже небагато лишилося часу?..

Лапорт зламав печатку і, розгорнувши, піdnіс до очей герцога лист. Але марно силкувався Букінгем розібрati літери: кволість, спричинена надмірною втратою крові, вже застеляла його очі передсмертним туманом.

— Читай же, читай... я не бачу вже... читай швидше, бо... незабаром я нічого і не чутиму, і вмру, не дізнавшись, що вона мені пише...

Лапорт не став більше вагатись і прочитав:

„Мілорд!

Я стільки витерпіла для Вас і через Вас від того часу, як Вас знаю, що в ім'я цих страждань благаю вас, припиніть Ваші величезні озброєння проти Франції, якщо Ви хоч трохи дбаєте про мій спокій. Припиніть війну з Францією, про яку голосно кажуть, що релігія є тільки причина офіціальна, а стиха додають, що справжня причина — Ваше кохання до мене.

Ця війна може принести великі нещастия не тільки для Франції та Англії, а також і для Вас особисто, мілорд. Я ніколи тоді не знатиму спокою.

Бережіть своє життя, якому загрожують і яке мені стане надто дорогим з того моменту, коли я вже не буду примушена вбачати в Вас ворога.

Щиро прихильна до Вас *Анна*".

Букінгем добував останніх сил, щоб дослухати до кінця лист. Коли ж Лапорт закінчив, герцог спітав його тоном гіркого розчарування:

— Невже нічого не переказала на словах, Лапорт?

— Так, ваша високість, королева наказала просити вас, щоб ви берегли себе, бо вона довідалася, що на ваше життя готується замах.

— І все?.. Тільки це? — тривожно й нетерпляче питав мілорд Букінгем.

— Вона просила переказати вам, що вона ввесь час вас кохає.

— О, слава богові! Смерть моя... для неї не буде смертю сторонньої людини...

Лапорт заплакав.

— Патрік, принесіть мені... той футляр, де були брильянтові наконечники... — промовив через силу герцог.

Патрік приніс.

— Тепер... принесіть біле атласне саше, на якому її ініціали вишиті перлинами.

Патрік, не гаючись, виконав наказ.

— Ось, Лапорт, візьміть... оце все, що у мене було від неї... цей футляр і два листи... Ви повернете ці речі її величності і... як останню згадку про мене... ви передасте їй, — герцог повів очима по кімнаті, наче шукаючи якусь дорогоцінну річ, — ви передасте їй... — не маючи вже сили повернути голови, мілорд Букінгем знов безпорадно повів очима навколо, але мозок

уже був скутий передсмертною нерухомістю, очі могли розрізняти тільки найближчі до нього речі. Біля канапи він побачив ніж із закривавленим лезом.— Ось... передайте їй цього ножа ...

Герцог останнім зусиллям ще легенько стиснув Лапортові руку і, зробивши йому знак, що не має більше сил говорити, все таки власноручно поклав на дно футляра саше, а поверх ніж. Потім, неначе витративши на це останні сили, герцог судорожно затремтів і в конвульсіях упав з канапи на підлогу. Патрік закричав страшним голосом.

Букінгем хотів, очевидно, ще усміхнутись, але смерть урвала його думку. На обличчі його так і застиг вираз останнього любовного прощання.

В цей момент до кабінету вбіг лікар. Він уже був на адміральському судні, коли його, нарешті, розшукали.

Він підійшов до герцога, взяв його руку, підтримав і опустив.

— Вже пізно,— сказав він.— Всьому кінець., Герцог помер.

— Помер! Помер! — відчайдушно закричав Патрік.

На ці крики всі юрбою вбігли до кабінету; по всьому палацу залунали крики, плач.

Тільки но лорд Вінтер побачив, що Букінгем помер, зараз же побіг до Фельтона, якого солдати тримали й досі на балкончику над морем, і кинувся до нього:

— Негіднику! — крикнув він молодому пуританінові, який, почувши, що Букінгем помер, враз віднайшов свій спокій і рівновагу.— Негіднику, що ти наробів?

— Я за себе помстився,— відповів Фельтон.

— Ти! Скажи краще, що ти став знаряддям помсти

в руках проклятої злочинниці. Але присягаюся тобі, цей її злочин буде останнім.

— Я не розумію, про що ви говорите і не знаю, на що ви натякаєте, мілорд! — спокійно проговорив Фельтон. — Я убив герцога Букінгема тільки за те, що він двічі відмовляв вам дати мені чин капітана. Я йому відплатив тільки за його несправедливість. От і все!

Лорд Вінтер так розгубився від таких цинічних слів молодого чоловіка, що навіть не знав, що відповісти, і тільки розгублено подивився на солдатів, що почали в'язати Фельтона.

Раптом Фельтон похмурнів. Кожний стукіт, кожний шум примушував молодого фанатика повернутись і прислухатись. Наївний пуританин усе чекав, що ось розкриються двері, вбіжить міледі й кинеться йому на груди, щоб іти на смерть разом з ним.

Випадково він глянув на море, побачив там якусь крапку і враз затремтів. З того високого балкону, що височів над морем, Фельтон міг бачити далеко в море. Своїм орлиним поглядом моряка він ясно побачив і впізнав щогли та паруси яхти, що неслася чайкою вперед, прямуючи до берегів Франції.

Він зблід, підніс руку до серця і його мозок опекла думка: міледі зрадила його.

— Зробіть мені останню ласку, мілорд, прошу вас, — звернувся він до лорда Вінтера.

— Яку?

— Котра година?

Лорд Вінтер витяг годинника.

— Без десяти хвилин дев'ять.

Міледі поквапилася відплівти на цілі півтори години раніше. Як тільки вона почула постріл з гармати, вона догадалася, в чім річ, і зараз же наказала знятися з якоря.

Яхта тепер уже була так далеко від берега, що її ледве - ледве можна було відрізити від неба на обрії.

— Така була воля божа! — покірно прошепотів фанатик, хоч, проте, не міг відірвати свого погляду від знайомих контурів яхти, на борту якої, йому здавалося, він бачить білий образ тієї, для кого він тепер ішов на смерть.

Лорд Вінтер довго й допитливо дивився на Фельтона й на море, стежив за його поглядом, і раптом догадався. Йому все стало ясно.

— Спершу зазнай кари ти сам, мерзотнику! — сказав лорд Вінтер Фельтонові, який все ще не в силі був відвернути свого погляду від моря. — Але клянуся тобі пам'яттю моого померлого брата, що твоя співучасниця не врятується теж.

Фельтон тільки похнюпився, не обізвавшись і словом.

Лорд Вінтер повернувся і майже біgom подався до порту.

XXX

У ФРАНЦІЇ

Перше, що відчув англійський король Карл I, дізнавшись про смерть свого міністра, був страх, що ця жахлива звістка гнітюче вплине на ла-рошельців, відібравши у них останню надію. Отже, король насамперед спробував був якнайдовше приховати від ла-рошельців страшну для них новину,— каже у своїх мемуарах Рішельє,— давши наказ закрити всі гавані королівства і не випускати з Англії жодного судна, аж поки приготований Букінгемом флот не вирушить під Ла-Рошель. Після смерті герцога король особисто керував відплиттям флоту.

Король довів цю сувору заборону до такої міри, що навіть не дозволив виїхати з Англії ні Данненмаркському посольству, ні голландському послові, що мав привести до Флессінга індійські кораблі.

Але тому, що цей наказ короля був оголошений тільки о другій годині дня, тобто через п'ять годин після сумної події, двоє суден встигли вже відплівти від берегів Англії. Одне, як ми це знаємо, було те, що борту якого пливла до Франції міледі; про друге, як воно відплівло і що то було за судно, ми скажемо пізніше.

Міледі тепер уже мала цілковиту певність, що Бу-

кінгем убитий, бо на власні очі бачила, як на щоглу адміральського корабля був піднятий чорний жалібний прапор.

Тим часом облога Ла-Рошелі тривала. Нічого нового там не трапилось; хібащо Людовік XIII нудьгував, як і раніше, а, може, навіть ще гірше. Тим то король вирішив поїхати інкогніто на свято Сен-Луї до Сен-Жермена і попросив кардинала приготувати йому охорону всього з двадцятьох мушкетерів.

Кардинал залюбки згодився на цю відпустку свого коронованого лейтенанта, який обіцяв повернутись перед п'ятнадцятим вересня.

Капітан де Тревіль, лопереджений його високо-преподобністю, враз зібрався. А що він бачив, хоч і не знат точно причини, як наші друзі поривались їхати до Парижа, то, довго не роздумуючи, де Тревіль наказав включити до королівського ескорту Атоса, Портоса, Араміса й д'Артаньяна.

Четверо друзів довідались про приємну для них новину від самого де Тревіля, який зараз же послав по них. Тільки тепер д'Артаньян особливо відчув ціну ласки до нього кардинала, який перевів його з гвардійців до мушкетерів, інакше тепер він, замість їхати з своїми друзьями до Парижа, лишався б сам у таборі.

Нема чого й говорити, що цю нетерплячку повернутись до Парижа у наших друзів викликала небезпека, яка загрожувала пані Бонасьє, коли б вона зустрілася в Бетюнському монастирі з своїм смертельним ворогом — з міледі.

Отож, як ми вже знаємо, Араміс негайно написав листа до Марії Мішон у Турі, до цієї швачки білизни, яка мала такі високі зв'язки. В цьому листі він просив її здобути в королеви дозвіл для пані Бонасьє виїхати з Бетюнського монастиря до Лотарінгії або до

Бельгії. Відповіді не довелося довго чекати. Через вісім днів Араміс мав уже листа:

„Любий мій кузен!

Додаю до цього дозвіл моєї сестри для нашої маленької служниці з Бетюнського монастиря. Вона може виїхати звідти, якщо, на вашу думку, Бетюнське повітря їй шкодить. Моя сестра тим охочіше посилає вам цей дозвіл, що дуже любить цю дівчинку і сподівається стати їй у пригоді згодом.

Цілую вас *Марія Мішон*“.

До листа був доданий такий дозвіл:

„Ігуменя Бетюнського монастиря мусить передати пред'явникам цього послушницю, яка вступила до монастиря з моєї рекомендації і якою я піклуюся.

Лувр, 10 серпня 1628.

Анна“.

Можна собі уявити, який вибух захопленого реготу викликало це дивне родичання Араміса з швачкою з Тура, що звала королеву своєю сестрою. Після того, як Арамісові довелося двічі чи тричі почервоніти до самих очей від досить брутальних жартів Портоса, Араміс заявив своїм друзям, що він просить їх більше ніколи про це не згадувати, і що коли хтонебудь з них скаже ще хоч одне слово, то він ніколи й нізацько більше не звернеться ні з чим до своєї кузини.

Ніхто з наших мушкетерів більш не прохоплювався ї словом про Марію Мішон. Та, власне, їм тепер і не було особливих підстав згадувати про неї, адже вони мали те, чого хотіли: дозвіл на виїзд пані Бонасьє з Бетюнського монастиря. Щоправда, цей дозвіл їм був би ні до чого, коли б вони лишалися в таборах під Ла-Рошеллю, тобто якраз у протилежному кінці

Франції. Д'Артаньян уже хотів був просити відпустку в капітана де Тревіля, збираючись розповісти йому все чисто, коли це раптом де Тревіль оголосив їм приємну для них звістку, що вони призначаються в особливий ескорт з двадцяти чоловік, які мають супроводити короля до Парижа.

Радість мушкетерів була безмірна. Зараз же вони відрядили вперед своїх лакеїв з речами, а самі виїхали наступного ранку, ескортуючи короля.

Кардинал поїхав провести короля від Сюржера аж до Мозе і тут король по-дружньому попрощався з своїм міністром.

Король поїхав далі. А що він їхав головно розважитись, то поспішав якомога швидше прибути до Парижа. Проте, щоразу, коли він бачив сороку, то спиняв коня і уважно стежив за її льотом, а потім починалося полювання на неї — розвага, яку Людовік XIII завжди дуже любив.

Щоразу, коли захоплений польотом сороки король спинявся, з двадцяти мушкетерів раділи шістнадцять, четверо ж у думці проклинали цю королівську дивну розвагу. Особливо нервував д'Артаньян; йому аж у вухах дзвеніло з досади.

Нарешті, 23-го вночі прибули до Парижа. Король тепло подякував де Тревілеві і дозволив йому дати кожному з мушкетерів ескорту відпустку на чотири дні з однією лише умовою, щоб ніхто з них не смів показуватись у прилюдному місці під загрозою Бастілії.

Легко догадатись, що перші чотири відпустки де Тревіль дав нашим чотирьом друзям. Більш того, Аtos випросив у де Тревіля, замість чотирьох днів, шість, включивши сюди ще дві ночі, бо вони виїхали з вечора 24-го, а відпустку їм милостиво підписав де Тревіль з ранку 25-го.

— Ет, боже мій! — говорив д'Артаньян, який ніколи не мав ніяких сумнівів. — Мені здається, що ми робимо самі занадто складними найпростіші речі. За два дні, щоправда, загнавши двох або трьох коней (це мені байдуже, адже я маю гроші), я домчу до Бетюна, передам ігумені дозвіл, візьму її, мій дорогоцінний скарб, і, не завозячи ні до Бельгії, ні до Лотарингії, прямісінько привезу її до Парижа. Тут вона буде схована не гірше, особливо, коли пан кардинал лишатиметься під Ла-Рошеллю. Коли ж ми повернемося з нашого походу, то почали з допомогою Араміової кузини, почали за наші їй послуги королева зробить для нас усе, чого попросимо. Отже, лишайтесь, спочивайте дома, не виснажуйте себе марно, а нас двох з Планше буде цілком досить для нашої нескладної експедиції.

Атос відповів на це досить спокійно:

— Ми також маємо гроші, бо я ще не зовсім пропив рештки брильянта, а Портос та Араміс також ще не проїли своїх. Ми так само добре, як і ви, зуміємо загнати коней. Але зважте, д'Артаньян, те, — додав він таким зловісним голосом, що у д'Артаньяна по спині мороз пробіг, — зважте, що Бетюн є якраз те місце, де кардинал призначив побачення тій жінці, поява якої завжди спричиняє всякі нещастя. Коли б, д'Артаньян, вам треба було мати справу з чотирма чоловіками, я лишив би вас їхати самого, але вам доведеться мати справу з цією жінкою; отже, ідьмо всі четверо, і дай то боже, щоб разом з нашими чотирма лакеями ми змогли з нею упоратись.

— Ви мене лякаєте, Атос! — скрикнув д'Артаньян. — Чого ви боїтесь так?

— Всього, д'Артаньян, — відповів Атос.

Д'Артаньян пильно приглянувся до облич решти двох своїх друзів і побачив, що вони, як і Атос, мали

серйозний і заклопотаний вигляд. Не обізвавшись і словом, всі мовчки продовжували їхати.

Двадцять п'ятого увечері, коли наші друзі прибули до Арраса і д'Артаньян уже зіскочив з коня перед таверною, щоб піти випити склянку вина, назустріч йому виткнувся з поштового двору вершник. Він, очевидно, тільки що поміняв коня і, закутавшись у плащ, хоч був тільки ще серпень, пустив коня з місця в галоп по дорозі на Париж. Але проїжджаючи під ворітм и повз д'Артаньяна, вершник хотів, мабуть, краще надіти свій капелюх; він підвів руку, плащ метнуло вітром і, замість насунути капелюх на очі, він не навмисно зсуниув його назад і відкрив на мить усе своє обличчя.

Д'Артаньян, глянувши уважно на вершника, зблід і аж заточився:

— Що з вами? — підбіг до нього Планше.— Панове, панове, швидше сюди, моєму панові д'Артаньяну недобре! — гукнув Планше до мушкетерів.

Поки троє друзів підбігли до д'Артаньяна, він уже був біля свого коня.

— Куди тебе несе так? — крикнув йому навздогін Атос.— Що трапилось?

— Це він! Це знову він! — похапцем відповів д'Артаньян, блідий від гніву, з холодним потом на обличчі.— Пустіть! Я мушу його наздогнати.

— Хто це він? — спитав Атос.

— Він. Той чоловік.

— Та який чоловік?

— Той клятий чоловік, мій зловісний геній, якого я завжди бачу перед якимось нещастям. Це був він у містечку Менг з тою страшною жінкою, коли я її вперше зустрів; це знов його я побачив, коли штовхнув бідного пораненого нашого Атоса, і знов того ранку, коли викрали пані Бонасьє. Це він. Я його добре впізнав.

— Чорт! — пробубонів замислено Атос.

— На коней, панове! На коней! Ми його наздожнемо.

— Любий мій,— озвався Араміс,— зверніть увагу на те, що він поїхав у бік, якраз протилежний тому, куди нам треба їхати, поперше; подруге, у нього свіжий, щойно обміняний кінь, а наші вкрай потомлені. Ми заженемо своїх коней, а його навіть і не побачимо. Лишімо чоловіка, д'Артаньян, рятуймо краще жінку.

— Гей, пане! Почекайте! — вискочив, гукаючи до воріт, хлопчик з конюшні.— Гей, пане! Ось папірець, що випав з вашого капелюха. Гей, па...

— Друже мій, півпістоля за цей папірець! — звернувся до нього д'Артаньян.— Хочеш?

— Ще б пак, добрий пане, охоче! Ось він, прошу вас.

Хлопчик, щасливий від такої несподіванки, вернувся до конюшні. Д'Артаньян розгорнув папірець.

— Ну? — спитали майже разом усі друзі, оточуючи д'Артаньяна.

— Всього лише одне слово,— розчаровано проговорив д'Артаньян.

— Так,— озвався Араміс,— але це слово назва міста або села.

— „Армантьєр”, — прочитав голосно Портос.— Армантьєр, я щось такого і не чув.

— І ця назва міста чи села писана її рукою! — скрикнув Атос.

— Так, так. Сховаймо старанно цей папірець. Може, я не дурно витратив свій останній пістоль. На коней, друзі мої! На коней!

Через хвилину четверо друзів уже скакали по дорозі на Бетюн.

XXXI

КАРМЕЛІТСЬКИЙ МОНАСТИР У БЕТЮНІ

Часто складається якось так, що великим злочинцям щастить до слушного моменту уникати всіх небезпек, щастить перемагати всі перешкоди. Але це тільки до слушного моменту. Час розплати рано чи пізно настає для злочинців і вони зазнають заслуженої кари.

Так було й з міледі. Їй пощастило пройти поміж крейсерами двох воюючих націй, пощастило прибути до Булоні без жодних перешкод.

Вийшовши на берег у Портсмуті, міледі удала з себе англійку, що тікала від переслідувань у Франції. Тепер же до Булоні вона прибула, як француженка, якій чинили утиски в Портсмуті.

Крім того, міледі мала найкращий у світі паспорт: свою красу, вигляд вельможної дами і щедрість, з якою вона роздавала свої пістолі.

Подарувавши одну з своїх чарівних усмішок старому, хоч все ще галантному комендантovі порту в Булоні, який поцілував навіть у неї ручку, міледі була звільнена від неприємних і нудних формальностей. В Булоні вона пробула лише стільки часу, скільки потрібно було, щоб написати й відправити такого листа:

„До його високопреподобності, монсеньйора кардинала Рішельє.

Табір під Ла-Рошеллю.

Ваша високопреподобність може бути спокійна; його світлість герцог Букінгем ніколи більше не прибуде до Франції.

Булонь, 25 серпня, вечір

*Міледі де ***.*

P. S. Згідно з бажанням вашої високопреподобності, я їду до Кармелітського монастиря в Бетюні, де й дожидатимусь ваших розпоряджень“.

Справді, того ж таки вечора міледі виїхала з Булоні. На ніч вона спинилася в готелі, але о п'ятій годині ранку знову пустилася в путь і через три години була вже у Бетюні. Тут вона розпиталась про монастир і зразу ж прибула туди.

Ігуменя вийшла їй навіть назустріч, і коли міледі показала їй наказ пана кардинала, то ігуменя наказала приготувати їй кімнату та подати сніданок.

Все минуле ніби стерлося з пам'яті цієї жінки. Тепер її погляди були спрямовані тільки на майбутнє. Вона вже бачила ті ласки й нагороди, якими її обсипав кардинал у подяку за так спритно виконане доручення.

Таки й справді спритно, бо її ім'я навіть і трохи не було причетне до цієї кривавої події. Щораз нові пристрасті, які безнастінно жерли її, робили її життя схожим на хмари; вони безупинно мчать у небі, забарвлені то в ясну блакить, то в кривавий колір огню, то в зловісно чорний колір бурі, але які, розвіявшиесь, завжди лишають після себе на землі руїни й смерть.

Після сніданку до міледі прийшла з візитом ігуменя. У монастирі мало розваг, і лагідній старенький ігумені

не терпілося швидше познайомитись із своєю новою гостею.

Міледі хотіла сподобатись ігумені. Це таки було зовсім не важко такій хитрій і освіченій жінці, як міледі, проти непишної собі й старенької ігумені. Міледі зовсім зачарувала її своєю вишуканою поведінкою, своєю вихованістю, різноманітною та цікавою розмовою, своєю грацією, випромінюваною всією істотою міледі.

Ігуменя, що походженням своїм належала колись теж до аристократів, над усе любила слухати про всілякі придвірні історії, чутки про які рідко надходили до далеких закутків королівства, особливо ж важко було тим чуткам пройти крізь монастирські стіни, коло підніжжя яких повинні були завмирати всі шуми світського життя.

Міледі ж якнайкраще була обізнана з усіма придвірними та аристократичними інтригами, у вирі яких прожила п'ять чи шість років. Отже, вона залюбки почала докладно оповідати всі подробиці світського й особливо придвірного життя, всі скандалальні події серед вельмож та придвірних дам, яких ігуменя ще добре пам'ятала на прізвища й імена. Міледі легенько натякнула навіть на кохання королеви з герцогом Букінгемом, говорячи багато, щоб викликати на одверту балачку й ігуменю.

Але ігуменя тільки пожадливо слухала, прихильно посміхалась і майже нічого сама не говорила.

Проте, міледі, бачачи, що ця розмова дуже до серця ігумені, продовжувала оповідати, тільки тепер, наче ненароком, звернула розмову на кардинала. А втім, міледі озинилась у великому замішенні: вона не знала, як себе тримати з ігуменею. Кардиналістка вона, чи прибічниця короля — роялістка?

Міледі, отже, обережно, трималася середини. А ігуменя й собі держалася сторожко; сама вона нічого не говорила, але щоразу, коли міледі вимовляла титул кардинала або ім'я його високопреподобності, ігуменя шанобливо й низько схиляла голову.

У міледі, нарешті, майнула думка, що їй, мабуть, буде страшенно нудно в цьому монастирі. Отже, вона вирішила рішучіше позондувати ґрунт, щоб хоч знати принаймні як триматись надалі. Бажаючи пересвідчитись, до якої міри ця доброзичлива ігуменя притайкувата й обережна, міледі почала не дуже добре говорити про кардинала. Спершу натяками та неясно, а потім одверто розповідаючи про всі його любовні й скандалальні зв'язки з мадам д'Егільйон, Маріон де Лорм та з іншими модними жінками.

Ігуменя стала уважніш слухати, пожвавішала сама і навіть почала посміхатись.

„Добре,— подумала міледі,— їй подобаються такі розмови; якщо вона й кардиналістка, то в усякому разі не фанатичка“.

Після цього міледі перейшла до утисків та переслідувань, що їх чинить кардинал своїм ворогам. Ігуменя тільки перехрестилася, не потакуючи, але й не заперечуючи.

Це ствердило міледі в її думці, що ігуменя швидше роялістка, аніж кардиналістка. Міледі продовжувала, що далі, то все більше піддаючи жару.

— Я зовсім нічого не знаю про всі ці справи,— озвалася, нарешті, ігуменя,— але хоч як далекі ми від королівського двора й світських інтересів, проте, й до нас досягають чутки про це. У нас є живий приклад того, що ви розповідали тількищо; це одна з наших послушниць, яка так багато витерпіла від переслідування та мстивих утисків пана кардинала.

— Одна з ваших послушниць? — спитала міледі. — Ах, бідна жінка! Як мені її шкода!

— Ваша правда, ії таки справді шкода: тюрма, загрози, брутальне поводження... скільки вистраждала! Але, кінець - кінцем, — продовжувала ігуменя, — напевно у пана кардинала були тверді підстави для цього, бо хоч вона на вигляд справжнісінький ангел, проте, не можна робити висновку про людину з її зовнішнього вигляду.

„Чудово! — подумала міледі. — Я ще, чого доброго, відкрию тут щонебудь дуже цікаве!“

І вона надала своєму обличчю вираз добродушної лагідності, кажучи:

— На жаль, я це знаю. А, проте, мабуть, помилитимусь щодо цього все своє життя, бо завжди мені хочеться повірити тій людині, обличчя якої мені сподобалось.

— Значить, у вас буде велика спокуса повірити, що ця жінка терпить безневинно, — проговорила ігуменя.

— Пан кардинал, — сказала міледі, — карає не за самі лише злочини; є певні доброочесноти, за які він карає гірше, ніж за гріхи.

— Дозвольте мені, пані, висловити з приводу цього своє здивовання, — сказала ігуменя.

— З приводу чого? — наївно спитала міледі.

— Та з приводу того, що ви зараз сказали.

— Що ж ви тут знайшли дивного? — спитала, усміхаючись, міледі.

— Ви друг кардинала, бо він же сам вас сюди послав, і тим часом ви...

— ... і тим часом я про нього говорю зле? — докінчила міледі думку ігумені.

— В усякому разі ви про нього не говорите дуже добре.

— Це тому, що я зовсім не його друг,— зітхнула міледі,— а його жертва.

— А його лист, що він мені пише про вас?

— Є швидше наказ мені сидіти тут, поки він не відрядить сюди по мене одного з своїх довірених.

— Чого ж ви не втекли?

— Куди ж я піду? Чи ви гадаєте, що є десь на землі така місцина, куди б не досягла рука кардинала, коли б він схотів її простягти? Коли б ще я була чоловіком, то ще сяк-так. А жінка? Що може зробити жінка? А ця молода послушниця ваша, вона теж робила спроби тікати?

— Ні, вона ні! Але це інша справа. На мою думку, її у Франції затримує якесь кохання.

— Ну, коли вона кохає,— сказала міледі,— то вона вже не така нещасна.

— Так виходить,— сказала, пильно вдивляючись у міледі, ігуменя,— виходить, у мене ще одна нещасна жертва перед очима?

— На жаль, так! — смиренно відповіла міледі.

Ігуменя якийсь час дивилася мовчки на міледі, наче заворушилась у неї якась нова думка, а потім нерішуче спітала:

— А ви не ворог нашій святій вірі?

— Я? — скрикнула міледі.— Я протестантка? Ой, ні! Закликаю бога, який нас чує, у свідки, що я ревна католичка.

— В такому разі, моя пані, заспокойтесь,— сказала, ласково усміхаючись, ігуменя,— цей ваш притулок не буде для вас занадто суверою тюрмою. Ми зробимо все, щоб полегшити вам ваше ув'язнення. До того ж, тут буде з вами ця молода жінка, яку переслідують, очевидно, в зв'язку з якоюсь придворною інтригою. Вона дуже мила, привітна.

— Як її звуть?

— Її привезли сюди з рекомендацією одної дуже високої особи під ім'ям Кетті. Я не дошукувалась її справжнього імені.

— Кетті? — скрикнула міледі. — Не може бути! Ви певні?

— Певна, що її так звуть? Звичайно, певна. А ви хіба знаєте її?

Міледі навіть усміхнулась на думку, що вона тут натрапила на свою колишню служницю. Але із спогадами про Кетті був у міледі пов'язаний такий гнів, таке бажання помсти, що обличчя її аж перекривилося з люті. Та це було менше, ніж на мить. Обличчя цієї жінки, що могла, як маску, міняти вираз, стало враз лагідним та спокійним.

— Коли ж я можу побачити цю молоду пані, до якої я вже відчуваю певну симпатію? — спитала міледі.

— Сьогодні ввечері. Та навіть і вдень можна. Але ви, як самі казали, були в дорозі чотири дні і сьогодні встали о п'ятій годині ранку. Отже, вам потрібний спочинок. Лягайте й поспіть трохи, а перед обідом ми вас збудимо.

Міледі так наелектризувало передчуття нової інтриги, що вона могла легко обійтись і без відпочинку. Але за останні дванадцять чи п'ятнадцять днів міледі стільки перехвилювалась, стільки нерувалась, що вирішила згодитись на пропозицію ігумені і спочити.

Міледі лягла в ліжко, ніжно заколисувана думками про помсту, яку живо нагадало їй ім'я Кетті. Їй згадалося, як кардинал обіцяв їй мало не все, що вона захоче, коли тільки їй пощастиТЬ вдало виконати його доручення. Тепер, о, тепер д'Артаньян у її руках!

Одна тільки річ лякала міледі: спогад про її чоловіка.

віка графа де ла Фер. Вона була певна, що його вже давно нема на світі або, в кращому разі, він на засланні. Виявилося ж, що він не тільки живий, але мушкетер під ім'ям Атоса і найкращий друг д'Артаньяна.

Але якщо він друг д'Артаньяна, так він, значить, брав участь в усіх тих хитрих подіях, з допомогою яких королеві пощастило розбити всі плани його високопреподобності? Якщо він друг д'Артаньяна, значить він теж ворог кардинала? О, тоді вона здолає розправитись і з ним. За одним заходом вона їх розчавить обох.

Всі ці думки були такі приємні, такі солодкі для міледі, що вона, заколисана ними, не зчулася, коли й заснула.

Прокинулась міледі від ніжного мелодійного голосу в ногах ліжка. Вона розплющила очі й побачила ігуменю разом з молодою жінкою. Жінка була русява, з прекрасним кольором обличчя і дивилась на міледі ласково й зацікавлено.

Обличчя цієї жінки було їй абсолютно незнайоме. Обидві пильно придивлялись одна до одної, обмінюючись за тогочасною модою компліментами.

Обидві були красуні, але зовсім різною красою. Проте, міледі скоро усміхнулась, переконавшися, що вона далеко краща від молодої жінки своїм пишним аристократичним виглядом. Щоправда, одяг монастирської послушниці на молодій жінці робив це порівняння не на її користь.

Ігуменя познайомила їх і, почувши, що дзвін кликав до церкви, пішла, залишивши молодих жінок на самоті.

Молода послушниця, побачивши, що міледі ще лежить, хотіла й собі піти слідом за ігуменею, але міледі затримала її:

— Як, пані, не встигла я познайомитися з вами, як ви вже збираєтесь йти! Позбавляєте мене свого товариства, на яке я так сподівалася, признаюся вам, на ввесь той час, що я маю тут пробути.

— Ні, пані, я тільки подумала, що я прийшла трохи невчасно: ви спите, так, очевидно, втомлені.

— Ато ж, що може бути кращого для людини, що спить, ніж приемне пробудження? Мені було так пріємно прокинутись, коли ви мене збудили, що дозвольте мені продовжити ці гарні хвилини! — сказала міледі, беручи за руку молоду послушницю і притягаючи її до крісла, що стояло біля ліжка.

Послушниця сіла.

— Боже мій,— сказала вона,— яка досада! Ось уже шість місяців, як я нудьгую тут навіть без натяку на якусь розвагу. Тепер, коли ви приїхали і мені було б так весело з вами, я мушу не сьогодні - завтра покинути цей монастир.

— Як? — здивувалась міледі.— Ви збираєтесь скоро виїхати звідси?

— Принаймні маю надію на це,— відповіла послушниця, навіть не ховаючи своєї радості.

— Коли не помиляюся, я чула, що ви натерпілися лиха через пана кардинала,— сказала міледі.— Це було б ще одною підставою більше для приязні між нами.

— Так, значить, наша добра мати ігуменя сказала правду, що ви теж жертва цього лютого попа?

— Тсс! — сказала міледі.— Навіть тут не говорімо так про нього. Всі мої нещастя пішли від того, що я сказала приблизно те, що ви мені зараз; і сказала одній жінці, яку я мала за приятельку; але вона виказала мене. А ви теж жертва зради?

— Ні,— відповіла послушниця,— я жертва не зради,

а відданості; відданості одній жінці, яку я любила, за яку я віддала б усе своє життя.

— І яка тепер забула про вас, адже так?

— Я була така несправедлива, що досі припускала це, але два чи три дні тому я дісталася докази протилежного і широко дякую богові за це. Я вам кажу, мене дуже мучила думка, що вона забула мене. Але ви, пані,— перевела розмову послушниця,— мені здається, що ви вільні, і що, коли ви схочете втекти, то це залежатиме тільки від вас.

— Куди ж я піду, без грошей, без друзів, одна в тій частині Франції, якої я зовсім не знаю, де я вперше в житті?

— О,— скрикнула послушниця,— щодо друзів, то вони у вас зразу знайдуться всюди там, де ви будете,— ви така красуня.

— А втім, як бачите,— проговорила ніжним голосом міледі, надаючи своєму обличчю вираз ангельської сумирності,— це не рятує мене ні від чого: я самотня і гнана.

— Слухайте,— сказала послушниця,— треба покладати свої надії на бога. Буває такий момент у житті людини, коли все те добре, що ви раніше зробили людям, молить бога за вас і бог вам допомагає. Може, це навіть щастя для вас, що ми тут зустрілися, бо хоч яка я незначна та непишна, проте, маю високих і вельможних друзів, які, врятувавши мене, можуть потім врятувати і вас.

— О, коли я кажу, що я самотня,— почала міледі, сподіваючись цим викликати на ще більшу ширість молоду послушницю,— то це не значить, що в мене немає теж кількох високих знайомств. Але хоч як високо поставлені ці люди, вони самі тримтають перед кардиналом, та, чого краще, сама королева не може

встояти проти страшного міністра. Я знаю факти, коли її величність, не зважаючи на своє добре серце, поступалася перед його високопреподобністю, лишаючи на поталу його гніву своїх найвідданіших слуг та друзів.

— Повірте мені, королева може зробити такий вигляд, ніби відступилася від своїх друзів, та цьому не треба вірити; що більше їх переслідує кардинал, то більше вона про них думає. І часто в той момент, коли вони найменше цього сподіваються, вони мають докази її піклування про них.

— На жаль, все це правда, я вірю вам; адже королева така добра.

— О, так ви знаєте цю прекрасну, благородну королеву, що так говорите про неї? — палко скрикнула послушниця.

— Тобто я, власне, особисто її не мала щастя знати, але знаю чимало з її найближчих друзів; я знаю пана де Пютанжа, знала в Англії пана Дюжара, знала пана де Тревіля.

— Пана де Тревіля! — скрикнула послушниця. — Ви знаєте пана де Тревіля?

— Чудово, навіть дуже близько.

— Капітана королівських мушкетерів?

— Так, капітана королівських мушкетерів.

— О, ось ви побачите, ми скоро так з вами розбалакаємося, що станемо майже справжніми друзями, — захоплено вигукнула послушниця. — Коли ви так близько знаєте де Тревіля, то ви, очевидно, часто бували у нього?

— Часто, звичайна річ, — упевнено сказала міледі, бачачи, які успіхи мала її брехня, і бажаючи вивідати ще більше.

— У нього ви, мабуть, зустрічали не раз когонебудь з його мушкетерів?

— Звичайно, всіх тих, хто його відвідує постійно,— відповіла міледі, для якої розмова почала набирати особливої ваги.

— Назвіть кількох з них і ви побачите, що не один споміж них буде моїм приятелем.

— Та я знаю, ну, приміром,— трохи замішалася міледі,— приміром, пана де Сувінії, пана де Куртіврона, пана де Ферюсака.

Міледі спинилася. Послушниця ще почекала трохи, а тоді спитала:

— А ви не знаєте, часом, одного дворяніна на ім'я Атос?

Міледі пополотніла, як ті простирала, на яких вона лежала в ліжку. Хоч як добре вона уміла стримувати себе, проте, мимохіть вихопився в неї не то крик, не то стогін, і вона судорожно стиснула руку своєї співбесідниці.

— Що з вами? Боже мій, що трапилось! Може, я сказала щось неприємне, вразливе для вас?

— Ні... нічого... Мене вразило це ім'я. Я теж добре знала колись цього дворяніна і мені просто дивним видалося... що хтось його теж добре знає.

— О, так, так! Знаю і дуже добре знаю. Не тільки його самого, але й його друзів: панів Портоса й Араміса.

— Справді! Невже! Я теж їх знаю! — удавано раділа міледі, тим часом як усю її пронизало холодом аж до кісток.

— О, то коли ви їх знаєте, то ви ж повинні були б бачити, які вони чесні й хороші товариші; чому ж ви не вдалися до них, коли вам потрібна була допомога, підпора?

— Тобто, власне кажучи,— почала в замішенні міледі,— власне, я не приятелювала особисто ні з ким

з них, але багато чула про них від їхнього друга пана д'Артаньяна.

— Ви знаєте пана д'Артаньяна! — тепер уже скрикнула здивована послушниця, хапаючи її собі за руку міледі і впиваючись у неї допитливим поглядом. А тоді, помітивши дивний вираз обличчя міледі, додала невпевнено: — Пробачте, але... як саме ви його знаєте?

— Але, — розгубилася на мить міледі, — тільки як друга.

— Неправда ваша, пані, ви були його коханкою! — скрикнула послушниця.

— Ні, це ви його коханка, пані! — крикнула її собі міледі.

— Я!

— Так, ви! Тепер я знаю, хто ви: ви пані Бонасьє.

Молода послушниця зірвалася з крісла, злякана її здивованою до нестяями.

— Признавайтесь, не відмагайтесь! — гостро впілася поглядом у неї міледі.

— Ну, так! — відповіла послушниця. — Що ж, виходить, ми суперниці?

Обличчя міледі спалахнуло такою люттю, що в усіх інших обставинах пані Бонасьє, безперечно, перелякана втекла б від неї. Тепер же, заполонена цілком ревнощами, вона твердо спитала міледі таким тоном, якого від неї, здавалось, і сподіватись було не можна:

— Слухайте, кажіть прямо, ви були чи ще й тепер ви його коханка?

— О, ні! — скрикнула міледі таким тоном, що розвівав усякі сумніви щодо її правдивості. — Ніколи не була і не буду.

— Я вам вірю, — проговорила пані Бонасьє, — але чого ж ви так дивно скрикнули й схвилювалися?

— Як, хіба ви не розумієте? — відповіла запитанням міледі, вже отяминувшись від хвилювання і знову добре володіючи своїми почуттями.

— Звідки ж я можу розуміти? Я нічого не знаю.

— Ви не розумієте, що пан д'Артаньян, мавши мене за друга, відкривав мені всі свої секрети й таємниці.

— Невже?

— Хіба ви не розумієте, що мені відомо все: і ваше викрадення з павільйону Сен-Жермен, і відчай д'Артаньяна й усіх його друзів, всі їхні марні зусилля відтоді розшукати вас. Все я знаю. Як же ви хочете, щоб я не здивувалась і не схвилювалася, коли зовсім несподівано я опинилася віч-на-віч з вами; з вами, про кого ми так часто балакали з д'Артаньяном, кого він любить усіма силами своєї души, до кого він і мене прихилив усім серцем, раніше навіть, ніж я вас побачила? О, люба Констанціє, я вас знайшла, нарешті, нарешті, я вас побачила!

Міледі ніжно простягла обидві руки до пані Бонасьє, яка, тепер вкрай переконана словами міледі, не вбачала більш у ній, як хвилину тому, люту суперницю, а, навпаки, бачила щиру й віддану подругу.

— О, пробачте мені! Пробачте мені, — скрикнула пані Бонасьє, припадаючи до плеча міледі, — але я так його кохаю!

Обидві жінки міцно стиснули одна одну в обіймах. Безумовно, коли б сили міледі дорівнювали її ненависті, то пані Бонасьє не вирватися б живій з тих обіймів. Але не в силі її задавити, міледі ніжно їй посміхнулася.

— О, моя красуне! Моя люба дитино! — воркотіла міледі. — Яке щастя, що я вас бачу. Дайте надивитися на вас, — і, кажучи це, вона справді пожирала

очима пані Бонасьє. — Так, це ж дійсно ви! Аж не віриться! О, після всього того, що він мені казав про вас, я вас тепер пізнаю.

Нешчасна молода жінка навіть і не догадувалася, що діялось за цим чистим красивим лобом, що ховалося на дні цих блискучих чудових синіх очей. — Пані Бонасьє, на своє безголів'я, бачила тільки цікавість та прихильну радість.

— В такому разі, ви повинні знати, скільки я витерпіла, скільки вистраждала, раз він вам казав про свої муки. Але терпіти які завгодно муки за нього — це щастя.

Міледі машинально повторила:

— Так, це щастя.

Вона думала зовсім про інше.

— Але, — продовжувала з щасливою посмішкою пані Бонасьє, — мої муки вже ось-ось мають закінчитись. Завтра, може навіть сьогодні ввечері я його побачу. О, все минуле тоді для мене зникне.

— Сьогодні ввечері? Завтра? — скрикнула міледі, прокидаючись з своєї замріяності. — Що ви хочете цим сказати? Чи не дождаєте ви від нього якоєсь звістки?

— Я дожидаю його самого.

— Його самого, д'Артаньяна, сюди?

— Авжеж, його самого! — щасливо засміялася пані Бонасьє.

— Це неможливо! Він же під Ла-Рошеллю з кардиналом і не повернеться доти, доки облога не скінчиться падінням Ла-Рошелі.

— Ви так гадаєте? Хіба є щось неможливе для моого д'Артаньяна, цього чесного й благородного дворянині?

— Ні, мені не віриться.

— Ні? Так читайте оце! — проговорила на вершку щастя й гордості безталанна молода жінка, простягнувши міледі листа.

„Гм, почерк мадам де Шеврез, — подумала міледі. — Еге, я так і знала, що в них є зв'язки з цього боку“.

Міледі прочитала:

„Люба дитинко, будьте напоготові: наш друг приїде скоро побачити вас, і не тільки побачити, а й вирвати вас із тюрми, де ви були ув'язнені для вашої ж безпеки. Будьте, отже, готові до від'їзду і не втрачайте надії на нас. Наш прекрасний гасконець знову себе виявив вірним і відданим, як завжди. Перекажіть йому, що дехто дуже йому вдячний за попередження“.

— Так, так, так, — сказала міледі. — Лист ясний. Не знаєте, що то за попередження?

— Ні. Я так гадаю, що він, мабуть, попередив королеву про якусь нову махінацію кардинала.

— Так, так, безперечно, так, — проговорила стиха міледі, повертаючи лист пані Бонасьє і замислено відкидаючись головою на подушку.

В цей момент ясно почувся галоп коня.

— Ой! — скрикнула пані Бонасьє, підбігаючи до вікна. — Невже це вже він приїхав?

Міледі так і лишилась у ліжку, морально розчавлена: стільки раптом несподіваного звалилося на її голову, що вперше за ввесь час голова у неї пішла обертом.

— Він, він, невже він?

Вона лежала нерухомо, зосереджено дивлячись перед себе.

— На жаль, ні, — зітхнула пані Бонасьє. — Це хтось інший. Тільки, видимо, він сюди іде, бо стримує коня. Так, так, спиняється коло дверей, бач, дзвонить.

Міледі зірвалася з ліжка.

— Ви певні, що це не д'Артаньян? — спитала міледі.

— О, так! На жаль, цілком певна!

— Може, ви недобре роздивились?

— Е, ні! Коли б я побачила хоч саме перо на його капелюху, хоч би кінчик його плаща, я б враз пізнала його.

Міледі похапцем стала одягатись.

— Кажете, цей чоловік іде сюди?

— Так, він уже ввійшов.

— Він, мабуть, або до вас або до мене.

— Боже мій, як ви збентежились.

— Так, признаюся. У мене немає вашої довірливості, я всього боюся від кардинала.

— Тсс! — сказала пані Бонасьє. — Сюди йдуть.

Справді, двері розчинились і ввійшла ігуменя.

— Ви прибули з Булоні? — спитала вона міледі.

— Так, я! — відповіла міледі, намагаючись опанувати себе. — Хто мене питав?

— Один чоловік, що не хоче назвати себе і що прибув від кардинала.

— І він хоче зі мною говорити? — спитала міледі.

— Він хоче говорити з дамою, що прибула сюди з Булоні.

— В такому разі попросіть його сюди, будьте ласкаві.

— Ой, боже мій, боже мій! — стиха простогнала пані Бонасьє. — Невже якісь страшні новини!

— Я боюся цього, — проговорила їй у тон міледі.

— Я залишаю вас із цим незнайомим, але тільки він піде від вас, якщо ви дозволите, я зараз же повернуся.

— А чому ж ні? Прошу, звичайно.

Ігуменя з пані Бонасьє вийшли.

Міледі лишилась у кімнаті - сама, вступивши занепокоєний погляд на двері. Через хвилину почувся брязкіт шпор на сходах, двері розчинились і ввійшов чоловік.

Міледі радісно скрикнула: це був граф де Рошфор, улюблений, найближчий довірений його високопреподобності кардинала.

XXXII

ДВІ ВІДМІНИ ДЕМОНА

— А - а! — скрикнули разом Рошфор і міледі. — Це ви?

— Так, це я.

— Звідки ви?... — спитала міледі.

— З Ла - Рошелі, а ви?

— З Англії.

— Букінгем?

— Умер або смертельно поранений. Коли я від'їздила звідти, я ще не могла точно довідатись: один фанатик тільки перед цим мав його убити.

— О, — усміхнувся Рошфор, — оце так приемна новина для його високопреподобності. Ви сповістили кардинала?

— Я написала йому з Булоні. Але яким чином ви опинилися тут?

— Його високопреподобність, дуже занепокоївшись, відрядив мене розшукувати вас.

— Я тільки вчора ввечері приїхала.

— Що ж ви зробили від учорашнього вечора?

— Я не змарнувала мого часу.

— О, щодо цього я не маю сумнівів.

— Знаєте ви, кого я тут зустріла?

— Ні.

- Догадайтесь.
- Ну, звідки ж я можу догадатись?
- Ту молоду жінку, яку королева визволила з тюрми.
- Коханку цього хлопчака д'Артаньяна?
- Так, пані Бонасьє, місця схованки якої і досі не знав кардинал.
- Ото, зразу дві приємні новини! — здивувався Рошфор. — Слово честі, кардиналові щастить.
- Ви уявляєте собі, — розповідала міледі, — моє здивовання, коли я опинилася віч-на-віч з цією жінкою?
- Вона вас знає?
- Ні.
- Значить, вона вважає вас за незнайомку?
- Міледі усміхнулась:
- Я найкраща її подруга тепер.
- Клянуся, люба графине, тільки ви здатні творити подібні чудеса.
- І, здається, я прибула якраз вчасно, бо, ви знаєте, рицарю, що тут діється?
- Ні.
- Її мають забрати звідси завтра або післязавтра з наказу королеви.
- Невже! І хто саме?
- Д'Артаньян та його друзі.
- Прокляття! Вони таки достукаються, що доведеться їх посадовити до Бастілії.
- Чого ж цього ѹ досі не зроблено?
- Сам не розумію. Пан кардинал ставиться до цих людей з якоюсь дивною прихильністю.
- Та що ви!
- Справді так.
- В такому разі, Рошфор, перекажіть так кардиналові: що нашу розмову в „Червоному голубнику“

підслухали ці четверо людей; що після того як кардинал вийшов од мене, до мене в кімнату вдерся один з них і силоміць відняв у мене бланковий підпис або охоронний лист, даний мені кардиналом; скажіть йому, що вони попередили про мій приїзд до Англії лорда Вінтера; скажіть, що цього разу вони ледве не провалили всієї справи, як було минулого разу з брильянтовими наконечниками; скажіть кардиналові, що споміж цих чотирьох тільки двоє небезпечні — д'Артаньян та Атос, третій же, Араміс, — коханець мадам де Шеврез; скажіть, що цього можна лишити живим, ми знаємо його таємницю і він нам може ще придатися; щодо четвертого, Портоса, то це хвалько й дурень, і з ним не варто морочитись.

— Алеж ці четверо в цей момент мають бути при облозі Ла-Рошелі.

— Я теж так гадала, як і ви. Але в листі, що пані Бонасьє дісталася від мадам де Шеврез і мала необережність мені показати, сказано, що не сьогодні - завтра вони мають прибути сюди, щоб її визволити.

— Чорпт! Що ж робити?

— Яке вам дав розпорядження кардинал щодо мене?

— Взяти від вас усі повідомлення, писані й словесні, і повернутися зараз же назад. Коли кардинал знатиме все, що ви зробили, він вас сповістить, як і що вам робити далі.

— Значить, я мушу лишатися тут?

— Тут або десь в околицях.

— А ви не можете мене взяти з собою?

— Ні, наказ дано точний. Денебудь поблизу табору під Ла-Рошелью вас можуть піznати і ви можете скомпрометувати його високопреподобність.

— То я мушу, виходить, ждати тут або десь в околицях?

— Тільки скажіть наперед, де будете ви дожидатись розпорядження його високопреподобності, щоб в разі потреби я міг вас розшукати.

— Слухайте, можливо, все так складеться, що мені не можна буде чекати тут.

— Чому?

— Ви забули, що не сьогодні - завтра сюди можуть прибути мої вороги.

— Правда ваша; але тоді ця молода жінка знову вислизне з рук кардинала?

— Коли б не так! — усміхнулась своєю особливою посмішкою міледі. — Ви забуваєте, що я її найкраща приятелька.

— Ага, правда. Так я, значить, можу переказати кардиналові, хай він щодо цієї молодої жінки...

— Буде спокійним.

— І все?

— Він знає, що це означає.

— Догадається. А тепер, що ж мені робити?

— Негайно іхати назад. На мою думку, ви везете такі новини, які варти того, щоб поспішати.

— Моя карета поламалася, не доїжджаючи Лільєра.

— Чудово.

— Що ж тут чудового?

— Чудово, бо мені потрібна буде ваша карета.

— А як же я поїду назад?

— Верхи.

— Легко сказати — верхи. Це сто вісімдесят льє...

— Подумаєш, велике діло!

— Ну, нехай і верхи, а потім?

— Потім, приїхавши до Лільєра, ви дасте наказ вашому лакееві привезти вашу карету сюди, в мое розпорядження.

— Добре.

— У вас, мабуть, є з собою якийнебудь наказ від кардинала.

— Діяти на мій власний розсуд.

— Ні, писаний?

— Є.

— Покажіть його ігумені і скажіть, що по мене пришлють може сьогодні, може завтра і що я мушу виїхати з тою людиною, яка приїде по мене від вашого імени.

— Гаразд.

— Не забудьте в розмові з ігуменею грубо висловитись про мене.

— Навіщо це?

— Я — жертва кардинала. Мені потрібно закріпити довір'я пані Бонасьє.

— Ах, так, розумію. Тепер слухайте, може, ви мені напишете рапорт про всі ці події для пана кардинала?

— Та я ж вам усе розповіла, все, що трапилося. У вас чудова пам'ять, повторіть усе, що я вам говорила, і запам'ятаєте. Папір ще можете денебудь загубити.

— Ну, що ж, може й правда ваша. Тепер скажіть, де точно я мушу вас шукати, щоб мені не блукати по тутешніх околицях?

— Правильно. Стійте, хвилиночку подумаю.

— Може, вам дати карту?

— О, та я ж знаю цей край чудово.

— Ви? Коли ж ви тут бували раніше?

— Я тут виховувалася.

— Невже?

— От, бачите, на щонебудь і придалося тепер це мое тутешнє виховання.

— Отже, ви мене дожидатимете?..

— Хвилиночку. Угму ... добре! Я буду в Армантьєрі.

— Що це таке Армантьєр?

— Маленьке прикордонне місто на ріці Ліс. Варто тільки перепливти річку, і ти вже за кордоном, у чужій державі.

— Прекрасно! Чудово! Але, зрозуміла річ, ви перепливете річку тільки в разі крайньої небезпеки.

— Ну, ясно!

— В такому разі, звідки я знатиму, де вас шукати?

— Вам зараз не потрібний ваш слуга?

— Ні.

— Це вірна людина?

— Цілковито.

— Давайте його мені. Я залишу його там, звідки виїду, а він вас проведе туди, де я буду.

— Так ви кажете, що чекатимете в Армантьєрі?

— В Армантьєрі.

— Напишіть мені цю назву на клаптику паперу. Адже назва міста чи села не може скомпрометувати, правда ж?

— А хто його знає! Ну, та добре,— згодилася міледі, записуючи на невеличкому аркушику паперу назву міста Армантьєр,— нехай уже я себе й скомпрометую.

— Добре,— проговорив Рошфор, згортаючи папірець і ховаючи його в капелюх,— ви не турбуйтесь, якщо я загублю десь цей папірець, то я тоді зроблю так, як роблять діти: всю дорогу я повторюватиму слово Армантьєр, щоб запам'ятати. Ну, тепер уже все?

— Здається, все.

— Ану, пригадаймо: Букінгем помер або смертельно поранений; вашу розмову з кардиналом підслухали четверо мушкетерів; лорда Вінтера попереджено про

ваше прибуття до Портсмута; д'Артаньяна й Атоса — в Бастілію; Араміс — коханець мадам де Шеврез; Портос дурень і хвалько; пані Бонасьє знайдені; прислати вам якнайшвидше мою карету; віддати у ваше розпорядження могю лакея; виставити вас за жертву кардинала, щоб у ігумені не було ніяких сумнівів; Армантьєр на березі річки Ліс. Так, усе?

— Та у вас, мій любий рицарю, бездоганна пам'ять. Між іншим, додайте ще одно ...

— Що саме?

— Я бачила чудовий гайчик там, позад монастирського саду. Скажіть ігумені, щоб вона дозволила мені ходити туди на прогулянку. Хто знає, може, мені доведеться тікати звідси поза будинками й садами ...

— Ви все передбачаєте.

— А ви забуваєте ще про одно ...

— Про що?

— Спитати мене, чи потрібні мені гроши.

— Правильно. Скільки вам треба?

— Все золото, яке ви маєте з собою.

— У мене щось із п'ятсот пістолів.

— І в мене приблизно стільки ж. Маючи тисячу пістолів у кишені, можна зважитись на багато чого! Вивертайте ваші кишені.

— Ось маєте.

— Так, добре. Коли ви йдете?

— Через годину; тільки нашвидкуруч проковту чогонебудь, пославши тим часом по поштового коня.

— Прекрасно. До побачення, рицарю.

— До побачення, графине.

— Замовте за мене словечко перед кардиналом.

— Замовте за мене словечко перед сатаною.

Міледі й Рошфор приязно усміхнулись один одному
й розлучились.

Через годину Рошфор мчав уже галопом верхи.
Через п'ять годин він виїздив з Арраса.

Читач вже знає, як в Аррасі Рошфора пізнав д'Ар-
таньян і як ця зустріч, породивши в них тяжкі підо-
зріння, налякала мушкетерів і примусила їх приско-
рити свою подорож до Бетюна.

XXXIII

КРАПЛЯ ВОДИ

Тільки но встиг вийти від міледі Рошфор, як ввійшла пані Бонасьє. У міледі на губах ще грала весела усмішка.

— Ну, — сказала молода жінка, — те, чого ви боялися, сталося? Сьогодні ввечері або завтра з наказу кардинала приїдуть по вас?

— Хто це вам сказав, дитино моя? — спитала міледі.

— Я чула на власні вуха від самого послаця.

— Ідіть, сядьте тут, біля мене, — сказала міледі.

— Ну, я вже сіла.

— Почекайте, поки я погляну, чи немає нікого, чи нас не підслухає хтонебудь.

— Навіщо такі заходи?

— Ось зараз розповім.

Міледі встала, підійшла до дверей, розчинила їх, заглянула в коридор, а потім уже прийшла і сіла біля пані Бонасьє.

— Так він добре зіграв свою роль?

— Хто?

— Той, що приходив до ігумені, як посолець від кардинала.

— Так це він роль грав?

— Авжеж, дитино моя.

- Значить, ця людина не ...
- Ця людина,— сказала міледі зовсім тихо,— це мій брат.
- Ваш брат? — скрикнула пані Бонасьє.
- Слухайте, дитинко, ніхто в світі, крім вас, цього не знає. Якщо ви довірите цю таємницю хоч кому б там було, то загину я, а може разом зі мною і ви.
- О, боже мій ...
- Я вже все вам розкажу: мій брат, який поспішав сюди, щоб мене рятувати, навіть силою, коли дійдеся цього, зустрів справжнього кардиналового посланця; брат поїхав слідом. Проїжджаючи одним пустырем, брат наздогнав кардинальського посланця і, кинувшись на нього із шпагою в руках, крикнув, щоб той віддав йому всі папери, що стосувались мене. Посланець став боронитися. Моєму братові довелося його вбити.
- Ой! — зойкнула пані Бонасьє, здригнувшись.
- Зрозумійте ж, що це був єдиний вихід. Тоді брат вирішив діяти не силою, а хитрощами: він уявив папери, прибув сюди, як кардинальський посланець і ... через годину - дві сюди має прибути карета, щоб забрати мене з наказу кардинала.
- Я розумію, цю карету надішле по вас брат?
- Саме так. Але це ще не все: той лист, що ви дістали, гадаючи, що він від мадам де Шеврез...
- Ну?
- Ну, так він фальшивий.
- Як так?..
- Так, фальшивий: вам його написали для того, щоб ви не опиралися, коли вас забиратимуть.
- Приде ж д'Артаньян.
- Брехня. Д'Артаньян та його друзі не можуть залишити облоги Ла-Рошелі.

- Звідки ви знаєте про це?
- Мій брат зустрів кардинальських емісарів, переодягнених мушкетерами. Вас би викликали до дверей, ви, сподіваючись побачити друзів, вийшли б, вас схопили б і привезли до Парижа.
- О, боже мій! Мені аж у голові паморочиться від цього хаосу непевностей та небезпек. Коли й далі так буде,—розгублено шепотіла пані Бонасьє, хапаючись руками за голову,—то я не витримаю, я збожеволію!..
- Почекайте, чуєте?
- Що?
- Здається, тупіт кінських копит. Це мій брат від'їздить. Я хочу йому сказати ще раз до побачення. Ходімо.
- Міледі відчинила вікно і поманила до себе рукою пані Бонасьє. Молода жінка підійшла.
- Рошфор скакав галопом.
- До побачення, брате! — гукнула міледі.
- Вершник підвів голову, побачив коло вікна двох жінок і послав дружній привітальний жест міледі.
- Любити Жорж! — стиха, наче до себе, проговорила, зачиняючи вікно, міледі з почуттям братньої ніжності на трохи ніби засмученому обличчі.
- Потім міледі повільно підійшла до свого місця і сіла з таким виразом, наче вона глибоко поринула в свої інтимні думки.
- Люба пані, — звернулась до неї пані Бонасьє, — пробачте, що надокучаю вам. Але, що ви порадили б мені зробити? Боже мій, я розгубилася зовсім. У вас більший досвід, ніж у мене, кажіть, бога ради, я послухаю вас.
- Поперше, — почала міледі, — може, я ще помиляюся і д'Артаньян разом з друзями таки справді приїдуть по вас.

— О, це була б занадто велика радість. Я не вірю, щоб стільки щастя могло випасти на мою долю.

— Тут, розумієте, вся вага в часі, в тому, хто швидше. Якщо раніше прибудуть ваші друзі, ви врятовані, коли ж раніше приїдуть посланці від кардинала, ви пропали.

— О, так, так! Пропала безповоротно! Що ж робити, боже мій? Що робити?

— Є один вихід, дуже простий...

— Який, скажіть.

— Сховатися десь тут поблизу і чекати, щоб вчасно дізнатись, хто саме приїде вас питати.

— Та де ж чекати?

— Ет, це вже дурниці, де! Я ж сама тут в околицях переховуватимусь, дожидаючись брата. Ну, так я візьму вас із собою; разом ховатимемось, разом і дожидатимемо.

— Та мене ж не пустять звідси. Я тут майже ув'язнена.

— Раз знатимуть, що я виїхала з наказу кардинала, то, безперечно, не припустятимуть, щоб ви хотіли їхати разом зі мною.

— Ну, так що з того?

— Ну, то ви вийдете наче попрощаєтися зі мною, станете на піdnіжку карети, щоб стиснути мене в своїх обіймах востаннє. Слуга моого брата, що приїде по мене, буде попереджений, він зробить знак кучерові, той ударить коней і вони помчать галопом. І ви поїдете разом зі мною.

— А д'Артаньян, як же д'Артаньян, якщо він приїде?

— Та хіба ж ми про це не довідаємося?

— Як саме?

— Найпростіше. Ми відрядимо назад сюди до Бетюна слугу моого брата. Він нишком, може, навіть під

чужим ім'ям, оселиться напроти монастиря і стежитиме звідти: якщо приїдуть посланці від кардинала, він ані пари з уст, коли ж приїде д'Артаньян з друзями, він зараз же приведе їх туди, де ми будемо.

— А хіба той слуга знає їх?

— Звичайно. Він же не раз бачив пана д'Артаньяна у мене.

— О, так, так, правда ваша! Значить, все буде гаразд, все вийде на краще? Тільки не треба їхати далеко звідси, добре?

— За сім, вісім льє не більше. Скажімо ми оселимось десь близенько від кордону. Як тільки трапиться що, ми зараз же зможемо втекти геть з Франції.

— А до того часу що робити?

— Чекати.

— А якщо вони приїдуть?

— Карета моого брата приїде швидше.

— А що, коли я не буду з вами в той час, коли вони приїдуть? Скажімо, піду обідати або вечеряти.

— Тоді знаєте що? Попросіть нашу добру старенку ігуменю, щоб вона дозволила вам їсти разом зі мною, бо ви хочете, мовляв, перед розлукою побути зі мною якнайбільше часу.

— Чи то ж дозволить вона?

— А що ж такого недоброго є в цьому?

— Ех, якби дозволила! Ми б тоді з вами і на хвилину не розлучались.

— Так ідіть в такому разі до матері ігумені і просіть її, а я вийду трохи на повітря, пройдуся садом; у мене від усього цього голова наче свинцем налилася.

— Підіть,—згодилася пані Бонасьє.—А де ми зустрінемось потім?

— Тут, через годину.

— Тут і через годину? Яка ви добра і як я вам вдячна!

— Як же мені не бути доброю до вас; ви така гарненька, така мила і, крім того, чи не кращий ви друг моого найкращого друга?

— Любий д'Артаньян, як він вам дякуватиме!

— Щэ б пак. Сподіваюся! Так, значить, усе договорено, правда ж? Ходімо.

— Ви йдете в сад?

— Так.

— Ну, то йдіть прямо коридором, а потім маленькими сходами вниз.

— Добре, дякую.

Дві жінки, ласково посміхнувшись одна одній, розійшлися в різні боки.

Міледі цього разу правду сказала. У неї була важка голова: думки, плани, сподіванки, правда, брехня — все переплуталось, в голові у неї був справжній хаос. Їй просто необхідно було побути трохи на самоті, впорядкувати свої думки, дати їм лад, все обміркувати, спокійно зважити. З неясних уривків думок, неясних бажань їй треба було скласти точний і вірний план.

Що було найневідкладніше, так це викрасти звідси пані Бонасьє, сховати її десь у певному місці. І там уже, коли б склалися погано справи, зробити з пані Бонасьє заручницею. Міледі починала трохи боятись розв'язки цього жахливого поєдинку, в якому її вороги виявили стільки впругості, а міледі стільки запалу.

Мало того, міледі чомусь передчувала, що розв'язка наближається і що вона має бути страшна.

Найголовніше, як ми щойно сказали, було для міледі тримати пані Бонасьє в своїх руках. Пані Бонасьє була для д'Артаньяна його життям, більш, ніж життям; це було життя тієї жінки, яку він любив. Це

означало, що в разі невдачі міледі могла використати життя пані Бонасьє, як спосіб примусити д'Артаньяна здатись на її милість або, в усякому разі, піти на поступки.

Щодо цього, то це вже було полагоджено: пані Бонасьє без жодних вагань піде за нею. Сховавшись десь в Армантьєрі, легко можна було переконати пані Бонасьє, що д'Артаньян не приїздив по неї до Бетюна. Днів через п'ятнадцять найбільше повернеться Рошфор. Протягом цих п'ятнадцяти днів вона добре обміркує спосіб помститися чотирьом друзям. Слава тобі господи, вона не сумуватиме: адже це найприємніше, найсолідніше дозвілля для людей її типу — обмірковувати та смакувати плани близької й певної помсти.

Отак роздумуючи, міледі гуляла, не забуваючи водночас пильно роздивлятися навколо, фіксуючи й старавно намагаючись запам'ятати топографію місцевості. Міледі була наче добрий генерал, що перед боєм приготувався до всього: і до перемоги і до можливої поразки; передбачив, як іти вперед в разі перемоги і як приготувати відступ, коли б зазнав поразки.

Через годину міледі почула ніжний голос, що кликав її. Це була пані Бонасьє. Добра ігуменя дозволила, звичайна річ, усе, чого вони в неї просили, і навіть сьогодні ж увечері вони вже можуть разом вечеряти.

Виходячи з саду, вони почули торохтіння коліс якогось екіпажу, що спинився біля воріт.

Міледі прислухалася.

- Ви чуєте? — спитала вона.
- Так, наче під'їхала карета.
- Це, мабуть, карета моого брата.
- Ой, боже мій!

— Ну, ну, більше мужності!

Почувсь дзвінок біля воріт монастиря. Міледі не помилиця.

— Ідіть швиденько до себе в кімнату. Напевно у вас є кілька цінних речей, які ви б хотіли узяти з собою,— порадила міледі пані Бонасьє.

— У мене є тільки листи,— відповіла молода жінка.

— Ну, що ж! Ідіть заберіть їх, а тоді приходьте до мене. Ми разом швиденько повечеряємо, бо, може, нам доведеться їхати частину ночі, отже, треба підживитись і набратися сил.

— Боже милостивий! — прошепотіла побілілими губами пані Бонасьє, прикладаючи руку до грудей.— Мені здається, що мое серце розірветься на шматки, мені перехопило дух, я не зрушу з місця...

— Та годі ж, годі! Більше мужності! Подумайте, через чверть години ви будете врятовані. Хіба ж це не для нього ви робите?

— Ой, так, для нього! Все для нього! Ви мені нахнули відвагу цим єдиним словом. Іду, зараз повернуся!

Міледі швидко подалась до себе в кімнату, де вже чекав на неї лакей Рошфора. Міледі проказала їому всі свої інструкції: він мав дожидати її коло воріт; якщо раптом під'їдуть мушкетери, то лакей мав сісти в карету і в одну мить зникнути, погнавши коней галопом; об'їхавши ж монастир, він мав дожидати міледі біля маленького села, розташованого по той бік гайка, що прилягає до монастирського саду; туди міледі прийде, в такому разі, пішки.

Коли ж мушкетери не прибудуть, то все піде так, як умовлялися: пані Бонасьє стане на піdnіжку карети, ніби попрощатися з міледі, а в цю мить слуга зробить знак кучерові, той ударить по конях і карета з

місця рушить галопом, везучи з собою і пані Бонасьє.

Саме при цих словах увійшла пані Бонасьє; тоді міледі, щоб знищити всі підозріння, коли б вони зародились у молодої жінки, повторила при ній останню частину своїх інструкцій, що стосувалися пані Бонасьє.

Та міледі марно побоювалась підозрінь пані Бонасьє. Молода жінка сама була така чесна й чиста, що їй навіть на думку не могла спасти така підла зрада, така диявольська ницість міледі. До того ж, почуте нею від матері ігумені ім'я міледі — графіня Вінтер — було їй абсолютно незнайоме і в бідної навіть не зародилось найменшого здогаду про те, яку фатальну, страшну роль відіграла ця сама графіня Вінтер у її житті.

— Ви бачите,— звернулась до неї міледі, коли лакей вийшов,— все вже готове. Ігуменя ні про що не догадується, бо знає, що по мене приїхали з наказу кардинала. Поки лакей зробить потрібні розпорядження, сідаймо трохи підвечеряймо. З'їжте чогонебудь шматочок, випийте краплю вина і їдьмо.

— Так,— озвалась машинально пані Бонасьє,— так, їдьмо!

Міледі посадила її поруч себе, поклала на її тарілку крильце смаженої курки і налила чарочку іспанського вина.

— Ось, бачите, як усе складається на добре. Ось скоро ніч, ніхто нас не побачить, а світанком ми вже будемо там, де нас ніхто не знайде. Ну ж бо, кріпіться, більш мужності. З'їжте якусь крихту.

Пані Бонасьє через силу проковтнула один шматочек і вмочила губи у вино.

— Ану,— підохочувала її міледі,— беріть приклад з мене.— І вона, спритно піdnісши до губ повну чарку вина, збиралась із задоволенням вихилити її до дна,

коли зненацька рука її завмерла в повітрі: міледі ясно, хоч і здалека, почула на дорозі тупіт кінських копит, що виразно наблизався, а потім майже водночас почулось іржання коней.

Всі ці звуки вразили міледі, як грім серед ясного неба. Вона зблідла і кинулась до вікна. Пані ж Бонасьє, підвішивши звідки такий тупіт?

— Нічого ще не було видно, чувся тільки тупіт, що ставав дедалі ближчий, дедалі чутніший.

— Мій боже, — шепотіла пані Бонасьє, — що це, звідки такий тупіт?

— Це або наші друзі або наші вороги, — відповіла міледі з холодним спокоєм. — Лишайтесь на своєму місці, я вам перекажу звідси все, що побачу.

Пані Бонасьє і без того не мала сил поворухнутись; вона стояла бліда, переляканана, похолола, наче мармурова статуя.

Шум усе більшав і ближчав; якщо не було видно нікого, то це тільки тому, що тут дорога завертала за ріг монастиря.

Міледі вся перетворилася на зір. Добре, що в сутінках ще можна було досить ясно бачити, щоб пізнати тих, хто притъмом наблизався.

Раптом зза рогу вилетіли вершники. Міледі враз пізнала мушкетерські капелюхи з перами. Вона побачила двох, потім ще трьох, потім ще двох, нарешті, полічила — вісім. Вісім вершників.

Попереду, вихопившись поперед усіх на довжину принаймні двох коней, скакав вершник.

У міледі вихопився здушений крик. В цьому вершнику, що скакав поперед усіх, вона пізнала ненависного їй д'Артаньяна.

— Що там? Що там? Боже мій! — простогнала пані Бонасьє.

— Гвардійці пана кардинала! — гукнула міледі. — Не гаймо їх хвилини. Тікаймо, тікаймо!

— Так, так, тікаймо, тікаймо! — повторювала змертвілими губами пані Бонасьє, наче прибита гвіздками до підлоги, не маючи сили ступити її кроку; її паралізував жах.

Кінський тупіт пролунав уже під самими вікнами.

— Ходімо! — крикнула міледі. — Та йдіть же, йдіть швидше, — тягla вже міледі за руку пані Бонасьє. — Дякувати богові, ми можемо ще втекти садом, у мене є ключ. Але швидше, швидше ж! Через п'ять хвилин буде пізно.

Пані Бонасьє рвонулась іти, але, зробивши два крохи, упала на обидва коліна.

Міледі спробувала була підвести її, навіть хотіла взяти на руки, але не вистачило сили.

В цей момент почулось торохтіння коліс карети, яку галопом понесли геть коні, і воднораз розітнулося три чи чотири постріли.

— Востаннє питати вас, ви підете? — крикнула міледі.

— О, мій боже! Я не маю сил іти... не можу підвестись... тікайте, тікайте самі...

— Тікати самій! Лишити вас тут! Ні, ні, ніколи в світі!

Враз міледі на мить скам'яніла. Зловісний огник блиснув у її очах. Вона підбігла до столу, вмить, викрутивши дорогоцінний камінь з персня, дісталася спід нього якусь червонувату зернинку і вкинула її у чарку з вином.

Зернинка враз розтала.

Потім, узявши чарку твердою рукою, швидко підійшла до пані Бонасьє.

— Випийте. Це вино відновить ваші сили, випийте.

Міледі наблизила чарку до губ молодої жінки й перехилила її. Та навіть без найменшого протесту покірно випила.

— Ех, не так я хотіла помститись! — прошепотіла собі під ніс міледі з сатанинською посмішкою, ставлячи чарку на стіл. — Але що поробиш, — не так сталося, як бажалось!

Міледі, навіть нē глянувши на пані Бонасьє, кинулась притьмом з кімнати.

Пані Бонасьє подивилась їй услід, провівши міледі самими очима, вона не могла поворухнути рукою. Вона відчувала щось подібне до того, коли людині сниться, що за нею женуться, вона знає, що треба тікати, силкується бігти і... не може ні крикнути, ні ворухнутися.

Минуло кілька хвилин. Шум і стукіт чувся біля воріт. Пані Бонасьє ввесь час не спускала погляду з дверей, з надією вдивляючись, чи не повернеться міледі. Але міледі не вернулась.

Не раз на палаючому лобі молодої жінки проступали, від жаху напевно, краплі холодного поту.

Раптом вона почула, як вже тут, у будинку, відчинилися двері, потім швидкі кроки й дзен'кіт шпор на сходах, голоси, що наближались до дверей її кімнати, і навіть, їй принаймні так здалося, вона почула своє ім'я...

Враз вона зірвалася з місця і з криком кинулась до дверей: вона пізнала голос д'Артаньяна.

— Д'Артаньян, д'Артаньян! Невже це ви? Сюди, сюди! Я тут!

— Констанціє, Констанціє, де ви? Боже мій!

Двері під сильним натиском розчинились, і в кімнату вбігло кілька чоловік.

Пані Бонасьє потемніло в очах, вона хитнулась і, випадково натрапивши на крісло, безсило впала на нього.

Д'Артаньян відкинув од себе ще димуючий пістолет, який він тримав у руці, і впав навколошки перед хрестом своєї коханої. Атос сховав за пояс свій пістолет, Араміс та Портос вклали в ножни свої шпаги, які вони теж тримали напоготові в руках.

— О, мій д'Артаньян! Мій любий, коханий д'Артаньян! Ти прийшов, нарешті, ти не обдурив мене! Це ти, любий мій!

— Так, так, Констанціє, я, я самий! Тепер ми вже не розлучимось.

— Бачиш, я передчувала це, я не вірила їй, хоч вона й запевняла, що ти не приїдеши, що ти не можеш приїхати. Як я добре зробила, що не втекла, яка я щаслива!

При словах пані Бонасьє, що казала „вона“, „їй“, Атос, який був уже сів, підвівся на ноги.

— Вона? Хто це вона? — спитав д'Артаньян.

— Та вона, моя нова приятелька, та, що з почуття дружби до мене хотіла мене сковати від переслідування; вона, що, думаючи, ніби ви кардинальські гвардійці, втекла тількищо.

— Ваша нова приятелька? — перепитав д'Артаньян, пополотнівши на виду. — Про яку приятельку ви говорите?

— Та сама, чия карета стояла біля воріт; вона ще називала себе вашим другом, д'Артаньян, якій ви все розповідали...

— Її ім'я? Як її звуть? Боже мій, невже ви не знаєте, як її звуть?

— Ні... так, знаю. Почекайте, я чула... при мені її називали... ах, господи... не можу пригадати. Що це зі мною... я нічого не бачу... Темно...

— До мене! Сюди, друзі мої! — гукнув перелякано д'Артаньян.— Подивіться, у неї холодні руки, вона не-притомна, боже мій, що з нею?

Поки Портос побіг покликати когонебудь з монахинь у коридор, Араміс кинувся до столу, щоб налити склянку води. Але він оставпів, побачивши біля столу

Атоса, такий у того був страшний вигляд. Злякані очі Атоса наче прикипіли до тієї чарки, в якій ще лишалося трохи червонуватої рідини.

— Ні... ні,— белькотів Атос,— не може бути... бог не попустить такого нещастя, такого злочину...

— Води, води! — просив д'Артаньян.— Дайте води!

— Бідна, нещасна жінка! — шепотів Атос.

Пані Бонасьє тихо розкрила очі, розбуркана шаленими поцілунками д'Артаньяна.

— Вона опритомніла! — радісно крикнув д'Артаньян.— Вона опритомніла, дякую тобі, боже мій!

— Пані,— звернувся до неї Атос,— ради бога, скажіть, чия ця чарка?

— Це моя... пане... я пила... — тихим завмираючим голосом відповіла пані Бонасьє.

— Хто вам дав його пити, це вино...

— Вона...

— Та хто ж це вона, нарешті?

— Ага... я згадала... так... графиня Вінтер...

Четверо друзів зойкнули разом. Найголосніше Атос.

В цю мить по обличчю пані Бонасьє розлилась смертельна живтизна, потім воно взялося синявою, і раптом, зведена страшною судорогою болі, молода жінка затіпалась і впала б з крісла на підлогу, коли б її не підхопили Араміс та Портос.

Д'Артаньян схопив Атоса за руку:

— Що це? Ти... ти гадаєш... і він заридав, не докінчивши.

— Я припускаю все! — сказав розбитим голосом Атос, кусаючи собі губи до крові.

— Д'Артаньян... Д'Артаньян... де ти? — простогнала пані Бонасьє.— Не кидай... мене... ти ж бачиш... я вмираю.

Д'Артаньян кинув руку Атоса, яку все ще судорожно тримав стисненою у своїй, і підбіг до неї.

Гарне раніше обличчя пані Бонасьє тепер було страшливо перекривлене, невидющі вже очі дивились кудись угору, все її тіло сіпалось, по ньому перебігали хвилями конвульсії, холодний піт струмочками збігав, наче слози, по обличчю.

— Ради бога, біжіть, Портос, Араміс, гукайте, рятуйте! Рятуйте ж!

— Марна річ,— тихо проговорив Атос.— Проти цієї отрути немає порятунку.

— Так... так... рятуйте... ря...туй... — не докінчила вмирущим шепотом пані Бонасьє. Тоді, наче зібравши всі свої сили, вона на мить опритомніла: свідомо простягла руки, взяла обома руками голову д'Артаньяна і слабо притягла його до себе. Виливаючи в цей останній свій свідомий погляд всю силу свого кохання, вона довго дивилася на нього і, помалу схиляючи свою без силу голову, що вже не могла триматися на в'язах, пані Бонасьє припала устами до його уст в останньому прощальному поцілунку.

— Констанціє, Констанціє! — зойкнув д'Артаньян.

Але вона вже його не почула. Легенький подих злетів з її губ і ледве чутно торкнув губи д'Артаньяна.

Д'Артаньян стиснув її в обіймах. В його обіймах лежав труп.

Молодий мушкетер не витримав, він охнув і непритомний упав до ніг своєї коханої, такий же мертвоблідий і холодний.

Портос заплакав; Араміс насварився кулаками в небо; Атос перехрестився.

В цю хвилину в дверях з'явився чоловік, майже такий самий блідий і такий же схвильований, як і присутні в кімнаті.

Він повів поглядом по кімнаті, побачив мертву пані Бонасьє, непритомного д'Артаньяна і... на мить оставпів.

— Я не помилувся,— сказав він потім неголосно,— ось пан д'Артаньян, а ви — його друзі, панове Атос, Портос та Араміс?

Троє останніх здивовано глянули на нього. Щось наче знайоме промайнуло в кожного з друзів на думці.

— Панове,— знову почав незнайомий,— ви, мабуть, так, як і я, шукаєте одну жінку? І вона,— додав він з зловісною усмішкою,— напевно тут пройшла, бо я бачу труп.

Троє друзів мовчали. Не тільки обличчя, але й голос був їм знайомий. Вони знали, бачили його раніше, але де і в яких обставинах — ніяк не могли пригадати.

— Панове,— продовжував невідомий,— тому, що ви не хочете призвати людини, якій ви вже двічі рятували життя, то я мушу назвати себе: я лорд Вінтер, дівер тієї жінки.

Троє друзів скрикнули від здивовання.

Атос підійшов до нього і потиснув йому руку.

— Дуже радий, мілорд! — сказав він.— Ви з нами?

— Я виїхав з Портсмута через п'ять годин після неї,— сказав лорд Вітер,— на три години пізніше від неї прибув до Булоні і тільки на двадцять хвилин спізнився в Сент-Омері. Раптом у Лільєрі я згубив її слід. Далі я їхав навмання, розпитуючи у всіх зустрічних, коли несподівано побачив вас. Ви промчали галопом і хоч я кричав, ви мене не почули. Наздогнати ж вас своїм вкрай втомленим конем я не міг. Я поїхав за вами. Але тепер бачу, що хоч і як ви поспішали, все одно приїхали занадто пізно.

— Як бачите,— озвався Атос, показуючи на труп пані Бонасьє і непритомного д'Артаньяна, якого Араміс з Портосом намагались вернути до життя.

— Вони обое померли? — спитав лорд Вітер.

— На щастя, ні! — відповів Атос.— Д'Артаньян тільки непритомний.

— Ага, тим краще! — зрадів лорд Вітер.

Д'Артаньян справді розплющив очі, повів ними по кімнаті і, раптом вирвавшись з рук Портоса та Араміса, кинувся в нестямі знову до померлої.

Атос підійшов до д'Артаньяна, тихо й сердечно обійняв його і, коли д'Артаньян заридав у нього на плечі, урочисто сказав йому своїм щирим голесом:

— Друже, будь чоловіком! Нехай жінки плачуть над убитими, у чоловіків є помста.

— О, так, так! — стрепенувся д'Артаньян. — Щоб помститись, я готов іти куди хочеш зараз!

В цей момент з коридору ввійшли ігуменя з цілою юрбою монахинь. Перелякані й збентежені страшними подіями, вони, забувши монастирські правила, ввійшли в кімнату, не зважаючи на присутність у ній чоловіків.

— Я вас дуже прошу,— звернувся Атос до ігумені, беручи під руку д'Артаньяна,— віддати останню шану тілу цієї нещасної жінки. Вона за життя була добрим ангелом, подбайте ж про те, щоб її поховали, як вона на те заслужила. Ми ще прийдемо помолитись на її могилі.

Д'Артаньян, уткнувшись обличчям у плече Атоса, гірко й по-дитячому голосно ридав.

— Плач, — сказав йому Атос, — плач, серце, повне кохання, молодості й життя! Я заздрю тобі, я б ради був, коли б міг так плакати, як ти...

І Атос силоміць вивів д'Артаньяна, втішаючи його, як батько; ніжно й співчутливо умовляючи, як людина, що сама багато вистраждала.

Всі п'ятеро в супроводі своїх лакеїв, пішки, тримаючи на поводі коней, тихо вирушили до міста Бетюн, околиці якого починались недалеко від монастиря. Перед першою ж таверною всі спинились.

— Хіба ми не поїдемо зараз же переслідувати цю жінку? — спитав д'Артаньян.

— Трохи згодом, — відповів Атос. — Мені треба ще вжити деяких заходів.

— Вона втече від нас! — занерувався молодий чоловік. — Вона ж утече, і ти будеш винен у цьому!

— Я відповідаю! — спокійно озвався Атос.

Д'Артаньян так безмірно вірив своєму другові, що тільки похилив голову і мовчки пішов за всіма.

Портос з Арамісом здивовано перезирнулись, не розуміючи, звідки в Атоса така певність, а лорд Вінтер подумав, що це Атос навмисне так говорить, щоб притлумити горе д'Артаньяна, щоб просто заспокоїти його.

— А тепер, — звернувся до всіх Атос, коли виявилося, що в таверні є п'ять вільних кімнат і вони можуть як слід розташуватись, — тепер нехай кожен з вас іде до своєї кімнати; д'Артаньян особливо потребує побути на самоті, щоб виплакатись і спочити. Майте спокій, я все беру на себе. Спочивайте спокійно!

— На мою думку, — почав був лорд Вінтер, — коли треба вживати якихось заходів щодо графині, то це найбільше обходить мене: це моя невістка...

— А моя... — відповів Атос, — це моя дружина!..

Д'Артаньян слабо усміхнувся, бо він зрозумів, що Атос певний успіху своєї помсти, інакше він не відкрив би просто такої таємниці. Портос з Арамісом ззирнулися і обидва зблідли. Лорд Вінтер подумав, що Атос божевільний.

— Отже, друзі, — сказав Атос, — дозвольте мені діяти самому. Ви ж бачите, що мене, як її чоловіка, це обходить найбільше. Тільки ось що, д'Артаньян, коли ви не загубили, дайте мені той папірець, що випав з капелюха отого чоловіка, на якому написана назва села...

— Ага, розумію, — сказав д'Артаньян, — ця назва писана її рукою...

— Ти бачиш, — сказав Атос, — є ще правда у світі...

XXXIV

ЛЮДИНА В ЧЕРВОНОМУ ПЛАЩІ

Атос, заполонений однією думкою, вірний своєму слову, даному друзям, і свідомий відповіальності, яку накладало на нього це слово, останнім пішов до своєї кімнати.

Проте, він спати не ліг, а, взявши у власника таверни карту місцевих околиць, сів, склонившись над нею. Уважно розглянувши карту, Атос побачив, що від Бетюна до Армантьєра ведуть чотири різні шляхи. Він зараз же покликав до себе в кімнату всіх лакеїв.

Коли Грімо, Планше, Мушкетон і Базен прийшли, Атос дав кожному з них точний і ясний наказ: всі вони мусили на світанку виїхати з Бетюна і їхати до Армантьєра, кожен окремим шляхом. Планше, як найрозумніший та найметкіший споміж них усіх, мав їхати тим шляхом, яким втекла міледі, тобто тим, яким помчала карета, на яку стріляли четверо друзів і в якій сидів, як пригадує читач, слуга Рошфора.

Атос вирішив використати насамперед лакеїв, по-перше, тому, що вже добре знав, що можна покладатися на них, а, подруге, коли слуга питає дорогу або розпитує в дорозі про когонебудь, то це не викликає підозрінь і завжди йому охочіше відповідають, ніж коли б це був його пан.

Кінець - кінцем, міледі знала всіх наших друзів мушкетерів, але не знала їхніх слуг; слуги ж, навпаки, знали міледі.

Всі чотири лакеї мусили зійтися завтра об однадцятій годині ранку в Армантьєрі і коли б їм пощастило вислідити місце схованки міледі, то троє з них повинні були лишитися стерегти її, а четвертий мав приїхати сповістити Атоса і бути друзям за провідника.

Розтлумачивши кожному, що і як робити, Атос відпустив лакеїв. Потім він підвівся, надів перев'язь із шпагою, закутався в плащ і вийшов з таверни. Була вже десята година вечора.

О десятій годині вечора в маленьких провінціальних містах це вже глибока ніч: рідко коли трапиться який перехожий.

Атос, вийшовши з таверни, озирався і вдивлявся, явно шукаючи кого-небудь. Нарешті, він зустрів спізняного перехожого, поквапливо підійшов до нього і щось спитав. Той при перших же словах Атоса шарпнувся назад від переляку, але потім все таки щось відповів мушкетерові, показавши рукою кудись уперед. Атос запропонував був йому півпістоля за те, щоб той його провів. Але зустрічний відмовився.

Атос пішов у показаному йому напрямі і скоро прийшов на перехрестя, де знову нерішуче спинився. Куди йти далі, він не зінав. Нікого не було на вулиці. Але через кілька хвилин Атос побачив у темряві постать нічного сторожа; зрадівши йому, Атос підійшов і спитав у нього кілька слів. Як було і з першим зустрічним, сторож зразу злякався і нізащо не схотів провести Атоса, обмежившись тим, що показав, куди треба було йти.

Атос пішов і через якийсь час вийшов уже на око-

лицю міста, протилежну тій, через яку він сьогодні з друзями ввійшов у місто. Тут він знову безпорадно спинився.

На щастя, проходив недалеко жебрак. Побачивши Атоса, він підбіг до нього, щоб попросити милостині. Тоді Атос запропонував йому екю за те, щоб він провів його туди, куди Атосові треба було йти. Жебрак був завагався, але привабливий срібний блиск екю спокусив його, і жебрак згодився.

Прийшовши на ріг вулиці, жебрак спинився. Вулиця кінчалась і далі постелився пустир. Жебрак показав Атосові рукою на сумний, чорний, самітний будиночок і відмовився йти далі. Діставши від Атоса обіцянє екю, жебрак чимдуж пустився тікати. Атос пішов далі сам.

Підійшовши до будиночку, Атос двічі мусив обійти довкола, поки знайшов двері. Тричі він починав стукати і тричі йому ніхто не відповідав. Ні світла ніде не було видно крізь зачинені віконниці, ні єдиного звука не чулося зсередини. Можна було подумати, що ніхто тут не живе, такий був темний цей будиночок, мовчазний і похмурий, наче чорна домовина.

Нарешті, після третього сильного стукоту Атоса за дверима почулися кроки, двері прочинились і виглянув високий на зріст чоловік, чорнявий, з блідим обличчям і чорною бородою.

Атос перекинувся з ним кількома неголосними словами і високий чорнявий чоловік зробив рукою жест, запрошуучи мушкетера ввійти. Атос скористався з запрошення і ввійшов. Двері господар негайно за ним замкнув.

Цей чоловік, якого Атос так довго шукав і з такими труднощами, нарешті, знайшов, провів мушкетера до своєї лабораторії. Він зараз працював над люд-

ським скелетом: з допомогою дроту він збирав і закріплював кістки цього скелету. Вже ввесь остав був готовий, тільки голова лежала ще на столі.

Все в кімнаті цього чоловіка свідчило про те, що він працює над природознавством. Тут були в скляних банках різноманітні змії, класифіковані згідно з написами на банках; висушені ящірки виблискували лускою, наче смарагд; жмути сушеного запашного зілля висіли по кутках кімнати і звисали просто з гвіздків, вбитих у стелю.

Чорнявий високий чоловік жив самотою: ні родини, ні навіть слуг у нього не було.

Атос обвів байдужим поглядом кімнату, всі дивні речі в ній, і на запрошення господаря сів. Потім мушкетер виклав суть своєї справи, що привела його в цю дивну господу, і зажадав від господаря відповідної послуги.

Не встиг Атос висловити до кінця свою думку, як невідомий, що стояв перед Атосом, відступив з острахом назад, замахавши руками: мовляв, ні, ні, він категорично відмовляється. Тоді Атос витяг з кишені папір з кількома лише рядками, але з підписом та печаткою і показав чорнявому. Чорнявий, подивившись на папір, враз нахилив голову на знак того, що він скоряється, і дав свою згоду зробити все, що від нього вимагають.

Атосові тільки цього й треба було. Мушкетер зараз же підвівся, попрощався з господарем і вийшов.

Прийшовши до себе в готель, Атос зачинився у своїй кімнаті.

Ще гаразд і не розвиднилось, як д'Артаньян уже збудив свого друга, питуючи, що треба робити.

— Чекати,— відповів Атос.

Через годину ігуменя надіслала мушкетерам пові-

домлення, що похорон відбудеться опівдні. Щодо отруйниці, то вона безслідно зникла. Тільки в саду на піску лишилися відбитки її ніг, з чого можна було зробити висновок, що вона тікала садом, але садова хвіртка була замкнена і ключ зник.

Опівдні лорд Вінтер і четверо друзів пішли до монастиря на похорон. Уже дзвонили в усі дзвони, далеко розносячи сумну звістку про те, що похорон почався, коли наші друзі прибули до церкви. Посередині церкви, оточена сестрами кармелітками, стояла труна з тілом безталанної пані Бонасьє. Тіло було убране в одяг кармелітської послушниці.

Ідучи до монастиря, д'Артаньян ще так - сяк кріпився, але, ввійшовши до церкви й побачивши свою мертву кохану, д'Артаньянові знову стало недобре; зникла вся його мужність. Він безпорадно, ніби у відчай, шукаючи підпори, обернувся до Атоса.

Але Атос зник.

Вірний своїй обіцянці помститись, Атос прямо з церкви попросив провести себе до саду і тут став уважно розглядати легкі відбитки кроків цієї жінки, яка, в переносному розумінні, лишає після себе кривавий слід всюди там, де пройшла. По слідах міледі Атос дійшов до садової хвіртки, наказав її відчинити і вийшов аж у гайок.

Тут у Атоса всі сумніви, якщо вони й були у нього, зникли: шлях, яким помчала карета од воріт монастиря, завертав якраз поза цим гайком. Атос вийшов на цей шлях і деякий час ішов мовчки, зосереджено вдивляючись у сліди на дорозі. Тут ще зовсім ясні були сліди крові, що краплями стікали на дорогу від пораненої тварини або людини. Цей кривавий слід тягся щось із три четверті милі. Потім кроків за п'ятдесят від села Фестубер кривава пляма раптом роз-

пливалась у цілу калюжу, ґрунт був покопаний кінськими підковами і якраз у цьому місці знову з'явилися вже на дорозі відбитки невеличкої ноги; точнісінько такі, які були в монастирському саду.

Тут карета, очевидно, спинилася і дожидала міледі. В цьому місці, це можна було сказати напевно, міледі вийшла з гайка і сіла в карету.

Задоволений з своїх спостережень, які ствердили всі його вдогади, Атос, не заходячи до монастиря, повернувся прямо до себе в готель.

Планше дожидав уже його. Все сталося так, як і передбачав Атос.

Планше, за наказом Атоса, пішов тим шляхом, яким поїхала карета. Так само, як і Атос, Планше побачив криваві плями на дорозі, спостеріг, як і Атос, те місце, де пляма перетворювалась на криваву калюжу, тобто де карета стояла якийсь час на місці. Але розвідка Планше пішла далеко далі вперед. Йому пощастило. В першому ж селі, де він спинився в таверні, щоб проковтнути склянку вина, Планше випадково почув розмову, з якої, навіть ні про що не питуючи, він довідався, що вчора ввечері, приблизно о пів на восьму, в цьому селі спинилася поштова карета, в якій їхала одна молода пані в супроводі слуги, який був так поранений і втратив стільки крові, що мусив лишитись тут таки ж у цьому селі, розповідаючи, що його поранили розбійники, коли вони проїздили лісом, а пані, перемінивши поштових коней у кареті, поїхала далі.

Планше розшукав того поштового кучера, що відвозив міледі, і той йому розповів, що довіз її до Фромеля, звідки вона поїхала на Армантьєр. Планше пустився навпростець і о сьомій годині ранку вже був в Армантьєрі.

Тут був одним один готель, і то поштовий. Планше прийшов до готелю, як безробітний лакей, що шукає посади. Не минуло й десяти хвилин, як Планше, розбалакавши з слугами готелю, знав усе: як учора об одинадцятій годині вечора приїхала якась пані, сама, без нікого; спинилась у готелі і взяла кімнату; як зразу ж вона покликала до себе хазяїна готелю і сказала йому, що хоче якийсь час прожити в тутешніх місцях.

Планше більше нічого і не треба було. Він зараз же побіг на місце призначеного побачення з Грімо, Базеном та Мушкетоном і знайшов їх всіх укупі. Тоді він поставив їх стерегти всі виходи з готелю, а сам чимдуж подався назад до Бетюна, щоб поінформувати Атоса.

Саме, коли Планше кінчав свою інформацію, повернулися з похорону всі друзі.

Обличчя в усіх були, мало сказати похмурі, перекривлені люттю, навіть ніжне, як персик, обличчя Араміса.

— Що треба робити? — знов спитав Атоса д'Артаньян.

— Чекати, — знову відповів Атос.

Всі мовчки розійшлися по своїх кімнатах.

О восьмій годині вечора Атос наказав сідлати всіх коней і попередив друзів та лорда Вінтера, що мають незабаром вирушити з готелю.

Через кілька хвилин усі п'ятеро були вже готові. Атос зійшов униз останнім і побачив, що д'Артаньян уже на коні й нетерпеливиться.

— Хвилиночку, — заспокоїв його Атос. — Почекаймо хвилиночку, ще не всі зібралися.

Четверо вершників здивовано озирнулися навколо, ніби запитуючи поглядом, де ж той, кого не вистачає?

В цю хвилину Планше підвів Атосові осідланого коня. Мушкетер легко скочив у сідло і, кинувши своїм друзям:

— Почекайте, я зараз повернуся,— поскакав галопом у місто.

Через чверть години, не більше, він повернувся разом з високим чоловіком під маскою і закутаним у великий червоний плащ.

Лорд Вінтер і троє мушкетерів допитливо подивились на нього, потім один на одного. Ніхто його не знав і ніхто нічого не розумів, але кожен мовчки погодився, що так, мабуть, і повинно бути, раз це робиться з наказу Атоса.

О дев'ятій годині, маючи на чолі за провідника Планше, маленька кавалькада вирушила з Бетюна тим шляхом, яким їхала карета міледі.

Сумний вигляд мали ці шестеро, що їхали мовчки вночі, перинувши в свої чорні думки, засмучені, як сама безнадійність, зловісні й грізні, як розплата за злочин.

XXXV

ВИРОК

Була темна грозова ніч. Великі чорні хмари швидко неслися низько над землею, закриваючи собою все небо і не даючи змоги зіркам хоч крадькома прозирнути на землю. Місяць мав зійти тільки опівночі.

Час від часу при спалахах блискавки можна було на мить ясно побачити попереду дорогу, що змійлася тікаючи вперед, біла й пустинна. Але гасла блискавка і все поринало в чорну пітьму.

І щоразу при цих спалахах блискавки Атос, побачивши, що д'Артаньян скакав далеко попереду всієї кавалькади, кликав його назад і примушував їхати, разом з усіма. Та через хвилину д'Артаньян знову виходилався і, спонукуваний своїми думками та бажаннями, нестримно рвався вперед, все вперед.

Мовчки проїхали село, де залишився поранений слуга міледі, мовчки проїхали зловісно принишклив під грозою ліс і звернули ліворуч.

Неодноразово то лорд Вінтер, то Портос, то Араміс робили спроби забалакати з невідомим у червоному плащі, але щоразу він, замість відповіді, тільки кивав головою, з чого вони зрозуміли, що напевно у нього є свої підстави мовчати, і залишили свої марні спроби.

А гроза все розросталась: спалахи блискавки майже не гасли; почав ще глухо, але грізно гуркотіти грім; вітер — провісник урагану — аж свистів між вухами коней та в перах мушкетерських капелюхів.

Вершники, пришпоривши коней, пустили їх ристю.

За Фромелем їх захопила злива. Лишилося ще зо три льє, а вони вже змокли до нитки. Проте, їхали далі, не спиняючись.

Д'Артаньян не тільки не закутувався плащем, а, навпаки, скинув зовсім свій плащ і зняв капелюх; йому було приємно, що на його розпалені нервовою гарячкою тіло й голову падали цілі струмки холодної дощової води.

Коли перед очима вершників крізь дощ уже заблимили де-не-де вогники близького Армантьєра і вони мали звернути з великого шляху до поштової станції, спід розлогого дерева вислизнула непомітна раніше тінь людини і вийшла на середину дороги.

Коли вершники під'їхали зовсім близько до людини, вона приклала палець до рота.

Атос пізнав Грімо.

— Що трапилось? — скрикнув д'Артаньян. — Вона виїхала з Армантьєра?

Грімо хитнув, потакуючи, головою. Д'Артаньян за скрипів зубами.

— Д'Артаньян, спокійно! — спинив його Атос. — Я взяв на себе всю справу, я їй питатиму Грімо.

— Де вона? — спитав Атос.

Грімо показав рукою в напрямі річки Ліс.

— Далеко звідси? — спитав Атос.

Грімо показав своєму панові зігнутий удвоє вказівний палець.

— Сама? — спитав Атос.

Грімо знову хитнув, потакуючи, головою.

— Панове,— звернувся до всіх Атос,— вона одна за півмілі звідси, коло річки Ліс.

— Дуже добре,— озвався д'Артаньян,— веди нас, Грімо.

Грімо звернув навпростець через поле і пішов на чолі кавалькади.

Приблизно кроків через п'ятсот вони натрапили на струмочок, який легко перебрели.

Спалахнула страшна блискавка і при її світлі всі ясно побачили село.

— Це тут, Грімо? — спитав Атос.

Грімо заперечливо похитав головою.

— Тихо, вперед! — скомандував Атос.

Вершники тихо посунули вперед.

Спалахнула знов блискавка і при світлі цієї синеватої змії, що метнулась через усе небо, Грімо встиг показати пальцем на маленьку хатину над річкою, що стояла кроків за сотню від порону.

Одне віконце в хаті світилось.

— Ми приїхали,— сказав Атос.

Раптом з неглибокої канави підвелася тінь і наблизилась до вершників. Це був Мушкетон. Він показав на освітлене віконце і сказав:

— Вона там.

— А Базен? — спитав Атос.

— Я стеріг вікно, а Базен двері,— відповів Мушкетон.

— Молодці,— сказав Атос,— всі ви вірні й хороші слуги.

Атос зіскочив з коня і кинув поводи Грімо. Зробивши знак усім іти до дверей, він тихенько пішов у напрямі до віконця.

Маленька хатка була оточена живоплотом футів на два - три заввишки. Атос тихо перескочив через живо-

пліт і підійшов до вікна. На жаль, непрозора завіска затуляла нижню половину вікна.

Тоді Атос, підмостилиши під ноги камінь, щоб можна було зазирнути до кімнати поверх завіски, зліз на нього.

При свіtlі тъмяної лампи він побачив жінку, закутану в темний плащ. Вона сиділа на ослоні перед майже згаслим вогнищем і, поклавши лікті на брудний стіл, підперла свою голову прекрасними білими, як слонова кістка, руками.

Обличчя жінки не видно було, але зловісна усмішка перебігла по обличчю Атоса. Він не міг помилитись. Це була та, кого він шукав.

В цю мить один з коней заіржав. Міледі підвела голову і раптом, побачивши у вікні притулене до скла бліде обличчя Атоса, закричала.

Атос зрозумів, що його пізнали. Тоді він натиснув коліньями й руками на благеньку раму вікна, шибки, дзенькнувши, вилетіли, і він, як привид помсти, вскочив до хати.

Міледі, зірвавши з місця, кинулась до дверей і штовхнула їх. На порозі ще блідіший, ще страшніший від Атоса стояв д'Артаньян.

Міледі позадкувала, глухо скрикнувши. Д'Артаньян, думаючи, що у неї є якийсь спосіб утекти, і боячись, щоб вона знову не вислизнула з їхніх рук, вихопив зза пояса пістолет, але Атос піdnіс руку.

— Покладіть на місце пістолет, д'Артаньян. Ця жінка мусить вислухати свій вирок, а не бути просто застреною. Почекай часиночку, д'Артаньян, і ти будеш цілком задоволений. Заходьте, панове! — гукнув Атос у сіни.

Д'Артаньян покірно виконав наказ Атоса. До хати ввійшли Портос, Араміс, лорд Вінтер та чоловік у червоному плащі.

Четверо лакеїв стерегли вікна й двері.

Міледі впала на ослін, простягши вперед руки, ніби бажаючи відштовхнути від себе страшну для неї примару.

Побачивши свого дівера, вона скрикнула:

— Чого вам треба?

— Нам потрібна,— сказав Атос,— Шарлотта Бексон, яка раніше була графинею де ла Фер, а потім стала леді Вінтер, баронеса Шеффільд.

— Це я, це я! — белькотіла міледі, пригноблена жахом.— Чого вам треба від мене?

— Ми хочемо вас судити так, як того вимагають

ваші злочини,— сказав Атос.— Ви вільні оборонятись, довести свою безневинність, якщо зможете. Пане д'Артаньян, вам першому належить слово.

Д'Артаньян ступнув крок наперед.

— Перед богом і людьми обвинувачую цю жінку в тому, що вона отруїла Констанцію Бонасьє, яка померла вчора ввечері.

— Ми свідчимо! — сказали в один голос Портос і Араміс.

Д'Артаньян продовжував:

— Перед богом і людьми обвинувачую цю жінку в тому, що вона хотіла так само отруїти й мене, приславши мені отруене вино з підробленим листом, ніби це вино посилають мені друзі. Але бог мене врятував, натомість загинув чоловік на ім'я Бріземон.

— Ми свідчимо! — знову в один голос ствердили Портос з Арамісом.

— Перед богом і людьми обвинувачую цю жінку в тому, що вона намовляла мене убити графа де Варда. А що тут нема нікого, хто б міг посвідчити правдивість моїх слів, клянуся в тому сам. Я скінчив! — сказав д'Артаньян, відходячи остроронь, туди, де стояли Портос з Арамісом.

— Слово за вами, мілорд,— звернувся Атос до лорда Вінтера.

Лорд Вінтер виступив наперед.

— Перед богом і людьми,— почав він,— обвинувачую цю жінку в убивстві мілорда Букінгема.

— Як! Мілорд Букінгем убитий? — скрикнули в один голос всі присутні.

— Так,— відповів лорд,— убитий. Діставши ваше повідомлення, панове, я наказав заарештувати цю жінку і тримав її ув'язнену в своєму замку під наглядом чесного й суворого офіцера. Вона здолала його спо-

кусити, намовити, вкласти ніж у його руки і зробити його вбивцею герцога Букінгема. І в цей, може, самий момент Фельтон платить своєю головою за злочин цієї навісної відьми.

Всі присутні затремтіли, почувши це нове обвинувачення міледі, про яке ще ніхто з них не знав.

— Це ще не все! — продовжив лорд Вінтер. — Мій брат, який необережно зробив вас своєю спадкоємицею, нагло вмер від якоїсь дивної хвороби, що звела його в могилу за три години і лишила на всюому його тілі синюваті плями. Я вас питаю, моя невістко, від чого вмер ваш чоловік?

— Ой, жах! — скрикнули Араміс і Портос разом.

— Убивице Букінгема, убивице Фельтона, убивице моого брата, я вимагаю кари на вас, кари справедливої і, якщо вас не покарають, я сам, чуєте, сам, власноручно скараю вас! — і лорд Вінтер, відійшовши обіч, став поруч з д'Артаньяном.

Міледі опустила голову на руки, силкуючись зібрати докути думки, вгамувати запамороку.

— А я, — ступив крок до міледі Атос, тримячи всім тілом, як тримти лев, побачивши гадюку, — я одружився з цією жінкою, коли вона була ще молодою дівчиною. Я одружився з нею всупереч волі моїх рідних. Я віддав їй все своє багатство, я дав їй своє ім'я і одного дня я довідався, що вона таврована, що на лівому плечі цієї жінки витаврована, як у найтяжчої злочинниці, квітка лілії, тавро.

— О, — скрикнула, підводячись, міледі, — я вимагаю, щоб ви довели, який суд присудив мене до цього ганебного таврування. Ви не зможете довести цього, як не зможете знайти того, хто випалив на моєму плечі це тавро!

— На це, — пролунав несподіванс чийсь чужий го-

лос ззаду,— на це дам відповідь я! — і людина в червоному плащі вийшла наперед.

— Хто це? Хто це? — закричала міледі, задихаючись від жаху, аж її розкішне волосся, наче живе, наїжилося над помертвілим обличчям.

Всі очі впилися в невідомого; крім Атоса, ніхто не знав, хто він. Навіть сам Атос здивовано озирнувся на нього, бо ніяк не міг сподіватися, щоб ця людина якоюсь мірою була причетна до страшної драми.

Тихо підійшовши близько до міледі, так що між ними стояв тільки стіл, невідомий зняв маску.

Міледі якусь мить пильно вдивлялась у це обличчя,

і що більше вона дивилась на нього, то все більше смертельно блідла, зіниці її дедалі розширювались, вона леденіла від жаху і раптом:

— Ой, ні, ні! — скрикнула вона, задкуючи до стіни, — не може бути! Це пекельний привид! Це не він, не він! Рятуйте мене, рятуйте! — хрипко закричала міледі, повертаючись до стіни обличчям і дряпаючи руками стіну, наче шукаючи крізь неї виходу.

— Та хто ж ви, справді? — спитали мимохітъ усі присутні.

— Спитайте у цієї жінки, — відповів він, — бо ви ж бачите, що вона мене пізнала.

— Кат, лільський кат! — прохрипіла міледі з звірячим переляком, хапаючись за стіну, щоб не впасти.

Всі присутні шарпнулися від нього і чоловік у червоному плащі опинився самотою посеред кімнати.

— О, змилуйтесь, змилуйтесь! Простіть! — простогнала міледі, падаючи навколошки.

Невідомий помовчав трохи, а тоді тихо почав:

— Я ж вам казав, що вона пізнала мене. Так, я кат з міста Йля. Так слухайте ж ...

Всі і без того не спускали з нього очей і пожадливо прислухалися до кожного його слова.

— Ця молода жінка була колись молодою дівчиною, такою ж красунею, як і тепер. Вона була монахинею Бенедіктінського монастиря в Тамплемарі. Молодий священик, з серцем чистим і побожним, служив при церкві цього монастиря. Вона почала спокушати цього молодого священика і спокусила його; вона спокусила б і святого!..

Але їхнє кохання не могло довго лишатися таємницею, а коли б відкрилось, то обое загинули б. Тоді вона стала намовляти молодого священика втекти. Але щоб тікати, потрібні були гроші; грошей же ні

у неї, ні у нього не було. Священик тоді украв з віттаря коштовні чаші і продав їх. Та тільки встигли вони втекти, як їх заарештували обох.

Вісім день згодом їй пощастило облестити й спокусити сина тюремного начальника і вона втекла з тюрми. Молодого ж священика судили і засудили до десяти років ув'язнення в кайданах з тавруванням. Я був катом у місті Ліль, як каже ця жінка; я мусив таврутати злочинця, цього молодого священика, а він... цей священик, панове... то був мій брат.

Я поклявся тоді, що ця жінка, яка його згубила, яка була більш, ніж його співучасницею, бо склонила його до цього злочину, зазнає такої же самої карі, як і він.

Я не знат, куди вона втекла. Але я вислідив її, розшукав, піймав і, зв'язавши, випік на її лівому плечі таке саме тавро, яке мусив випекти на плечі моого брата.

На другий день після моого повернення до Ліля моєму братові вдалося втекти з тюрми. Мене обвинуватили в тому, що я допоміг цій втечі і засудили відбувати призначену братові кару, аж поки його не знайдуть. Мій нещасний брат не знат, яка доля мене спіткала; він розшукав цю жінку, знову зійшовся з нею і вдвох вони оселилися в Беррі, де йому пощастило дістати посаду сільського кюре. Ця жінка про людське око удавала з себе його сестру.

Вельможа, якому належали землі, де була ця сільська церква, побачив цю мниму сестру кюре і закохався в неї; закохався так, що запропонував їй одружитися з ним. Тоді вона покинула того, кого вже згубила, для того, кого мала згубити, і стала графинею де ла Фер...

Всі подивилися на Атоса, бо це було його справжнє

ім'я, а він кивнув головою, стверджуючи, що все, сказане катом, правда.

— Мій брат,— почав знову кат,— з божевільного відчаю вирішив вкоротити собі віку, позбутися свого тепер безрадісного, нікому більш непотрібного, безчесного життя. Він приїхав до Ліля і, довідавши, що я відбуваю за нього кару, прийшов у тюрму і віддався в руки тюремників. Але того ж самого вечора він повісився на душнику своєї камери. Що правда, мушу віддати їм належне, мої тюремники додержали свого слова: тільки но було встановлено, що труп повішеного справді за життя був моїм братом, мене негайно випустили на волю.

Ось злочин, за який я її обвинувачую і ось за що я їй випік на плечі тавро.

— Пане д'Артаньян, — звернувся до нього Атос, — якої кари вимагаєте ви для цієї жінки?

— Смертної кари! — відповів д'Артаньян.

— Мілорд Вінтер, якої вимагаєте ви кари для цієї жінки?

— Смертної кари! — відповів барон.

— Панове Араміс і Портос, ви були суддями, якої кари, на вашу думку, варта ця жінка?

— Смертної кари! — глухо відповіли обидва мушкетери.

Міледі захрипіла і підпovзла навколошках до своїх суддів.

Атос простяг до неї руку:

— Шарлотта Бексон, графіня де ла Фер, міледі Вінтер, — сказав він, — від ваших злочинів вже урвався терпець і людям на землі і богові в небі. Коли ви ще пригадуєте якісь молитви, моліться богові, бо раз ви вмрете.

Почувши ці слова, які не лишали їй більше ніякої

надії, міледі випросталась на ввесь свій зріст і хотіла була щось сказати, але їй забракувало сили. Вона відчула, ніби чиясь рука, могутня і невблаганна, як сама доля, схопила її за волосся і потягla геть. Вона навіть не зробила спроби опиратись, мовчки вийшла за двері.

Лорд Вінтер, д'Артаньян, Атос, Портос та Араміс вийшли слідом за нею; слуги пішли за своїми панами. В порожній сумній кімнаті з розбитим вікном, з розчиненими навстіж дверима й курною лампою, що тъмяно блимала на столі, не лишилось більш нікого...

XXXVI

СТРАТА

Було вже близько півночі. У кривавому грозовому мариві тільки - тільки сходив щербатий місяць над маленьким містом Армантьєр; у синюватому місячному сяйві вирізьбились силуети його будинків та легкі контури високої ажурної дзвіниці.

За кілька кроків од порогу хатини котила річка Ліс свої темні, збурені зараз, подібні до розтопленого олова, хвилі. По той бік річки виднілися чорні громаддя старого лісу. Ліворуч височіли руїни старого занедбаного млина з нерухомими розченіреними крилами. З тих руїн подеколи долинали періодичні й монотонні зойки нічної сови. Де - не - де, то праворуч, то ліворуч дороги, якою посувався зловісний кортеж, з пітьми виступали низькі, споторені вітрами дерева, які, неначе карлики, простягали до них свої покручені руки.

Буря вщухла, гроза минула, але ще час від часу раптом спалахувала блискавка: то гадюкою мигне по небу і, наче вогняний змій, обплутає чорні маси дерев, то враз полосне, ніби страшним кривавим ножем, і розпанахає пополам небо й землю. Але повітря було тихе; відсвіжена дощем трава дужче запахла в задушливій післягрозовій атмосфері.

Двоє слуг вели міледі, тримаючи її кожею за руку;

позад неї ішов кат; за катом лорд Вінтер і д'Артаньян; потім Атос, Портос та Араміс, а позад усіх ішли Планше й Базен.

Слуги повели міледі до річки. Вона мовчала, але її очі промовляли красномовніше від усіх слів, благаючи мовчки кожного, на кого звертались.

Непомітно прискоривши кроки, міледі з двома лакеями опинилася на кілька кроків попереду. Тоді вона скористалася з цього і тихо сказала:

— Тисячу пістолів кожному з вас, якщо ви допоможете мені втекти. Коли ж ви віддасте мене вашим панам, то у мене тут поблизу є месники, вони примусять вас усіх дорого заплатити за мое життя.

Грімо завагався, Мушкетон затремтів усім своїм тілом.

Атос, почувши, що міледі щось говорить, підбіг до них разом з лордом Вінтером.

— Відішліть геть цих слуг! — сказав лорд Вінтер. — Вона щось говорила ім, на них не можна більше покладатись.

Покликали Планше й Базена і звеліли їм узяти міледі.

Підійшовши до берега річки, кортеж спинився; кат узяв мотуз і позв'язував міледі руки й ноги.

Міледі закричала:

— Мерзотники! Негідні душогуби! Зібрались удесятьох, щоб убити одну жінку. Стережіться, якщо зараз мене нікому рятувати, то потім за мене жорстоко помстяться вам.

— Ви зовсім не жінка, — холодно й спокійно озвався на це Атос, — ви не належите навіть до людського роду. Ви демон, що втік з пекла, і ми тепер збираємося повернути його назад до пекла.

— Ага так, доброочесні панове! Знайте ж, що той,

хто хоч торкнеться до єдиного волосу на моїй голові,
стане так само убивцею.

— Кат має право убивати, його за це не називають
убивцею, пані! — сказав чоловік у червоному плащі,
поклавши руку на свій широкий палаш. — Він є остан-
нім суддею, і все!

— Якщо я винна, якщо я заподіяла ті злочини, в
яких ви мене обвинуваєте, так відведіть мене до
справжнього суду. Ви не маєте права мене судити,
ви не судді, щоб виносити мені вирок.

— Я вам пропонував Тайбурн, — озвався лорд Він-
тер. — Чому ж ви не схотіли?

— Бо я не хочу вмирати! — дико й пронизувато го-
стро закричала міледі. Цей крик розітнув нічне волс-
те повітря і глухо відгукнувся луною в лісі. — Я не
хочу вмирати, я ще така молода!

— Жінка, яку ви отруїли в Бетюні, була ще мо-
лодша від вас, пані. А, проте, вона вмерла, — сказав
тихо д'Артаньян.

— Я візьму постриг, я піду назавжди в монастир! —
намагалася випречатись із своїх пут міледі.

— Ви вже були в монастирі, — озвався кат, — і тільки
згубили там мого брата.

Міледі розплачливо зойкнула і впала навколошки.

Кат підвів її, тримаючи під руки, і хотів однести
до човна.

— О, боже мій, боже мій! — крикнула міледі. — Ви
хочете мене втопити.

Зойки й крики міледі були такі розплачливі, такі
страшні, що д'Артаньян, найзапекліший ворог і пере-
слідувач міледі, не міг витримати. Він безсило опу-
стився на пеньок, похилив голову і затулів руками
вуха. Та все одно і крізь затулени вуха він чув крики
її погрози міледі.

Д'Артаньян був наймолодший споміж усіх, серце його розм'якло.

— О, я не можу бачити цього страшного видовища! — простогнав він. — Я не стерплю, щоб перед моїми очима так умерла ця жінка.

Міледі почула ці його слова: проблиск надії зародився в неї.

— Д'Артаньян! — скрикнула вона. — Д'Артаньян, адже я любила тебе, згадай!

Молодий чоловік підвівся й ступнув крок до неї.

Атос вихопив свою шпагу і, ставши між ними, сувро сказав:

— Якщо ви зробите ще хоч один крок, д'Артаньян, ми з вами будемо битись на шпагах!

Д'Артаньян упав навколошки і став молитись.

— Ну, кате, — сказав Атос, — роби своє діло.

— Охоче, ваша світлість, — відповів кат. — Бо я теж добрий католик і вважаю виконання моого обов'язку щодо цієї жінки тільки за справедливість.

— Тим краще! — відповів Атос і, підійшовши до міледі, сказав їй:

— Прощаю вам усе лихо, що ви заподіяли мені; прощаю загублену вами мою молодість, мсє майбутнє, мою зганьблену честь, мое розтоптане кохання і навіть назавжди втрачене спасіння душі. Умріть спокійно.

Лорд Вінтер підійшов і собі:

— Прощаю вам, — сказав він, — отруєння моого брата, убивство герцога Букінгема, прощаю і смерть нещасного Фельтона; прощаю також і замахи на мое життя. Умріть спокійно.

— Я, — почав схвильовано д'Артаньян, — я ... про бачте мені, пані, що вихваткою, не гідною дворянини, я накликав на себе вашу лють, а натомість прощаю вам смерть моєї коханої і всі ваши заходи

шаленої помсти мені. Прощаю вам усе і ... плачу над вами. Умріть спокійно.

Міледі підвела голову, повела поглядом навколо і, знову похиливши голову, глухо спитала:

— Де я мушу вмерти?

— На тому березі річки,— відповів кат.

Кат відніс міледі в човен і, коли вже хотів відштовхнутись од берега, Атос простяг йому гаманець з грішми.

— Ось,— сказав Атос,— візьміть це за виконання вироку. Адже ми діємо, як справжні судді.

— Добре! — відповів кат.— Але нехай ця жінка знає, що я виконую над нею не професійну роботу, а мій обов'язок,— і він, розмахнувшись, кинув у воду гаманець і відштовхнув човен од берега.

Всі, що лишилися на цьому березі, стали навколошкі.

Човен тихо перепливав річку, ідучи за поронним канатом. Місяць, зійшовши понад лісом, сипнув у цю хвилину своє бліде, наче мертвотно-синяве проміння.

Річка була неширова; з правого берега ясно було видно, що відбувалося на лівому.

Під час переїзду через річку міледі пощастило розплутати пута на ногах і вона, тільки но човен пристав до берега, легко скочила на берег і кинулась тікати.

Та після дощу ґрунт був слизький, а берег трохи підіймався вгору. Не добігши до вершка схилу, міледі послизнулася і впала із зв'язаними руками. Вона не могла підвестиць. Раптом її вразила забобонна думка: небо не хоче їй допомогти, бог відступився від неї.

Вона так і лишилась стояти навколошках, похиливши голову до землі.

З правого берега річки видно було, як кат, підбігши до міледі, піdnіс обидві руки і замахнувся. В його руках бліснуло під місячним сяйвом широке лезо палаша; потім руки з палащем швидко впали; почувся легкий крик міледі і ще якийсь дивний звук. Це було все!

Тоді кат зняв з себе червоний плащ, простелив його на землю, поклав на нього труп міледі, зверху кинув голову, міцно зв'язав ьузол чотирма кінцями, завдав собі на спину і, підійшовши до порону, сів знову в човен.

Випливши на середину річки Ліс, кат спинив порон, підняв над бортом свою ношу і, голосно проказавши:— Нехай здійсниться справедливість божа! — кинув труп у річку. Це було найглибше місце. Вода вмить поглинула смертні останки міледі і спокійно зімкнула над нею свої холодні обійми.

Через три дні четверо мушкетерів вернулись до Парижа. Вони використали свою відпустку, прибувши точно призначеного часу.

Того ж вечора вони пішли відвідати пана де Трефеля.

— Ну, що, як гулялося? — спитав капітан. — Чи добре розважились?

— Ще б пак! Страшно сказати! — відповів за себе і за своїх товаришів Аtos.

* * *

Шостого числа наступного місяця король, додержуючи слова, даного кардиналові, відбув з Парижа під Ла-Рошель. Виїхав він з свєєї столиці ще зовсім приголомшений звісткою про вбивство Букінгема.

Хоч королева і була попереджена про те, що любій її серцю людині загрожує смертельна небезпека, проте,

коли їй сказали про смерть мілорда Букінгема, вона не повірила, не хотіла, не могла повірити. Королева була до такої міри вражена, що, забувши про небезпеку, необережно скрикнула:

— Це неправда! Не може бути! Я тільки що віднього дістала листа!

А втім другого ж дня королева мусила повірити, в страшну правду. Лапорт, затриманий в Англії, як і всі, наказом Карла Першого, прибув, нарешті, до Парижа, принісши королеві останній передсмертний привіт і подарунок від герцога Букінгема.

Король аж не тямився з радості. Він не тільки не намагався приховати своєї радості, а, навпаки, шумно виявляв її, особливо в присутності королеви.

Проте, не довго тривала ця радість короля. Скоро знову він посмутнів. Час уже був вертатись у табори під Ла-Рошель, а йому страх як не хотілось. Він відчував, що, вернувшись туди, він знову стане рабом кардинала. Йому здавалось, що кардинал це — кобра, а він — пташка, яку гіпнотизує кобра; пташка в'ється, перестрибує з гілки на гілку, а втекти все одно не втече.

Отже, король сумував.

Тим то й повернення під Ла-Рошель було смутне. Наші четверо друзів на велике здивовання своїх товаришів були ввесь час мовчазні, невеселі, ідучи бік-о-бік, навіть між собою майже не розмовляли. Кожен їхав, похнюопивши голову або вступивши в простір погляд засмучених очей. Інколи Аtos, наче прокидаючись від своїх думок, підведе голову, обведе всіх поглядом, а потім гірко усміхнеться і знову мовчки похнюопить голову.

Тільки но прибував король до якогось міста, як мушкетери, відбувши почесний ескорт, зараз же йшли

кудинебудь у маловідвідувану таверну й сідали там. Вони не пиячили, ні в кості не грали, а здебільшого стиха розмовляли, уважно додивляючись, щоб ніхто їх не підслушав.

Якось раз, під час однієї з зупинок короля, коли він розважався полюванням на сороку, наші четверо друзів, замість того, щоб брати участь, як завжди досі, в королівській розвазі, спинилися в одній придорожній таверні. Не встигли вони випити по склянці вина, як на порозі з'явився чоловік, що скакав по цій же дорозі назустріч їм, ідучи з Ла-Рошелі. Він теж мабуть, схотів пити. Але, ввійшовши до залу, він углядів чотирьох мушкетерів і ще з порогу гукнув:

— Гей, пане д'Артаньян, здається, це ви?

Д'Артаньян підвів голову і зраділо крикнув. Це був його лихий привид, невловний невідомий з містечка Менг, з вулиці Копачів і з міста Appas.

Та цього разу невідомий, замість зникнути, як щоразу досі, сам пішов назустріч д'Артаньянові.

— Ага, — вихопив шпагу д'Артаньян, — нарешті, я піймав вас. Тепер то ви вже не втечете від мене.

— І не збираюсь. Маю зовсім протилежний намір. Цього разу я саме шукав вас. Іменем короля я вас арештую. Ви мусите віддати мені вашу шпагу, і то негайно і не опираючись. Ідеться про ваше життя, попереджаю.

— А хто ви такий? — спитав д'Артаньян, опускаючи, шпагу, але не віддаючи її.

— Я кавалер Рошфор, — відповів невідомий, — конюший його високопреподобності пана кардинала де Рішельє; маю наказ арештувати й привести вас до його високопреподобності.

— Ми повертаємося якраз до пана кардинала, пане кавалер, — проговорив, підходячи до них, Аtos. — Спо-

діваюся, з вас буде досить слова честі пана д'Артаньяна, що він поїде прямо в Ла-Рошель.

— Я мушу здати його під варту, яка поведе його в табір.

— Ми самі будемо йому за варту, пане; маєте на тому наше дворянське слово. Але знов таки слово честі дворяни,— додав Атос, насуплюючи брови,— пан д'Артаньян без нас нікуди не поїде!..

Пан кавалер де Рошфор озирнувся і, побачивши, що позад нього, між ним і дверима, стали Портос та Араміс, зрозумів, що він опинився в руках мушкетерів.

— Панове,— сказав тоді він,— якщо пан д'Артаньян віддасть мені свою шпагу і до вашого слова додасть і своє слово честі дворянина, що він прибуде безпосередньо в ставку пана кардинала, то це мене цілком задовольнить.

— Маєте мое слово честі, пане,— сказав д'Артаньян,— а ось вам моя шпага.

— Це мені ще зручніше,— додав Рошфор,— бо я маю поспішати далі.

— Якщо ви поспішаєте, щоб побачитись з міледі, пане,— холодно проговорив Атос,— то це марна річ; ви її більш не побачите.

— А що хіба з нею сталося? — стурбовано спитав Рошфор.

— Повернетесь до таборів, там і довідаєтесь.

Рошфор на хвилину замислився і, вирішивши, що до Сюржера, куди мав прибути кардинал назустріч королю, всього один день піті, пристав на пропозицію Атоса вертатися з ними під Ла-Рошель. Крім того, він тоді особисто наглядатиме за своїм в'язнем.

Через кілька хвилин вирушили в дорогу.

На другий день о третій годині дня прибули до Сюржера, де пан кардинал дожидав уже Людовіка XIII.

Перший міністр і король один перед одним умлівали з пошани, сипали люб'язності, поздоровлення, вітали один одного з щасливим випадком, який допоміг Франції позбутися свого найзапеклішого ворога, що підбурював проти неї всю Европу.

Кардинал, попереджений Рошфором, що арештований д'Артаньян вже дожидаеться його, поспішив попрощатися з королем, запросивши його прибути подивитись на зовсім уже збудовану дамбу.

Повернувшись увечері до своєї ставки, кардинал побачив біля дверей будинку своєї резиденції беззбройного д'Артаньяна, що стояв під вартою трьох озброєних мушкетерів.

Цього разу, свідомий своєї сили й перемоги, кардинал глянув на них суворо і, не промовивши й слова, зробив тільки д'Артаньянові знак очима й рукою йти за ним.

Д'Артаньян слухняно пішов.

— Ми тебе дожидатимемося тут, д'Артаньян,— голосно сказав йому вслід Аtos так, що кардинал не міг не почути.

Його високопреподобність насупив брови, спинився був на одну лише мить і потім... нічого не сказавши, мовчки пішов уперед.

Д'Артаньян пішов слідом за кардиналом, а позад д'Артаньяна коло дверей стала варта.

Його високопреподобність увійшов до кімнати, що правила йому за кабінет, і зробив знак Рошфорові провести туди до нього молодого мушкетера.

Рошфор виконав розпорядження і вийшов.

Д'Артаньян лишився віч - на - віч з кардиналом. Це було друге і, д'Артаньян був цілком у тому певний, останнє вже його побачення з кардиналом, як він потім сам признавався.

Рішельє стояв, спершись на камін у невеличкій кімнаті; між ним і д'Артаньяном був лише стіл.

— Пане,— проговорив кардинал,— вас арештували з моого наказу.

— Мені відомо про це, монсеньйор.

— Знаєте ви, за що?

— Ні, монсеньйор, бо єдина річ, за яку мене можна було б арештувати, ще невідома вашій високопредбності.

Рішельє допитливо глянув на молодого чоловіка.

— Ого! Що ви хочете цим сказати?

— Нехай спершу монсеньйор має ласку перелічити злочини, в яких мене обвинувачують, тоді я розповім про те, що я справді зробив.

— Вас обвинувачують, пане, в таких злочинах, за які летіли з плечей голові далеко вельможніші, ніж ваша.

— Які саме злочини, ваша високість? — спитав д'Артаньян так спокійно, що здивував навіть самого кардинала.

— Вас обвинувачують у тому, що ви мали зносини з ворогами держави; вас обвинувачують у тому, що ви підслуха́ли державні таємниці; вас обвинувачують у тому, що ви намагались чинити перешкоди у здійсненні планів вашого начальника.

— А хто мене обвинувачує в цьому, ваша високість? — спитав д'Артаньян, догадавшись, що всі ці обвинувачення походять від міледі,— жінка, затаврована державним законом, жінка, одружена у Франції одночасно одружена в Англії, жінка, що отруїла свого другого чоловіка і намагалась отруїти мене самого.

— Що ви кажете, пане? — аж скрикнув здивований кардинал.— Про яку жінку говорите ви так?

— Про міледі Вінтер, — відповів д'Артаньян. — Так, про міледі Вінтер, злочини якої, безперечно, вашій високопреподобності були невідомі, коли ви зробили їй честь своїм довір'ям.

— Пане, якщо міледі Вінтер заподіяла дійсно ті злочини, які ви тільки перелічили, її покарають за законом.

— Вона вже покарана, монсеньйор.

— Хто її покарав?

— Ми.

— Вона в тюрмі?

— Вона вмерла.

— Умерла? — ирошепотів кардинал. — Умерла... не може бути! Ви кажете, вона вмерла?

— Тричі вона намагалась мене вбити і тричі я їй прощав; але вона била жінку, яку я кохав; тоді я і мої друзі схопили її, судили і стратили.

Д'Артаньян докладно тоді розповів кардиналові про отруєння пані Бонасьє в монастирі Бетюна, суд у маленькій самотній халупці біля порону і страту на березі річки Ліс.

Кардинал здригнув усім тілом, слухаючи, а відомо, що кардинал був не з тих, що легко тримають.

Раптом обличчя кардинала, наче під віливом якоїсь нової думки, посвітлішало, з похмурого й гнівного помалу перетворившись на майже доброзичливе.

— Виходить, — майже ласково проговорив кардинал, суворий зміст слів якого був цілком протилежний ніжності їх тону, — виходить, ви взяли на себе обов'язки суддів, не подумавши про те, що той, хто, не маючи права, судить й страчує, є просто вбивця!

— Ваша високість, присягаюся вам, що у мене навіть і на одну мить не було наміру захищати від вас свою голову. Я прийму всяку кару, яку ваша високо-

преподобність накладе на мене. Я зовсім не так ша-
ную життя, щоб боятися смерті.

— Так, я знаю, що ви мужня людина, пане,— сказав кардинал майже захоплено,— отже, мушу наперед вам сказати, що вас судитимуть і навіть винесуть вам, можна з певністю сказати, смертний вирок.

— Хтось інший міг би сказати вашій високопрепо-
добності, що має у себе в кишені своє помилування.
Я ж тільки скажу: наказуйте, ваша високість, я го-
товий!

— Ваше помилування? — здивувався кардинал.

— Так, монсеньйор.

— Підписане ким? Королем? — запитав з майже не-
вловимим відтінком зневаги кардинал.

— Ні, підписане вами, монсеньйор.

— Мною? Ви збожеволіли, пане!

— Сподіваюсь, ваша високопреподобність пізнає свою руку,— витяг д'Артаньян з кишені дорогоцінний блан-
ковий підпис кардинала, відібраний Атосом у міледі,
і передав його кардиналові.

Його високопреподобність узяв папір, розгорнув і по-
вільно став читати вголос, натискаючи на кожен склад:

„Пред'явник цього діє з моого наказу і на користь держави.

З грудня 1627 року.

Rішельє“.

Прочитавши ці слова, кардинал глибоко замислився,
але не повернув паперу д'Артаньянові.

„Напевно вишукує спосіб катування для мене,— по-
думав д'Артаньян,— що ж, нехай! Він побачить, як уми-
рає мужній дворянин“.

А Рішельє все думав, жмакаючи в руках папір. На-
решті, він підвів голову, вступив свій орлиний погляд
в одверте, чесне й розумне обличчя д'Артаньяна і ви-

разно побачив на ньому сліди всіх сліз і страждань, яких зазнав цей двадцятиоднорічний юнак протягом останніх місяців. Втретє чи вчетверте кардинал подумав: яка енергія, яка мужність і розум криються в цьому юнакові, які близкучі можливості могли б бути, коли б цей юнак потрапив до рук здібного начальника і був би йому відданий!

З другого боку, злочини, пекельні здібності міледі, її мстивість не раз уже лякали кардинала; він відчував щось подібне до потайної радості на думку, що назавжди позбувся своєї небезпечної співучасниці.

Все ще задумано кардинал поволі став рвати на клапті папір, так велиcodушно переданий йому д'Артаньяном.

„Тепер вже мені край!“— подумав д'Артаньян і несамохіть схилився перед кардиналом у шанобливому поклоні, наче без слів кажучи йому: „Ваша воля надімною!“

Кардинал підійшов до столу і, не сідаючи навіть, стоячи, щось швидко написав на пергаменті, три четверті якого були вже заповнені. Тоді взяв печатку і, не поспішаючи, притиснув її до пергаменту.

„Це напевно мій вирок,— майнула у д'Артаньяна думка,— принаймні не буду змущений нудьгувати, сидячи в Бастілії та витерплюючи ввесь судовий процес; і то добре! Спасибі й за це!“

— Ось, візьміть!— простяг кардинал д'Артаньянові великий пергамент.— Я взяв у вас один свій бланковий підпис і повертаю вам другий. Тут не вписано ім'я, впишіть його самі.

Д'Артаньян узяв пергамент і, вагаючись, перебіг його очима.

Це був наказ про призначення на чин лейтенанта мушкетерського полку.

Д'Артаньян упав навколоїшкі перед кардиналом.

— Ваша високість,— розчулено сказав він,— мое життя від сьогодні належить вам, але я не гідний вашої такої милості. У мене є троє друзів, далеко більше, від мене достойніших цієї вашої ласки...

— Ви чесний юнак, д'Артаньян,— урвав його кардинал, дружньо польськуючи молодого мушкетера по плечі, радіючи, що, нарешті таки, підкорив собі цей гордий і незалежний характер.— Робіть, що хочете з цим наказом, але знайте, що на ньому не написано ім'я, проте, я даю його вам особисто.

— Я ніколи цього не забуду! — проговорив д'Артаньян.— Ваша високість може бути того певним.

Кардинал обернувся до дверей і голосно покликав:

— Рошфор!

Конюший, що, безперечно, стояв під дверима, зараз же ввійшов.

— Рошфор,— звернувся до нього кардинал,— ось пан д'Артаньян, який від сьогодні належить до числа моїх друзів. Пропоную поцілуватися з ним і тримати себе по-дружньому, якщо вам дорогое ваше життя.

Рошфор і д'Артаньян удали, ніби поцілувались, ледве доторкнувшись губами один до одного, бо кардинал пильно стежив за ними.

Обидва разом вийшли від кардинала.

— Ми ще зустрінемося з вами, пане, чи не так?

— Коли тільки вам буде до вподоби! — відповів д'Артаньян.

— Нагода трапиться,— відповів Рошфор.

— Ану, що це? — grimнув, відчиняючи двері, кардинал Рішельє.

Обидва зараз же удали, що приязно всміхаються один одному, потиснули руки і вклонились його високопреподобності.

— А ми вже були почали нервуватись! — зустрів Атос д'Артаньяна, коли той, нарешті, вийшов від кардинала.

— Ось і я, друзі мої, і не тільки на волі, а навіть обдарований милостями.

— Ви нам розкажете це все.

— Сьогодні ж увечері.

Того ж таки вечора д'Артаньян прийшов до Атоса, який саме сидів за пляшкою іспанського вина. Цей священний свій обов'язок він ретельно виконував що-вечора.

Розповівши докладно всю свою розмову з кардиналом, д'Артаньян витяг з кишені пергамент і простягнув його Атосові.

— Ось маєте, любий друже. Це як не можна більше пасуватиме вам, — сказав він.

Атос усміхнувся своєю чарівною, трохи сумовитою посмішкою.

— Дитино моя, для Атоса це занадто високо, а для графа де ла Фер занадто низько. Лишіть собі це призначення, воно належить вам, ви його купили занадто дорогою ціною.

Д'Артаньян вийшов від Атоса і пішов до Портоса.

Портос саме приміряв нове розкішно вигаптуване вбрання, милуючись на себе в дзеркало.

— А-а, це ви! — скрикнув Портос. — Гляньте но, друже мій, як на вашу думку, чи до лиця мені це вбрання?

— Чудово! — відповів д'Артаньян. — Але я хочу запропонувати вам вбрання краще від цього.

— Тобто? — спитав Портос.

— Мундир мушкетерського лейтенанта!

Д'Артаньян розповів про свою розмову з кардиналом і, витягши з кишені пергамент, віддав його Портосові, кажучи:

— Візьміть, любий мій, впишіть сюди ваше ім'я і будьте мені добрим начальником.

Портос перебіг очима наказ і, на превелике здивовання д'Артаньяна, повернув йому пергамент.

— О, так! — гукнув він. — Я б охоче пишався цим, тільки все одно це була б дуже недовгочасна радість. Поки ми їздили до Бетюна, чоловік моєї герцогині помер; грошова скриня покійника відкрила мені свої обійми і незабаром я маю одружитися з удовою. Дивіться, це ж я приміряю шлюбне вбрання. Лишіть призначення на лейтенанта для себе, лишіть, мій любий!

Д'Артаньян подався до Араміса.

Араміса він застав навколошках перед кімнатним віттарем, коли той гаряче молився богу.

Знову д'Артаньян докладно переказав Арамісові свою розмову з кардиналом і, витягши втретє свій пергамент з кишені та подаючи його своєму другові, сказав:

— Наш ви друже, наше світло, наш ви пораднику, візьміть собі це призначення на лейтенанта. Ви достойні цього чину більше, ніж ми всі, бо ваші мудрі поради й ваша допомога завжди нас визволяли.

— На жаль, любий друже, — відповів Араміс, — наші останні пригоди викликали у мене непереможну нехіть взагалі до життя і до військового зокрема.. Цього разу я вже остаточно і непохитно вирішив узяти постриг. Після закінчення облоги Ла-Рошелі я йду в монастир ордена Ладзаристів. Лишіть для себе цей наказ, д'Артаньян. З вас вийде хоробрий капітан.

Д'Арганьян, розчулений, з близкучими від радості очима, повернувся знову до Атоса, який все ще сидів за своєю пляшкою вина, допиваючи вже останню склянку.

— Слухайте но,—сказав д'Артаньян.—Всі так само, як і ви, відмовились.

— Це тому, любий друже, що ніхто більше від вас не заслуговує на це,— проговорив Атос і, взявши перо, вписав у наказі ім'я д'Артаньяна.

— У мене не буде більше друзів,— сказав молодий мушкетер,— нічого більше... крім гірких спогадів!

Дві великі сльозини раптом скотились по його щоках; він нахилив голову і затулив руками обличчя.

— Ви ще такий молодий,— тихо сказав йому Атос,— все життя ваше ще в майбутньому; мине якийсь час і ваші гіркі спогади перетворяться на щасливі.

ЕПЛОГ

Ла - Рошель, не діждавшись допомоги англійського флоту й десанту, обіцяного Букінгемом, здалася, нарешті, після цілого року облоги. 28 жовтня 1628 року була підписана капітуляція.

23 грудня того ж року король Людовік XIII урочисто в'їздив до Парижа. Йому приготували таку зустріч, ніби він вертався переможцем, подолавши якесь вороже військо, а не французьке ж місто. В'їздив він через Сен - Жерменську заставу, крізь тріумфальні арки, прикрашені зеленню.

Д'Артаньян був затверджений у чині лейтенанта. Портос залишив військо і одружився в середині наступного року з пані Кокнар; у скрині, такій сподіваній та жаданій, було вісімсот тисяч ліврів.

Мушкетон, тепер одягнений у розкішну ліvreю, доМігся, нарешті, змоги задовольнити свою пиху. Здійснилася, нарешті, заповітна мрія всього його життя — їздити на задній підніжці роззолоченої карети.

Араміс, після подорожі до Лотарінгії, раптом зовсім зник; навіть перестав листуватися з друзями. Пізніше дізналися через мадам де Шеврез, що він постригся в монахи в одному з монастирів Нансі.

Базен став послушником.

Атос залишався в мушкетерському війську під командою д'Артаньяна до 1631 року. Але після подорожі

до Турені Атос теж залишив військо, посилаючись на те, що він дістав невелику спадщину в Руссільйоні.

Грімо поїхав з Атосом.

Д'Артаньян тричі бився на шпагах з Рошфором і тричі поранив його.

— Якщо битимемось і вчетверте, я напевно вас уб'ю,— сказав д'Артаньян, нідводячи пораненого Рошфора.

— Мабуть, буде краще, коли ми на цьому покінчимо,— відповів поранений.— Чорт візьми! Я більше ваш друг, ніж ви гадаєте, бо після першої ж нашої зустрічі варто було мені тільки сказати кардиналові одне слово і ваша голова враз скотилася б з плечей.

Вони обнялися, але тепер уже широко й від усього серця.

Планше з допомогою Рошфора здобув посаду сержанта гвардії.

Пан Бонасьє спокійно собі жив, нічого не знаючи про те, що сталося з його жінкою і навіть не дуже турбуючись про це. Але одного дня йому спало на думку нагадати про себе кардиналові. Кардинал звелів переказати йому, що подбає про те, щоб панові Бонасьє відтепер ніколи нічого не бракувало.

Справді, другого дня, вийшовши з дому о сьомій годині вечора, щоб піти до Лувра, пан Бонасьє ніколи більше не повернувся на вулицю Копачів. Дехто з найбільш поінформованих казали, що він дістав пріміщення і харч в одному з королівських замків коштом щедрого пана кардинала Рішельє.

Кінець другого і останнього тома.

ПРИМІТКИ

¹ Лукуллівський обід — розкішний, дорогий обід з незвичайно смачних страв (зід імені Лукулла — стародавнього римського магната або патриція, що жив у I сторіччі до нашої ери і вславився розкішними бенкетами та марнотратством).

² Обол — монета в стародавніх греків; дорівнює приблизно 6 копійкам. Обола стародавні греки клали в рот покійникам, щоб було, чим заплатити Харонові за перевіз до царства тіней.

³ Конетабль — найвищий військовий чин у Франції до 1627 року.

⁴ Равальяк — убивця короля Генріха IV.

⁵ Пуритани — члени дуже великої релігійної секти. Власне, це був релігійний рух в Англії в другій половині XVI сторіччя. Звалися вони пуританами тому, що працювали очистити англіканську церкву остаточно від решток католицтва. Секта ця складалася під сильним впливом кальвінізму. Пуритани були люди переважно суверої вдачі. В побуті пуритани були ворогами всяких розкошів, палкими фанатиками, прихильниками суверої простоти.

⁶ Тайбүрн — місце страт за тих часів у Лондоні.

ЗМІСТ

	Стор
I. Англійці і французи	5
II. Обід у прокурора	16
III. Субретка і пані	28
IV. Екіпірування Портоса й Араміса	39
V. Вночі всі кішки сірі	51
VI. Мрія про помсту	62
VII. Таємниця міледі	72
VIII. Як Атос без ніяких турбот придбав собі екіпірування	81
IX. Приємна зустріч	94
X. Страш а зустріч	107
XI. Облога Ла-Рошель	119
XII. Анж'йське вино	135
XIII. Таверна „Червоного голубника“	145
XIV. Про користь димарів єд камінів	157
XV. Роинна сцена	167
XVI. Бастіон Сен-Жерве	177
XVII. Нарада мушкетерів	187
XVIII. Родинні справи	209
XIX. Лиха доля	226
XX. Розмова родичів	239
XXI. Офіцер	250
XXII. Перший день ув'язнення	264
XXIII. Другий день ув'язнення	274
XXIV. Третій день ув'язнення	284
XXV. Четвертий день ув'язнення	295
XXVI. П'ятий день ув'язнення	308
XXVII. Засіб з класичної трагедії	326
XXVIII. Втеча	335

XXIX. Що відбувалося в Портсмуті 23 серпня 1628 року . . .	350
XXX. У Франції	364
XXXI. Кармелітський монастир у Бетюні	371
XXXII. Дві відміни демона	389
XXXIII. Крапля води	397
XXXIV. Людина в червоному плащі	416
XXXV. Вирок	424
XXXVI. Страта	436
Епілог	458
Примітки	461

Редактор
Г. ГЕЛЬФАНДБЕЙН

*

Малюнки французького художника
MORICA ЛЕЛУАРА

*

Обкладинка
М. ХУДЯКА

*

Технічний керівник
Я. ОЛЬМАН

*

Коректор
Т. БІЛІЧ

*

Одоблені № 1957. Уповнов. Головліту
№ 67. Зам. № 266. 29 друк. арк. 21,18
облік. авт. арк. Тир. 17200. Формат
паперу 82 x 110 $\frac{1}{82}$. Здано на вироб-
ництво 14-II 87 р. Підписано до друку
5-X 87 р. Чергове видання № 142.

*

Друкарня ім. Леніна, Одеса,
Пушкінська, 18,

~~4 КАРБ. 75 КОП.~~